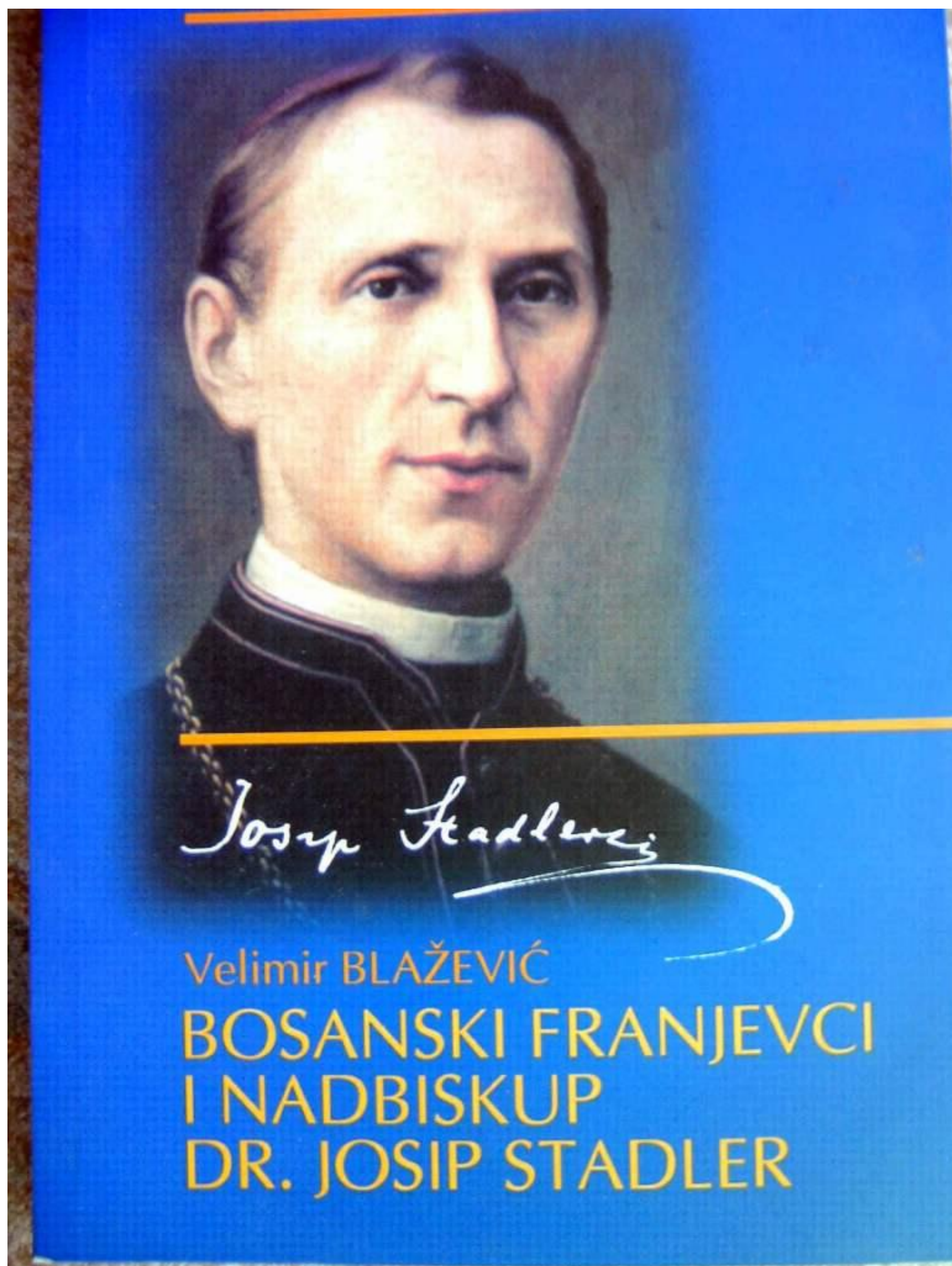

Josip Stadler
Velimir BLAŽEVIĆ
BOSANSKI FRANJEVCI
I NADBISKUP
DR. JOSIP STADLER

Knjižnica «BAŠTINA»
Knjiga 8

Urednik:
MARIJAN KARAULA

Lekturu izvršio:
LADISLAV FIŠIĆ

Naslovnu stranicu izradio:

Izdavač:
Svjetlo riječi – Sarajevo, Splitska 39

Tisak:

FRA VELIMIR BLAŽEVIĆ

BOSANSKI FRANJEVCI

I NADBISKUP DR. JOSIP STADLER

SARAJEVO 2000.

UVOD

Kroz punih 37 godina nadbiskupske pastirske službe bio je dr. Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup i metropolit, trajno upućen na franjevce i u stalnoj povezanosti i odnosima s njima, odnosno s upravom franjevačke provincije Bosne Srebrene. Ta upućenost, povezanost i odnosi bili su nužni i proizlazili su iz jednostavne činjenice što su franjevci u vrijeme ponovnoga uspostavljanja redovite crkvene hijerarhije u Bosni i Hercegovini držali sve župe, i što su oni na cijelom tom području tada bili jedini dušobrižnici, a vodeću su ulogu u dušobrižništvu zadržali još dugi niz godina nakon toga.

O odnosima nadbiskupa Stadlera i franjevaca dosta se u prošlosti pisalo.[1] Ipak, u većini tih napisa zamjetna je izvjesna jednostranost, pa stoga i nepotpunost i neobjektivnost, osobito zbog toga što su neka događanja, činjenice i zbilje bile prešućivane ili umanjivane, a druge prenaglašavane i uveličavane, što su pojedinačni i usamljeni slučajevi generalizirani i iz njih izvlačeni opći sudovi i zaključci, što su davana tumačenja događaja i postupaka dviju suprotstavljenih strana već prema subjektivnom uvjerenju i interesu onoga tko piše ili govori, i zavisno od strane kojoj on pripada ili joj je naklonjen.

Da bih i sam izbjegao opasnosti od upadanja u istu pogrešku, odlučio sam u ovoj studiji što iscrpnije predočiti činjenično stanje, ne ulazeći u njegovo komentiranje i ocjenjivanje, i pritom se osloniti gotovo isključivo na izvornu građu, od koje je većina arhivske naravi i još neobjavljena. Nadalje, suzdržat ću se i od toga da bilo s kim polemiziram ili da bilo čije dosadašnje napise o složenim odnosima Stadlera i franjevaca u Bosni kritički prosuđujem i eksplicitno ispravljam.

---

[1] Navodim neke od napisa: A. VINCETIĆ, "Sekularizacija franjevaca", u: *Franjevački Glasnik*, 12/1898, 20, str. 307-309; 21, str. 324-326; 22, str. 337-340; 23, str. 357-358; P. DALMATA /fra Anto Cikojević, *Nadbiskup Stadler i franjevci*, Spljet 1909; J. VLADIĆ, *Memorandum S. Congregationi Episcoporum et Regularium exhibitum a Patribus Franciscanae Provinciae Bosnae Argentnae in causa Archiepiscopi Vrhbosnensis D. Josephi Stadler accusantis eamdem Provinciam eiusque membra in multis*, Ms., u: ARHIV FRANJEVAČKE P PROVINCIJE BOSNE SREBRENE - SARAJEVO (dalje: AFPS), fasc.: Provincijalat, 2, 1900-1910., br. 1104; H. HIPTMAIR, "Die Franziskaner und der Weltklerus in Bosnien", u: *Theologisch-praktische Quartalschrift* (Linz), 63/1910, 3, str. 663-667; J. JELENIĆ, "Franjevci i svjetovni kler u Bosni", u: *Serafski Perivoj*, 24/1910, 9, str. 166-167; F. K. HAMERL, "Dr Josip Stadler prvi nadbiskup vrhbosanski", u: *Spomenica Vrhbosanska*, Sarajevo 1932, str. 25-45; B. GAVRANOVIĆ, *Uspostava redovite katoličke hijerarhije u Bosni i Hercegovini 1881. godine*, Beograd 1935, str. 224-233 i 244-248; A. PARADŽIK, *Dr. Josip Stadler prvi vrhbosanski nadbiskup*, Sarajevo 1968; I. GAVRAN, *Lucerna lucens?* Odnos Vrhbosanskog ordinarijata prema bosanskim franjevcima (1881-1975), Visoko 1978, str. 27-95 i 165-175; ISTI, "Franjevačka provincija Bosna Srebrena od 1881. do 1918", u: *Nova et Vetera* (Sarajevo), 32/1982, str. 149-175; ISTI, *Suputnici bosanske povijesti*, Sarajevo, Svjetlo riječi, 1990, str. 111-117; ISTI, "Franjevačka provincija Bosna Srebrena od 1881. do 1918.", u: *Katolička crkva u Bosni i Hercegovini u XIX i XX stoljeću* (zbornik) - Studia Vrhbosnensia, 1, Sarajevo 1983, str. 197-220; M. KARAMATIĆ, "Korijeni napetosti unutar Katoličke crkve u BiH od 1878. do 1914.", u: *Jukić*, 7/1977, str. 79-91; ISTI, *Franjevci Bosne Srebrene u vrijeme austrougarske uprave 1878-1914.*, Sarajevo, Svjetlo riječi, 1992, str. 130-152, 166-174, 185-203, 209-220 i 290-309; P. BABIĆ, "Nadbiskup Stadler u svjetlu rimskih arhiva od 1881. do 1903.", u: *Katolička crkva u Bosni i Hercegovini u XIX i XX stoljeću* (zbornik), - Studia Vrhbosnensia, 1, Sarajevo 1983, str. 61-90, posebno str. 78-89; Đ. KOKŠA, "Uspostava redovite hijerarhije u BiH 1881.", u: *Katolička crkva u Bosni i Hercegovini u XIX i XX stoljeću* (zbornik), - Studia Vrhbosnensia, 1, Sarajevo 1983, str. 21-60; Ž. PULJIĆ (prir.), *Josip Stadler*. Prilozi za proučavanje lika prvog vrhbosanskog nadbiskupa, - Studia Vrhbosnensia, 3, Sarajevo 1989.

Osvrnut ću se na sva važnija područja odnosa između Stadlera i franjevaca, a bit će riječi o sljedećim pitanjima i problemima, ili o ovim temama:

- Raspodjela župa između franjevaca i svjetovnih svećenika;
- Postavljanje i uklanjanje franjevaca iz župnog dušobrižništva;
- Vlasništvo i nadzor nad imovinom župa i briga oko materijalnog uzdržavanja i pomoći svećenicima;
- Sekularizacija franjevaca;
- Uzajamni napadi franjevaca i svjetovnih svećenika u tisku i borba za prestiž u javnom životu;
- Međusobno uvažavanje franjevaca i nadbiskupa Stadlera i pokušaji sporazumijevanja i suradnje, te nastojanja oko uspostavljanja mira i sloge.

Da bi prikaz o naznačenim pitanjima ili temama bio uvjerljiviji, moje će predstavljanje i izlaganje problematike iz odnosa franjevaca i nadbiskupa Stadlera biti kroničarsko, s puno datuma, te preuzetih doslovnih navoda i parafraza iz dokumenata koji su mi bili dostupni i kojima sam se služio.

BIBLIOGRAFIJA

1. IZVORI

a) neobjavljeni:

ARHIV FRANJEVAČKE PROVINCIJE BOSNE SREBRENE – SARAJEVO:
- *Matica provincije Bosne Srebrene*, I, 1833-1910.
- *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, vol. IV, IVb, V, VI, VII
- *Provincijalat*
- *Urudžbeni zapisnici*
- *Vrhbosanski ordinarijat*, g. 1880-1918.

ARHIV GENERALNE KURIJE FRANJEVAČKOG REDA – RIM:
- *Bosna* 1883-1922.

ARHIV NADBISKUPIJE VRHBOSANSKE – SARAJEVO

POVIJESNI ARHIV KONGREGACIJE "DE PROPAGANDA FIDE" – RIM

VATIKANSKI ARHIV - KONGREGACIJA ZA IZVANREDNE CRKVENE POSLOVE
- *Affari ecclesiastici straordinarii, Austria-Ungheria*

b) objavljeni:

Acta Ordinis Fratrum Minorum, g. 1882, 1883, 1897.

Condicio iuridica paroeciarum in Bosna a franciscanis administratarum, Sarajevo 1936.

Imenik klera i župa nadbiskupije vrhbosanske za godinu 1910., Sarajevo 1910.

Schematismus almae missionariae provinciae Bosnae Argentinae Ordinis Fratrum Minorum S. P. Francisci dispositus anno MCMVI, Sarajevii 1906.

Schematismus cleri dioecesis Banjalucensis in Bosna pro anno Domini 1900, Banja Luka /1900/.

Schematismus cleri dioecesis Banjalucensis in Bosna, pro anno Domini 1935, Banja Luka /1935/.

Srce Isusovo, g. 1882, 1883.

Vrhbosna, g. 1898, 1908, 1909, 1912.

2. LITERATURA

DRAGANOVIĆ KRUNOSLAV, *Opći šematizam Katoličke crkve* u *Jugoslaviji*, Sarajevo 1939.

ĐAKOVIĆ LUKA, *Političke organizacije bosanskohercegovačkih katolika Hrvata* (I. dio), Zagreb, 1985.

GAVRAN IGNACIJE, *Lucerna lucens? Odnos Vrhbosanskog ordinarijata prema bosanskim franjevcima (1881-1975)*, Visoko, 1978.

GAVRANOVIĆ BERISLAV, *Uspostava redovite katoličke hijerarhije u Bosni i Hercegovini 1881. godine*, Beograd, 1935.

KARAMATIĆ MARKO, *Franjevci Bosne Srebrene u vrijeme austrougarske uprave 1878-1914.*, Sarajevo, Svjetlo riječi, 1992.

Poglavlje I.

PROBLEM ŽUPA U BOSNI I NJIHOVA RASPODJELA IZMEĐU FRANJEVACA I SVJETOVNOGA KLERA

Franjevci su u Bosni i Hercegovini kroz više stoljeća, prije i poslije pada Bosne pod osmanlijsku vlast, bili jedini dušobrižnički kler. Tako su oni i u vrijeme dolaska dr. Josipa Stadlera u Bosnu i njegova preuzimanja službe vrhbosanskog nadbiskupa i metropolita držali u Bosni i Hercegovini 114 župa, od toga: u vrhbosanskoj nadbiskupiji 66, u banjolučkoj biskupiji 21 i u mostarsko-duvanjskoj i trebinjskoj biskupiji 27. Takvo se stanje, dakako, nije u Crkvi smatralo normalnim i nije bilo uobičajeno za područja s redovitom crkvenom hijerarhijom. Zato je nadbiskup Stadler odmah počeo razmišljati o podizanju metropolitanskog sjemeništa za odgoj i izobrazbu svjetovnoga klera, a smatrao je pogodnim trenutkom da na samom početku svoje službe postavi i pitanje župa, i da ga riješi povoljno za sebe i dijecezanski kler, kako bi ovaj, s vremenom, preuzeo uobičajene službe i zadatke kako u biskupskoj kuriji tako i u dušobrižništvu, odnosno na župama u mjesnim Crkvama u Bosni i Hercegovini.

Iz same bule pape Leona XIII.: *Ex hac augusta*, od 5. srpnja 1881., kojom je uspostavljena redovita crkvena hijerarhija u Bosni i Hercegovini, nije bilo jasno i Stadler nije bio siguran kako će se ubuduće riješiti ili urediti pitanje župa. Istina, u spomenutoj su buli nabrojene župe koje pripadaju vrhbosanskoj nadbiskupiji i dvjema sufraganskim biskupijama, i naglašeno je kako će svjetovni svećenici obrađivati vinograd Gospodnji te, povezani ljubavlju i duhom sloge s redovnicima (franjevcima), obnašati sve svećeničke službe i ulagati svoje snage u širenje vjere,[2] ali se iz toga još nije moglo zaključiti tko će ubuduće držati i kakve će naravi biti sve tadašnje župe, kao i one koje će se poslije toga osnivati. O tom će se pitanju između nadbiskupa Stadlera i Provincijalata (Redodržavništva) franjevačke provincije Bosne Srebrene voditi opetovane i oštre rasprave i sporovi. Nadbiskup Stadler je želio dobiti, ako ne sve, onda što veći broj župa koje bi bile slobodnog podjeljivanja (liberae collationis), tj. koje će pripadati i biti povjeravane ili podjeljivane da ih vode svjetovni svećenici. S druge opet strane, franjevci su se borili da što više župa zadrže za sebe i da ih što manje ustupe Nadbiskupu i svjetovnim svećenicima.

1. Prva odluka Svete Stolice o župama

Da bi se pitanje župa razjasnilo i problem riješio za Stadlera što povoljnije, on je prilikom boravka u Rimu, radi svoga biskupskog posvećenja, uputio Svetom Ocu pismo 13. studenoga 1881., a drugo 3. prosinca, i potom odmah još jedno 4. prosinca 1881. U pismu naglašava kako od početka želi otkloniti sve nejasnoće i poteškoće koje

[2] Vidi: LEON XIII., bula: *Ex hac augusta*, 5. srpnja 1881, u: *Acta Ordinis Fratrum Minorum*, 1882, str. 104; *Spomenica Vrhbosanska 1882-1932*, Akademija Regina Apostolorum, Sarajevo 1932, str. 20-21.

mogu nastati u upravljanju nadbiskupijom i predusresti sve nekorisne i štetne rasprave i svađe o župama, za koje predviđa da bi mogle izbiti između njega i franjevaca. Zato moli Svetog Oca da svojim vrhovnim autoritetom razriješi to pitanje, odnosno da sve župe u cijeloj Bosni budu proglašene slobodnog podjeljivanja, ne izuzimajući ni one koje su u gradovima ili mjestima u kojima postoje franjevački samostani.[3] Pozivajući se na izvještaj bosanske vlade, koji je upućen zajedničkom austrougarskom ministarstvu u Beču, Stadler ovako prikazuje dotadašnje činjenično-pravno stanje župa u Bosni: "Sve župe što se nalaze u samostanskim distriktima podložne su pojedinim samostanima oo. franjevaca; samostani imaju pravo patronata nad svojim župama, stoga su župe inkorporirane samostanima."[4] Vezano za taj zahtjev, Stadler nastavlja i zaključuje: da se u župama, kojih je u Bosni mnogo, neće nikada uspostaviti svjetovni svećenici ukoliko se te župe ne proglase slobodnog podjeljivanja, a što bi bilo na štetu katolika, jer je velik dio franjevaca na sablazan puku.[5]

O drugim pitanjima koja su iznesena u navedenom pismu, kako u svezi s vlasništvom nad dobrima koja postoje na župama tako i s obzirom na redovnički život franjevaca i na njihovo dušobrižničko djelovanje, ovdje ne mogu posebno govoriti, ali su ona zasigurno u tom pismu iznesena da bi nadbiskup Stadler njima potkrijepio svoj zahtjev da mu se dodijele franjevačke župe. Treba ipak reći da Stadler, moleći Svetog Oca da udovolji njegovu zahtjevu, unaprijed ističe da će se u svemu pokoriti sudu koji o toj stvari donese vrhovna crkvena vlast.[6]

U pismu od 3. prosinca 1881. Stadler svoju molbu za dodjelu svih župa potkrepljuje i ovim razlozima: da mladići koji imaju želju da stupe u klerički stalež, ne bi ušli u sjemenište kad ne bi postojala vjerojatnost i sigurnost da će jednom, kad postanu svećenici, dobiti župnički beneficij; da austrougarska vlast ne sumnja da su potpisivanjem ugovora između nje i Svete Stolice o uspostavi redovite crkvene hijerarhije u Bosni i Hercegovini i sve župe postale slobodnog podjeljivanja.[7]

Možda je nadbiskup Stadler nekim kanalima bio obaviješten ili je i sam naslućivao da neće moći dobiti sve župe, kako je tražio, pa u pismu od 4. prosinca 1881. donekle mijenja svoje stajalište s obzirom na vlasništvo nad dobrima koja su u župama, a uza što je vezao i na čemu je temeljio svoj prvotni zahtjev. On sad ističe kako je nemoguće da se u pojedinim slučajevima, pa i na samom licu mjesta, sazna je li neka župna kuća ili neko zemljište izvorno vlasništvo franjevaca ili su ih kupili župljani. Zato odustaje od ranijeg zahtjeva da mu se dadnu sve franjevačke župe, te predlaže novo rješenje: da Sveta Stolica vrhovnom vlašću pretvori u župe slobodnog podjeljivanja one koje nisu spojene sa samostanima, i da mu se dadne puno pravo i

---

[3] Pismo od 13. studenoga 1881. je opširno, a u njemu se govori također i o drugim nekim pitanjima. Ono se, skupa s dosta drugih dokumenata, nalazi u: VATIKANSKI ARHIV, Kongregacija za izvanredne crkvene poslove: Affari Ecclesiastici Straordinari (dalje će se navoditi: AES), Austria-Ungheria, pos. 526, fasc. 240, Bosnia 1881-1883, f. 2-5, a navedena molba ja na f. 4r. To pismo, kao i više drugih dokumenata koji se odnose na problem župa u Bosni, tiskani su u zasebnom svesku (dalje: TM) *Sacra congregazione degli affari ecclesiastici straordinarii*, Marzo 1883, (dalje: TM) Sommario, Num. I., str. 1-7.

[4] VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 526, fasc. 240, Bosnia 1881-1883, f. 2v; TM*: Sacra congregazione degli affari ecclesiastici straordinarii*, Marzo 1883,Sommario, Num. I, str. 2,1.

[5] On piše: "Nisi hae quoque parochiae declarentur liberae collationis, nunquam fieri possit, ut istis locis, qui sunt in Bosnia majores numero, instituerentur saeculares clerici, quod certe cederet in damnum catholicorum, quum Franciscanorum magna pars scandalo sint populo" – VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 526, fasc. 240, *Bosnia 1881-1883*, f. 4r; TM: *Sacra congregazione degli affari ecclesiastici straordinarii*, Marzo 1883, Sommario, Num. I., str. 5.

[6] Vidi: VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 526, fasc. 240, *Bosnia 1881-1883*, f. 3v; TM: *Sacra congregazione degli affari ecclesiastici straordinarii*, Marzo 1883,Sommario, Num. I., str. 4.

[7] Vidi: VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 526, fasc. 240, *Bosnia 1881-1883*, f. 6r-7r.

sloboda glede podjeljivanja tih župa.[8] Pismo sličnog sadržaja onome od 13. studenoga 1881. Stadler je 23. studenoga i. g. poslao i franjevačkom generalu fra Bernardinu a Portu Romatino.[9]

Na Stadlerovu molbu Svetom Ocu odgovor se nije dugo čekao. Kongregacija za izvanredne crkvene poslove je već 12. prosinca 1881. izdala dekret, potpisan od tajnika Marija Rampolle. U tom se dekretu kaže kako je Sveti Otac u audijenciji 15. studenoga 1881., dakle prije nego su uslijedila ona druga dva Stadlerova pisma, odredio da župe u vrhbosanskoj nadbiskupiji, osim onih spojenih s franjevačkim samostanima, ubuduće budu liberae collationis – slobodnog podjeljivanja, i da ih, kad ostanu ispražnjene, mjesni ordinarij slobodno podjeljuje prikladnim i dostojnim crkvenim ljudima kojima hoće.[10]

Franjevci nisu dotad bili uključeni u rješavanje pitanja župa, ali se u spomenutom dekretu kaže kako se njima, ako misle da im pripadaju kakva posebna prava u pogledu oduzetih župa, daje rok od godinu dana da ta svoja prava iznesu ili dokažu pred Svetom Stolicom.[11] Stoga je uprava franjevačke provincije odmah započela s pripremom i izradom elaborata kako bi dokazala stečeno pravo franjevaca na župe u Bosni.

Nadbiskup Stadler i provincijal fra Ilija Ćavarović su u međusobnom razgovoru pokušavali doći do sporazumnog rješenja. U pismu od 22. veljače 1882. Stadler podsjeća provincijala na taj razgovor i predlaže da se ne spore pred Svetom Stolicom, nego da se franjevci izjasne koliko bi župa bili spremni ustupiti i koje, a da druge ostanu njima. Ukoliko se u tome slože, da zajedno pišu Svetoj Stolici da njihov dogovor potvrdi, a ako on ne bi bio zadovoljan prijedlogom franjevaca, ili franjevci njegovim, da se tada i jedna i druga strana može uteći Svetoj Stolici.[12]

Ne zna se je li bilo kakvih ozbiljnijih pokušaja i konkretnih prijedloga za postizanje toga dogovora. Ako i jest, do pozitivnih rezultata se nije došlo, jer Stadler 2. lipnja 1882. piše provincijalu fra Iliji Ćavaroviću da ga je veoma razveselilo što je on odlučio "opet se svojski latiti posla glede zamršenoga pitanja o pravu na župe".[13] Ipak, nadbiskup se odmah potom žali kako je iz pouzdanoga izvora doznao da je jedan franjevac išao od župe do župe i bunio svećenike i svijet protiv njega, i nagovarao ih da se svjetovnim svećenicima ne ustupi nijedna župa.[14]

2. Pokušaji nagodbe franjevaca i nadbiskupa Stadlera i nova – konačna odluka Svete Stolice o župama

Franjevci su na provincijskom kapitulu u Fojnici, koncem srpnja 1882., ozbiljno raspravljali o pitanju ustupanja župa nadbiskupu. Na tom je kapitulu bio nazočan i general franjevačkog reda, fra Bernardin a Portu Romatino. Već na prvoj sjednici, 27. srpnja 1882., pročitan je dekret Svete Stolice od 12. prosinca 1881. o župama, a

[8] Vidi: VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 526, fasc. 240, *Bosnia 1881-1883*, f. 8r-9r; TM: *Sacra congregazione degli affari ecclesiastici straordinarii*, Sommario, Num. II., str. 8-10.

[9] ARHIV FRANJEVAČKE PROVINCIJE BOSNE SREBRENE – SARAJEVO (dalje: AFPS), *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, IVb (*Acta Ćavarović*), g. 1882-1885., str. 298-299.

[10] Vidi: *Acta Ordinis Fratrum Minorum,* 1882, str. 106; *Conditio iuridica paroeciarum in Bosna a franciscanis administratarum*, pro ms., str. 21-22

[11] Vidi: *Acta Ordinis Fratrum Minorum*, 1882, str. 106; *Conditio iuridica paroeciarum in Bosna a franciscanis administratarum*, str. 22.

[12] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1880-1918, 35.

[13] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarija*t, 1, 1880-1918, 36.

[14] *Isto*.

također i dva Stadlerova pisma Svetoj Stolici,[15] vjerojatno ona od 13. studenoga i od 4. prosinca 1881. Sudionici kapitula su se izjašnjavali pojedinačno, i trojica su bila protiv ustupanja župa nadbiskupu, a njih jedanaest je bila da mu se neke župe ustupe, ali uz određene uvjete. Na sljedećoj sjednici, 28. srpnja i. g., dogovoreno je koliko župa, i koje se mogu nadbiskupu ponuditi, te da general o tome nadbiskupa izvijesti napismeno.[16] General franjevačkog reda je napisao dopis za Stadlera 6. kolovoza 1882, koji mu je uručen 14. kolovoza, kada je došao u Fojnicu da bi se susreo s generalom, ali je general već bio otputovao. U tom je dopisu istaknuto kako franjevci mogu dokazati svoje posebno pravo na sve župe, ali da se svojevoljno odriču prava patronata nad jednom trećinom svih župa, izuzimajući samostanske, i ujedno da ustupaju neka svoja dobra na župama, ali pod određenim uvjetima, koje su i naznačili.

Navedene su poimence župe i dobra koja bi se ustupila. Franjevci su bili spremni ustupiti ukupno 24 župe, i to: 16 u vrhbosanskoj nadbiskupiji i 8 u banjolučkoj biskupiji. Ponuđene su u vrhbosanskoj nadbiskupiji ove župe: od fojničkog samostana – Golobrdo i Rastovo /!/; od sutješkog samostana: Morančani, Brčki i Gorice; od kreševskog samostana - Sarajevo i Žepče; od gučogoranskog samostana - Travnik, Dželilovac/Podkraj i Korićani; od plehanskog samostana - Derventa i Brod; od toliškog samostana - Garevo, Gradačac i Vidovice; i od ramske rezidencije - Uzdol. Isto tako su za banjolučku biskupiju ponuđene slijedeće župe: od livanjskog samostana - Lištani, Grahovo i Glamoč; od plehanskog samostana - Popovići; od petrićevačke rezidencije – Gradiška i Stara Rijeka; i od jajačke rezidencije - Varcar i Liskovica.[17]

A evo i uvjeta pod kojim bi se navedene župe prepustile dijecezanskim svećenicima:

1. Predaja bi se izvršila kad nadbiskup bude u mogućnosti na pojedine župe postaviti svjetovnog svećenika, a provincijal bi i dalje za te župe predlagao franjevce kao i dotada;
2. Ako bi se ispraznila župa koju su franjevci predali i na kojoj je već bio svjetovni svećenik, a nadbiskup ne bi imao drugoga da ga postavi, u tom bi slučaju pravo da predloži nekoga franjevca za privremenog upravitelja na dotičnoj župi spadalo na provincijala, tako da nadbiskup u tu župu ne bi mogao postaviti za župnika nekog franjevca ako se prije ne bi posavjetovao i dobio pristanak provincijala;
3. Franjevci koji napuštaju župe nisu dužni nadolazećim svjetovnim svećenicima ili sekulariziranim redovnicima ostaviti i dati badava kućni namještaj;
4. Budući da se samostani uzdržavaju velikim dijelom doprinosima sa župa, svjetovni svećenik ili sekularizirani redovnik koji dođe na župu koju su franjevci ustupili dužan je barem kroz 25 godina, kao što je nadbiskup jednom prilikom obećao, dotičnom samostanu davati doprinos koliki je davao ranije i župnik franjevac.

Uz pređašnji dopis, general Reda je istoga dana poslao nadbiskupu Stadleru i jedno privatno pismo. U njemu ističe da želi staviti neke primjedbe. Navodi kako je narod u Bosni veoma privržen franjevcima, pa se pita: hoće li se narod uznemiriti kad vidi da je uklonjen župnik franjevac, i da ga zamjenjuje svjetovni svećenik kojega dotad nije uopće imao prilike vidjeti i upoznati, jer su franjevci tu uvijek bili župnici? Pita također: ne bi li bilo razborito, umjesto preuzimanja franjevačkih župa, osnovati

[15] Vidi: AFPS, *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, IV, g. 1870-1891., str. 231.
[16] *Isto*, str. 231-232.
[17] Dopis se nalazi u prijepisu u: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 300-302; VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 523, fasc. 241-243, f. 62-68.

nove, npr. u Ključu, Petrovcu, Livču-Vindhorstu, Dubici, Bijeljini, Zvorniku, Čemernu, o čemu je apostolski vikar Paškal Vujičić već ranije pisao vladi, i ona je njegov prijedlog povoljno primila. General je uz to napomenuo kako mu je rečeno da bi se uskoro mogle osnovati nove župe u Visokom, Agićima, Prnjavoru, Dubočcu, Višegradu, Srebrenici, Živinicama i Janjini.[18]

Na službeni generalov dopis Stadler je poslao odgovor 2. rujna 1882. On nije bio zadovoljan ponuđenom jednom trećinom župa te je nagovijestio da će se stvar, ukoliko se njih dvojica ne budu mogli dogovoriti, morati rješavati pred Svetom Stolicom. Također je napomenuo da ne može biti zadovoljan s manje od polovicom župa.[19] To je nadbiskup ponovio i u napisu u glasilu: *Srce Isusovo*.[20]

Ubrzo nakon provincijskog kapitula došlo je između Stadlera i provincijske uprave do razmimoilaženja i oko nekih konkretnih pitanja, odnosno odluka provincijskog kapitula u Fojnici. U pismu od 1. rujna 1882. Stadler je stavio prigovor na osnivanje franjevačkih rezidencija u Jajcu i Petrićevcu, jer je smatrao da je to protuzakonito budući je učinjeno bez njegova pitanja i pristanka, a time se prejudicira rješenje pitanja raspodjele župa.[21] U istom pismu Stadler je prosvjedovao i protiv osnivanja župe Doljani, smatrajući to osnivanje nekanonskim.[22] Provincijal je u dopisu od 24. rujna 1882. izložio kako je ta župa osnovana odlukom apostolskog vikara fra Paškala Vujičića.[23] Nakon toga je nadbiskup u pismu od 29. rujna i. g. opozvao svoju tvrdnju glede Doljana, te se ispričavao kako je bio pogrešno obaviješten još prije nego što je došao u Bosnu.[24] O Stadlerovim je prigovorima provincijal izvijestio generala svojim pismom od 20. rujna 1882.[25]

Nakon provincijskog kapitula general Reda se iz Bosne zaputio u Beč. Napisao je 19. kolovoza 1882. pismo caru Franji Josipu I. i u njemu prikazao situaciju u Bosni glede župa i glede potraživanja nadbiskupa Stadlera, i izvijestio općenito o odnosima između njega i franjevaca. Naznačio je kako Stadler očekuje da mu franjevci ustupe dio župa, a da se i ne ulazi u raspravu o pitanju samoga prava na župe. Takav je prijedlog, piše general, Stadler iznio i njemu, te citira njegove riječi: “Umjesto pitanja o pravu, ja tražim od franjevaca da mi dadnu neke, ali ne kažem ni koje ni koliko: neka oni dadnu ponudu, i ako me zadovolji, odmah će se posao završiti sa Svetom Stolicom”.[26] U tom je pismu car izviješten i o odluci franjevačkog kapitula u Fojnici i ponudi koja je dana nadbiskupu Stadleru. U odgovoru što ga je Stadler poslao generalu fra Bernardinu a Portu Romatino, a u kojemu je, kako smo naprijed vidjeli, tražio povećanje broja župa koje bi mu franjevci prepustili, on piše: “Evo, predlažem i molim da Mn. PP. OO. franjevci ustupe polovicu župa i stoga da na onih 16 nabrojenih nadodaju još 19, a da banjalučkom biskupu osim onih 8 nabrojenih župa ustupe još i banjalučku župu”.[27] U pismu Stadler također izjavljuje da će prihvatiti franjevačke uvjete koji su postavljeni na kapitulu i navedeni u generalovu pismu od 6. kolovoza 1882. ako franjevci prihvate njegov prijedlog o povećanju broja župa koje bi se prepustile dijecezanskim svećenicima. Stadler jedino nije pristao da se u Sarajevu, na

---

[18] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 303.
[19] *Isto*, str. 305.
[20] Vidi: *Srce Isusovo*, I/1882, br. 8, str. 127-128.
[21] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 34-35.
[22] *Isto*, str. 35.
[23] *Isto*, str. 36.
[24] *Na istom mjestu.*
[25] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 29-32.
[26] Apostolski nuncij u Beču je prijepis toga pisma poslao u Rim, državnom tajniku Svete Stolice, kard. Iaccobiniju - VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, *Rubrica 242*, fasc. 3, 1882, f. 166r-167r.
[27] Vidi: VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 523, fasc. 241-243, f. 66r.

lijevoj obali Miljacke, osnuje nova župa koja bi se dala franjevcima. Stadler je na kraju izrazio i neslaganje s generalovom tvrdnjom da je narod jedva nešto malo pridonio kod podizanja župa, nego da je gotovo sve podignuto ili stečeno doprinosom dotičnoga samostana.[28] Uz to pismo Stadler je istoga dana poslao generalu još jedno, privatnoga karaktera, u kojemu moli da se prihvati njegov prijedlog, i da se pitanje župa riješi mirno. A što se tiče generalova mišljenja i tvrdnje da narod neće rado prihvatiti svjetovnoga svećenika, on odgovara kako je siguran da će narod ljubiti svoga svjetovnog svećenika ako on bude dobar, kao što će mrziti svoga župnika franjevca ako ovaj bude zao.[29]

General franjevačkog reda, fra Bernardin a Portu Romatino, odgovorio je na Stadlerova pisma iz Beča 7. rujna i. g. On prigovara Stadleru što nije prije provincijskog kapitula u Fojnici, i prije one ponude franjevaca, izrazio svoju želju da mu se dadne polovica župa, nego je govorio prijašnjem provincijalu, fra Nikoli Kriliću, a zatim i njemu, "kako on ne kaže ni koliko ni koje župe traži, kako ne kaže ni jednu trećinu, ni jednu polovicu, nego neka franjevci predlože". Također je nadbiskupu Stadleru stavio do znanja da se sada s njim ne može o tome dogovarati, a bez franjevaca bosanske provincije.[30] General Reda je poslije toga savjetovao provincijalu fra Iliji Ćavaroviću da se razmotri mogućnost odstupanja još nekih župa svjetovnim svećenicima.

Provincijal je sazvao kongres definitorija Provincije i opunomoćenika iz svih distrikata – 7 samostana i 3 rezidencije, da prouče generalov prijedlog. Na prvoj sjednici, 30. rujna 1882., nazočni su bili upoznati s onim što je sve poduzimano i učinjeno u rješavanju pitanja župa od provincijskog kapitula pa naovamo, te kako i civilna vlast - ministar Benjamin Kallay i car Franjo Josip I. - žele da se nadbiskupu prepusti još 8 župa. Potom je pročitano i pismo što ga je Stadler 2. rujna 1882. uputio generalu. Na sljedećoj sjednici, 1. listopada i. g., svi su sudionici kongresa, izuzev samo jednoga, izjavili da nadbiskupu ne treba ustupati novih župa, nego da se povjeri provincijalu neka se zauzme, kako u Beču tako i u Rimu, za očuvanje svih župa koje nisu ranije ponuđene. A ako želja cara i pape bude da se preda novih 8 župa, ili manji ili veći broj, provincijal neka slobodno učini što mu se bude činilo pravednim u Gospodinu.[31] Na tom su kongresu sastavljena i dva memoranduma koji su se imali predati jedan papi a drugi caru. Također je sastavljen odgovor na maloprije spomenuto Stadlerovo pismo generalu. Konačan tekst tih spisa je usuglašen i prihvaćen na trećoj sjednici, 2. listopada 1882. Razmotreni su zatim i uvjeti ustupanja novih župa i odlučeno je da se traži materijalno obeštećenje samostanima kojima su dotične župe pripadale, a isto tako i da se provincijal svim silama založi da se franjevcima ostave nove župe koje se u budućnosti budu osnivale diobom od franjevačkih župa.[32]

Da bi izložio stajalište franjevaca u pogledu raspodjele župa između franjevaca i Stadlera, provincijal fra Ilija Ćavarović je skupa s tajnikom fra Grgom Došenom pohodio u Beču 19. i 20. listopada 1882. apostolskog nuncija mons. Serafina Vannutellija. Prikazavši mu cjelokupno stanje, provincijal je nuncija zamolio usmeno, a potom i pismeno, da zagovara pravednu stvar bosanskih franjevaca. Nuncij je savjetovao da se postupi po preporuci ministra Kallaya, i da se Stadleru ustupi još 8 župa, a sam je obećao da će pisati Stadleru neka se s tim zadovolji.[33] Što je obećao,

---

[28] Pismo se nalazi u: VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 523, fasc. 241-243, f. 66r-67v.
[29] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 308-309.
[30] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 309.
[31] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 258-259.
[32] *Na istom mjestu.*
[33] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 310.

nuncij je odmah i učinio. Pisao je Stadleru, ali mu je on odgovorio da na ponuđenih 8 župa ne pristaje.[34]

Provincijal je o svom susretu i razgovoru s nuncijem Vannutellijem izvijestio generala pismom iz Beča 25. listopada 1882.[35]

Iz Beča je provincijal otišao u Budimpeštu da bi se susreo i s ministrom Kallayem. Susreli su se 8. studenoga 1882. i Ćavarović je prikazao ministru kako stvari stoje u pogledu problema župa, te kako Stadler zahtijeva da mu se preda polovica župa. Kallay je preporučio provincijalu da pismeno ponudi Stadleru 8 dodatnih župa, kako ne bi mogao kasnije reći da bi na to pristao da mu je pismeno ponuđeno. Također je kazao, ako nadbiskup na ponudu ne pristane, da može ići u Rim, a austrougarski poslanik će mu biti pri ruci kad se pitanje bude rješavalo kod Svete Stolice.[36]

U Budimpešti se u to vrijeme zatekao i car Franjo Josip I., i provincijal Ćavarović je zamolio Kallaya da mu omogući susret i s njim. Do toga je susreta došlo 9. studenoga. Provincijal je caru iznio probleme bosanskih franjevaca, a posebno situaciju glede župa. Predao mu je i tri molbe napismeno: o župama, o osnivanju zaklade za školovanje i uzdržavanje klerika i o potvrđivanju povlastica koje su franjevci imali u Bosni prije nego što je ona došla pod austrougarsku upravu.[37] Car Franjo Josip I. je obećao da pitanje župa neće biti riješeno drugačije nego onako kako franjevci predlažu, a sukladno i njegovoj želji i preporuci austrougarske vlasti.[38]

Držeći se preporuke ministra Kallaya, provincijal je 9. studenoga 1882. uputio Stadleru dopis i ponudio mu u vrhbosanskoj nadbiskupiji, na onih 16 naprijed navedenih, još 8 župa. U tom dopisu on piše: “Onim 24 župam koje Vam je prečastni otac General Reda iz skupa otaca franjevaca držanoga u Fojnici posliednih dana mjeseca srpnja o. g. ponudio s molbom da bi se smilovao primiti ih, i tako da se stvar medjusobnim sporazumljenjem rieši, pridodajem još osam župah, i to: Bežlju, Pećine, Gromiljak, Radunice, Žabljak, Otinovce, Solakova-kulu, i Pećnik. Indi u sve trideset i dvi, i to za Vrhbosansku nadbiskupiju 24, a za Banjalučku biskupiju osam”.[39] Provincijal je uz tu ponudu postavio i tri uvjeta:

1. da se ostale župe, koje se ne ustupaju nadbiskupu, proglase “mensae conventus” samostana kojemu su dotada pripadale, te da provincijal ima pravo za njih određivati i predlagati mjesnom ordinariju župne upravitelje ili župnike, da ordinariju pripada predložene ispitivati i postavljati;
2. da svjetovni ili redovnički župnici, kad odstupaju sa župa i predaju ih jedni drugima, nisu dužni ostavljati pokućstvo (namještaj);
3. da franjevci, dok obnašaju dužnost župnog upravitelja na svjetovnim župama, trebaju također i dalje plaćati dotičnome samostanu onaj iznos koji je plaćan i dok je određena župa bila franjevačka.[40]

Iz Budimpešte je provincijal s tajnikom pošao 18. studenoga 1882. u Rim. Posjetili su najprije austrougarskog poslanika pri Svetoj Stolici, grofa Paara, i upoznali ga sa situacijom glede župa, te zatražili i njegovu potporu. On ju je i obećao jer je dobio takav nalog od Vlade u Beču. Slijedili su također posjeti protektoru franjevačkog reda, kardinalu Biliju, zatim dotadašnjem tajniku Kongregacije za izvanredne crkvene poslove, Mariju Rampolliju, te njegovu nasljedniku Alojziju Pallotiju, a također više

[34] *Isto.*
[35] AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 311-312.
[36] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 312.
[37] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 313-316.
[38] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 313.
[39] AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 319.
[40] *Isto.*

puta državnom tajniku, kardinalu Iaccobiniju. Provincijal Ćavarović je svagdje nailazio na razumijevanje i obećavana mu je pomoć, tako da se stjecao dojam kako će pitanje župa biti brzo riješeno, i za franjevce povoljno.[41]

Stigao je u Rim i nadbiskup Stadler te su se on i provincijal 9. prosinca 1882. našli zajedno kod kardinala Iaccobinija. U njegovoj nazočnosti i uz njegovo posredovanje pokušavalo se naći sporazumno rješenje, ali se u tome nije uspjelo.[42]

Usporedno s aktivnostima o kojima je dosada bilo riječi pripreman je i elaborat za Svetu Stolicu, kojim bi se dokazalo pravo bosanskih franjevaca na župe. To pravo je proizlazilo iz više naslova, tako: temeljem fundacije, dotacije i zakonite preskripcije.

Elaborat, datiran u Rimu 25. studenoga 1882., predan je Svetoj Stolici. Ovdje nije moguće opširnije i iscrpnije prikazivati argumentaciju koju su franjevci naveli sebi u prilog.[43] U tom su elaboratu poimence nabrojene 32 župe, i to 24 u vrhbosanskoj nadbiskupiji i 8 u banjolučkoj biskupiji, za koje franjevci pristaju da budu "liberae collationis", a nabrojene su isto tako i 51 župa koje trebaju i dalje ostati franjevačke, i biti proglašene "incorporatae mensae respectivorum Conventuum et Residentiarum" (ujedinjene s odgovarajućim samostanima i rezidencijama), koji su također poimence navedeni.[44] Ti samostani i rezidencije su: Kraljeva Sutjeska, Fojnica, Kreševo, Livno, Guča Gora, Plehan, Tolisa, Petrićevac i Jajce, a kako su oni istovremeno i župe, izlazi da je franjevcima trebalo ostati ukupno 60 župa.

Na pismo koje je provincijal fra Ilija Ćavarović poslao Stadleru iz Budimpešte 5. studenoga 1882., odgovoreno je 18. studenoga i. g., a provincijal je taj odgovor dobio u Rimu istom 12. prosinca 1882, i to preko ministra Kallaya i austrougarskog poslanstva pri Svetoj Stolici. Stadler je u svom odgovoru odbio ponudu franjevaca kako glede 8 nadodanih župa tako i glede uvjeta koji su postavljeni. U svom pismu Stadler ističe kako je, za ljubav mira i sloge, prepustio franjevcima da ponude koliko i koje su župe spremni ustupiti, ali da više ni na to ne može pristati, jer opaža da se izabiru najlošije župe i brojem vjernika znatno manje od onih koje bi imale ostati franjevcima. On veli, kada bi i pristao na ponuđene mu župe, ne može pristati na zahtjev da nove župe, koje bi se ubuduće osnivale cijepanjem franjevačkih, budu također franjevačke budući da svjetovnih župa, jer su malene, on ne bi ni mogao cijepati. Nadbiskup zatim iznosi podatke o brojčanom stanju vjernika na svjetovnim i na franjevačkim župama, te kaže da u vrhbosanskoj nadbiskupiji ima ukupno 118.132 vjernika, a od toga broja bi u svjetovnim župama bilo 24.587, a u franjevačkim 93.145 vjernika, dok bi u banjolučkoj biskupiji, od ukupnog broja 34.000 katolika, u župama svjetovnih svećenika bilo 7.721, a u franjevačkim 26.000 katolika. Prema tome, zaključuje Stadler, u vrhbosanskoj bi nadbiskupiji franjevci u svojim župama imali 4 puta više duša nego svjetovni svećenici, a u banjolučkoj biskupiji u franjevačkim župama broj vjernika bi bio više od 3 puta veći nego u svjetovnim.[45]

---

41 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 328-329.
42 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 329-331.
43 Prijepis toga elaborata vidi u: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 320-326; VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 523, fasc. 243 - TM: *Sacra congregazione degli affari ecclesiastici straordinarii*, Marzo 1883, Sommario, Num. VII, str. 27-40.
44 Franjevci su ponudili slijedeće 24 župe u vrhbosanskoj nadbiskupiji: Golobrdo, Brčko, Uzdol, Rastovo, Morančani, Gorice, Žepče, Derventa, Travnik, Korićani, Brod, Dželilovac, Garevo, Gradačac, Vidovice, Gromiljak, Pećine, Otinovci, Radunice, Solakova kula, Žabljak, Pećnik, Bežlja i Sarajevo. Za banjolučku biskupiju ponuđeno je ovih 8 župa: Gradiška, Stara Rijeka, Popovići, Lištani, Grahovo, Glamoč, Varcar i Liskovica. - Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 324 i 325; VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos 523, fasc. 243 - TM: *Sacra congregazione degli affari ecclesiastici straordinarii*, Marzo 1883, Sommario, Num. VII, str. 37-38.
45 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 327-328.

U nastojanju da uvjeri Svetu Stolicu kako bi trebalo riješiti pitanje župa, Stadler je uputio još jedan dopis 30. studenoga 1882. U njemu prikazuje što je sve poduzimano s njegove i s franjevačke strane da se pitanje riješi dogovorno, ali da to nije uspjelo, te on ponovno traži da se proglase liberae collationis sve župe, izuzev 6 samostanskih. U tom pismu on pobija tvrdnje franjevaca da imaju posebno pravo na župe, a zatim dokazuje kako šteti redovničkoj disciplini i kako se ne providja spasenju duša ukoliko se ostavi da franjevci i dalje vrše dušobrižništvo u Bosni. A na kraju kaže da bi se pitanje župa najlakše riješilo sekularizacijom franjevaca.[46]

U rješavanje problema župa u Bosni izravno se uključio i apostolski nuncij u Beču, mons, Serafin Vannutelli. On u svom dopisu državnom tajniku Iaccobiniju, od 15. rujna 1882., izvješćuje o razgovoru generala franjevačkog reda, fra Bernardina a Portu Romatino, s carem Franjom Josipom I., a isto tako i kako na problem župa u Bosni gleda đakovački biskup J. J. Strossmayer.[47] Nuncij je uputio i drugi dopis 9. studenoga 1882., i u njemu izložio što traže bosanski franjevci u pogledu župa, a što nadbiskup Stadler, i na čemu jedna i druga strana temelji svoje zahtjeve i stajalište.[48] Vannutelli je poslao još jedan dopis 18. siječnja 1883., u kojem priopćuje državnom tajniku Iaccobiniju što predlaže austrougarska vlada za slučaj da se odloži donošenje konačne odluke o rješenju problema župa u Bosni.[49]

Nadbiskup Stadler se također utekao austrougarskom poslaniku pri Svetoj Stolici, grofu Paaru, da podrži njegov zahtjev kod Svete Stolice, ali mu je ovaj odgovorio da od Vlade nije dobio nikakav nalog u tom smislu, i da se ne može miješati u taj spor.[50]

Izgleda da je Stadler uvidio da njegov zahtjev neće biti riješen onako kako je on želio i zato je istupio s novim prijedlogom, da se o župama još ne donosi definitivno rješenje, nego da ostane kako je dotad bilo, a kako on bude dobivao kojega svjetovnog svećenika, da mu se, u dogovoru s provincijalom, predaju župe. Tome se prijedlogu provincijal snažno odupro jer je u njemu vidio opasnost da bi nadbiskup mogao postupno uzimati najbolje župe i na njih stavljati svjetovne svećenike a da i ne pita za mišljenje provincijala, a ako bi ga i pitao nije sigurno da bi njegovo mišljenje uvažio, niti je sigurno da bi naknadni provincijalov prosvjed ili utok mogao uroditi nekim plodom.[51]

Provincijal fra Ilija Ćavarović je računao s tim da bi Stadler mogao za svoj najnoviji prijedlog zatražiti pristanak i potporu vlade u Beču, i zato je napisao iz Rima 24. prosinca 1882. pismo ministru Kallayu. Izvijestio ga je o tome kako je Svetoj Stolici uručio elaborat kojim se dokazuje pravo patronata franjevaca nad župama u Bosni, a zatim što je sve tada poduzimano u Rimu te kako je, na koncu, Stadler istupio s prijedlogom da se pitanje riješi samo provizorno. Provincijal ističe da to pitanje treba sada riješiti definitivno, bez odlaganja, jer bi provizorno rješenje samo produljilo trzavice, a tome treba učiniti kraj, da obje strane budu načistu što je čije i prihvate se posla koji na njih spada.[52] Ministar Kallay je odgovorio provincijalu 12. siječnja 1883. U svom pismu on napominje kako je teško očekivati da Sveta Stolica sada donese rješenje i konačnu odluku, ali da se ne treba bojati privremenog rješenja i da bi na

---

46 VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 523, fasc. 243 - TM: *Sacra congregazione degli affari ecclesiastici straordinari*, Marzo 1883, Sommario, Num. XI, str. 61-81.
47 VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 523, fasc. 243 – TM: *Sacra congregazione degli affari ecclesiastici straordinarii*, Sommario, Num. IV, str. 13-18.
48 *Isto*, Sommario, Num. V, str. 19-23.
49 *Isto*, Sommario, Num. VI, str. 24-26.
50 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 330.
51 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 330-331.
52 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 331-333.

njega trebalo pristati. Ističe kako bi za Svetu Stolicu to bilo lakše, a s vremenom bi se pronašlo konačno rješenje koje bi zaštitilo i osiguralo interes franjevaca.[53]

Iz takva odgovora bilo je razvidno da je i bečka vlada u to vrijeme bila sklona privremenom rješenju. Međutim, stvari su se ipak odvijale drugačije. Svi spisi spora obiju strana predani su na proučavanje dvojici konzultora Kongregacije za izvanredne crkvene poslove, P. Steinhuberu i P. Camillu Guardiju, da ih prouče i dadnu svoja mišljenja. Oni su to i učinili,[54] a nakon toga je, na temelju spisa obiju strana u sporu i mišljenja konzultora, sastavljen opsežan opći prikaz s činjenične i pravne strane.[55] Dokumentaciju vezanu za spor o župama zatim su proučili kardinali koje je odredio papa, a na kraju je sve razmatrano i raspravljano na plenarnoj sjednici Kongregacije za izvanredne crkvene poslove.

Provincijal fra Ilija Ćavarović je donošenje odluke čekao u Rimu. Iako mu je savjetovano da ide u Bosnu, a kad odluka bude donesena da će mu biti javljeno, on to nije učinio, jer se bojao da bi rješavanje pitanja župa moglo zastati, a to bi praktično značilo da je prihvaćen prijedlog Stadlera, i da će rješenje biti samo provizorno.[56]

---

[53] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 334.

[54] Vidi: VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 523, fasc. 243 – TM: *Sacra congregazione per gli affari ecclesiastici straordinarii*, Marzo 1883, Num. XIV, str. 110-131, Num. XV, str. 132-147.

[55] *Isto*, Relazione: Bosnia - Questione insorta fra Monsig. Arcivescovo di Sarajevo ed i Padri Francescani sulla collazione delle Parrocchie, str. 3-49. Evo popisa svih dokumenata koji se tiču spora o raspodjeli župa između bosanskih franjevaca i vrhbosanskog nadbiskupa J. Stadlera, a koji se nalaze u tiskanom svesku: *Sacra congregazione degli affari ecclesiastici straordinarii*, Marzo 1883: Relazione: Questione insorta fra l'Arcivescovo di Serajevo ed i Padri Francescani sulla collazione delle Parrocchie, str. 3-49; Sommario, Num. I. L'Arcivescovo di Seraievo domanda che le Parrocchie della Bosnia amministrate dai PP. Francescani siano dichiarate di libera collazione dell'Ordinario (13. studenoga 1881.), str. 1-7; Num. II. L'Arcivescovo di Seraievo insiste perchè le Parrochie della Bosnia siano dichiarate di sua libera collazione eccettuate quelle annesse ai Conventi dei PP. Francescani (4. prosinca 1881.), str. 8-10; Num. III. Disposizioni prese dalla S. C. degli Affari Ecclesiastici Straordinarii in data dei 10 Decembre 1881 circa le Parrocchie della Bosnia (10. prosinca 1881.), str. 11- 12; Num. IV. Monsig. Nunzio di Vienna riferisce all'Eminentissimo Sig. Card. Segretario di Stato il colloquio avuto dal P. generale dei Minori osservanti con Sua Maestà l'Imperatore d'Austria sulla questione delle Parrocchie nella Bosnia, e il modo di vedere di Monsig. Strossmayer circa la questione medesima (15. rujna 1882.), str. 13-18; Num. V. Monsig. Nunzio di Vienna espone lo stato della questione insorta tra l'Arcivescovo di Serajevo e i PP. Francescani sulle Parrocchie della Bosnia (9. studenoga 1882.), str. 19-23; Num. VI. Monsig. Nunzio di Vienna comunica all'Eminentissimo Sig. Card. Segretario di Stato il temperamento proposto dal Governo Austro-Ungarico intorno alla questione delle Parrocchie di Bosnia pel caso che se ne dovesse differire la decisione. Relative osservazioni dello stesso Monsig. Nunzio (18. siječnja 1883.), str. 24-26; Num. VII. Deduzioni del P. Provinciale di Bosnia sulla questione delle Parrocchie (25. studenoga 1882.), str. 27-40; Num. VIII. Il P. Ministro Generale dei Minori in data del 15 Gennaio p. p. trasmette all' Emo Card. Segretario di Stato alcuni fogli contenenti delle osservazioni circa la questione delle Parrocchie nella Bosnia (15. siječnja 1883.), str. 41-43; Alleg. al N. VIII. Lettera del Vescovo di Mostar al P. Generale dei Minori nella quale espone il suo opinamento circa la questione delle Parrocchie (5. kolovoza 1882.), str. 44-45; Num. IX. Osservazioni del P. Ministro Generale dei Minori circa la questione delle Parrocchie nella Bosnia (17. siječnja 1883.), str. 46-55; Aleg. al N. IX. Lettera del P. Commissario Provinciale di Bosnia al P. Generale nella quale fa conoscere le conseguenze che avrebbe la decisione della controversia relativa alle Parrocchie, qualora fosse sfavorevole ai Francescani (4. siječnja 1883.), str. 56-57; Num. X. Riflessi del P. Custode Provinciale di Erzegovina relativi alle Parrocchie colà amministrate dai PP. Francescani (19. veljače 1882.), str. 58-60; Num. XI. Deduzioni di Monisgnor Arcivescovo di Serajevo sulla questione delle Parrocchie della Bosnia (30. studenoga 1882.), str. 61-81; Num. XII. Riparto delle Parrocchie proposta dall'Arcivescovo di Seraievo coll'indicazione delle rispettive popolazioni (22. siječnja 1883.), str. 83-86; Num. XIII. Relatio status Ecclesiae Wrhbosnensis anni 1882 (18. studenoga 1882.), str. 87-109; Num. XIV. Voto del Rmo P. Steinhuber Consultore della S. Congregazione degli affari ecclesiastici straordinarii (početak g. 1883.), str. 110-131; Num. XV. Voto del Rmo P. Camillo Guardi Consultore della Sacra Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinarii (21. veljače 1883.), str. 132-147.

[56] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 335.

Ali mimo svih predviđanja, odluka je ipak donesena relativno dosta brzo. Nakon što je spomenuta Kongregacija donijela svoju odluku, tajnik te Kongregacije, Alojzije Palotti, predočio ju je 13. ožujka 1883. papi Leonu XIII., i on ju je potvrdio te naredio da se izda odgovarajući dekret. Kongregacija za izvanredne crkvene poslove ga je 14. ožujka 1883. i izdala. Tim je dekretom odlučeno da u vrhbosanskoj nadbiskupiji i banjolučkoj biskupiji 35 župa postaje liberae collationis ili slobodnog podjeljivanja, što je značilo da je na onih 24, koje su bile ponuđene na kapitulu 1882., dodano i 8 koje su ponuđene kasnije, i da na to još treba nadodati 3, i to dvije u vrhbosanskoj nadbiskupiji, koje će se odrediti zajedničkim dogovorom, i župa Banja Luka u banjolučkoj biskupiji. U dekretu su poimenično nabrojene 24 župe u vrhbosanskoj nadbiskupiji[57] i 9 župa u Banjolučkoj biskupiji.[58] Za te je župe u dekretu rečeno: "evadant in posterum liberae Ordinarii collationis" (postaju ubuduće slobodnog podjeljivanja ordinarija), a za sve ostale, njih ukupno 59, koje su i dalje ostale franjevačke, kaže se: "erunt Regulares et ad Religiosos Franciscales spectare pergent " (bile su redovničke te i dalje pripadaju redovnicima franjevcima) (n. I.).

U dekretu je također određeno da na župama liberae collationis redovnici nisu dužni ostaviti kućni namještaj svjetovnim svećenicima koji ih nasljeđuju, a ako mjesni ordinarij bude htio takvu župu povjeriti na upravljanje kojem redovniku, ovoga će provincijal predložiti ordinariju za župnika, dok će ga sa župe moći ukloniti kako ordinarij tako i provincijal. Župnik redovnik na župi slobodnog podjeljivanja koja pripada svjetovnim svećenicima davat će doprinos svome samostanu kako se dotad običavalo davati (n. II.).

Što se tiče imenovanja, premještanja i uklanjanja upravitelja na franjevačkim župama, određeno je da treba obdržavati sve što o tome propisuje apostolska konstitucija: *Firmandis* i naputci za Bosnu i Hercegovinu koje je dala Kongregacija za širenje vjere dana 23. srpnja 1787. i 3. listopada 1852. (n. III.).

Posljednja odredba dekreta odnosi se na cijepanje franjevačkih župa i postavljanje župnih upravitelja ili župnika u novoosnovanim župama. Određeno je da se u tome treba držati onoga što je propisano u apostolskoj konstituciji: *Romanos Pontifices,* donesenoj za Škotsku i Englesku (n. IV).[59]

O preostalim dvjema župama koje su se imale ustupiti nadbiskupu Stadleru, i o kojima su se strane trebale dogovoriti, zaključeno je na sastanku provincijske uprave u Gučoj Gori, 4. svibnja 1883., da se odstupi po jedna iz fojničke i sutješke kustodije. A te su kustodije poslije odlučile da se preda župa Crkvica, u gučogoranskom distriktu, i Komušina, iz plehanskog distrikta.[60] Navedene dvije župe su zatim ponuđene nadbiskupu Stadleru, i on ih je prihvatio.

O donesenom dekretu Svete Stolice provincijal je izvijestio sve članove Provincije okružnicom od 12. travnja 1883. U nju je unesen i cjelovit tekst dekreta. Isto je učinio i Stadler u glasilu: *Srce Isusovo*, pod naslovom: "Župsko pitanje riješeno".[61]

Moglo se očekivati da je gornja odluka Svete Stolice o raspodjeli župa između nadbiskupa Stadlera i franjevaca i konačna, i da je problem župa time riješen. Kako su

---

[57] Evo tih župa u vrhbosanskoj nadbiskupiji, kako su navedene u dekretu: Golobrdo, Brčki, Uzdol, Rastovo, Morančani, Gorice, Žepče, Derventa, Travnik, Korićani, Brod, Dželilovac, Garevo, Gradačac, Vidovice, Gromiljak, Pećine, Otinovci, Radunice, Solakovakula, Žabljak, Pećnik, Bežlja i Sarajevo

[58] Župe liberae collationis u banjolučkoj biskupiji postale su ove: Banjaluka, Gradiška, Stararijeka, Popovići, Lištani, Grahovo, Glamoč, Varcar i Liskovica.

[59] Dekret je objavljen u: *Acta Ordinis Fratrum Minorum,* 1883, str. 60-61; *Conditio iuridica paroeciarum in Bosna a francisacnis administratarum,* pro ms. 1836, str. 31-32.

[60] Vidi: AFPS, *Protocollum,* IVb, str. 340-342.

[61] *Srce Isusovo,* II/1883, br. 4, str. 53-54; br. 5, str. 75-83; br. 6, str. 85-92; br. 7, str. 102-108; br. 8, str. 117-121.

se stvari kasnije odvijale, ona je to i bila. Ipak, ponovno su se pojavili najprije problemi i nova neslaganja u pogledu cijepanja franjevačkih župa, o čemu će biti govora malo kasnije, ali i o onim župama koje su 1883. ostavljene franjevcima.

3. Pokušaji revidiranja odluke Svete Stolice

Poslije nepunih 15 godina nadbiskup Stadler je u Rimu iznova pokrenuo pitanje preostalih franjevačkih župa i tražio da se one oduzmu od franjevaca i dadnu svjetovnim svećenicima. Činilo mu se da je zgodna prigoda za to provedba reforme u franjevačkom redu, koju je tražila apostolska konstitucija: *Felicitate quadam* pape Leona XIII, od 4. listopada 1897.[62] Stadler je 23. siječnja 1898. napisao pismo Svetom Ocu i zatražio da mu se dodijele sve franjevačke župe u Bosni. Razlozi kojima je opravdavao svoj zahtjev, mogli bi se ovako sažeti:

- Najveći dio župa je povjeren na upravljanje franjevcima, a mnogo franjevaca mu se prijavilo za sekularizaciju jer ne žele prihvatiti reforme, i on mora s njima providjeti. To, međutim, neće moći učiniti ako ne bude imao župa koje bi im dao da na njima djeluju kao dušobrižnici;
- Zajednički život na koji su redovnici obvezani nespojiv je s upravljanjem župa. Budući da franjevci u Bosni moraju prihvatiti zajednički život, predviđen reformom, neće moći ostati dalje na župama. Stoga župe trebaju prepustiti njemu;
- Franjevci koji ne budu htjeli prihvatiti reformu i zajednički život bit će otpušteni iz Reda. U tom slučaju on će biti dužan pobrinuti se i za njih kao svećenike, a to neće moći ako ne dobije franjevačke župe.[63]

Mora da je fra Andeo Ćurić, tadašnji provincijal, doznao za to nadbiskupovo pismo Svetom Ocu, pa 2. veljače 1898. piše generalu Reda, fra Alojziju Laueru. U tom pismu prikazuje kako je Stadler odmah po dolasku u Bosnu nastojao preuzeti sve župe. Nije mu uspjelo onda, ali on iznova pokušava to ostvariti sada obrazlažući svoj zahtjev reformom koja se ima provesti u cijelom franjevačkom redu. S tim istim ciljem on nastoji potaknuti na sekularizaciju što veći broj franjevaca jer u tom slučaju franjevačka provincija Bosna Srebrena ne bi mogla popunjavati sve svoje župe budući da ne bi imala dosta svojih svećenika, a isto tako ni on ne bi imao gdje namjestiti sekularizirane franjevce, i ne bi se mogao pobrinuti za njihovo uzdržavanje ako mu se ne bi predale franjevačke župe. Provincijal moli generala da se kod Svete Stolice suprotstavi nadbiskupovom zahtjevu, kako ne bi došlo do rasprava kakve su vođene g. 1882/1883., i da se spriječi velika šteta kako za katoličku vjeru u Bosni tako i za franjevački red i provinciju Bosnu Srebrenu.[64]

Sveta Stolica je vjerojatno od uprave franjevačkog reda zatražila mišljenje u pogledu Stadlerovog zahtjeva. A da bi vrhovna prava o tome mogla izreći svoj sud, generalni se definitor fra Stjepan K. Bralić, član bosanske provincije, obratio se provincijalu pismom negdje početkom 1898. i zatražio odgovore na više pitanja. A ta su pitanja bila: 1) Koliko ima franjevačkih župa u Bosni, i da se navedu poimenično? 2) Koliko ima župa liberae collationis u vrhbosanskoj nadbiskupiji i u banjolučkoj biskupiji, i koje su, također poimenično, te koje od njih i dalje administriraju franjevci? 3) Koliko u dušobrižništvu u vrhbosanskoj nadbiskupiji i u banjolučkoj biskupiji ima

[62] Vidi: *Acta Ordinis Fratrum Minorum,* 1897, str. 164-168.
[63] Predložak pisma se nalazi u: ARHIV NADBISKUPIJE VRHBOSANSKE – SARAJEVO (dalje: ANVS) , br. 75, 23/I. 1898. Vidi također: AFPS, *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae,* VI, g. 1898-1903., str. 164-165.
[64] Vidi: AFPS, *Protocollum,* VI, str. 110-111.

svjetovnih svećenika, a koliko ih ima u drugim službama; a isto tako i koliko ima franjevaca? 4) Koliko su jedan i drugi mjesni ordinarij odgojili svjetovnih svećenika od 1882. do 1898., a koliko bosanska franjevačka provincija? 5) Koliko ima franjevačkih klerika filozofa i teologa, kao i mladića u probandatu? 6) Je li zajednički život potpuno uveden u koji od samostana, i ima li utemeljene nade da će u nekom samostanu biti uveden, i u kojemu? Je li sigurno da veći dio braće neće prihvatiti zajednički život i da će se većina njih sekularizirati? 7) Je li provincija Bosna Srebrena u stanju u svojim samostanima odgajati sve mladiće i bogoslove?[65]

Odgovori na ta pitanja poslani su generalnom prokuratoru u pismu od 16. veljače 1898. Što se tiče franjevačkih župa, odgovoreno je da ih ima ukupno 59 (koliko ih je ostalo 1883.), a da franjevci i dalje drže i upravljaju 39 župa liberae collationis, od toga na vrhbosansku nadbiskupiju otpadaju 23 župe, a na banjolučku biskupiju njih 16. Napomenuto je također da u dušobrižništvu ukupno djeluje 120 franjevaca, od njih 217 koliko ih ima u Provinciji, a da ima svega 11 svjetovnih svećenika u dušobrižništvu u vrhbosanskoj nadbiskupiji 11, a samo 2 u banjolučkoj biskupiji.[66]

Provincijal je 20. veljače 1898., preko pomoćnika poglavara Zemaljske vlade u Sarajevu, Huge Kutchere, uputio pismo ministru za Bosnu i Hercegovinu, Benjaminu Kallayu, i zamolio ga da bi se opet zauzeo kod Svete Stolice za franjevačku stvar.[67]

Generalni prokurator Reda, fra Petar da Rocca di Papa, nakon što je primio odgovor iz Bosne, uputio je 25. veljače 1898. pismo Kongregaciji za biskupe i redovnike u svezi s franjevačkim župama u Bosni, te se snažno zauzeo za obranu prava bosanskih franjevaca na župe.[68] U pismu on opovrgava sve Stadlerove argumente, i završava ovim zaključkom: da Stadlerov prijedlog i zahtjev nije pravedan, nije razuman, nije prihvatljiv i nije oportun.[69]

Nakon što je Kongregacija za biskupe i redovnike razmotrila taj odgovor generalnog prokuratora Reda, dostavila je Državnom tajništvu svoje mišljenje. U tom se mišljenju o Stadlerovom zahtjevu kaže: "necessario agnosci debet tales petitiones esse praematuras et si satisfaceretur talibus, adferrent grave damnum Ordini Fratrum Minorum in Bosnia /.../" (mora se priznati da su ti zahtjevi preuranjeni, i ako bi im se udovoljilo, nanijela bi se velika šteta Redu Manje Braće u Bosni).[70] Državni tajnik Marijo Rampolla je 14. ožujka 1898. obavijestio nadbiskupa Stadlera o zaključku rečene Kongregacije, a o njemu je bio obaviješten i provincijal.

U pismu državnog tajnika, kard. Marija Rampolle, nadbiskupu Stadleru, kaže se kako je njegovo pismo od 23. siječnja predočeno Setom Ocu, i da je on naredio da ga Kongregacija za biskupe i redovnike pozorno prouči. Nakon što je rečena Kongregacija to učinila, zauzela je stajalište da su zahtjevi, izneseni u spomenutom nadbiskupovu pismu, barem preuranjeni, i da bi se njihovim prihvaćanjem nanijela

[65] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 165-166.
[66] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 166-169.
[67] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 171-173.
[68] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 173-181.
[69] Evo kako doslovce glase ti zaključci: 1° - Che la proposta del Rmo Oratore non è equa perché offende diritti e legittimi /!/ dei Religiosi Bosnesi; 2° - Non è ragionevole perché i motivi non sono fondati e né sufficenti; 3° - Non è espediente perché non porterebbe niuna utilità che anzi recherebbe un danno positivo /!/ al bene spirituale dei cattolici; 4° - Non è opportuno per le gravi e tristissime conseguenze d'ogni genere che sarebbero inevitabili, anche nel caso di sola falcidia delle Parrocchie. – Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 181.
Na razloge što ih je Stadler iznio u svom zahtjevu 23. siječnja 1898. kritički se osvrnuo I. GAVRAN, *Lucerna lucens*? Odnos vrhbosanskog ordinarijata prema bosanskim franjevcima (1881-1975), Visoko 1978, str. 44-45.
[70] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 208.

velika šteta franjevcima u Bosni. Rampolla zatim to obrazlaže, i navodi kako franjevci u Bosni žive uglavnom od prihoda sa župa, te kad bi bili uklonjeni sa župa, bili bi prisiljeni napustiti to područje, "obilato već natopljeno njihovom krvlju", a što ne bi prošlo i bez velike štete samih vjernika, koji su navikli već kroz 4 stoljeća, da gotovo isključivo u franjevcu prepoznaju katoličkog svećenika. Dalje on ističe kako se takva posljedica ne bi mogla izbjeći ni time što bi se franjevcima ostavile samo župe koje su ujedinjene sa samostanima, budući da je njih svega deset, što je posve nedovoljno za uzdržavanje franjevaca. U pogledu Stadlerovog naglašavanja u njegovu pismu, kako mnogi franjevci neće prihvatiti reforme franjevačkog reda, te će se sekularizirati, i da im treba osigurati službu na župama koje bi se preuzele od franjevaca, Rampolla je odgovorio da postoje valjani razlozi za vjerovanje, da će broj franjevaca koji će odbiti da se prilagode stezi koja je utvrđena konstitucijom *Felicitate quadam*, i stoga zatražiti sekularizaciju, biti mnogo manji od onoga koji Stadler predviđa. Državni tajnik Marijo Rampolla na kraju zaključuje: "Poradi toga bi otpao glavni motiv, na kojem počivaju izneseni zahtjevi".[71]

Provincijal je svojim pismom od 27. ožujka 1898. obavijestio Provinciju kako je zahtjev nadbiskupa Stadlera na Svetu Stolicu odbijen i da je potvrđeno pravo bosanskih franjevaca na župe, onako kako je bilo određeno 14. ožujka 1883.[72]

Stadler je već 27. ožujka 1898. napisao Svetoj Stolici, odnosno Kongregaciji za izvanredne crkvene poslove, novu molbu i ponovio svoj zahtjev u pogledu župa, potkrijepivši ga i teškim optužbama protiv bosanskih franjevaca.[73] U tom dopisu Stadler ističe kako mu je stalo da se u njegovoj nadbiskupiji uspješno provede reforma franjevačkog reda (kako je zacrtana u apostolskoj konstituciji: *Felicitate quadam*), ali on tu reformu povezuje uz napuštanje župa koje franjevci drže u Bosni. Već na početku toga svog pisma on naglašava: "Ili se hoće reforma ili neće. Ako se hoće, a što je sigurno, onda je sigurno da se našim franjevcima trebaju oduzeti župe".[74] U pismu Stadler navodi kako većina franjevaca krši zavjet siromaštva: da živi dobro, da među njima ima bogatih, da samostalno raspolažu dobrima. Dokazuje zatim kako bi franjevci mogli živjeti i ako bi im se oduzele župe jer bi mogli od vjernika skupiti dosta prošenjem. Tvrdi da samostani imaju mnogo zemlje, i ako bi njome dobro gospodarili, mogli bi živjeti od prihoda. On, međutim, u pismu obećava da će svakom samostanu davati onoliko koliko je dotad dobivao od župa koje mu pripadaju, i da time otpada strah da franjevci neće imati od čega živjeti. Također ističe kako su vjernici u više mjesta u Bosni već tražili svjetovnog svećenika za župnika i da su u cijeloj nadbiskupiji već dobro poznata djela svjetovnih svećenika, tako da nisu više kao katolički svećenici poznati samo franjevci. Naglašava isto tako da je u nadbiskupiji podignuto Malo i Veliko sjemenište za odgoj i izobrazbu svećeničkih kandidata rodom iz Bosne, te se pita: što će raditi sa svećenicima kad nakon nekoliko godina izađu iz Sjemeništa.[75] Stadler to svoje pismo završava tvrdnjom kako je u nadbiskupiji ostalo još neriješeno pitanje franjevaca pa moli državnog tajnika Marija Rampollu da učini sve kako bi se u Bosni reforma uistinu provela, i da se franjevcima oduzmu sve župe, ili sve izuzev onih spojenih sa samostanima. Ponavlja ono što je već ranije isticao,

[71] Dopis se nalazi u: ANVS, br. 345, 30/III. 1898.
[72] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 199-200.
[73] Kritički se osvrnuo na Stadlerove optužbe protiv bosanskih franjevaca i pobijao ih 1910. fra J. VLADIĆ u : *Memorandum S. Congregationi Episcoporum et Regularium exhibitum a Patribus Franciscanae Provinciae Bosnae Argentinae in causa Archiepiscopi Vrhbosnensis D. Josephi Stadeler accusantis eamdem Provinciam eiusque membra in multis*, pro ms., str. 7-27, u: AFPS, fasc. XV, 1104; I. GAVRAN, *o. c.*, str.47-49.
[74] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 228.
[75] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 228-233 (na tal. j) , postoji i prijevod na latinski j., str. 233-237.

kako je sad najprikladnije vrijeme za reformu franjevaca: "Adesso è il tempo più adatto a questa riforma. O adesso o mai!"[76]

To je Stadlerovo pismo dano na uvid vrhovnoj upravi franjevačkog reda i zatraženo je njezino mišljenje. Da bi bilo moguće dati pravi odgovor Svetoj Stolici, general Reda je uputio u Bosnu generalnog definitora fra Davida Fleminga, da cijelu stvar ispita. Kako se spomenuti definitor u to vrijeme nalazio u Mađarskoj po drugom zadatku, generalni prokurator Reda, fra Petar da Rocca di Papa mu je poslao naputak što je potrebno u Bosni učiniti, i na koji način.[77]

Kad je Fleming stigao 2. lipnja 1898. u Bosnu, zatražio je od provincijala da mu dadne odgovore i razjašnjenja o pitanjima koja mu je generalni prokurator u spomenutom svom naputku bio naznačio. Već je 3. lipnja provincijal fra Anđeo Ćurić dao generalnom definitoru Flemingu sve što je tražio.[78] On je najprije sve proučio, a potom je otišao na razgovor nadbiskupu Stadleru. Odmah nakon toga je otputovao u Rim te ondje sastavio svoj izvještaj.

Na Stadlerove optužbe protiv franjevaca i na njegov zahtjev da mu se predaju franjevačke župe napisao je svoj osvrt i generalni definitor fra Stjepan K. Bralić, i poslao ga državnom tajniku, kardinalu Mariju Rampolli.[79]

Generalni prokurator Reda, fra Petar da Rocca di Papa, je na temelju Flemingovog izvještaja sastavio odgovor za Kongregaciju za biskupe i redovnike i 20. lipnja 1898. ga uputio prefektu spomenute Kongregacije, kard. Serafinu Vannutelliju. Nakon što je iznio stav vrhovne uprave franjevačkog reda glede franjevačkih župa u Bosni,[80] generalni prokurator ovako zaključuje: "In decisis, seu observetur decretum s. Congregationis negotiis extraordinariis praepositae 14 Martii an. 1883" (Kako je već riješeno, ili neka se poštuje dekret Kongregacije za izvanredne poslove od 14. ožujka 1883).[81] On je takav prijedlog dao i u svom ranijem pismu Kongregaciji, upućenom 25. veljače i. g.[82]

Generalni prokurator fra Petar je svome pismu Kongregaciji priložio također i izvještaj koji je sastavio gen. definitor Fleming svoga njegova boravka u Bosni,[83] a u tom Flemingovom izvještaju se nalazi ovakav zaključak: „da bi bilo dovoljno da nadbiskup Stadler preuzme od franjevaca 39 župa koje su liberae collationis, a koje franjevci još drže, te da bi Sveta Stolica trebala Stadleru skrenuti pozornost da se više ne miješa u unutarnja pitanja franjevaca (vjerojatno se mislilo na unutarnje stanje redovničke discipline i na sekularizaciju franjevaca u Bosni).[84]

O Stadlerovom pismu i zahtjevu od 27. ožujka 1898., kao i o stajalištu koje je o tome u svojim dopisima izložila vrhovna uprava franjevačkog reda, raspravljano je ponovno na sjednici Kongregacije za biskupe i redovnike 28. lipnja 1898. Donijeta je odluka ponovno glasila da nije uputno udovoljiti zahtjevu. Tako ni drugi Stadlerov pokušaj, da dobije sve franjevačke župe u Bosni, nije uspio.

---

[76] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 231.
[77] Nalazi se u: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 242-244.
[78] Provincijalove "reflexiones" - vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 244-252.
[79] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 253-255.
[80] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 255-261.
[81] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 261.
[82] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, 173-181.
[83] Prijepis toga izvještaja se nalazi u: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 261-268.
[84] Taj zaključak doslovce glasi ovako: "Quae cum ita sint, humili meo judicio respondendum foret Archiepiscopo Stadler: sufficere ut sua Amplitudo sumat sive semel sive successive, juxta modum cum Ministro Provinciali componendum, triginta novem Parochias, quae sunt liberae collationis, juxta Decretum anni 1883, quaeque adhuc a Franciscalibus administrantur, simulque ipsi intimetur S. Sedem nolle ut in res internas Franciscalium se amplius ingerat". – Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 267-268.

O tome je Sveta Stolica obavijestila vrhovnu upravu Reda, a generalni prokurator fra Petar da Rocca di Papa je 9. srpnja 1898. o donesenoj odluci izvijestio provincijala fra Anđela Ćurića.[85] Provincijal je zatim o tome upoznao članove Provincije svojim pismom od 25. srpnja i. g., a pismo je naslovio: "Župsko pitanje konačno riješeno".[86]

Ali nije tako mislio i nadbiskup Stadler. On je 1910. odlučio pokušati još jednom, i uputio je novo pismo Svetoj Stolici.[87] Kad je provincijska uprava za to doznala, opet je morala dokazivati i braniti svoje pravo na župe. O tome je uputila odgovarajući dopis vrhovnoj upravi Reda u kolovozu 1910., a istovjetno pismo je poslala i 5. prosinca 1911.[88]

Kako je krajem 1910. u Bosnu stigao papinski delegat Pierre Bastien, da ispita i riješi jedan drugi problem iz odnosa nadbiskupa Stadlera i franjevaca, pozabavio se također i pitanjem župa. On je izvijestio provincijala o Stadlerovu obraćanju Svetoj Stolici, da mu se predaju sve župe izuzev onih spojenih sa samostanima. Za naknadu materijalne štete koju bi franjevci od toga imali, on je predvidio osnivanje posebne zaklade (kapitala), čiji bi dohoci bili jednaki prihodima župa, i onoliko koliko su dotada župnici doprinosili samostanima ubuduće bi samostani dobivali iz te zaklade. Stadler je također iskazao spremnost da prizna franjevačkim one župe koje bi se uspostavile cijepanjem župa spojenih sa samostanima, a i da samostanu sv. Ante u Sarajevu prepusti župu koja bi se osnovala na dotičnom području, s lijeve strane Miljacke. Ako se ne bi prihvatio taj prijedlog, Stadler je imao i drugi: da se nanovo izvrši preraspodjela župa liberae collationis i onih koje bi ostale franjevačke, tako da se franjevačke bolje i prikladnije rasporede uokolo samostana. Ako bi se prihvatio taj prijedlog, između Stadlera i provincijske uprave bi se trebalo dogovoriti koliko i koje župe franjevci trebaju ustupiti svjetovnim svećenicima.[89] Izvješćujući o ovom Stadlerovu prijedlogu, Bastien je zamolio provincijala da što prije iznese svoje mišljenje, kako bi ga on mogao prenijeti Svetoj Stolici.

Provincijalna uprava je na svojoj sjednici 18. srpnja 1912. raspravljala o Stadlerovim pretenzijama na franjevačke župe te zauzela stav da se ne može više odstupiti nijedna od onih koje su 1883. proglašene franjevačkim.[90] Nije mi uspjelo u arhivskoj građi pronaći nikakav podatak o tome što je provincijal odgovorio Bastienu, i što je ovaj u svom izvještaju predložio Svetoj Stolici. U svakom slučaju i poslije toga je glede župa ostao status quo, što bi moglo značiti da Bastien nije preporučio, a u svakom slučaju nije udovoljeno ni tom novom Stadlerovom zahtjevu i prijedlogu.

Je li se Stadler definitivno pomirio s podjelom župa iz 1883., nije poznato, ali on to pitanje, kako se čini, više nije pokretao kod Svete Stolice. Istina, u arhivu Vrhbosanske nadbiskupije postoji rukopisna kopija pisma naslovljenog na Svetog Oca, ali bez datuma i ikakve segnature, pa bi se moglo zaključiti da je to možda bio samo

---

[85] U dopisu koji je poslan Provincijalu stoji: Postulata Rssmi Stadler Archiepiscopi Vrhbosnensis exquirenti omnes Paroecias Regulares istius monasticae Provinciae liberae collationis esse a S. Sede declarandas, S. Cong. Episcoporum et Regularium in Congressu 28. Junii 1898. Nro 15.448/14 respondet – "Non expedire". – Vidi: AFPS, *Protocollum,* VI, str. 268.

[86] Vidi: AFPS, *Protocollum,* VI, str. 269.

[87] Fra I. GAVRAN u svojoj knjizi: *Lucerna lucens? Odnos vrhbosanskog ordinarijata prema bosanskim franjevcima (1881-1975)*, Visoko,1978, str. 49, navodi da je to učinjeno u tri navrata – u travnju, listopadu i studenom, ali se na to opširnije ne osvrće. Nema o tim Stadlerovim obraćanjima Svetoj Stolici detaljnijih podataka ni u spisima provincijskog arhiva.

[88] U tom dopisu 3 su točke koje se tiču župa: 8, 9 i 13. Ova posljednja je na 8 pisanih stranica. – Vidi u: ARHIV GENERALNE KURIJE FRANJEVAČKOG REDA – RIM (dalje: AGKFR), prot. br. 19, 27. 1. 1912.

[89] Bastienov dopis je bez datuma, a na njemu stoji napisano da je primljen 3. rujna 1912. Vidi::AFPS, Dopisi Svete Stolice, 1575-1940., br. 976.

[90] Vidi: AFPS, *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae,* VII, g. 1904-1920., str. 283.

koncept pisma, koje nije poslano. To će kasnije učiniti njegov nasljednik, nadbiskup dr. Ivan Šarić. Ali o tome neću govoriti jer izlazi iz okvira zacrtane teme.

Ovdje, međutim, treba nešto reći i o napuštanju, odnosno preuzimanju župa koje su proglašene liberae collationis.

4. Postupno povlačenje franjevaca sa župa koje su odlukom Svete Stolice postale "liberae collationis"

Dok je Stadler nastojao da mu se dodijele sve ili što više župa koje su ranije bile franjevačke, dotle su franjevci i dalje obavljali službu župnih upravitelja i vršili dušobrižništvo na župama koje su postale liberae collationis. Vrlo mali broj župa je nadbiskup mogao preuzeti odmah. To je išlo postupno i polagano.

Na provincijskom kapitulskom kongresu 4. travnja 1899. je zaključeno da se odmah preda 11 župa, i to: Gorice, Gradačac, Modriča, Brod, Pećnik, Žabljak, Čemerno, Rastovo, Pećine, Rastičevo i Deževice.[91] Stadler je 25. travnja obavijestio Provincijalat da će preuzeti te župe, samo je zamolio da franjevci još neko vrijeme vode župe Rastičevo i Deževice, najdalje do konca sljedeće godine. Također je molio da bi kapelanska mjesta u Brčkom i Modriči franjevci držali i dalje, jer su skopčana s katehetskom službom u školama.[92]

Na postkapitulskoj sjednici 18. lipnja 1900. sudionici su raspravljali o cijepanju župa koje nadbiskup vrši po svojoj prosudbi. Tom zgodom je zaključeno da se franjevci povuku barem s polovice župa liberae collationis, koje su još držali, i da se o tome izvijesti nadbiskup. Stadler je odgovorio da on zbog nedostatka svećenika toga trenutka ne može preuzeti nijednu župu.[93] Kad je Provincijalat 23. travnja 1901. javio Ordinarijatu da je prisiljen povući franjevce s četiri župe, i to iz Vidovica, Komušine, Otinovaca i Gologbrda,[94] iz Nadbiskupskog ordinarijata je odgovoreno 24. travnja i. g. da se, iako teško, navedene 4 župe primaju.[95]

Godine 1903. franjevci su još služili u 15 župa koje su bile liberae collationis.[96] Međutim, 7. ožujka 1908. general Reda, fra Dionizije Schuler, je naredio da se preda 5 župa liberae collationis koje su franjevci držali u vrhbosanskoj nadbiskupiji, a čim prije bude moguće da se predaju i župe liberae collationis u banjolučkoj biskupiji.[97] Provincijal je 28. travnja 1908. obavijestio nadbiskupa Stadlera o generalovoj naredbi, da mu se, zbog nedostatka svećenika, preda 5 župa liberae collationis.[98] Nadbiskup je na to odgovorio 28. svibnja 1908. da prihvaća župe, a istodobno je zahvalio na dotadašnjoj brizi za te župe.[99] Tako su te godine nadbiskupu predane župe: Crkvice, Gromiljak, Podkraj/Dželilovac, Radunice i Žepče.[100]

5. Cijepanje franjevačkih župa i osnivanje novih

[91] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 315.
[92] Vidi: AFSP, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 366.
[93] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 383.
[94] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, 1899-1903, za g. 1901, br. 204.
[95] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 421.
[96] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 4.
[97] *Isto*, str. 150-151.
[98] *Isto*, str. 156-158.
[99] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 543; *Protocollum*, VII, str. 158.
[100] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 156.

“liberae collationis”

Franjevci i Stadler se nisu sporili samo oko raspodjele ili komu trebaju pripasti već postojeće župe u nadbiskupiji, nego je do ozbiljnih neslaganja među njima dolazilo i kod cijepanja postojećih i osnivanja novih župa. Kako smo vidjeli naprijed, u dekretu Kongregacije za izvanredne crkvene poslove od 14. ožujka 1883., u br. IV., je određeno da sve nove župe, koje nastanu cijepanjem ranijih, pripadaju svjetovnim svećenicima, tj. da su i one liberae collationis. Ubrzo poslije donošenja toga dekreta nadbiskup Stadler se odlučio na diobu jedne župe koja je pripadala franjevcima. Naime već 2. travnja 1883. on, kao apostolski administrator i banjolučke biskupije, obavještava provincijala fra Iliju Ćavarovića da namjerava razdijeliti župu Kotorišće (današnji Kotor Varoš).[101] Provincijal je na to odgovorio privatnim pismom 25. travnja 1883., priopćivši da se tome ne protivi.[102] Ubrzo je odijeljen dio i osnovana je župa Vrbanjci. Sukladno odredbi navedenog dekreta, ona je bila liberae collationis, ali je, zbog nedostatka svjetovnih svećenika, predana na upravljanje franjevcima.[103]

Stadler piše provincijalu i 18. rujna 1883., i pita za mišljenje glede odvajanja Novog Sela od župe Brod, a što traže vjernici toga sela.[104] Provincijal je otpisao 30. rujna 1883. i odgovorio kako ne vidi nikakve potrebe za odcjepljenje Novoga Sela i osnivanje nove župe, i smatra da to ne bi bilo uputno, ali da je u nadležnosti nadbiskupovoj da odluči kako hoće.[105] U spomenutom Stadlerovu pismu je nagoviješteno i osnivanje župe Čemerno, a nastala bi odcjepljenjem od sarajevske župe.

U svom pismu od 8. listopada 1883. provincijal je upozorio na probleme materijalne prirode, koji bi mogli nastati za franjevce ako bi oni gradili crkve i župne stanove ili kuće na župama liberae collationis, i pritom se morali zaduživati.[106] On navodi opasnost da bi dugove koje napravi neki član Provincije morala isplaćivati zajednica. Zato stavlja do znanja nadbiskupu da redovnička zajednica nije spremna na sebe preuzeti obvezu isplaćivanja eventualnih dugova, ako bi ih napravio fra Mato Baljić, koji je predložen za župnog upravitelja novoosnovane župe u Čemernu. Rečeno je da to isto vrijedi i za sve druge župe koje su podignute ili koje se budu podizale poslije 14. ožujka 1883., tj. poslije raspodjele župa između nadbiskupa i franjevaca.[107] Dopisom od 11. listopada 1883. nadbiskup se obvezao da Ordinarijat na sebe preuzima tako nastale dugove.[108]

O gradnji župnih crkava i kuća u župama liberae collationis raspravljao je i kapitulski kongres 23. travnja 1884., i donesena je odluka da treba tražiti od Ordinarijata da se pismeno obveže da će na sebe preuzimati dugove koje na župama liberae collationis naprave franjevci pri gradnji župnih crkava ili kuća.[109]

Nadbiskup Stadler je 9. kolovoza 1883. javio Redodržavništvu Provincije da će se pristupiti osnivanju župe Odžak, i to od sela koja će se odcijepiti od župa Potočani i

[101] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 50.
[102] Vidi*: Isto*.
[103] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 69.
[104] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 80.
[105] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 81.
[106] Vidi: AFPS, *Na istom mjestu*.
[107] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 81.
[108] Nema ga u provincijskom arhivu, ali se ono spominje u: AFSP, Protocollum, IVb, str. 81. Izgleda da se zagubilo te da nije ni došlo u Provincijalat – vidi pismo Juraja Pušeka, tajnika Nadbiskupskog ordinarijata, od 30. listopada 1883, u: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., u g. 1883.
[109] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 281.

Dubica.[110] Uprava provincije Bosne Srebrene se tome usprotivila, i to izrazila u pismu od 23. kolovoza i. g.[111] Nadbiskupski ordinarijat je 6. prosinca 1883. svojim dopisom najavio također da bi se od bihaćke župe, u banjolučkoj biskupiji, trebala odcijepiti neka sela i osnovati nova župa. Radilo se o selima: Zelinovac, Vođanica, Suvaj, Petrovac, Kolunić, Bilaj, Vrtože, Podkalinje i Gudavac. Uz tu najavu od provincijala je zatraženo da se za navedena sela dadne privremeno jedan svećenik, budući da ih, zbog daljine bihaćki župnik ne može administrirati.[112] Ne znam je li provincijal išta odgovorio u svezi s izraženom Stadlerovom namjerom i najavom osnivanja nove župe, ali ona na tom području tada nije osnovana.

Uprava provincije Bosne Srebrene se u prvo vrijeme nije izričito protivila cijepanju franjevačkih župa i osnivanju novih. Međutim, neće tako dugo potrajati. Stadler je, služeći se svojim pravom, svakako namjeravao s vremenom osnovati više novih župa. Ali su se i franjevci počeli pribojavati da bi im on, cijepajući njihove župe i osnivajući nove, koje bi bile liberae collationis, mogao nanijeti ozbiljnu štetu. Zato je 22. siječnja 1894. provincijal fra Andrija Buzuk uputio Svetom Ocu opsežno pismo u kojemu dokazuje kako apostolsko pismo *Romanos Pontifices*, donijeto prvotno za Englesku i Škotsku, a dekretom: Kongregacije za izvanredne crkvene poslove od 14. ožujka 1883. protegnuto i na Bosnu, ne bi trebalo na Bosnu primjenjivati jer se u njoj ne radi o misijskim postajama nego o pravim župama. Provincijal je zamolio Svetog Oca da se br. IV. spomenutog dekreta dokine, i da nove župe, koje budu osnivane cijepanjem franjevačkih župa, također budu franjevačke, a ne liberae collationis.[113] Istoga je dana provincijal fra Andrija Buzuk poslao pismo slična sadržaja generalnom prokuratoru Reda, fra Rafaelu ab Aureliaco.[114] Ne znam je li generalni prokurator što poduzeo kod Svete Stolice, ali je 31. siječnja 1894. zatražio da o tome čuje mišljenje banjolučkog biskupa fra Marijana Markovića. Ovaj je svoj odgovor poslao 6. veljače i. g., a on bi se ukratko mogao ovako sažeti: da franjevcima treba prepustiti nove župe ako su nastale cijepanjem neke župe koja njima pripada na temelju odluke Svete Stolice od 14. ožujka 1883. Za takvo mišljenje on je iznio i svoje obrazloženje.[115]

Nisam naišao na neki trag o tome je li Sveta Stolica što odgovorila fra Andriji Buzuku na njegovo pismo, ali je odredba br. IV. rečenog dekreta i dalje ostala na snazi, i na temelju nje osnovat će se veći broj novih župa liberae collationis, nastalih cijepanjem franjevačkih župa.

Nakon toga je prošlo blizu tri godine, i nadbiskup 8. lipnja 1896. obavještava Provincijalat da namjerava osnovati župu Doboj, a pripadala bi joj sela Makljenovac, Prizade i Ularice, uzeta od župe Sivša.[116] Svoje protivljenje toj namjeri provincijal je izrazio u dopisu od 17. lipnja i. g.[117] A na to je pismo Stadler opširno odgovorio 18. lipnja 1896., dokazujući svoje pravo na osnivanje novih župa, te da u pogledu najavljenog osnivanja župe Doboj ostaje pri ranijoj odluci. On u tom svom pismu piše: "Ja naprvo kažem, da ću ja bez sumnje s milošću Božjom iz Vaših takodjer župa skroz nove župe ustanoviti, ma sva sela pripadala Vašoj kojoj župi, od kojih će se napraviti nova župa, si necessitas aut utilitas id postulet. Ja ću Vam to, istina uviek kazati i za

[110] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 227.
[111] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 162-163.
[112] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 407-408.
[113] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 182-191.
[114] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 193-197.
[115] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 202-205.
[116] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., neobilježeno, ispred br. 303.
[117] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., u br. 305.

Vaše mnienje pitati, ali se neću vezati na Vaše protivno mnienje, ako mislim, da veća slava Božja uziskuje ustrojenje nove župe".[118]

To Stadlerovo pismo bilo je povod da je provincijal fra Stjepan Čičak 30. kolovoza 1896. uputio novo pismo i molbu Svetom Ocu. Pismo se odnosilo na cijepanje župe Sivša, ali i općenito na cijepanje franjevačkih župa i na osnivanje novih.[119] Ono je slična sadržaja i argumentacije kao i ono od 22. siječnja 1894., o kojem je ranije već bilo riječi.[120] Svetoj Stolici dopis je uputio 8. rujna 1896. i generalni prokurator Reda, fra Rafael ab Aureliaco, i u njemu podržao stajalište i molbu provincijala fra Stjepana Čička: da bi trebalo ukinuti br. IV. dekreta od 1883., ili dati autentično tumačenje da su franjevačke župe u Bosni župe u pravom smislu, a ne misijske postaje, pa stoga kad se one cijepaju i osnivaju nove, da i ove budu franjevačke, a ne liberae collationis.[121]

O utoku provincijala fra Stjepana Čička raspravljala je Kongregacija za izvanredne crkvene poslove, ali nije udovoljila njegovu zahtjevu da se dokine br. IV. dekreta iz g. 1883. Zaključeno je da se ostane kod onoga što je spomenuta Kongregacija u rujnu 1893. odgovorila biskupu Markoviću, apostolskom administratoru Banjolučke biskupije, na njegov upit o cijepanju franjevačkih župa, tj. da cijepanje župa treba obavljati prema pravnim normama (što prije svega znači da treba tražiti mišljenje zainteresiranih strana, u ovom slučaju provincijske uprave Bosne Srebrene), zatim da redovnici nemaju prava na nove župe, niti im ih biskup može dati snagom svoje vlasti, nego u slučaju da župu ne može drugačije popuniti, da se treba obratiti Svetoj Stolici i zatražiti ovlaštenje da je može privremeno povjeriti redovnicima, ali da dotična župa ostaje liberae collationis.[122] Papa Leon XIII. je takvu odluku odobrio u audijenciji 10. studenoga 1896., a nakon toga je o njoj obaviješten i nadbiskup Stadler.[123]

Cijepanje franjevačkih župa i osnivanje novih nastavljeno je i kasnije. Nadbiskupski ordinarijat je 22. rujna 1898. obavijestio Provincijalat da je u planu osnivanje novih župa u Rastičevu i Deževicama. Župi Rastičevo bi pripadala sela Rastičevo, Blagaj i Stražbenica, koja bi se odcijepila od župe Suho polje - Kupres, dok bi župu Deževice sačinjavala sela Deževice, Dusina i Crnički Kamenik, dotad u sastavu kreševske župe. Od Provincijalata je zatraženo da iznese svoje mišljenje o toj namjeri.[124] Kako je Provincijalat na to reagirao, nije mi poznato, a iz Nadbiskupskog ordinarijata je 22. kolovoza 1899. javljeno da je toga dana osnovana nova župa u Deževicama, sa selima koja su maloprije naznačena.[125]

Vrhbosanski ordinarijat je 25. siječnja 1900. izvijestio provincijsku upravu Bosne Srebrene da namjerava osnovati nove župe u Bosanskom Šamcu i u Odžaku. Priopćeno je da bi župu Bosanski Šamac sačinjavao istoimeni grad i sela Prud i Zasavica. Sela Srnava, Prnjavor, Vlaška mahala, Mrka ada i polovica sela Balegovac sačinjavala bi župu Odžak. Navedena mjesta su dotada pripadala župama Gornja

---

[118] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1880-1918., br. 303; *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, V, g. 1891-1897., str. 352.
[119] Vidi: AFPS, *Protocollum*, V, str. 353-362; VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 523, fasc. 660, br. 744: *Bosnia*, Sarajevo – 1896, bez oznake listova.
[120] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 182-191.
[121] VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 523, fasc. 660, br. 744, *Bosnia*, Sarajevo – 1896, bez oznake listova.
[122] Vidi: VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 523, fasc. 660, br. 744, *Bosnia*, Sarajevo – 1896, bez oznake listova.
[123] *Na istom mjestu*
[124] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1. 1880-1918., br. 355.
[125] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 377

Dubica i Potočani. Od Provincijalata je zatraženo mišljenje ili da stavi primjedbe, ako ih ima.[126] Nisam ustanovio je li provincijal išta na to odgovorio, a u ožujku 1900. iz Ordinarijata je upućeno obavještenje da je župa u Bosanskom Šamcu osnovana, i da joj pripadaju sela kako je bilo odlučeno ranije, i naprijed navedeno.[127]

Iz Ordinarijata je 26. travnja 1900. stigla obavijest da se u Rastičevu, filijali suhopoljske župe, postavlja za dušobrižnika dijecezanski svećenik s potpunom župničkom jurisdikcijom za sela Rastičevo, Blagaj, Manđebare i Stražbenicu, te da će se uskoro od tih sela osnovati nova župa sa sjedištem u Rastičevu.[128] Već 31. svibnja 1900. Nadbiskupski ordinarijat je izvijestio da je toga dana osnovana župa Rastičevo, i da su joj, uz istoimeno selo, pripala još sela Blagaj i Manđebare, dok je Stražbenica, za koju je ranije bilo najavljeno da će također pripasti novoj župi, ostala i dalje u sastavu župe Suho polje.[129]

Nadbiskup Stadler je 31. siječnja 1901. izvijestio Provincijalat o namjeri da razdijeli i tolišku župu, i da osnuje novu u Boku, a pripala bi joj sela Bok, Matići i Oštra luka.[130] Provincijalat je odgovorio da to nije uputno ni opravdano, i da se pričeka pogodnije vrijeme.[131] Uistinu, kroz neko vrijeme se o tome šutjelo, ali kad se sredinom 1902. počelo opet govoriti, provincijal fra Augustin Čengić je 22. lipnja 1902. uputio Ordinarijatu novi dopis i ponovno istaknuo kako nije potrebno cijepati tolišku župu, i da nije istina da osnivanje nove župe žele neki oci toliškog samostana, barem ne oni utjecajniji i razboritiji.[132] Odgovor na to pismo iz Ordinarijata je poslan 2. srpnja 1902. U dopisu se dokazuje kako postoji potreba za osnivanje nove župe i najavljuje se da će joj pripadati sela Oštra luka, Bok i Bukova greda, ako sjedište bude u Oštroj luci, a još i selo Matići, ako bi sjedište bilo u Boku. Također se na kraju kaže: “Ordinarijata je dužnost prijaviti prečasnom Redodržavništvu, da ono svoje mnienje izrazi, a na Ordinarijat spada o samoj stvari odlučiti i izjavit, je li umjesno ili nije umjesno podići župu”.[133] Provincijal fra Augustin Čengić je na to 17. srpnja 1902. poslao opširan odgovor, osporavajući mnoge navode iz prethodnog Stadlerova dopisa i protiveći se i dalje cijepanju toliške župe i osnivanju nove. Zatraženo je da se iznesu stvarni razlozi za njezino uspostavljanje, a također postavljeno pitanje: Zašto se župe ne otvaraju na drugim mjestima, npr. u Olovu, Srebrenici, Vukanovićima, Borovici, gdje je potreba mnogo veća.[134]

Svoje nezadovoljstvo s namjerom nadbiskupa Stadlera da cijepa župu Tolisu i da osnuje novu provincijal Čengić je iznio i u pismu koje je 23. lipnja 1902. uputio prokuratoru Reda u Rim,[135] na što je ovaj odgovorio 25. kolovoza i. g., i uputio Provincijala da stvar iznese Kongregaciji za biskupe i redovnike.[136]

Fra Augustin Čengić, provincijal Bosne Srebrene, obratio se 27. kolovoza 1902. na Kongregaciju za biskupe i redovnike i izvijestio je o Stadlerovoj namjeri da cijepa župu Tolisa i da osnuje novu u Oštroj luci, odnosno Boku, a osvrnuo se i na već ranije najavljeno osnivanje župe Odžak. Provincijal je nastojao pokazati neopravdanost osnivanja tih župa. Isto tako je izrazio mišljenje kako bi trebalo cijepati dijecezanske

[126] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 411.
[127] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 402.
[128] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 414.
[129] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 406.
[130] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 436.
[131] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 436.
[132] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 463-464.
[133] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 441; *Protocollum*,VI, str. 465-466.
[134] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 466-470.
[135] Vidi. AFPS, *Protocollum*, VI, str. 470-471.
[136] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 471-472.

župe (liberae collationis): Modriču i Morančane, kao i franjevačke župe: Žeravac, Breške, Sutjesku, Vijaku, Podhum i Bugojno, te osnovati nove u selima: Dobre vode, Lipnica, Vukanovići, Borovica, Jelaške, Donji Vakuf, Ostrožac i dr.[137]

Provincijal je 20. listopada i. g. pisao i generalnom prokuratoru franjevačkog reda da se zauzme kod Svete Stolice, da se ne cijepaju barem samostanske župe, a ako bi bilo potrebno da se cijepaju, da novoosnovane budu franjevačke, a ne liberae collationis.[138] Provincijal Bosne Srebrene je generalnom prokuratoru Reda pisao ponovno 14. prosinca 1905. i poslao mu također prijepis dopisa koji je 27. kolovoza 1902. bio upućen Kongregaciji za biskupe i redovnike. Zamolio ga je da se zauzme kod Svete Stolice kako bi se nadbiskupu Stadleru zapriječilo da dalje cijepa franjevačke župe.[139] Prije nego što se utekao Svetoj Stolici, prokurator je 7. siječnja 1906. zatražio od provincijala da mu se dostave podaci o cijepanju župa i o novim župama koje je Stadler dotad bio osnovao.[140]

U pogledu cijepanja franjevačkih župa i osnivanja novih nije se ništa ni poslije toga promijenilo. Vrhbosanski ordinarijat je 3. kolovoza 1906. obavijestio Redodržavništvo da namjerava osnovati župu u Prozoru, napominjući da su prije više godina to tražili i franjevci i građani Prozora. Najavljeno je da bi se nova župa sastojala od sela koja bi se odcijepila od župa Rame, Uzdola i Gračaca, a također je naznačeno koja bi se sela odcijepila od spomenutih triju župa. Kao i obično, zatraženo je mišljenje provincijske uprave.[141] Provincijal je odmah poslao upit fra Jerki Vladiću, predsjedniku rezidencije u Rami, da javi što on o tome misli. Fra Jerko je odgovorio 11. kolovoza i. g., i stavio primjedbu kako su neka sela koja bi se dodijelila župi Prozor bliža Rami, te da bi ih trebalo i dalje ostaviti u sastavu te župe, a da bi od Rame trebalo uzeti neka druga sela i dati ih Prozoru, budući su bliža ovoj župi. Te primjedbe nisu uvažene i nadbiskup Stadler je osnovao župu Prozor od sela kako je u početku bilo zamišljeno.[142]

Nadbiskupski ordinarijat je 15. studenoga 1909. obavijestio Redodržavništvo da vjernici sela Brusnica, svilajske župe, mole da im se osnuje nova župa, jer su udaljeni od župne crkve 3 sata hoda, a oni su spremni izgraditi župnu crkvu i kuću. U dopisu se kaže kako Ordinarijat ispituje opravdanost te molbe, a traži i od Redodržavništva da stavi primjedbe, ukoliko ih ima, protiv osnivanja župe za Brusnicu, kojoj bi pripalo i selo Dobra voda.[143] O Provincijalovu eventualnom odgovoru ili prigovorima nisam našao vijesti, a Ordinarijat je 10. srpnja 1910. izvijestio da se svilajska župa cijepa, i da će se osnovati nova. Naznačene su granice te nove župe i od Provincijalata zatraženo da rekne ako ima što u pogledu predloženih granica.[144] Nisam mogao doznati ni je li Provincijalat na ovo poslao kakav odgovor.

Stadler je imao namjeru osnovati župu i u Lukavcu, odcjepljenjem nekih sela od župe Tuzla. Obavijest o tome poslana je Provincijalatu 31. listopada 1910., da bi se stavile primjedbe ili dalo mišljenje. Provincijalat je izrazio svoje neslaganje s tim u dopisu što ga je uputio 10. studenoga 1910, a Ordinarijat je u odgovoru od 18. studenoga i. g. saopćio da se od osnivanja župe u Lukavcu ne odustaje.[145]

---

137 Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 476-478.
138 Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 487.
139 Vidi: AFPS, *Ur. z.*, g. 1905, br. 1109.
140 Vidi: AFPS, *Ur. z.*, g. 1906, br. 16.
141 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 517.
142 Vidi: AFPS, *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, VII, g. 1904-1920., str. 131-132.
143 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 552.
144 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 589.
145 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 593.

Dopisom od 4. siječnja 1911. Provincijalatu je javljeno da bi se trebala osnovati župa u Skopskoj Gračanici, i da bi je sačinjavala sela odcijepljena od župa Bugojno, Gornji Vakuf i Golobrdo, te da provincijal može staviti svoje primjedbe, ako ih ima.[146] Predviđalo se da bi novu župu sačinjavala ova sela: Gračanica, Kordići, Skrte, Okolište i Zlavast – bugojanske župe, Ričica, gornja i donja, Tihomišlje (Đurbegovića Dolac) i Dražev dol – od župe Gornji Vakuf, te Lužani i Zanasovići – župe Golo brdo. Izgleda da provincjal nije odmah na to odgovorio, pa je mišljenje zatražene ponovno 24. siječnja 1911.[147] Na to je provincijal poslao svoj odgovor 28. siječnja 1911., i nije se složio s osnivanjem nove župe Skopska Gračanica.[148] Iz Ordinarijata je ipak 30. siječnja i. g. odgovoreno da se od osnivanja nove župe ne može odustati, i da će ona biti osnovana i proglašena 1. veljače 1911., onako kako je bilo i zamišljeno.[149]

Kad je provincijska uprava 18. srpnja 1912. raspravljala o Stadlerovom pokušaju kod Svete Stolice da mu se dodijele sve franjevačke župe osim, možda, onih koje su vezane uz samostane, razmatrano je i pitanje osnivanja novih župa cijepanjem franjevačkih. Zajedničko stajalište je bilo da bi nove župe, koje nastanu cijepanjem franjevačkih, trebale također biti franjevačke. Jedino ako se oduzima teritorij od više župa, i to franjevačkih i svjetovnih svećenika ili slobodnog podjeljivanja, da novoosnovana pripadne onome komu je dotad na tom području pripadao veći broj vjernika.[150]

Naprijed smo vidjeli kako je provincijal 27. kolovoza 1902. iznio Svetoj Stolici mišljenje da bi trebalo cijepati i župe svjetovnih svećenika, a ne samo franjevačke.[151] Bilo je i takvih slučajeva, iako u veoma malom broju slučajeva, sigurno i zbog toga što su te župe bile male ili teritorijem ili brojem vjernika, pa se nije imalo što odcjepljivati. Tako je Stadler u vremenu do 1912. osnovao i 7 novih župa, bilo u mjestima gdje ih dotad uopće nije bilo, ili cijepanjem svjetovnih župa. Tako su osnovane ove župe: Čemerno (1882.), Bijeljina (1885.), Stup (1890.), Novo Sarajevo (1902.), Zvornik (1903.), Novo selo (1911.) i Višegrad (1912.).

Kako se iz dosad izloženoga vidi, puno neslaganja i sporenja između franjevaca i nadbiskupa Stadlera bilo je i u pogledu cijepanja franjevačkih župa i osnivanja novih koje su postajale liberae collationis. Ali ni to još nije sve u čemu je dolazilo do neslaganja.

6. Mijenjanje granica župa i gradnja novih crkava i župnih kuća u župama

Nesporazuma je bilo i s obzirom na odvajanja sela od jedne i pripajanja drugoj župi, osobito ako se oduzimalo od franjevačke i pripajalo svjetovnoj župi. U toj je stvari do prvoga neslaganja došlo 1882, dakle prije donošenja dekreta o raspodjeli župa između franjevaca i nadbiskupa Stadlera, kad su Visoko i selo Dobuj odcijepljeni od Kraljeve Sutjeske i pripojeni župi Brestovsko.[152]

---

[146] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 611.
[147] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 612.
[148] U *Urudžbenom zapisniku* Provincijalata za g. 1911. nema ga zavedenog, ali se na njega poziva dopis iz Nadbiskupskog ordinarijata od 30. siječnja 1911.
[149] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 613.
[150] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 283.
[151] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 476-478.
[152] Vidi: I. GAVRAN, *o. c.*, str. 50.

Nadbiskupski ordinarijat je odlučio, i 14. ožujka 1894. je obavijestio Redodržavništvo da se namjerava od župe Vijaka, koja je bila franjevačka, odvojiti Kladanj, i pripojiti ga bližoj župi Morančani, koja je bila liberae collationis. Od Redodržavništva je zatraženo mišljenje o tome.[153] Isto tako je 3. rujna 1900. Provincijalat obaviješten da se od župe Potočani odvaja selo Prnjavor i da se pripaja župi Odžak, a da se od Odžaka odcjepljuje selo Srnava i pripaja Potočanima. Potočani su bili franjevačka župa, a Odžak svjetovnoga klera. U dopisu se kaže da se to čini po dogovoru Ordinarijata i župnika dotičnih župa.[154]

Provincijalatu je 19. srpnja 1902. javljeno da je u Ordinarijat došlo izaslanstvo iz deževičke župe, i da je zatražilo da se od fojničke župe odvoje sela Otigošće i Djedov do, a od kreševske župe Ponješina, te da se ta sela pripoje župi Deževice. Deževice su bile župa liberae collationis, a Kreševo i Fojnica franjevačke. Zatraženo je da Provincijalat i župnici iz Fojnice i Kreševa iznesu svoje mišljenje o tome misle.[155] Provincijal je na to odgovorio 15. listopada 1902. i napomenuo kako se mještani sela Otigošće, Djedov do i Ponješina protive odvajanju od svojih dotadašnjih župa, pa je predložio da se osnuje mješovita komisija od po dva člana Ordinarijata i Provincijalata, koja bi stvar ispitala na licu mjesta. Uz to je provincijal iznio svoje mišljenje, da bi bilo potrebnije od fojničke župe odvojiti selo Bistricu, a od bugojanske Donji Vakuf, s okolnim selima, i da se od njih osnuju nove župe. Za odcjepljenje tih sela i osnivanje novih župa pristanak se odmah daje.[156]

Ordinarijat je 30. listopada 1902. poslao Provincijalatu obavijest da župi gradića Zavidovići, koja je bila liberae collationis, pripaja i selo Zavidoviće, a što nije naznačeno kod osnivanja spomenute župe budući da se nije znalo da i u tom selu ima katolika.[157] Isto tako je iz Nadbiskupskog ordinarijata priopćeno Provincijalatu 7. veljače 1903. da su župnik župe Uzdol i vjernici sela Lug izrazili želju da se spomenuto selo odvoji od Uzdola, i da se pripoji župi Triešćani. Prva župa je bila svjetovnog klera, a druga franjevačka. Mišljenje Ordinarijata je bilo da je zahtjev opravdan, i da bi ga trebalo prihvatiti, ali se želi čuti ima li Provincijalat išta protiv toga.[158] Kakav je o tome bio stav Provincijalata, i je li što odgovoreno Ordinarijatu, nisam mogao ustanoviti. Ordinarijat je, međutim, dopisom od 14. ožujka 1903. priopćio kako je odlučeno da se selo Lug odcijepi od Uzdola i da se pripoji Triešćanima.[159]

Dopisom od 23. svibnja 1911. Provincijalat je obaviješten da Nadbiskupski ordinarijat namjerava od franjevačke župe Vareš odcijepiti Podlugove i pripojiti ih župi Novo Sarajevo, koja je bila liberae collationis ili svjetovnoga klera. Zatraženo je o tome mišljenje Provincijalata.[160]

Vezano uz župe koje su pripadale franjevcima, Stadler je intervenirao i u pitanjima gradnje novih crkava i župnih kuća, ili premještanja sjedišta župa. Međutim, u tome nije bilo nekih većih neslaganja. Tako Stadler, kao tadašnji apostolski administrator banjolučke biskupije, u studenome 1882. pita Redodržavništvo što misli o premještaju župnog stana sasinske župe iz Sasine u Sanski Most. I župnik fra Filip Jazvić je pisao provincijskoj upravi da većina župljana želi da se sjedište župe

[153] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 246.
[154] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 397.
[155] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 485-486.
[156] Vidi: AFPS, *Isto*.
[157] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 444.
[158] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 461.
[159] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 472.
[160] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 620.

premjesti u Sanski Most.[161] Pošto se provincijal fra Ilija Ćavarović tada nalazio dulje vremena u Rimu radi rješavanja raspodjele župa između franjevaca i Stadlera, komisar provincije, fra Mijo Batinić je o tome izvijestio provincijala. Ćavarović je javio komisaru da može odgovoriti nadbiskupu kako uprava Provincije nema ništa protiv toga, ali treba naglasiti da to ne prejudicira pravo franjevaca na spomenutu župu.[162] Nije poznato je li komisar u to vrijeme išta odgovorio Stadleru, ali je 23. ožujka 1883. o toj stvari pisao sam provincijal. U svom pismu ističe kako nije siguran kakvo je raspoloženje župljana, pa stoga misli da bi bilo najbolje da najprije dekan fra Marko Marić izvidi situaciju i o njoj točno izvijesti. Napomenuo je također da bi se franjevci pobrinuli za potrebno zemljište u Sanskom Mostu budući da je župa franjevačka, ako Ordinarijat odobri premještaj iz Sasine u Sanski Most.[163] Odgovoreno je 3. travnja 1884. da sa strane Ordinarijata nema zapreke za premještaj sjedišta.[164]

Župnik u Triešćanima, fra Andrija Jurićević, zatražio je od Ordinarijata da se župna crkva ne gradi u selu Triešćani, nego u Ustirami. Ordinarijat je o tome izvijestio Redodržavništvo 22. rujna 1883. i zatražio mišljenje.[165] Ordinarijatu je odgovoreno 27. rujna 1883. da uprava Provincije nema ništa protiv toga, ali da treba izvidjeti je li to samo želja župnika, i što misle župljani, da među njima ne bi došlo do neslaganja i dogodilo se kao u Bihaću.[166] Kasnije se ipak odustalo od namjere da se sjedište župe premjesti u Ustiramu, i Ordinarijat je 12. kolovoza 1886. obavijestio da će se ono premjestiti na pogodnije mjesto, u Gračac. I o tome je zatraženo da provincijal rekne svoje mišljenje, a također je najavljeno da bi se s provedbom namisli započelo već idućega proljeća.[167]

Nadbiskupski ordinarijat je 15. svibnja 1885. tražio preko Provincijalata da se novoimenovani župnik u Kiseljaku, fra Ivo Martinović, založi za prenošenje župne kuće u sam Kiseljak, a da će s vremenom tu trebati graditi i crkvu. Istom zgodom je također traženo da se nastavi gradnja župne crkve u Pećinama, i da se ozbiljno nastoji oko podizanja župne crkve u Pećniku, te da se u Podmilačju župna kuća premjesti uz crkvu.[168]

Stadler piše 16. kolovoza 1888. Redodržavništvu o trošnosti župne crkve u Foči i o opasnosti da se ona sruši, a isto tako i o potrebi gradnje novoga župnog stana. Predložio je da se razmisli o gradnji na nekom drugom prikladnijem mjestu, a spomenuo je zemljište "Kunaru" - Rokovac, na kojemu se bogoslužje obavljalo i prije nego što je pred desetak godina podignuta postojeća crkva.[169] Što je odgovoreno i je li uopće išta odgovoreno, nije poznato.

Nadbiskupski ordinarijat je uputio upravi Provincije dopis 27. travnja 1889. i u njemu iznio kako je župni stan u Donjoj Tuzli loš, i da je vrijeme da se misli na gradnju novoga. Također je napomenuto kako ni crkva ne vrijedi mnogo, i da je već prije nekoliko godina postojala opasnost da se sruši. A budući da su se kuća i crkva nalazili izvan grada, predloženo je da se nove podignu u gradu, na zemljištu koje pripada sutješkom samostanu, na kojemu je nekoć već postojao franjevački samostan i crkva. Navedeno je kako se diskretorij sutješkog samostana tome neće protiviti, jer je

[161] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 43.
[162] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 43-44.
[163] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 114-115.
[164] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 115.
[165] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 80.
[166] Vidi: AFPS, *Na istom mjestu.*
[167] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 71.
[168] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 64.
[169] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 119.

tako odlučio u ožujku te godine, a od Provincijalata se traži da taj prijedlog prihvati ili, ako se ne slaže, da iznese proturazloge.[170]

Ordinarijat je 4. travnja 1892. zatražio od Provincijalata mišljenje o izgradnji nove crkve i župnog stana u Podmilačju na nekom drugom mjestu. Navedeno je da bi, po mišljenju fra Stipe Ladana, najprikladnije mjesto bilo u Divičanima, ali da se mnogi drugi tome protive i žele da crkva i župna kuća ostanu na mjestu gdje su i dotad bili.[171]

Poslije toga vremena kroz više godina nije bilo sličnih zahtjeva i prijedloga. A 4. kolovoza 1916. Ordinarijat traži od Provincijalata da naredi župniku u Banbrdu da izvrši potrebne pripreme kako bi se poslije završetka rata počelo s gradnjom župne kuće uz crkvu.[172]

Treba pretpostaviti da je između g. 1892. i 1916., odnosno 1918., kad je Stadler umro, bilo gradnji i premještanja još nekih drugih župnih crkava i kuća, ali nisam naišao na podatke o tome u korespondenciji između Ordinarijata i Provincijalata. Možda se to uređivalo na liniji Ordinarijat i dotični župnici.

Vezano za pitanje župa, odnose između Ordinarijata ili nadbiskupa Stadlera i franjevaca ili njihove provincijske uprave - Redodržavništva - opterećivao je i problem vlasništva nad zemljištem (a i drugom pokretnom i nepokretnom imovinom) koje su franjevačke župe posjedovale, ili na kojemu su bile podignute župne crkve i kuće. Ali o tome će biti govora na drugom mjestu.

[170] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 137.
[171] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 207.
[172] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 657.

Poglavlje II.

POSTAVLJANJE FRANJEVACA NA DUŠOBRIŽNIČKE SLUŽBE I UKLANJANJE S NJIH

Dosada je bilo govora o oduzimanju jednoga dijela franjevačkih župa i o pretvaranju dotadašnjih redovničkih župa u župe liberae collationis ili slobodnog podjeljivanja, koje pripadaju svjetovnim svećenicima. Sada ćemo pogledati kakvi su bili odnosi nadbiskupa Stadlera i uprave provincije Bosne Srebrene u pogledu postavljanja franjevaca na dušobrižničke službe i vršenja tih službi, kao i njihova ponašanja općenito i nadbiskupova interveniranja u pojedinim slučajevima.

Poznato je da redovnici uživaju izvjesnu autonomiju u odnosu na redovitu vlast u mjesnoj Crkvi, i da se u svom redovničkom životu i djelovanju ravnaju vlastitim propisima i podložni su svojim redovničkim poglavarima. Ali se isto tako zna da su dušobrižništvo i dušobrižnici povjereni posebnoj brizi hijerarhije i da se dušobrižništvo odvija pod njezinom vlašću, pa i kad ga vrše redovnici. Stoga, kad je redovnicima povjerena neka dušobrižnička služba u Crkvi, oni dolaze u poseban položaj, a između mjesne crkvene vlasti i redovničkih poglavara dolazi do određene razdiobe kompetencija i do međuzavisnosti. To, dakako, može dovesti i do određenih nesporazuma i sporova, što je bio slučaj i u Bosni, ne samo u vrijeme nadbiskupa Stadlera, nego i kasnije tijekom vremena. To se događalo najčešće i najviše u pitanjima postavljanja franjevaca na župe i njihova uklanjanja sa župa, zatim u pogledu ispunjavanja dušobrižničkih obveza, kao i ponašanja dušobrižnika u osobnom i privatnom životu.

1. Postavljanje franjevaca na župe i dušobrižničke službe

Tijekom 37 godina Stadlerovog upravljanja vrhbosanskom nadbiskupijom, a kratko vrijeme i banjolučkom biskupijom, svake godine su u proljeće vršene redovite promjene, a osobito se to činilo svake treće godine na provincijskim kapitulima i kongresima. Ali osim tih redovitih, bilo je i vrlo mnogo izvanrednih promjena i premještaja, kojima su bili obuhvaćeni na stotine i stotine franjevaca, kako na župama franjevačkim, tako i na svjetovnim, koje su, međutim, franjevci i dalje vodili.

O promjenama je uglavnom odlučivalo provincijsko starješinstvo i predlagalo ih nadbiskupu na usvajanje, ali je nekada glavnu riječ imao nadbiskup. I redovito se premještanje ili uklanjanje sa župa i postavljanje na druge župe obavljalo bez ikakvih, ili bez većih poteškoća. Ponekad je, što je i razumljivo, dolazilo do razmimoilaženja u mišljenju i u rješavanju konkretnih slučajeva. Ali budući da se ti slučajevi često generaliziraju, mislim da stvar treba prikazati i promatrati kakva je doista i bila,

navodeći konkretne slučajeve, osobito kad se radilo o mjerama uklanjanja sa župa zbog zanemarivanja dušobrižničkih dužnosti ili zbog neprimjerena života dušobrižnika.

Na provincijskom kongresu u Fojnici, početkom kolovoza 1882., izvršen je razmještaj članova Provincije, pa tako i u dušobrižništvu. "Tabula" personalnih promjena je prihvaćena na kongresu 7. kolovoza, a zatim je podnesena nadbiskupu da je odobri. Stadler je izrazio nezadovoljstvo glede razmještaja nekih franjevaca u dušobrižništvu, ali je ipak sve potvrdio kako je bilo i predloženo. Zatražio je samo od provincijala da neke župnike opomene zbog njihova vladanja, što je provincijal kasnije i učinio. Međutim, provincijal je tom prigodom stavio nadbiskupu do znanja da on ne može raspolagati franjevcima kao svjetovnim svećenicima, bez njihova redovničkog poglavara. A povod tome provincijalovu upozorenju i prigovoru bio je nadbiskupov pokušaj da ukloni iz župe Pećine župnika fra Iliju Kalinića te, i ne obavijestivši o tome redovničkog poglavara, za novoga župnika postavio fra Antu Debeljakovića.[173] O tome nadbiskupovu postupku provincijal je 20. rujna 1882. izvijestio i generala franjevačkog reda.[174]

Čini se da je za boravka provincijala fra Ilije Ćavarovića početkom 1883. boravio u Rimu radi rješavanja "župskog pitanja", nadbiskup Stadler želio da neki franjevci budu postavljeni na župe. Kada je povjerenik (komisar) fra Mijo Batinić o tome 4. veljače 1883. izvijestio provincijala, on mu je 12. veljače i. g. iz Rima odgovorio da se Nadbiskupskom ordinarijatu ne smije pustiti ni jedanput da predlaže redovnike bilo za župnike bilo za duhovne pomoćnike, jer da to spada isključivo na upravu Provincije.[175]

Ponekad je provincijal prije razmještaja osoblja pitao nadbiskupa za mišljenje, i ima li kakvih prijedloga, a nadbiskup je više puta iznosio svoje prijedloge i samoinicijativno. Uglavnom su se promjene na župama vršile i iskrsli su se problemi rješavali sporazumno. Tako prigodom podnošenja "Tabule" na potvrdu, provincijal 4. svibnja 1883. piše: "Ja se nadam da će istom /tj. Tabulom – op. m./ Vaša Presvietlost biti zadovoljna. Vaše su primjedbe uzete u obzir s najvećom pripravnošću, a drugi, glede kojih nije Vaša Presvietlost ništa primjetila, što su oli dignuti u samostan, oli na druga mjesta premješteni sasma iz opravdanih razloga je učinjeno".[176] Nakon toga se navodi koji su franjevci premješteni, i zbog čega. A kako je nadbiskup stavio primjedbe u svezi s nekim premještajima, dio tih primjedbi je uvažen.[177] A kad je Nadbiskupski ordinarijat 30. kolovoza 1883. zatražio da se iz Rastova (danas: Rostovo) makne župnik fra Andrija Radieljević,[178] provincijal je odgovorio 16. rujna i. g. zamolbom da se to odgodi do redovitih promjena. Tražeći tu odgodu, on piše: "Iz više prilikah mogao se je uvjeriti Preč. Ordinarijat, da je ovo Redodržavništvo vavjek bilo, i bit će sklono, u svih mogućih slučajevih, njegovim željam na susret ići; a opet nada se, da i Preč. Ord. neće smetnuti s vida, nego se obazirati na one okolnosti, iz kojih bi se šteta bilo redovničkih obćina, bilo poštenja pojedinih redovnika, kao i klera diecezanskoga poroditi mogla".[179]

---

[173] Vidi: ARHIV FRANJEVAČKE PROVINCIJE BOSNE SREBRENE – SARAJEVO (dalje: AFPS), *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, IVb (Acta Ćavarović), 1882-1885., str. 23.
[174] *Isto*, str. 30.
[175] *Isto*, str. 47
[176] *Isto*, str. 50-51.
[177] *Isto*, str. 51.
[178] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 73.
[179] *Isto*, str. 73.

Provincijal je 21. ožujka 1884. predložio da se na ispražnjenu službu za župnika u Dolac stavi fra Jako Gržić.[180] To je odbijeno s obrazloženjem: "s važnih razloga ne može se odobriti".[181] A koji su razlozi bili, nije navedeno.

Prije održavanja provincijske kongregacije, 19. travnja 1884., nadbiskupu je priopćeno da postoji potreba da se izvrše neki premještaji i da će se o tome razmatrati na predstojećoj kongregaciji, a zatraženo je da on stavi primjedbe, ako ih ima.[182] Iz Nadbiskupskog ordinarijata je odgovoreno 22. travnja i. g. i izražena je suglasnost s predloženim promjenama, a stavljene su i određene primjedbe. U dopisu Ordinarijata stoji: "Dispoziciju klera biskupije vrhbosanske tako i biskupije banjalučke potvrđujem uz ove ipak primjetbe: 1. Veleč. O. Angjeo Šunjić više putih je pogriešio proti crkvenom pravu, a što je još gorje, kada sam ga opomenuo i na to oprezna učinio, još je sustinirao, što još osudjuje. Zato mu valja kazati, da mu se na savjest privezuje, da ima ius canonicum, poimence matrimoniale proučiti. Bude li quoad essentiam u čem pogriešio, onda će izgubiti ne samo kreševsku župu, nego neće više nijedne dobiti prije nego li načini ispit ex iure canonico u Sarajevu. Ja inače proti njemu ništa nemam, pače mislim, da ima liepih sposobnosti, koje samo svojom nerazboritošću i naglošću potamnjuje. Molim, da mu moje mnienje o njem izvolite saopćiti".[183]

Kad je nakon toga provincijska uprava sastavila "Tabulu" i poslala je 24. travnja 1884. na odobrenje, u popratnom dopisu su navedeni razlozi zbog kojih nekim nadbiskupovim željama nije bilo moguće udovoljiti.[184] Nadbiskup je "Tabulu" potvrdio, a stavio je određene primjedbe za dvojicu franjevaca na župama.[185] Istoga dana, kada je zatražena od nadbiskupa potvrda "Tabule", provincijal fra Ilija Ćavarović je uputio i svoje cirkularno pismo Provinciji, u kojemu upozorava na nemar nekih otaca u obavljanju dušobrižničkih obveza i na neposlušnost kako svojim redovničkim poglavarima tako i nadbiskupu. U pismu je rečeno da definitorij Provincije ozbiljno opominje te oce i poziva ih na izvršavanje obveza svoje službe i na ispunjenje naredbi, inače ne samo da će biti lišeni službi, nego će još biti kažnjeni zasluženim kaznama.[186]

Personalne promjene koje su izvršene na provincijskom kapitulu u Kraljevoj Sutjesci i priopćene Ordinarijatu 14. svibnja 1885., potvrđene su dopisom od 15. svibnja i. g., ali je stavljeno više primjedbi glede pojedinih župnika, njihovih zadaća i ponašanja, a za neke je potvrda i uskraćena. Na kraju dopisa Nadbiskupskog ordinarijata stoji: " Ovaj nadbiskupski ordinarijat se uzda u krepku i odlučnu volju toga preč. Redodržavništva, da će ono svim ugledom svoje moći ove navedene ovdje opazke naše staviti na srce onim, kojih se tiču; ordinarijat pako bditi će budnim okom nad vršenjem njegove opravdane volje velikom trpljivošću očekujući od dotičnika, da se s njim kao vrhovnom upravom crkve stave u sporazumak; nu i svom odlučnošću, kad bi mu čekanje uzaludno bilo, te bi se osvjedočio o mlitavosti i nemaru dotičnih dušobrižnika bilo za stvar Božju i crkvenu, bilo za dobrobit povjerenih im od Boga duša, nastojat će pribavit ugled svojim naredbam".[187]

Ako je nadbiskup Stadler tražio da netko bude uklonjen ili premješten sa župe, ili ako je odbio da potvrdi neki premještaj i dadne kanonsku misiju ili jurisdikciju za određenu službu, uglavnom je, kako smo dosad vidjeli, iznosio razloge za takvo svoje traženje. U svom pismu od 5. studenoga 1885. on piše provincijalu: "Prečastnost Vaša

---

[180] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 412.
[181] Vidi: AFPS, *Isto*.
[182] AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 116.
[183] *Isto*, str. 415.
[184] *Isto*, str. 120.
[185] Vidi: *Isto*, str. 415.
[186] AFPS, *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, IV, g. 1870-1891., str. 287.
[187] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 64, str. 3-4.

može biti sigurna, da Ordinarijat neće, kako ni do sele, i proti najmanjemu od braće postupiti strogo, dok se o krivnji podpuno ne osvjedoči. A dopustit će, da je uviek dobro upozoriti starijega, da pripazi na mladjega, ako u istinu ima kakvu manu".[188]

Prijedlozi ili planovi razmještaja osoblja na župama često su usuglašavani između Provincijalata ili Redodržavništva i Nadbiskupskog ordinarijata. Ali ponekad je to bilo teško i nemoguće provesti. Zato se Stadler tuži da ne može staviti svojih primjedaba ako se članovi provincijske uprave raziđu sa svoga zasjedanja prije nego što "tabula dislocatoria" bude potvrđena, te on zbog toga biva prisiljen da potvrdi sve koji su predviđeni ili predloženi za kakvu dušobrižničku službu na župama. On stoga piše Redodržavništvu 10. veljače 1887. i upozorava: "da se prigodom buduće proljetne kongregacije ovaj nadb. Ordinarijat pogledom na svoje opazke i primjedbe na učinjenih po kongregaciji promjenah ne bi mogao dati vezati razpustom članova kongregacije; pak zato moli da se članovi ne bi razpustili dotle, dok se učinjene promjene konačno ovdje ne potvrde".[189] Potvrđujući "Tabulu" razmještaja na dušobrižničke službe u župama, učinjenu na kapitulu na Plehanu, Stadler je 5. i 9. svibnja 1887. također stavio više primjedaba, i neke promjene su odbijene.[190]

O dogovaranju i sporazumnom postavljanju franjevaca na dušobrižničke službe u vrhbosanskoj nadbiskupiji govore i međusobno izmijenjena pisma provincijala fra Bone Milišića 22. svibnja 1888. i nadbiskupa Stadlera 24. svibnja i. g. Provincijal piše: "Mogu Vas uvjeriti na ime moje i ovog Definitorija da smo uzeli savjesno u obzir koliko potrebe duhovne pastve i okolnosti pojedinih mjesta, toliko i osobne odnošaje, pa dovedavši sve to po mogućnosti u sklad, ovako izradili razmještenje, stoga ponizno molim Vas, da to sve tako izvolite odobriti".[191] A nadbiskup Stadler u otpisu provincijalu, između ostaloga, piše: "S velikim upravo veseljem primi Vaš velecijenjeni dopis od 22. svibnja t. g., kojim mi poslaste razmještenje svećenika po nadbiskupiji vrhbosanskoj te u kojem prekrasno istaknuste, da ćemo samo u suglasju moći postići svrhu, za koju nas je Gospodin Isus pozvao".[192] Ovoga posljednjega u provincijalovom službenom dopisu nema,[193] pa bi se moglo zaključiti da je fra Bono Milišić uputio nadbiskupu Stadleru i svoje privatno pismo. Isto tako, potvrđujući predloženu "Tabulu" i razmještaj osoblja, Stadler 27. travnja 1890. piše provincijalu: "Slažući se obćenito sa predlogom Vašim o razmještaju župnika rad priznajem da se je gledalo čim se je više moglo ostaviti ih na svojem mjestu. Dužan sam ipak sbog boljka nadbiskupije neke promjene učiniti ili zamolit Vas, da se sbog općenite koristi zapostavi korist pojedinaca".[194]

Stadler je imao primjedbi i na prečesto mijenjanje župnika, kao i duhovnih pomoćnika i kateheta. On u svom dopisu od 28. svibnja 1889. piše kako ponekad postoji potreba da se redovnika, "bud na temelju redovničkih regula, bud radi kojeg drugog razloga", digne sa župe i pošalje u samostan ili premjesti iz jedne u drugu župu, ali da su velike promjene dušobrižnog svećenstva, koje se svake godine ponavljaju i svakome padaju u oči, na štetu kako pojedinih župa tako i cijele Nadbiskupije. Ordinarijat je stoga zamolio da se ubuduće kod razmještaja franjevaca po župama, što je više moguće, vodi računa o dekretu Kongregacije de propaganda fide od 3. listopada 1857., br. 7, u kojem se preporučuje da župnička služba redovnika na jednom mjestu

188 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1880-1918., br. 60.
189 AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1880-1918., br. 112.
190 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1881-1918., br., 108 i 111.
191 ARHIV NADBISKUPIJE VRHBOSANSKE - SARAJEVO (dalje: ANVS), br. 419, g. 1888.
192 AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1880-1918., br. 123
193 Vidi: ANVS, br. 419, g. 1888.
194 AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1880-1918., br. 180.

traje barem 6 godina, ukoliko svojim vladanjem ne dadnu povoda da ih se digne prije.[195]

Uz potvrdu razmještaja dušobrižnika na franjevačkim župama često su iz Nadbiskupskog ordinarijata davane i određene preporuke, napomene i upozorenja. Tako se 16. travnja 1891. napominje, da su oni koji nisu položili župničkog ispita dužni to učiniti do konca mjeseca rujna te godine, barem iz jedne skupine propisanih predmeta. Onima kojih se to tiče jurisdikcija se daje samo do toga roka, i svaki koji do tada ne položi propisani ispit bit će maknut sa župe.[196] Više dodatnih napomena, uz potvrdu "Tabule", stavljeno je i 13. travnja 1896. Tako se od provincijske uprave tražilo: da fra Mirku Šestiću, župniku u Potočanima, naloži da popravi crkvu prema Vancašovom planu, a ako to tijekom godine ne učini, da će biti uklonjen sa župe; da fra Marka Baotića, župnika u Tišini, opomene da se čuva pića, i ako se dozna da se opio i samo jedanput, da će biti odmah "extra tempus" poslan u samostan; da se fra Alojzije Kulađević, župnik u Svilaju, također upozori da se čuva pića i drugih nepodopština, te da će i on biti maknut izvan vremena za premještaje ako u čemu pretjera, a ujedno da mu se stavi na srce da pravi crkvu; da fra Ilija Filipović, župnik u Sivši, odmah započne gradnju crkve kako je njegovu predšasniku bilo naloženo.[197] Na kraju je, u tom dopisu, provincijal zamoljen da potakne sve svećenike franjevce da se više bave knjigom i svetim stvarima kako bi mogli uspješnije djelovati na narod.[198]

Događalo se i da provincijal nekoga pošalje na neku župu da ondje preuzme određenu službu ili zaduženje, a nakon toga bi zatražio da Ordinarijat to potvrdi. Tako je fra Teofil Zrakić, duhovni pomoćnik u Dubici, bio poslan za privremenog župnika u Ulice i o tome je Nadbiskupskom ordinarijatu poslano obavještenje 12. ožujka 1903. Iz Ordinarijata je 14. ožujka i. g. odgovoreno da je to primljeno na znanje, ali s primjedbom i upozorenjem da takve privremene promjene treba dojaviti prije negoli se učine, da bi se izbjegle neprilike koje bi mogle nastati.[199] Nešto slično se ponovilo i kasnije, pa je Ordinarijat, podjeljujući 23. prosinca 1916. traženu jurisdikciju i kanonsku misiju fra Serafinu Juriću, duhovnom pomoćniku u Kraljevoj Sutjesci, zamolio provincijala "da u buduće, kod eventualnih premještaja, unaprijed upita Ordinarijat je li sporazuman s premještajem, a ne da ga, kao u ovom slučaju, samo naknadno obavijesti o već provedenom premještaju".[200]

O dogovaranju i sporazumnim popunjavanjima dušobrižničkih službi u vrhbosanskoj nadbiskupiji svjedoči i sljedeći slučaj. Iz Ordinarijata je 16. travnja 1910. priopćeno da je "Tabula" prihvaćena i potvrđena, a ujedno je iskazana i zahvalnost što je definitorij nastojao urediti razmještaj osoblja na župama onako kako je Ordinarijat bio zaželio.[201]

Dok se iz Nadbiskupskog ordinarijata jednom ranijom prigodom insistiralo da se župnici ne premještaju sa župa često i da na njima ostanu barem 6 godina, nadbiskup Stadler je 2. svibnja 1911. skrenuo pozornost upravi Provincije da ona ne uzima dovoljno u obzir odredbu Svete Stolice da redovnici ne ostaju izvan samostana neprekidno dulje od 6 godina, jer se inače izlažu pogibli da izgube pravi redovnički duh. Uprava je zamoljena da kod idućih promjena na to više pazi.[202] Istom je zgodom nadbiskup također upozorio kako pada u oči da su, kao uz prkos, predloženi za župnike

---

[195] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 153.
[196] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 182.
[197] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 300.
[198] *Isto*.
[199] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 473.
[200] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 654.
[201] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 585.
[202] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 614.

i neki kojima je Ordinarijat tijekom godine, iz važnih razloga, oduzeo ili uskratio jurisdikciju i kanonsku misiju. Potvrđujući navedenim dopisom predloženu "Tabulu", zatražio je da se u njoj izvrše neke izmjene. Navedena su šestorica franjevaca[203] kojima se ne može podijeliti jurisdikcija i kanonska misija ni za jedno mjesto u vrhbosanskoj nadbiskupiji, a još druga šestorica,[204] koji ne mogu biti potvrđeni za župe za koje su bili predloženi, ali da ih se može predložiti za druge.[205]

Na provincijalovu zamolbu od 3. svibnja 1911., da se odluka izmijeni, istoga je dana iz Ordinarijata odgovoreno da se nikako ne može dati aprobacija fra Anđelu Franjiću i fra Marijanu Duiću ni za jednu službu u nadbiskupiji, a da se ne mogu odobriti na predložena mjesta ni fra Jako Pašalić (za Kupres), fra Bono Brkić (za Tolisu), fra Jako Jurić (za Vitez), fra Tugomir Marković (za Zenicu) i fra Anđeo Anđelović (za Kraljevu Sutjesku).[206] U preuređenoj "Tabuli" koja je bila podnesena na potvrđivanje navedeno je i više "privremenih zamjenika" onima koji nisu dobili aprobacije za određene župe u nadbiskupiji, pa je u dopisu od 4. svibnja 1911. Ordinarijat skrenuo pozornost Redodržavništvu, da nije moguće postavljati "privremene zamjenike", i da je to vjerojatno učinjeno zbog nepoznavanja kanonskog prava. Napomenuto je kako oni ne mogu biti zamjenici prijašnjim župnicima, koji su ili skinuti sa župničke službe ili su premješteni na druge župe, a ne mogu biti zamjenici ni onima koji su predloženi za župnike, a Ordinarijat ih nije potvrdio.[207]

Vidjeli smo već više primjera i slučajeva da je nadbiskup kod potvrđivanja "Tabula" stavljao određene napomene i preporuke. Tako i 4. kolovoza 1916. priopćuje da u cijelosti potvrđuje "Tabulu", a neka se župniku u Banbrdu naredi da poduzme potrebne predradnje kako bi se nakon rata započelo s gradnjom župnoga stana pokraj crkve; zatim da se župniku u Varešu dadne kapelan, pa makar i stariji, koji bi zamjenjivao župnika u vrijeme njegove odsutnosti zbog dekanskih obilazaka župa.[208]

Pored redovitih godišnjih razmještaja osoblja, kako sam već naprijed napomenuo, bilo je također čestih izvanrednih promjena i premještaja, nekada u godini dana i po desetak, npr. 1900., 1901., 1906. i 1907. godine. Većinu tih premještaja je željelo Redodržavništvo, a u dosta slučajeva uklanjanje pojedinih franjevaca sa župa tražio je nadbiskup Stadler. On se isto tako ponekad zauzimao za neke franjevce, koje je provincijska uprava namjeravala ili odlučila premjestiti, da ostanu i dalje na određenoj župi, ili da u određenu župu budu postavljeni. Na nadbiskupovo se "interveniranje" gledalo, i u ono vrijeme i kasnije, kao na neovlašteno upletanje u područje koje spada na redovničke poglavare, odnosno tumačeno je kao bezrazložno kažnjavanje franjevaca.

2. Stadlerovo zauzimanje da se nekim franjevcima podijele određene službe, i uskraćivanje jurisdikcije drugima koji su za određene službe bili predlagani

[203] To su bili: fra Anđeo Franjić, fra Stanislav Antunović, fra Marijan Duić, fra Jozo Vukić, fra Florijan Matuzović i fra Jozo Vukadin.

[204] A to su: fra Jako Jurić, fra Jako Pašalić, fra Augustin Pejčinović, fra Bono Brkić, fra Jako Selak i fra Tugomir Marković.

[205] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 614.

[206] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 626.

[207] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 624.

[208] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 657.

Smatram opravdanim pozabaviti se posebno i tim pitanjem, i prikazati konkretne slučajeve kao i njihovo rješavanje.

Na provincijala i definitorij – Redodržavništvo je spadalo da Ordinarijatu predlažu franjevce za razne službe i mjesta dušobrižništva, a treba prihvatiti kao posve normalno i to što je nadbiskup Stadler ili Nadbiskupski ordinarijat u nekim slučajevima iznosio svoje želje, odnosno uskraćivao potvrdu nekima koji su bili predlagani za službe, smatrajući da za to postoji dovoljan razlog.

Kada je Stadler 6. svibnja 1883. potvrdio proljetne promjene osoblja, zauzeo se za fra Filipa Ljubasa, da ostane kao župnik u Kotorišću. A budući da je provincijal i dalje insistirao na fra Filipovom uklanjanju s navedene župe "zbog ispada protiv redovničke discipline", dok je fra Filip svoj premještaj tumačio time da ga se kažnjava zato što je radio na diobi župe i osnivanju nove (Vrbanjci), iz Ordinarijata je stigao brzojavni odgovor: "Ljubas amoveatur" (neka se Ljubas ukloni). U istoj poruci je također rečeno: "Kolarević nusquam sit parochus. – Benković sit parochus Brodensis" (Kolarević da ne bude župnik nigdje. – Benković da bude župnik u Brodu).[209] Međutim, 29. svibnja 1883. nadbiskup je ponovno zatražio da Ljubas ostane u Kotorišću, jer to, navodno, traže civilne vlasti.[210] Provincijal je ipak ostao pri svojoj odluci i 2. lipnja i. g. je Ordinarijatu odgovorio negativno, uz napomenu da neće iznositi razloga Ljubasovog premještaja jer bi se to moglo prenijeti Visokoj zemaljskoj vladi.[211]

Nadbiskup Stadler je 18. rujna 1883. zatražio da provincijska uprava stavi fra Matu Baljića, tada duhovnog pomoćnika u Banbrdu, za župnika u Čemernom gdje je trebalo uspostaviti novu župu[212] diobom od sarajevske župe, o čemu je naprijed već bilo riječi. Tome je zahtjevu bilo udovoljeno, a odgovor je iz Provincijalata poslan 8. listopada 1883.[213]

Ordinarijat je 29. studenoga 1883. uputio provincijalu zamolbu da dadne nekoga za kapelana u Volaru, banjolučka biskupija, kako bi se na taj način moglo providjeti duhovnim potrebama vjernika katolika u Prijedoru, u kojemu tada još nije bilo katoličke župe. Tome nije udovoljeno zbog nedostatka svećenika, ali je 12. prosinca i. g. odgovoreno da će iz Petrićevca biti poslan fra Bono Kalamut, da bi vjernici u Prijedoru imali misu za Božić.[214] Isto tako je 6. prosinca 1883. zatraženo od Redodržavništva da se odredi jedan svećenik za više sela bihaćke župe (ona su ranije već navedena), koja su udaljena od Bihaća i koja bi se imala odcijepiti od te župe i od njih osnovati nova.[215] I na taj je zahtjev odgovoreno da mu se, i uz najbolju volju, ne može udovoljiti zbog nedostatka svećenika. U nastojanju da uvjeri Stadlera kako je to istinito, provincijal mu piše: "Ja se uzdam, da je i Preč. Ord. osvjedočen, da ja ni najmanju korist nemogu odatle imati, kad se ne bi odazvao, a mogao to učiniti; dapače kažem, da bi bio dužan i pred Bogom i pred ljudima to učiniti; jerbo se ne radi o stvari osobnog nego obćeg interesa".[216]

Ordinarijat je 18. lipnja 1885. izrazio želju da se kapelan i vjeroučitelj u osnovnim školama u Sarajevu, fra Bono Oršolić, zamijeni sposobnijim i za rad u školi oduševljenijim franjevcem, te da bi bilo dobro da provincijal porazgovara s nadbiskupom o kandidatu prije nego što nekoga predloži. Nadbiskupovo je, pak,

---

209 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 52.
210 *Na istom mjestu*.
211 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 52-53.
212 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 81.
213 Vidi: *Isto*.
214 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 84.
215 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 90.
216 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 90-91.

mišljenje bilo da su za navedenu službu zgodni fra Ignacije Strukić ili fra Rafael Babić.[217] Dopisom od 5. kolovoza 1885. Ordinarijat je dao do znanja provincijalu da iz Bežlje ne bi trebalo micati župnika fra Pavu Pavlovića, i da bi fra Mato Popović, koji se nalazio u Kulašima, mogao otići u Bijeljinu, a fra Grgo Odić za župnika u Popoviće.[218]

Zahtjevi ili želje Ordinarijata su uvažavani kad god je to bilo opravdano i moguće, ali se ponekad kasnije pokazalo da su oni bili pogrešni. Tako je Ordinarijat 10. veljače 1887. zamolio provincijala da se na idućoj proljetnoj kongregaciji premjesti fra Martin Vučković, župnik u Goricama, a kao razlog je navedeno: "da nije obljubljen kod puka i tako ne može podpunim uspjehom kao župnik ni djelovati"; a u istom dopisu je zatraženo i da se makne iz Bijeljine fra Mato Živković, koji je tu postavljen na preporuku Ordinarijata, kao i fra Jerko Vincetić, duhovni pomoćnik u Morančanima, i da ih se stavi u samostan, budući da se nadbiskup osvjedočio o njihovoj potpunoj nesposobnosti za službu u duhovnoj pastvi.[219]

Provincijalna uprava je 5. svibnja 1887. poslala Nadbiskupskom ordinarijatu na potvrdu prijedlog promjena koje su izvršene na proljetnoj skupštini. Na taj je prijedlog Ordinarijat stavio niz primjedbi i dao više svojih prijedloga. Tako: da u Bijeljini, do daljnjega, ostane fra Mato Živković, za kojega je nešto ranije bilo zatraženo da bude maknut budući da fra Augustin Slišković, koji je predložen za župnika u spomenutoj župi, nije ništa sposobniji od fra Mate; da se ne može odobriti za dušobrižništvo fra Jakova Božića, određenog za kapelana u Dubravama, nego neka ide u samostan (razlog nije naveden); isto tako da se ne mogu potvrditi fra Filip Mijić, dotada župnik u Solakovoj kuli, ni fra Matija Mišković, predviđen za kapelana u Tramošnici (ni za ovu dvojicu nisu navedeni razlozi uskraćivanja aprobacije). Uz to je izražena želja da i dalje ostane u Kreševu dotadašnji župnik, fra Stjepo Momčinović, a u Žepču fra Jakov Marić, za kojega je rečeno da je puno učinio u pripremi za gradnju župne crkve, i da bi trebao ostati dok gradnju ne dovrši.[220] Kad je na to Redodržavništvo 7. svibnja 1887. dostavilo novi prijedlog promjena i razmještaja, Ordinarijat ih je 9. svibnja i. g. odobrio, ali opet stavljajući neke primjedbe. Dana je suglasnost da se fra Stjepu Momčinovića razriješi župničke službe u Kreševu i da ide za župnika u Ponievo, a da župnik fra Jakov Marić iz Žepča ide u samostan, ali je izraženo žaljenje što u pogledu njih dvojice nije uvažena nadbiskupova želja. Zatraženo je, dalje, da u Korićanima ostane fra Ilija Klarić, jer se ne misli da bi fra Mijo Kalinić bio od njega sposobniji na župi, ali neka provincijal očinski opomene fra Iliju "da čim više pazi na sebe, da bude u istinu učitelj ne samo riečju, nego i životom". Dat je također pristanak da fra Anđeo Žarkić i dalje ostane u Gornjem Skoplju, ali da mu ozbiljno treba staviti na dušu "da ne dieli više zapisa, jer bi nadb. ovaj ordinarijat, čim bi doznao, da je spomenuti fra Angjeo jedan put samo tu zabranu prekršio, bio prisiljen onaj čas zahtijevati, da se odanle digne".[221]

Iz Nadbiskupskog ordinarijata je stavljeno više primjedbi i na promjene koje su odlučene na kapitulu 1888. U dopisu od 24. svibnja i. g. je predloženo da Redodržavništvo u Bijeljinu stavi za župnika fra Marijana Topića, a u Gromiljak da ide fra Pavao Pavlović; da se u Domaljevac stavi netko drugi umjesto fra Ivana Oršolića; da fra Augustina Kristića, koji je tjelesno vrlo slab, zamijeni netko jači. Iskazana je i bojazan da fra Pavao Kolar neće biti u stanju graditi crkvu u Čemernu, pa je zatraženo

[217] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 45.
[218] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 40.
[219] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 114.
[220] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., 108.
[221] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 111.

da ondje i dalje ostane fra Mato Baljić "koji je za tamošnje potrebe pokazao i volje i sposobnosti". Za fra Matu Oršolića, župnika u Garevu, rečeno je da je protiv njega podignuta tužba, i ako se pokaže istinitom, bit će uklonjen sa župe, makar i izvan uobičajenog vremena. Također je za fra Andriju Radieljevića istaknuto kako je već bilo odlučeno da ga se ukloni iz župe Rastovo, i to je bilo zatraženo još 30. kolovoza 1883., ali se od toga odustalo, a sada su nastupile takve okolnosti da ga je bolje ondje i dalje ostaviti. Od provincijala je samo zatraženo da fra Andriju pozove na 14 dana u samostan, na duhovne vježbe, a da ga kroz to vrijeme netko zamijeni. Još je Redodržavništvo obaviješteno da dr. fra Lovro Senjak, zbog nastalih okolnosti (izričito se ne navodi koje su, ali je vjerojatno da su provincijskoj upravi bile poznate), ne može dalje uspješno djelovati kao vjeroučitelj u Sarajevu, te je sugerirano da se na njegovo mjesto predloži fra Nikolu Momčinovića, u to vrijeme kapelana u Sarajevu.[222] O tim primjedbama i prijedlozima Nadbiskupskog ordinarijata raspravljalo se na postkapitulskoj sjednici definitorija Provincije, 25. svibnja 1888., te je zaključeno da provincijal fra Bono Milišić ode osobno nadbiskupu i s njim stvar uredi.[223]

Više primjedbi i prijedloga za izmjenu "Tabule" dano je iz Nadbiskupskog ordinarijata i 16. travnja 1891. Želja nadbiskupa Stadlera je bila da fra Jako Marić ide u Banbrdo, da fra Rafael Čondrić ostane u Čemernu, a fra Blaž Pordusić da ide u Solakovu kulu; zatim da u Bežlji bude fra Pavao Pranjić, u Brčkom da ostane fra Bono Nedić, a da fra Luka Vidović ide u Tišinu; isto tako da u Dubicu ide fra Juraj Ćosić, a da fra Mijo Matić iz Dubice ide u Koraće, zatim da fra Petar Tolić ide u Sivšu i fra Ivo Oršolić u Gorice. Također je zatraženo da fra Stjepan Čičak ostane u Foči jer je već sve pripremio da gradi župnu kuću, a poslije toga i crkvu. Napomenuto je i kako bi u žepački kraj trebalo staviti barem jednog kapelana, npr. fra Pavla Kolara, fra Bonu Ostojića ili fra Matu Živkovića, i to u Žepče, Osovu ili Ponievo, ili u ta sva tri mjesta, ako je moguće.[224]

Nadbiskup Stadler je 27. travnja 1892. uputio pismo u kojemu je izrazio čuđenje i negodovanje što je za kapelana u Sarajevo predložen fra Anto Androšević. On piše provincijalu: "Da Vas ne poznam, morao bih reći, da sprdnju htjedoste nanieti ovomu ordinarijatu, što tako malo uvažavate glavnu župu u Bosni ter predlažete za kapelana veleč. O. Antu Androševića, koga nitko od Vas ne smatra sposobnim ni za kapelana na selu. Tako Vam je dakle puno stalo do ovoga velevažnoga mjesta".[225] Nadbiskup je bio nezadovoljan i zbog toga što se sarajevski kapelani mijenjaju tako često – u dva tri mjeseca da su promijenjena četiri.[226]

Iz Nadbiskupskog ordinarijata je 27. srpnja 1899. predloženo da se iz Doca premjesti kapelan fra Ivo Martinović,[227] a 13. rujna 1900. da se premjesti župnik iz Domaljevca, fra Filip Oršolić.[228] Stadler je 31. ožujka 1901. zamolio provincijala da za Breške predloži nekoga za kapelana jer tamošnji župnik ne može sam zadovoljavati sve pastoralne potrebe.[229] Vjerojatno tome nije bilo moguće udovoljiti, pa je nadbiskup 24. travnja i. g. zatražio da se iz Brežaka digne tadašnji župnik, a isto tako i iz Vijake, i predložio je da se za župnika u Breškama postavi fra Anđeo Ikić.[230]

---

[222] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 129.
[223] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, 377.
[224] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 182.
[225] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 206.
[226] *Isto*.
[227] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 380.
[228] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 393.
[229] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 433.
[230] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 421.

Stadler je 7. kolovoza 1901. priopćio provincijalu da se nikome ne podjeljuje jurisdikcija ako prije ne položi ispit, ali da iznimno daje jurisdikciju na godinu dana trojici svećenika, a poslije toga da se trebaju podvrći jurisdikcijskom ispitu.[231] Također je i 31. listopada i. g. javljeno da Ordinarijat ne može dati jurisdikciju fra Anti Juriljeviću jer je na ispitu pokazao nedovoljno znanje iz gotovo svih predmeta.[232] Nadbiskupski ordinarijat je 3. lipnja 1905. obavijestio Provincijalat da je fra Domin Batrović, župnik u Vijaci, na prosinodalnim ispitima odgovarao veoma slabo i o stvarima koje se moraju svakako znati, te da mu se zato mora što prije naći zamjena, i kada dođe nasljednik da mu se oduzima jurisdikcija.[233]

Iz Nadbiskupskog ordinarijata u Sarajevu javljeno je 4. prosinca 1902. provincijalu da se fra Jozi Vukadinu ne može dalje produžiti jurisdikcija zbog "dosta visokog stupnja duhovno-religioznog ludila" (skrupuloznosti).[234] Gotovo godinu dana kasnije, 10. studenoga 1903., provincijal je zamolio Ordinarijat da se fra Jozu postavi za duhovnog pomoćnika u Vitezu.[235] Odgovoreno je 12. studenoga i. g. da se zamolba prihvaća, uz napomenu da župniku fra Jakovu Selaku treba naložiti neka pazi da fra Jozo ne bi počinio kakvu nepravilnost u duhovnoj pastvi, kakve je nekoć činio, te čim primijeti da nije normalan, ne smije mu dopustiti slavljenje mise, propovijedanje ni ispovijedanje. Pod tim uvjetima mu se daje jurisdikcija na godinu dana.[236] A kako je fra Jozo ponovno neispravno postupao u ispovijedi, Ordinarijat je 10. studenoga 1904. obavijestio Provincijalat da mu se po savjesti ne smije dalje dopustiti da podjeljuje sveti sakrament ispovijedi, te mu se jurisdikcija oduzima i treba ga smjestiti u neki samostan.[237] Budući da to nije odmah izvršeno, iz Ordinarijata je ponovno pisano 10. ožujka 1905., da se fra Jozu smjesta digne iz Viteza i stavi u samostan.[238] Nadbiskupski ordinarijat je reagirao i 18. travnja 1905. i izvijestio kako se čulo da fra Jozo Vukadin, iako mu je oduzeta jurisdikcija, i dalje djeluje u župi.[239] Na to je provincijal uzvratio da je fra Jozo premješten u Guču Goru, ali da ga je fra Jakov Selak, župnik u Vitezu, zadržao na svoju ruku još kod sebe.[240]

Fra Jozo Vukadin, kojemu je jurisdikcija bila oduzeta koncem 1902. pa vraćena u studenom 1903., te ponovno oduzeta poslije godinu dana, zamolio je Stadlera da mu je opet dadne. Nadbiskup je molbu uslišao i podijelio mu jurisdikciju, ali je 7. lipnja 1907. upozorio provincijala da se izvršenje te odluke stavlja njemu na savjest, jer bolje zna u kakvom se stanju fra Jozo nalazi, i je li sposoban da mu se dadne jurisdikcija.[241]

Kad je provincijska uprava odlučila da promijeni kateheta u Sarajevu, fra Nikolu Momčinovića, koji je tu službu vršio 20 godina, Ordinarijat se tome usprotivio, ističući u dopisu od 19. kolovoza 1909. da za promjenu nema razloga, i da ne bi htio u njoj sudjelovati.[242]

Nadbiskupski je ordinarijat 17. lipnja 1912. obavijestio Provincijalat da se "Tabula" u svemu odobrava, kako je bila predložena, samo je zatraženo da se iz Viteza

[231] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 426.
[232] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 417.
[233] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880.1918., br. 491.
[234] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 447.
[235] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, g. 1903., br. 719.
[236] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 463.
[237] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 482.
[238] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 486.
[239] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 494.
[240] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 492, na poleđini.
[241] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 526.
[242] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 566.

svakako premjesti fra Grgu Kotromanovića, te da na njegovo mjesto dođe fra Anzelmo Alaupović ili fra Ilija Đebić.[243]

Uz potvrdu “Tabule” 4. kolovoza 1916. Ordinarijat je stavio napomenu da župniku u Banbrdu treba narediti da poduzme potrebne predradnje kako bi se, kad završi rat, pristupilo gradnji župnog stana pokraj crkve. Izražena je i želja da se, po mogućnosti, župniku u Vitezu dadne kapelan, makar i stariji, koji bi ga zamjenjivao u vrijeme njegove odsutnosti zbog obavljanja kanonskog obilaska dekanata.[244]

Naprijed su spominjani jurisdikcijski, a također i prosinodalni ispiti. Jurisdikcijski ispiti su bili obvezatni na temelju općeg kanonskog prava, a Stadler je odmah u početku razmišljao i iskazivao namjeru da zavede prosinodalne ili župničke ispite, kojima bi morali pristupati i franjevci. Znajući za tu Nadbiskupovu namjeru, o njoj se raspravljalo na kapitulskoj kongregaciji 2. svibnja 1883., i definitorij Provincije se složio da se ti ispiti uvedu, ali su dali neke svoje prijedloge. Ti su prijedlozi bili sljedeći: 1) da se župnički ispiti drže redovito sredinom listopada; 2) da se od polaganja izuzmu svi koji su zaređeni do 1882. isključivo; 3) da se ispiti polažu iz moralne i pastoralne teologije, kanonskog prava i Tridentskog katekizma; 4) da se preporuče autori prema kojima bi se za ispite spremalo, i to za moralnu teologiju – Gury, za pastoralnu teologiju – Rodlynski, i za kanonsko pravo – Aichner.[245]

Kad je nadbiskup Stadler konačno odlučio zavesti župničke ispite, o tome je pisao provincijalu 16. prosinca 1884., te zatražio i njegovo mišljenje.[246] Provincijal je odgovorio 6. siječnja 1885. i izvijestio da će se o tome raspravljati na predstojećem provincijskom kapitulu, a također predložio da se o tome postigne dogovor i s banjolučkim biskupom budući da franjevci djeluju u objema biskupijama. Provincijal je u svom odgovoru nadbiskupu Stadleru napisao: “Ne jedanput, kako je Vašoj Presvietlosti poznato, o župničkih ispitih mi smo razgovarali kroz prošle dvi godine, i svakom prigodom mogla se Vaša Presvietlost potpuno uvjeriti, da nijesam bio u načelu drugoga od Vašega mnienja u toj stvari, i to iz druge ma koje svrhe ne, do jedino iz te, što ta namisao cilja kako na privatnu svećenstva korist, tako na obći ugled crkve, i spas pravoviernih duša”.[247] Nadbiskup je prihvatio provincijalov prijedlog i o tome ga izvijestio 15. siječnja 1885,[248] a dopisom od 16. veljače i. g. javio je da je dogovor postignut i s banjolučkim biskupom, te da se stvar može iznijeti pred provincijski kapitul.[249]

Na provincijskom kapitulu 5. svibnja 1885. predočen je nadbiskupov dopis kojim se najavljuje uvođenje župničkih ispita za svećenike koji su ređeni poslije 1882., i to prema ovoj proceduri: 1) da se oni koji žele pristupiti ispitu prijave Ordinarijatu 14 dana prije polaganja; 2) da se ispiti drže 2. tjedna poslije Uskrsa ili posljednjih dana mjeseca rujna; 3) da se tome ispitu podvrgavaju oni koji su 3 godine proveli u dušobrižništvu; 4) da položeni ispit ima vrijednost na 6 godina.[250]

Na kapitulu je izneseno i mišljenje koje je o toj stvari zauzeo definitorij Provincije. A on je dao podršku za zavođenje župničkih ispita, ali je predložio neke izmjene u odnosu na prijedlog koji je došao iz Ordinarijata. Definitorij je predlagao: 1) da se prijave za ispit ne vrše izravno Ordinarijatu, nego preko Provincijalata; 2) da se

[243] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 636.
[244] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 657.
[245] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 266.
[246] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 163.
[247] Vidi: AFPS. *Protocollum*, IVb, str. 163-165.
[248] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 165.
[249] *Na istom mjestu*.
[250] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 297.

ispiti ne drže 2. tjedna poslije Uskrsa jer se tada redovito održavaju provincijski kapituli i kongregacije, nego da se prenesu na neko prikladnije vrijeme; 3) da se na ispite pripuste svi koji su proveli u svećeništvu tri godine, makar ne bili u dušobrižništvu; 4) da među ispitivačima budu i dvojica franjevaca.[251] Provincijski kapitul je podržao prijedlog definitorija, i on je upućen Nadbiskupskom ordinarijatu.

Iz Ordinarijata je 25. lipnja 1885. priopćeno Redodržavništvu da se prihvaćaju sljedeći prijedlozi: 1) da se prijave za ispit vrše preko Provicijalata kada se radi o kandidatima koji nisu toga časa u dušobrižništvu; 2) da ispite polažu svi nakon 3 godine svećeništva; i 3) da među ispitivačima budu i dvojica franjevaca.[252] Nije prihvaćen prijedlog da preko Provincijalata vrše prijavu za ispit i oni franjevci koji su u dušobrižništvu, jer se, navodno, to protivi izričitim odredbama vrhovne crkvene vlasti, i o tome je Provincijalatu poslana posebna obavijest 30. srpnja 1885.[253]

Pregovaranje između Nadbiskupskog ordinarijata i provincijala u svezi sa župničkim ispitima vođeno je i nakon toga. Na postkapitulskoj sjednici 25. svibnja 1888. provincijal fra Ilija Ćavarović je izvijestio definitorij da se dogovorio s nadbiskupom Stadlerom još o sljedećem: 1) župnički ispit se može obaviti u dvije godine; 2) dvojica franjevaca će se imenovati prosinodalnim ispitivačima na prijedlog provincijala; 3) lektori teologije se izuzimaju od polaganja župničkog ispita.[254]

Nadbiskupski ordinarijat je dopisom od 23. lipnja 1889. izvijestio Provincijalat da će se među prosinodalne ispitivače uvrstiti i četvorica franjevaca, te je zamolio da se predlože na odobrenje oni za koje se drži da su sposobni.[255] To je pismo razmotreno na izvanrednom kongresu definitorija i odlučeno je da se predlože, na prvom mjestu: fra Bono Milišić, aktualni provincijal, fra Ilija Ćavarović i fra Anto Ćurić, bivši provincijali, i fra Franjo Omrčenović, lector iubilatus, a na drugom mjestu: fra Danijel Ban i dr. fra Vid Miljanović, fra Augustin Čengić i fra Stjepan Bralić.[256] Na traženje Ordinarijata, i kasnije su u više navrata predlagani po dvojica franjevaca za ispitivače na pojedinim župničkim ispitima.[257]

3. Stadlerova upozoravanja na ponašanje nekih franjevaca i njihovo kažnjavanje

Nadbiskup Stadler je već u početku svoje službe nastojao spriječiti ili ispraviti neke negativne pojave i neprimjereno ponašanje u životu i djelovanju nekih franjevaca na župama. Protiv nepokornih primjenjivane su sankcije, najčešće uklanjanje sa službe i oduzimanje jurisdikcije ili uskraćivanje jurisdikcije i kanonske misije onima koji su bili predlagani za određene dušobrižničke službe i mjesta.

Za izricanje ili primjenu određenih sankcija nadbiskup Stadler ili Nadbiskupski ordinarijat su redovito iznosili razloge. U više je slučajeva zatraženo da župnici budu uklonjeni sa župa zbog zanemarivanja ili zbog lošeg vršenja dušobrižničke službe, odnosno zbog nepravilnog odnosa prema svojim crkvenim poglavarima i predstavnicima crkvene vlasti, a također i prema organima građanske uprave; dosta

[251] Vidi: AFPS. *Protocollum*, IV, str. 297.
[252] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 48.
[253] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 52.
[254] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 376.
[255] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 157.
[256] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 413.
[257] Vidi: AFPS, *Protocollum*, V, str. 11; AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 523, 529, 534, 546 i 560.

puta je uklanjanje iz dušobrižništva traženo i izvršeno zbog opijanja i zbog nedoličnog ili nemoralnog ponašanja, osobito zbog sumnjivih i zabranjenih veza sa ženskim osobama. Bilo je i slučajeva kad je zatraženo kažnjavanje pojedinih franjevaca a da nije izričito naznačen razlog zbog kojega bi to trebalo učiniti.

Najčešće je nadbiskup Stadler zahtijevao uklanjanje iz dušobrižništva onih koji su provodili sablažnjiv i nemoralan život. Tako on već 2. lipnja 1882. piše Redodržavništvu kako je čuo "da život njekih upravitelja župnih jako sablažnjava i puk i druge svećenike".[258] Poimence je spomenuo dvojicu: fra A. K., župnika u Crkvici, i fra I. K.[259], župnika u Kotorišću, te naveo o kakvim se postupcima i nedozvoljenim vezama radi. Istaknuo je kako misli da ne bi bilo dobro voditi službenu javnu istragu u tako delikatnoj stvari jer bi se sablazan mogla samo povećati, nego je zatražio da se njih dvojicu premjesti u neki samostan.[260] Istraga je ipak provedena i nadbiskup je 5. kolovoza 1882. o tome dostavio Provincijalatu odgovarajuće dokumente.[261] Na to je provincijal odgovorio 7. kolovoza i. g. i priopćio da je spreman udovoljiti zahtjevu Ordinarijata, te će fra I. K. maknuti iz Kotorišća, a poduzet će odlučne korake da se iz Crkvice odstrani župnikova kuharica.[262]

Stadler je u svom dopisu od 2. lipnja 1882. također podsjetio provincijala kako mu je, dok je boravio u Sarajevu, spomenuo nešto o fra Jakovu Selaku i njegovim nepodopštinama u Travniku. Budući da još nije dobio izvještaj o istrazi koja se o njemu trebala provesti, ne može unaprijed ništa suditi, ali sebi pridržava pravo da ga skine sa župe ako se dokaže da je kriv. Isto tako u tom dopisu nadbiskup napominje: "da si pridržaje pravo sve one osobe na odgovornost pozvati, koje se ogrieše o čem na župi, a poslie budu premješteni u samostane, prije nego li je ovaj Ordinarijat za to mogao doznati".[263]

Stadler je 23. rujna 1882., dakle uskoro nakon prvih razmještaja franjevaca na dušobrižničke službe u vrhbosanskoj nadbiskupiji koje je potvrdio, zatražio od provincijala da se fra Filip Dujmušić, duhovni pomoćnik u župi Dolac, odande digne.[264] Nisam našao nadbiskupov dopis, pa ne znam koji je bio razlog njegovu traženju. Provincijal je taj zahtjev prihvatio i odlučio je Dujmušića maknuti iz Doca, samo je zatražio od nadbiskupa suglasnost da ga može staviti za kapelana u Varcar.[265]

Nadbiskupski ordinarijat je u svom dopisu Provincijalatu od 27. travnja 1890. upozorio da: "velečasni otac B. I. ne može i ne smije biti nigdje župnik", i da se suspendira, a na koliko vremena, odredit će se u dogovoru s provincijalom. Također je najavljeno da će provincijal moći pročitati prikaz fra B.-og skandaloznog života.[266] Nekoliko godina kasnije, 22. srpnja 1896., Ordinarijat opet izvješćuje o fra B. I. i navodi kako ga župljani iz Morančana optužuju da već dulje vremena održava nedopuštene veze s jednom ženom, i da je čak zatečen in flagranti. Provincijalu je predano da stvar ispita i da poduzme potrebne mjere, a ako fra B. ne prizna krivnju, istraga će se provesti i od strane Ordinarijata, te ako se pokaže da je kriv, bit će kažnjen.[267] Provincijalatu je 12. prosinca 1899. iz Nadbiskupskog ordinarija priopćeno

---

[258] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 36.
[259] Njihovih punih imena i prezimena, iz razumljivih razloga, ne navodim, kao što neću navoditi ni u drugim sličnim slučajevima.
[260] Vidi: *Na istom mjestu*.
[261] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 22.
[262] Vidi: *Na istom mjestu*.
[263] *Na istom mjestu*.
[264] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 37.
[265] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 37-38.
[266] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1,1880-1918., br. 180.
[267] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 298.

kako je stigla prijava protiv fra F. M., župnika u Špionici, da održava sumnjive veze s jednom ženom, te da je provedena istraga i utvrđena istinitost prijave. Ordinarijat je zatražio da i Redodržavništvo ponovno ispita slučaj, te ako nađe da je istinito ono zbog čega je fra F. M. okrivljen, da ga se stavi u samostan.[268]

Nadbiskupski ordinarijat je u dopisu od 13. rujna 1900. stavio provincijalu do znanja da se fra F. O., župnik u Domaljevcu, "vladao nećudoredno" i zbog toga da ne može dalje ostati na župi, nego ga treba premjestiti u samostan.[269] Za nedopuštene veze s jednom ženom osumnjičen je i fra A. A., a optužbu protiv njega iznijela je dotična žena. Provincijal je proveo istragu, i Stadler mu je 25 studenoga 1900. na tome zahvalio, ali je napomenuo da će biti potrebno istragu u nekim pitanjima još nadopuniti, te ako se dokaže da je fra A. posve nevin, Ordinarijat će se s provincijalom dogovoriti o tome da fra A. podigne tužbu na građanskom sudu protiv osobe koja ga je lažno okrivila.[270] Kako je krivnja fra A. A. ipak dokazana, nadbiskup Stadler ga je kaznio suspenzijom a divinis, i o tome izvijestio Provincijalat 31. siječnja 1901., priloživši svom dopisu i osudu kojom se izriče navedena kazna.[271] A budući da je fra A. A. i dalje osporavao djelo koje mu je pripisivano, a i njegova tužiteljica je poricala što je ranije tvrdila, kazna suspenzije je dignuta, a fra A.-i je sugerirano, ako je doista nevin, da dotičnu osobu tuži građanskom sudu za lažnu optužbu protiv njega.[272]

Nadbiskupski ordinarijat je 19. studenoga 1918. upozorio Provincijalat i na nedolično ponašanje dr. fra A. Č., profesora Franjevačke bogoslovije u Sarajevu i prefekta klerika, na plesnoj zabavi Hrvatskoga kluba, u noći od 14. na 15. studenoga. Uz to je napomenuto i kako je fra A. tajnik društva Radikalne demokratske narodne omladine, čiji je program blizak socijalizmu. U uvjerenju da je to suprotno redovničkoj i crkvenoj disciplini, Ordinarijat je zatražio da se fra A. udalji iz Sarajeva, i da mu se nigdje ne povjerava služba po kojoj bi dolazio u dodir s mladima kao njihov odgojitelj ili učitelj. Zatraženo je također da provincijal u roku od 10 dana izvijesti Ordinarijat o tome što je poduzeto, a ako se ništa ne učini, da će o svemu morati izvijestiti Svetu Stolicu.[273]

U više je navrata, a neke slučajeve smo već ranije vidjeli, traženo uklanjanje iz dušobrižništva onih koji su se odavali piću. Tako se fra I. K., župnik u Korićanima, češće i prekomjerno opija, i bio opominjan da se toga kloni, ali nije koristilo. U Ordinarijatu su bili mišljenja da bi bilo nekorisno ponavljati opomene, pa je 10. siječnja 1889. zatraženo od provincijala da ga se stavi u samostan.[274] Iz Ordinarijata je 28. ožujka 1889. zatraženo da se iz Gromiljaka makne župnik fra M. T., budući da je odan piću i nekoliko je puta zbog toga i pučku misu ispustio.[275] Provincijalatu je 25. rujna 1896. upućena iz Ordinarijata prijava da je fra M. K., kapelan u Dobretićima, sablažnjiva života, da se opija i govori smutljivo pred vjernicima i o samoj svetoj ispovijedi. Budući da je nepopravljiv, kaže se dalje, treba ga odmah staviti u samostan, a Ordinarijat mu oduzima jurisdikciju.[276]

Nadbiskup Stadler je u nekoliko navrata intervenirao kod provincijala i zbog nepravilnosti, nemarnosti i manjkavosti franjevaca u vršenju dušobrižničke službe.

---

[268] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 236.
[269] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 393.
[270] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 388.
[271] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 434.
[272] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 427.
[273] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 674.
[274] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 140.
[275] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 142.
[276] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 288.

Dopisom od 22. lipnja 1883. Nadbiskupski ordinarijat je od Redodržavništva zatražio da se iz Vareša digne fra Franjo Komadanović, i da ga se stavi u samostan.. Razlog je bio taj što je on tajno prijavio Ordinarijatu žandarmerijskog upravitelja da je bludničio s maloljetnicom od oko 12 godina. U javnoj sudskoj istrazi koja je o tome provedena fra Franjo nije potvrdio ono o čemu je podnio prijavu Ordinarijatu, te je time doveo u nezgodan položaj samog Nadbiskupa koji je o slučaju informirao nadležnu civilnu vlast.[277]

U svom dopisu od 10. veljače 1887. Stadler je zatražio da se fra Mato Živković, župnik u Bijeljini, i fra Jerko Vincetić, duhovni pomoćnik u Morančanima, dignu sa svojih službi i stave u samostan budući da se on uvjerio o njihovoj potpunoj nesposobnosti za službu u duhovnoj pastvi.[278] Nadbiskup Stadler se za svoga pastirskog pohoda župi Korićani osvjedočio kako župnik fra Ilija Klarić ne udovoljava svojim dušobrižničkim dužnostima i da vjernici nisu s njim zadovoljni. Ordinarijat je 10. kolovoza 1898. o tome izvijestio provincijala i zatražio da fra Iliju premjesti.[279]

Dopisom Nadbiskupskog ordinarijata od 30. prosinca 1895. zatraženo je da uprava Provincije odmah zabrani dr. fra Ljudevitu Laušu daljnje predavanje biblijske znanosti u Kreševu, a kao razlog je navedeno da on u svojim tumačenjima omalovažava Svete Oce, a oslanja se na protestantske tumače.[280]

Nadbiskupski ordinarijat je 24. srpnja 1899. izvijestio provincijala da je fra Ivo Martinović, kapelan u Docu, govorio javno s oltara protiv jednoga župljanina, te da ga je ovaj tužio građanskom sudu. Predloženo je da se fra Ivu na idućim promjenama premjesti iz Doca na neko drugo mjesto.[281] Banjolučki biskup fra Marijan Marković je obavijestio Stadlera da je jedan građanin Jajca tužio fra Augustina Bilandžića građanskom sudu zbog uvredljivih riječi i psovke. Nakon toga je nadbiskup 1. rujna 1906. iznio provincijalu svoje mišljenje kako bi bilo dobro da se o. Bilandžića ne ostavlja dalje na župi.[282]

Već smo ranije vidjeli kako je prilikom potvrđivanja jedne "Tabule" za jednoga franjevca napomenuto da ga treba upozoriti da više ne daje "zapise". Nadbiskup Stadler piše 12. travnja 1907. provincijalu kako je nekoliko takvih "zapisa" došlo u ruke nekih liječnika koji su liječili bolesnike, te su se oni zbog toga izrugivali s katoličkim svećenicima, a nekoliko je "zapisa" stiglo i u Ordinarijat. Dekani su bili upozoreni da nastoje u svojim dekanatima iskorijeniti zloupotrebu "zapisa", i da prijave Ordinarijatu svakoga tko od toga ne odustane. Tako je od fra Ante Čagelja, s Plehana, stigla prijava da se fra Filip Oršolić u toj stvari nikako ne pokorava naredbi i opomenama Ordinarijata. Od provincijala je zatraženo da ponovno opomene fra Filipa, inače bi mogao izgubiti jurisdikciju, a možda potpasti i pod druge kazne.[283]

Nadbiskupski ordinarijat je nastupao s kaznenim sankcijama i na intervenciju državnih vlasti. Tako je 2. veljače 1894. Provincijalatu dostavljena pritužba Zemaljske vlade protiv fra Pavla Franjića. Ordinarijat je zamolio provincijsku upravu da što prije, a najdalje u roku od 6 tjedana, fra Pavla makne sa župe.[284] Nadbiskupski ordinarijat je 6. studenoga 1916. izvijestio Provincijalat o pritužbi koju je, kako je Ordinarijatu dojavila Zemaljska vlada, Anđa Kubat podigla protiv fra Marka Trogrančića, u to

[277] Vidi: *Protocollum*, IVb, str. 61-62.
[278] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 114.
[279] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 345
[280] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 251.
[281] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 380.
[282] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 520.
[283] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 521.
[284] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 244.

vrijeme gvardijana u Fojnici. Prema toj pritužbi, fra Marko Trogrančić, kao župnik u Gornjem Vakufu, nije htio vjenčati Luku Kubata i Anđu Kubat zato što je Lukin otac dugovao župniku 60 kruna, i nije ih vratio. Zbog toga su Luka i Anđa živjeli skupa nevjenčani i imali su dvoje djece. Luka je kasnije pozvan u vojsku i poginuo je na ratištu. Kad je Anđa podnijela državnim vlastima zahtjev za materijalnu potporu za sebe i djecu, nastao je problem, jer Anđa s Lukom nije bila vjenčana. Zemaljska vlada je zatražila da Ordinarijat ispita slučaj i da o tome podastre izvještaj. Ustanovilo se kako je istinito da župnik nije htio vjenčati Luku i Anđu, i to je priopćeno Zemaljskoj vladi u Sarajevu. Tu prigodu je Nadbiskupski ordinarijat iskoristio i da u navedenom dopisu Provincijalatu istakne kako je više puta strogo zabranjivao župnicima da na temelju svoga "teftera" stavljaju zapreke za vjenčanja.[285] Pošto fra Marko Trogrančić nije više bio u dušobrižničkoj službi, Ordinarijat nije protiv njega primijenio nikakve sankcije.

Pred Ordinarijatom se našao još jedan slučaj za koji je intervenirala Zemaljska vlada. Ona je tražila smrtni list za Tomu Marušića, koji je poginuo na željezničkoj postaji u Velikoj. Ordinarijat se s tim u svezi obratio župniku u Foči, a napomenuo da se dopis proslijedi na Plehan ako je spomenuti smrtni slučaj ubilježen u maticu umrlih te župe. Kako ni na višekratno urgiranje nije stizao nikakav odgovor, Ordinarijat je 27. ožujka 1917. o tome izvijestio provincijala i priopćio da se fra Mirku Šestiću, plehanskom župniku, oduzima jurisdikcija i kanonska misija, i da ga se uklanja iz župničke službe.[286] Fra Mirko je poslije ipak dokazao da u tome nije bilo nikakve njegove krivnje jer nije od Ordinarijata uopće primio nikakvog dopisa. Ordinarijat je nakon toga, 18. travnja 1917., poslao Provincijalatu obavijest da se ispravlja odluka o kažnjavanju fra Mirka Šestića, i da se odustaje od ranijeg zahtjeva da ga se ukloni iz službe župnika[287] jer je utvrđeno da je krivnja bila na poštanskoj službi.

Bilo je intervencija nadbiskupa Stadlera i zbog određenih sporova između franjevaca i svjetovnih svećenika. Evo jednog takva slučaja. Nakon što je fra Vinko Vernazza, kapelan u Rami/Šćit, tužio vlč. Matu Momčinovića, kapelana u Travniku, kotarskom sudu u Prozoru, iz Ordinarijata je pod prijetnjom kazne suspenzije naređeno da on tužbu povuče, a 10. prosinca 1907. je od provincijala zatraženo da fra Vinka premjesti u samostan ako ostane pri svome i ne povuče podnesene tužbe.[288]

Stadler je kod Provincijalata negodovao i zbog javne nepokornosti crkvenoj vlasti, osobito u vrijeme političkih kampanja.

Iz Nadbiskupskog ordinarijata je 2. travnja 1910. poslan dopis provincijalu fra Alojziju Mišiću, u kojemu se tvrdi da se među franjevcima sve više "širi neki oporbeni duh proti svome Nadbiskupu, a time se ugušuje i vjerski duh u katoličkom narodu". Naročito su spomenuta mjesta Bugojno, Kreševo i Zenica, i donekle Fojnica. U dopisu je također rečeno: "Na ovo se skreće pozornost prije nego se stvar iznese pred sv. Stolicu".[289] Nedugo poslije toga, 16. travnja 1910. Ordinarijat je zamolio da provincijal upozori fra Jaku Pašalića i fra Franu Ćosića kako na njih stižu pritužbe, te da moraju paziti da svojim javnim nastupima ne dadnu povoda Ordinarijatu da protiv njih bude morao nastupiti kaznama.[290] A 16. rujna 1910. Provincijalatu je javljeno da Ordinarijat ne može dopustiti da fra Mirko Mačuga vrši u nadbiskupiji bilo kakvu duhovnu službu

---

[285] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 647.
[286] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 647.
[287] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 660.
[288] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 533.
[289] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 584.
[290] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 585

dokle god javnim načinom ne popravi svoju javnu nepokornost prema nadbiskupu, i zatraženo je od njega da javno požali svoju izjavu kako je on dužan nadbiskupa slušati samo u stvarima vjere i morala.[291] Mačuga ne samo da nije opozvao tu izjavu, nego je svojim pisanjem u glasilu: *Hrvatska zajednica* potvrdio da pri njoj i dalje ostaje. Zato je Ordinarijat i u dopisu od 23. rujna 1910. ponovio provincijalu, da zbog tih razloga ne može pristati da se fra Mirko Mačuga namjesti bilo gdje u nadbiskupiji.[292]

Stadler je kaznio suspenzijom a divinis na mjesec dana fra Stanislava Antunovića, kapelana u Fojnici zato što je nagovorio djecu da se nabacuju jajima na dijecezanske svećenike Alaupovića i Veseličića, zbog čega je i od kotarskog suda u Fojnici bio osuđen na 3 dana zatvora ili na globu od 30 kruna. Kaznom suspenzije bilo mu je zabranjeno da kroz navedeno vrijeme propovijeda, katehizira, dijeli sakramente i slavi sv. misu. O izricanju te kazne Ordinarijat je izvijestio provincijala 24. rujna 1910., a istodobno je zatraženo i da ga se premjesti iz Fojnice.[293]

Istoga je dana Provincijalatu poslan i drugi dopis, kojim je javljeno da je fra Bonaventura Brkić, gvardijan i župnik u Tolisi, dignut sa župničke službe. A razlog za to kažnjavanje bio je taj što je fra Bonaventura, kad je čuo da u kanonski pohod dolazi biskup Ivan Šarić, otišao od kuće da se s njim ne bi susreo, a što je protumačeno kao krajnji prezir biskupa i kao teška povreda župničke dužnosti.[294] Ta je odluka, izgleda, ipak kasnije povučena, jer je 1912. fra Bonaventura Brkić ponovno potvrđen za gvardijana i župnika.[295]

Bilo je i nekoliko slučajeva da je od provincijala ili provincijske uprave traženo kažnjavanje nekih franjevaca, a da nisu navedeni nikakvi konkretni razlozi zbog kojih bi to trebalo učiniti. Tako je Nadbiskupski ordinarijat 30. kolovoza 1883. zatražio od provincijala da digne sa župe fra Andriju Radieljevića, župnika u Rastovu, ne navodeći nikakav konkretan razlog.[296] Vjerojatno je provincijalu ipak bilo poznato o čemu se radi, pa je samo zamolio, kako smo već naprijed vidjeli, da se to odgodi do redovnih proljetnih promjena iduće godine. Ordinarijat je na to pristao, ali je Radieljević ostao u Rastovu i nakon idućih promjena,[297] što upućuje na zaključak da je vjerojatno prestao razlog zbog kojega je njegovo uklanjanje bilo zatraženo. Dopisom Nadbiskupskog ordinarijata od 7. prosinca 1899. provincijal je obaviješten da fra Marko Ružić, uslijed poznate afere, neće moći dalje ostati u Zenici kao duhovni pomoćnik.[298] O kakvoj se aferi radilo, o tome se u dopisu ne govori, ali je provincijalu moralo biti poznato o čemu je riječ. Predloženo je i da fra Marko ide u Dolac, a fra Ivo Martinović iz Doca u Zenicu, te rečeno da se to može provesti odmah, ne čekajući redovite proljetne promjene, ako se Redodržavništvo s tim slaže.[299]

Provincijalatu je 21. studenoga 1910. priopćeno iz Nadbiskupskog ordinarijata da, iz važnih i opravdanih razloga, ne mogu dalje ostati na župama fra Jako Selak u Vitezu, i fra Marijan Duić u Gučoj Gori.[300] Može se pretpostaviti da su ti "važni razlozi" bili politička agitacija koju su oni, možda, vršili, a koja je franjevcima bila zabranjena. Nadbiskupski ordinarijat je 17. lipnja 1912. zatražio da se iz Viteza

291 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 590.
292 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 596.
293 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 597.
294 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 598.
295 Vidi: *Tabula dislocationis Fratrum minorum Provinciae Bosna Argentinae pro anno Domini 1912*., str. 5.
296 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 73.
297 Vidi: *Na istom mjestu*
298 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 385.
299 Vidi: *Na istom mjestu*
300 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1,1880-1918., br. 600.

svakako premjesti fra Grga Kotromanović.[301] U dopisu se razlog za to ne navodi, ali je zahtjev uvažen, što bi moglo značiti da je provincijalu razlog bio poznat.

U jednom slučaju, koliko sam mogao ustanoviti, a koji navode i drugi koji su pisali o odnosima bosanskih franjevaca i nadbiskupa Stadlera,[302] izrečena je novčana kazna ili globa. Ne bi se trebalo čuditi zbog primjene takve sankcije jer nju predviđa kanonsko pravo, i ona je i drugdje primjenjivana. Radilo se o kažnjavanju g. 1885. župnika u Podmilačju, fra Augustina Tometinovića, koji nije Ordinarijatu poslao crkvene račune o upravljanju vremenitim dobrima i nije čuvao Presveti sakrament u kućnoj kapeli, a da zavara kanonika Antona Jegliča koji je došao u kanonski obilazak župe, pred oltarom je držao upaljeno "vječno svjetlo". Zbog toga je bio kažnjen novčano s 25 forinti.[303] Izricanje takve kazne nije bilo nenajavljeno i proizvoljno. Naime, Ordinarijat je izdao 20. veljače 1882. naredbu, koja je i kasnije u raznim prigodama ponavljana, pa tako i u dopisu dekanima u veljači 1884., da u župnim crkvama treba držati Presveti sakrament. Budući da se ta odredba nije posvuda provodila, u dopisu na dekane je priopćeno kako je odlučeno da se ima kazniti globom od 25 forinti svaki župnik koji u svojoj crkvi ne bude držao Presveti sakrament, te da će se taj novac koristiti u crkvene svrhe u nadbiskupiji.[304] To je i bila osnova po kojoj je kažnjen župnik u Podmilačju.

Iz prikaza koji je ovdje donesen vidljivo je kakvih je sve konkretnih situacija i slučajeva bilo, i čime su sve bili opterećivani odnosi između franjevaca ili Redodržavništva Bosne Srebrene, s jedne, i nadbiskupa Stadlera odnosno Nadbiskupskog ordinarijata, s druge strane.

Treba na ovom mjestu nadodati još i to da je između dvaju navedenih poglavarstava i vlasti dolazilo i do pitanja njihovih kompetencija. Tako je 24. rujna 1910. iz Ordinarijata prigovoreno što provincijal izdaje naredbe "velečasnoj braći župnicima". Navodi se, naime, kako se u "'Serafinskom Perivoju' već po treći put izdaju službene naredbe dušobrižnom svećenstvu u nadbiskupiji. Time se", stoji dalje u dopisu, "stvara osobito kod neposlušnih franjevaca osjećaj da oni u nadbiskupiji imaju svoj posebni ordinarijat u osobi preč. Oca provincijala.» Najavljuje se da će Ordinarijat ubuduće u svemu najstrože tražiti «od podređenog mu redovnog svećenstva da ima u svakom pogledu poštivati svoju pretpostavljenu crkvenu vlast i pokoravati se njezinim naredbama. A da franjevci ne budu u nedoumici: koga trebaju slušati u svom dušobrižničkom djelovanju, neka Provincijalat više ne izdaje nikakvih naredaba velečasnoj braći svećenicima".[305] Također i kasnije, 19. studenoga 1918., iz Nadbiskupskog je ordinarijata napisano kako se doznalo da je Provincijalat izdao okružnicu franjevcima koji su na župama, da je pročitaju narodu. Naglašeno je kako takve okružnice može upućivati samo Ordinarijat, a da u djelokrug redovničkog poglavarstva spada jedino nadzor da li redovnici koji su postavljeni u duhovnu pastvu obdržavaju pravilno svoju redovničku disciplinu.[306]

---

[301] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 636.
[302] Vidi: I. GAVRAN, *Lucerna lucens*? Odnos vrhbosanskog ordinarijata prema bosanskim franjevcima (1881-1975*)*, Visoko 1978., str. 80; M. KARAMATIĆ, *Franjevci Bosne Srebrene u vrijeme austrougarske uprave 1878-1914*., Svjetlo riječi, Sarajevo 1992, str. 202.
[303] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 56.
[304] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 348.
[305] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 599.
[306] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 675.

Poglavlje III.

SPOROVI I PITANJA VEZANA ZA MATERIJALNA DOBRA

Raspodjela župa između franjevaca i svjetovnih svećenika u Bosni pokrenula je i različita pitanja u svezi s materijalnim ili vremenitim dobrima na župama koje su franjevci osnovali i pastorizirali do zavođenja redovite crkvene hijerarhije. Kasnije su se pojavljivali i drugi problemi, a ticali su se uzdržavanja dušobrižnika na župama i prihoda koje su dobivali od vjernika.

1. Vlasništvo nad nekretninama u župama koje su osnovali franjevci

Franjevci su tvrdili i dokazivali kako su vlastitim sredstvima i trudom kupovali zemljište i na njemu gradili župne crkve i kuće, ili ga obrađivali radi vlastitog uzdržavanja, te da su temeljem toga oni i vlasnici toga zemljišta i zgrada koje su podigli. S druge strane, nadbiskup Stadler je bio mišljenja i dokazivao da je na župama sve, ili veći dio, stečeno i sagrađeno pretežito doprinosima vjernika i darovima dobivenim od dobrotvora izvan Bosne, te da su, stoga, župe nositelji vlasništva nad navedenim nekretninama.[307]

Raspravljanje o tome započelo je odmah nakon Stadlerova imenovanja za vrhbosanskog nadbiskupa i metropolita. U već ranije spomenutom njegovom pismu Svetom Ocu od 13. studenoga 1881. on iznosi problem vlasništva nad nekretninama u župama. Pritom se oslanja na izvješće bosanske vlade Zajedničkom ministarstvu u Beču, i iz njega prenosi sljedeće: "Sva nepokretna dobra na župama vlasništvo su samostana. Na župljane spada podizanje župne kuće i njezino održavanje, na to nije obvezan dotični samostan; često se dogodi da samostan podigne župnu kuću ili kupi njive, ali se poslije naređuje župljanima da uloženi novac isplate. Župna kuća podignuta od župljana ili njive koje oni kupe za župu ne smatraju se vlasništvom župe, nego samostana".[308]

Sveta Stolica nije zasebno razmatrala i rješavala pitanje vlasništva nad nekretninama na župama. Kod donošenja odluke o raspodjeli župa, a naprijed smo vidjeli kakva je ta odluka bila, nije ni bilo od presudne važnosti tko je do tada bio vlasnik nekretnina, jer župe nisu ni raspodijeljene na temelju vlasničkih prava. Osim toga, bilo je veoma teško, ako ne i posve nemoguće, utvrditi što je doista stečeno i izgrađeno samo osobnim trudom franjevaca i sredstvima koja su bila njihova, a što

---

[307] Nije, dakako, problem bio samo ili isključivo u tome tko je vlasnik nekretnina na župama, nego je za jednu i drugu stranu to bilo važno prvenstveno radi dokazivanja prava (ex fundatione) i na same župe.

[308] VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 526, fasc. 240, *Bosnia* 1881-1883, f.2r; Tiskani materijal (TM): *Sacra congregazione degli affari ecclesiastici straordinarii*, Marzo 1883, Sommario, Num. I., str. 2

doprinosom vjernika ili drugih darovatelja. Toga je postao svjestan i sam Stadler, kako se vidi iz njegova pisma Svetom Ocu od 4. prosinca 1881.[309]

U želji da se pitanje vlasništva nad nekretninama, i uopće pitanje vremenitih dobara na župama, što temeljitije razjasni, Stadler je 6. studenoga 1882. razaslao dopis svim dekanima, i u njemu zatražio da posve otvoreno i istinito odgovore na više pitanja (njih 10), najviše vezanih za podizanje župnih crkava i kuća i gospodarskih zgrada, za kupovinu zemljišta u pojedinim mjestima ili župama. Trebalo je, zapravo, da odgovore: jesu li franjevci to činili bez ikakve pomoći vjernika, ili je kod toga glavni doprinos dolazio od naroda, a od župnika i dotičnoga samostana prema mogućnostima i okolnostima.[310]

Među franjevcima je, a i u javnosti općenito, protumačeno da Stadler tim potezom želi dokazati da imovina na župama nije franjevačko vlasništvo, pa prema tome da se iz toga ne može izvoditi ni njihovo pravo na župe (ex fundatione i ex dotatione). Da je doista to i bila Stadlerova namjera, može se zaključiti iz dopisa Svetoj Stolici od 30. studenoga 1882., u kojemu on navodi odgovore što ih je dobio od dekana i župnika za određene župe, a koji su išli njemu u prilog.[311]

Sljedeći je potez Nadbiskupskog ordinarijata bio dopis i naredba od 29. rujna 1883., da se na svim župama, bez razlike jesu li franjevačke ili slobodnog podjeljivanja, naprave inventari ili imovnici svih dobara.[312] Provincijal je na to reagirao tako što je 21. studenoga 1883. zatražio od Nadbiskupskog ordinarijata razjašnjenje: odnosi li se naredba o imovnicima i na župe koje su ostale franjevačke i poslije 14. ožujka 1883., i znači li, isto tako, da se priznaje pravo i ovlaštenje dekanima da kod mijenjanja župnika nadziru i primopredaju kućnog inventara također na tim franjevačkim župama?[313] Na te provincijalove upite Ordinarijat je odgovorio 6. prosinca 1883. potvrdno, ali je zatražio da i Redodržavništvo o tome iznese svoje mišljenje i želje.[314] Na to je provincijal 24. prosinca 1883. poslao Ordinarijatu svoj odgovor i mišljenje, koje bi se ukratko moglo sažeti ovako: inventare i sredstva potrebna za uzdržavanje župnika u svakoj franjevačkoj župi osigurava redovnička zajednica, i ona slobodno o njima odlučuje, te ti inventari i sredstva ne podliježu nadzoru mjesne crkvene vlasti.[315]

Iz Nadbiskupskog ordinarijata je 3. siječnja 1884. poslan odgovor u kojemu se kaže da Ordinarijat ne želi prisvajati nikakvu vlast nad dobrima koja pripadaju redovničkoj zajednici, nego vršiti vlast samo nad onima koja pripadaju misiji – župi, a u skladu s odredbama apostolske konstitucije pape Leona XIII.: *Romanos Pontifices*, Nadbiskup Stadler u tom dopisu ističe kako se njegov stav bitno ne razlikuje od provincijalovoga, i da Ordinarijat nije namjeravao presizati u prava Redodržavništva, te da drži kako će se "međusobnim sporazumkom riešiti i ovo pitanje".[316]

---

[309] Vidi: VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 526, fasc. 240, *Bosnia* 1881-1883, f. 8v, TM: *Sacra congregazione degli affari ecclesiastici straordinarii*, Marzo 1883., Sommario Num II, str. 9.
[310] Vidi: ARHIV FRANJEVAČKE PROVINCIJE BOSNE SREBRENE – SARAJEVO (dalje: AFPS), *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, IVb (Acta Ćavarović), 1882-1885, str. 344, prijepis dopisa koji je upučen dekanu livanjskog kraja.
[311] Vidi: VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 523, fasc. 246, TM: *Sacra congregazione degli affari eccleiastici straordinarii*, Marzo 1883, Sommario Num. XI: Deduzioni di Monsignor Arcivescovo di Serajevo sulla questione delle Parrocchie della Bosnia, str. 67-71.
[312] Dopis je objavljen u glasilu: *Srce Isusovo*, II/1883, br. 10, str. 167-176.
[313] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 345.
[314] Vidi: AFPS, *Na istom mjestu*.
[315] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 345-346.
[316] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 409-410.

Nadbiskupski ordinarijat je u veljači 1884. uputio dekanima dopis u svezi s njihovim dužnostima i nekim obvezama župnika. U tom su dopisu dana i određena razjašnjenja u pogledu ranije naredbe o izradi imovnika ili inventara dobara koja posjeduje svaka župa. Ponovljeno je da se u svim župama, bez ikakve razlike, imaju sastaviti imovnici župnih crkava, a što se tiče župnih nadarbina ili beneficija redovničkih župa, da treba razlučivati dvije vrste dobara: ona koja pripadaju župnicima redovnicima i druga koja pripadaju župi kao takvoj. O prvima župnici redovnici polažu račun svojim redovničkim poglavarima, i to ne treba unositi u imovnik župne nadarbine, dok o drugima trebaju polagati račun biskupu i, dosljedno, treba ih unijeti u imovnik župne nadarbine. U dopisu je izražena želja i glede dobara koja na župama pripadaju redovnicima, da se i za njih naprave posebni popisi, i da se, s dopuštenjem Redodržavništva, dostave Ordinarijatu, kako bi se dobila što potpunija slika o cjelokupnom materijalnom stanju svake župe.[317]

Provincijal je na taj dopis reagirao 19. ožujka 1884. i iznio primjedbe i prigovor što Ordinarijat to pitanje uređuje izravno s dekanima i župnicima koji nisu ni mjerodavni ni sposobni za to, mimoilazeći Redodržavništvo.[318] Istoga je dana provincijal poslao i okružnicu na sve dekane i župnike te u njoj pobliže naznačio što treba a što ne treba upisivati u imovnik koji je Ordinarijat tražio. Naređeno je također da se jedan primjerak imovnika župskih dobara dostavi i Provincijalatu, a da mu se, preko samostanskih uprava, dostave dva primjerka popisa redovničkih dobara koja postoje u pojedinim župama.[319]

Na to je 3. travnja 1884. odgovoreno iz Ordinarijata i predloženo da se dobra "sporazumno točno popišu koja su strogo redovnička, a koja strogo župska".[320] Provincijalat je 10. travnja 1884. uzvratio da se ne mogu poduzimati nikakvi koraci u tom smjeru prije nego što budu napravljeni popisi koje je Ordinarijat tražio od dekana u mjesecu veljači 1884.[321]

Na provincijskoj kapitulskoj kongregaciji se 27. travnja 1884. raspravljalo o tome i određena su trojica definitora: fra Anđeo Ćurić, fra Stjepan Čičak i fra Mijo Batinić, da s Ordinarijem razmotre pitanje nekretnina na župama i potraže odgovarajuće rješenje.[322]

Budući da se mnogi župnici nisu odazvali naredbi o izradi i dostavljanju imovnika Ordinarijatu, a puno je imovnika bilo pogrešno napravljeno, Redodržavništvo je 20. svibnja 1884. ponovno razaslalo naputak što se treba unijeti u različite vrste imovnika, i na koji način.[323] Zadatak je, na kraju, ipak obavljen, a onda su, na temelju svih pristiglih imovnika, u Provincijalatu izrađena dva tabelarna popisa sve imovine na franjevačkim župama u vrhbosanskoj nadbiskupiji. Jedan je nosio naslov: Imovnici svih župskih nadarbina u vrhbosanskoj nadbiskupiji popisani godine 1884., a sadržavao je ove odrednice za svaku župu: crkva, župni stan, kuhinja i stan za poslugu, žitnica, kućni inventar, konjušnica, škola, raznovrsne zgrade, milć, šljivik, vrt, vinograd, opaska, zemlje. Drugi je naslovljen: Imovnici pokretninah i nepokretninah franjevačkih u župah Vrhbosanske nadbiskupije popisani godine 1884., a u njemu su iskazane ove odrednice za svaku župu: kućni inventar, razno (vrt, šljivik, milć, zgrade),

[317] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 346-349.
[318] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 349-350.
[319] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 350-351.
[320] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 413.
[321] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 351.
[322] Vidi: AFPS, *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, IV, 1870-1891., str. 284.
[323] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 351-352.

zemlje.[324] Ti su popisi dostavljeni Nadbiskupskom ordinarijatu 23. rujna 1884., a dodan im je i detaljan popis kućnih inventara.

Time je bilo razmršeno vrlo osjetljivo pitanje o posjedovanoj imovini te o vlasniku i vlasništvu nad nekretninama u župama franjevačkim i onim koje su dodijeljene svjetovnim svećenicima u vrhbosanskoj nadbiskupiji. Još je Ordinarijat kasnije, 20. svibnja 1886., zatražio da mu se predaju "tapije" za sve nekretnine u župama slobodnog podjeljivanja, kako bi se vlasništvo nad njima proknjižilo na dotične župe, dok je glede župa koje su franjevačke prepušteno da Redodržavništvo uređuje stvar.[325]

2. Neslaganja oko vlasništva nad nekim zemljišnim parcelama

Pored pitanja evidentiranja i razvrstavanja imovine na župama, dolazilo je u isto vrijeme, a i kasnije, između Stadlera i franjevaca do neslaganja i sporenja u pogledu nekih konkretnih nekretnina.

Izbio je najprije problem u svezi sa školom u Docu, kod Travnika, koju je podigao fra Jakov Baltić na zemljištu gučogorskog samostana, a zatim je prodao sestrama milosrdnicama. Međutim, taj je spor riješen sporazumno između Redodržavništva i Nadbiskupskog ordinarijata.[326] Okapanja između Nadbiskupskog ordinarijata i Provincijalata bilo je i glede zemljišta koje je za gradnju crkve u župi Korićani kupio župnik fra Nikola Mandić, a župljani obećali da će ga isplatiti, i da će se ono potom uknjižiti na župnu nadarbinu. Kad je o tome kasnije došlo do spora između župnika i župljana, jer ovi nisu htjeli isplatiti zemlju, a župnik namjeravao zemlju opet prodati, nadbiskup Stadler je 21. travnja 1883. zatražio provincijalovu intervenciju.[327] Prepiska je vođena kroz neko vrijeme, i Ordinarijat je na kraju pristao da otkupi tu zemlju za župu, iako franjevci iz Guče Gore tvrde da je ona samostanska, po cijeni od 100 forinti, koliko je ona i plaćena kod kupovine, a ne 200 forinti koliko je gučogorski samostan tražio.[328]

Problem je iskrsnuo i s dvjema zemljišnim parcelama u Tolisi. Fra Martin Nedić je 1882. kupio jednu oranicu, zvanu "Filipovača", i šljivik "Bukovaču", za 1.125 forinti, i dao ih crkvi da se od prihoda udovoljava njezinim redovitim potrebama. Stadler je 1. svibnja 1884. zatražio od Redodržavništva da mu se pošalje prijepis "tapije" navedenih zemljišnih parcela,[329] smatrajući vjerojatno da ta zemljišta imaju pripasti župi, odnosno da se prihodi od njih trebaju upotrebljavati za potrebe župe budući da je i crkva župna. Provincijal je odgovorio nadbiskupu 10. svibnja i. g. i stavio mu do znanja kako je fra Martin postupio protupravno, jer ono što je učinio, kao redovnik nije mogao onako učiniti, i zato su navedene zemljišne parcele samostanske, a ne crkvene, pa stoga župa ne može postati vlasnikom nad njima. Da bi potkrijepio svoju tvrdnju, provincijal je donio više navoda iz raznih papinskih konstitucija.[330] Stadler se nije složio s iznesenim argumentima pa je 18. lipnja 1884. ponovno tražio da mu se dostavi prijepis odgovarajućih tapija, uz napomenu da će se, u protivnome,

[324] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 354-358.
[325] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 65.
[326] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 37-38 i 92-99.
[327] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 394-395.
[328] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 100-102, 401, 404.
[329] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 416.
[330] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 142-144.

obratiti na Svetu Stolicu.[331] I taj je zahtjev provincijal odbio, te 17. rujna 1884. piše: "Ako prečastni Ordinarijat ostaje pri svomu zahtjevu od 1. svibnja t. g. br. 332, nek je ovim obavišćen, da mu se iz navedenih razloga odavde udovoljit ne može, - dakle u slučaju, ostaje da se Prečastni Ordinarijat obrati na sv. Stolicu".[332]

Ne postoji druga prepiska između Redodržavništva i Nadbiskupskog ordinarijata, iz koje bi se vidjelo da je rasprava o rečenim dvjema parcelama i dalje vođena. Stoga se može pretpostaviti da je posljednjim provincijalovim pismom taj spor bio i okončan ili obustavljen.

Postavljalo se, isto tako, i pitanje u svezi sa zemljištem kupljenim u Donjoj Tuzli za novu župnu crkvu. Ordinarijat je 31. srpnja 1884. pisao Provincijalatu kako su neki vjernici iz župe Donja Tuzla izjavili usmeno i pismeno da su zemljište i župna kuća u Varoši kod konaka, gdje su župnici ranije stanovali, crkveni a ne franjevački, pa da stoga i prihod od iznajmljivanja toga zemljišta treba ići u crkvenu blagajnu.[333] U svom odgovoru od 9. kolovoza i. g. provincijal je iznio dokaze da je zemljište franjevačko,[334] nakon čega se više o tome nije postavljalo pitanje.

Pokrenuto je također pitanje zemljišta na kojemu je u Gromiljaku bila župna crkva. Iz Nadbiskupskog ordinarijata je o tome pisano 19. kolovoza i 21. listopada 1886.[335] Ne znam je li se provincijal na to obazirao i kako je stvar riješena.

3. Narav određenih prihoda na župama i pravo nadzora nad njima

Osim o vlasništvu nad nekretninama u župama, postavljalo se i pitanje o naravi različitih prihoda na župama, a s tim u svezi i o pravu nadzora i o traženju da se polažu računi o korištenju i upravljanju tim prihodima.

Nadbiskup Stadler je od svih župnika tražio da Ordinarijatu šalju izvješća o primljenim i zadovoljenim obvezama slavljenja misa, ili o predanima misnim stipendijima da bi obvezu zadovoljio netko drugi.[336] Istim je dopisom zahtijevao da se redovito izvješćuje koliko je koje nedjelje skupljeno milostinje.[337] O tim Nadbiskupovim potražnjama provincijal je 11. siječnja 1893. pisao u Rim vrhovnoj upravi franjevačkog reda i zatražio mišljenje.[338] Generalna kurija je dala odgovor 24. siječnja i. g., koji je glasio: da, osim "misa za puk", redovnici snagom egzempcije nisu dužni davati ordinariju račun o misama, kao ni o milostinjama koje se daju franjevcima kao redovnicima.[339] O tom odgovoru provincijal je 29. siječnja 1893. izvijestio sva samostanska područja i naglasio da franjevci nisu dužni slati Ordinarijatu izvještaje i polagati račune o misama i o skupljenoj milostinji.[340] Istoga dana je opet pisao generalu reda i postavio novi upit: jesu li župnici dužni davati Ordinariju račun o mrtvačkoj milostinji i o "liberi".[341] Na to pitanje je iz generalne kurije odgovor dan 7. veljače 1893.[342]

---

[331] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 419-420.
[332] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 148.
[333] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 420.
[334] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 135-136.
[335] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1881-1918., br. 75 i 76.
[336] Vidi: AFPS, *Protocollum Provincia Bosnae Argentinae*, V, 1891-1897, str. 171.
[337] *Na istom mjestu*.
[338] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, g. 1893., br. 54.
[339] Vidi: AFPS, *Protocollum*, V, str. 171,
[340] Vidi. AFPS, *Ur. z.*, g. 1893., br. 111-128.
[341] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, g. 1893., br. 132.
[342] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, g. 1893, br. 189.

Kad je nadbiskup Stadler doznao za provincijalovo pismo franjevcima od 29. siječnja 1893., i za priopćenje da oni nisu dužni polagati računa o misama i o milostinji, ovako je 16. veljače 1893. pisao provincijalu: "I ne govoreći o tom da ovaj Ordinarijat od podčinjenih si župnika traži samo ono, što ima pravo tražiti, primjećuje se, da bi mnogo bolje bilo, ako bi se to Predčastno redodržavništvo prije nego je odnosne dopise na župnike razaslalo, s ovim Ordinarijatom se ustmeno ili pismeno sporazumilo".[343]

Uskoro poslije toga, 23. veljače 1893., Ordinarijat je zatražio da mu Redodržavništvo javi na temelju čega je župnicima franjevcima zabranilo da podnose Ordinarijatu izvješća o misnoj "lemujzini".[344] Oslanjajući se svakako na odgovore i mišljenja dobivena iz generalne kurije franjevačkog reda, od 24. siječnja i 7. veljače 1893., provincijal je Ordinarijatu odgovorio 6. ožujka i. g.: da redovnici snagom egzempcije nisu dužni izvješćivati Ordinarijat ni polagati mu račune o misama i o milostinji. A što se tiče međusobnog sporazumijevanja, napomenuo je da se ni Ordinarijat nije savjetovao s Redodržavništvom prije nego što je u pogledu misa i milostinje uputio župnicima svoju naredbu.[345]

Nadbiskup Stadler nije prihvatio takvo tumačenje, pa se 24. travnja 1893. obratio Kongregaciji za biskupe i redovnike, i zatražio mjerodavno rješenje pitanja. A prije nego što je stvar uzeta u pretresanje, iz spomenute Kongregacije je zatraženo mišljenje generalnog prokuratora Reda, fra Rafaela ab Aurelaico. On je, da bi mogao Kongregaciji dati svoj odgovor, pisao 12. listopada 1893. provincijalu, da mu dostavi izvješće o cijelom problemu.[346] Provincijal je 9. studenoga 1893. poslao iscrpno izvješće o pitanju oltarske i mrtvačke milostinje i misnih stipendija, te naznačio na čemu se temelji praksa koja u toj stvari vlada u Provinciji.[347]

To provincijalovo izvješće, ili barem njegov sažetak, generalni prokurator Reda je vjerojatno proslijedio Kongregaciji za biskupe i redovnike. Kakvu je, nakon toga, ta Kongregacija donijela odluku i kakav je odgovor poslala na Stadlerov upit od 24. travnja 1893., nije mi poznato. Može se pretpostaviti da odgovor nije išao u prilog nadbiskupu, jer je dotadašnja praksa nastavljena, i to pitanje više nije pokretano.

Nadbiskup Stadler je svojim dopisom od 6. studenoga 1882., upućenim dekanima, zatražio da mu se odgovori jesu li župnici franjevci do tada slobodno raspolagali novcem koji im je pretjecao iza kako su određeni iznos podmirivali samostanu kojemu su pripadali, i isto tako jesu li slobodno raspolagali novcem koji su polagali kod gvardijana za svoje potrebe nakon premještaja u samostan.[348] Nisam mogao doći do podataka o odgovorima na ta pitanja, ali neke od njih Stadler je iznio Svetoj Stolici u svom pismu od 30. studenoga 1882., i iz njih je izvodio zaključak kako novac kojim su franjevci raspolagali nije pripadao samostanima, pa stoga i kad je ulagan u kupovinu zemljišta ili gradnju crkava i župnih kuća na župama, te nekretnine nisu mogle postati samostanske.[349]

---

[343] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 18801-1918., br. 211.
[344] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 221.
[345] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 211, na poleđini.
[346] Vidi: AFPS, *Protocollum*, V, str. 172.
[347] Vidi: AFPS, *Protocollum*, V, str. 172-175.
[348] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 344.
[349] VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 526, fas. 240, Bosnia 1881-1883, TM: *Sacra congregazione degli affari eccleiastici straordinarri*, Marzo 1883, Sommario, Num. XI. Deduzioni di Monsignor Arcivescovo di Serajevo sulla questione delle Parrocchie della Bosnia, str. 70-71.

4. Razmimoilaženja oko zavođenja "kongrue"

Nadbiskup Stadler, osim što je tražio da dozna koje sve nekretnine posjeduju pojedine župe i tko je njihov vlasnik, želio je također saznati i čime se župnici i kapelani uzdržavaju. Provincijal fra Nikola Krilić u pismu upućenom članovima Provincije 28. siječnja 1882. navodi kako je Stadler zatražio da mu se podnesu izvješća o tome koje prihode i koliko svaka župa dobiva od vjernika, da bi mogao o tome izvijestiti Zemaljsku vladu, a također i izdati potrebne odredbe. Stadler je naredio da mu svi župnici franjevci u vrhbosanskoj nadbiskupiji što prije dostave podatke o tome koji su im stalni i nestalni župski prihodi i kolika je približno njihova godišnja visina, a u mjestima u kojima nije ništa sigurno zajamčeno, nego zavisi od volje i darežljivosti župljana, da se to naznači, a isto tako i ako negdje u svezi s tim postoji kakav poseban običaj.[350]

Izgleda da Stadler u toj stvari ipak nije došao do željenih podataka i spoznaja, i zato je 30. siječnja 1883. uputio svim dekanima naredbu i naputak kako da za sve župe dostave podatke o različitim izvorima župnih prihoda. To je potrebno, kako je istaknuto u dopisu, radi rješavanja problema doličnog uzdržavanja klera i dušobrižnika (congrua cleri sustentatio – odatle: congrua), a i da se vjernici ne bi mogli tužiti "da svećenstvo traži ono što ga po pravu ne ide, a niti da se svećenstvo ne tuži, da mu se ne daje dovoljno za pristojno uzdržavanje".[351]

Župnici su preko dekana trebali odgovoriti na ova konkretna pitanja: Što župnik dobiva od župljana u naravi? Dobiva li, i koliko u novcu? Dobiva li od nekoga drugog kakvu godišnju potporu: od koga, koliko, preko koga? Ima li župa kakvo zemljište s kojega župnik ubire prihode za svoje uzdržavanje? Kolike su štolne pristojbe ili štolarina (za krštenje, vjenčanje, ukop)? Ima li još neki poseban izvor prihoda? Zatražio je također da se navede pravna osnova svih vrsta prihoda: daju li ih vjernici temeljem nekog formalnog pismenog ugovora, i gdje se taj nalazi; ili na temelju danog obećanja; ili dugotrajnog i neprekidnog običaja? Jesu li štolne pristojbe uređene sa znanjem bivšeg apostolskog vikara i apostolskog vizitatora? Je li zemljište župi darovano, postoji li darovnica i gdje se čuva; ili je kupljeno i postoji li kupo-prodajni ugovor, i je li tapijom ubilježeno na župu?[352] Ovo posljednje pitanje o zemljištu je svakako išlo za tim da se točno utvrdi komu zemljište pripada, da li franjevcima, odnosno samostanu, ili dotičnoj župi, o čemu su se franjevci i Stadler sporili, i o čemu je naprijed već bilo riječi.

Je li Stadler poslije došao do željenih podataka, ne znam, ali je sasvim sigurno da prihodi župnika nisu bili takvi i toliki da se njima moglo osigurati uzdržavanje svih koji su djelovali u dušobrižništvu na župama, kao i u drugim službama, i on je smatrao svojom dužnošću da se pobrine i to pitanje uredi i povoljno riješi.

Rješenje toga pitanja Stadler je prvotno vidio u tome da se odredi koliko bi sami župljani trebali pridonositi župniku za njegovo uzdržavanje. Zato on 18. rujna 1885. u pismu dekanima poziva sve župnike da preko Nadbiskupskog ordinarijata upute molbu Zemaljskoj vladi u Sarajevu, da zatraži od Carske i Kraljevske vlade da ona propiše bir koji bi svaki vjernik trebao doprinositi godišnje svome župniku.[353] Provincijal fra Anto Ćurić je svojim dopisom dekanima i župnicima 1. studenoga 1885. načelno pozdravio dobru namjeru nadbiskupa Stadlera i Ordinarijata da se osigura pristojno uzdržavanje dušobrižnika, ali je upozorio da dekani i župnici, kao redovnici, ne mogu

[350] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 227-228.
[351] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 353.
[352] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 333.
[353] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 318.

bez pitanja i ovlaštenja svojih redovničkih poglavara raspravljati o načinu svoga uzdržavanja, nego je dužnost uprave Provincije da se brine za to, i da u dogovoru s mjerodavnom crkvenom vlašću nađe rješenje. Osim toga, provincijal je izrazio i svoje neslaganje s tim da se vjernicima nameće koliko će davati župniku, držeći da bi se zbog toga kod vjernika umanjila čast, poštovanje i povjerenje koje oni imaju prema franjevcima. Naglasio je kako i u slučaju da Ordinarijat ili državna vlast odrede zakonom koliko župljani trebaju doprinositi za uzdržavanje župnika, da se bosanski franjevci neće služiti pogodnostima takva zakona, niti će uprava Provincije ikada to dopustiti.[354] O toj istoj stvari provincijal je pisao 3. studenoga 1885. i svim samostanskim diskretorijima u Vrhbosanskoj nadbiskupiji. Izrazio je nezadovoljstvo što su neki dekani i župnici o tome već raspravljali na koronama. I u tom je dopisu istaknuo kako nije za zakonsko nametanje godižbine, te uz ostalo piše: “kako smo kroz pet vjekova u ovoj zemlji živili i uzdržavali se, na isti način i u buduće, dokle se god bude dalo, hoćemo da živimo i uzdražajemo se”.[355]

Nadbiskup Stadler je bio nezadovoljan stavom provincijske uprave pa se 13. studenoga 1885. obratio Kongregaciji Propagande. Izvijestio je kako mnogi župnici od njega traže da riješi pitanje njihova uzdržavanja, te da je on zbog toga odlučio odrediti iznos koji bi vjernici bili dužni godišnje davati župniku, a također od Vlade zatražiti pomoć, ako bi bila potrebna, za provedbu te odluke. Također je istaknuo kako je provincijal zabranio franjevcima da o tome s njim raspravljaju, što smatra nezakonitim, te od Propagande zatražio da mu odgovori ima li biskup isključivo pravo da rješava pitanje uzdržavanja svećenika i je li provincijal bosanskih franjevaca prekoračio svoje kompetencije.[356] Je li na taj upit nadbiskup Stadler dobio ikakav odgovor, nije mi poznato.

O novonastalom sporu između franjevaca i Stadlera provincijal je 18. prosinca 1885. izvijestio generala Reda. Izložio je svoj čvrst stav da je zavođenje obveznih davanja župniku od strane vjernika nespojivo s franjevačkim načinom života.[357] Takva je mišljenja bio i general, koji je 19. siječnja 1886. odgovorio provincijalu da franjevci koji su na župama trebaju biti zadovoljni dobrovoljnim prilozima vjernika i da se vjernicima ne stavljaju nikakvi nameti, te da ostane kako je i dosad bilo, a nadbiskup će moći raditi kako mu se svidi kada župama bude upravljao dijecezanski kler.[358] Međutim, general je stvar iznio Kongregaciji za biskupe i redovnike. Ona je 14. srpnja 1886. dala svoje mišljenje, a ono je glasilo: da u postojećim okolnostima nije uputno u toj stvari nešto mijenjati, i da se to pitanje može pokrenuti tek kad na župama bude svjetovi kler.[359]

---

[354] Zanimljivo je Provincijalovo razmišljanje, pa evo dijela iz njegova dopisa: “Vi i toga dekanata župnici, počem ste svi redovnici imate svoje vlastito starješinstvo komu ste u svemu, izuzev samo curam animarum, bezuvjetno podložni, brez pitanja i ovlašćenja svoga starješinstva spomenutom pozivu odazvat se ne možete, niti viećanje činit o načinu vašeg uzdržavanja. Kad se redovnici na župi ne bi mogli uzdržavat, onda bi starješinstva samo njihovog bila dužnost kod crkvene vlasti za njih se zauzeti, te samo starješinstvo u zdogovor sa dotičnim biskupom ima stupit, ne pako pojedini redovnici. /…./. Taj pokret da se puku zakonom pripišežupnička pristojbina te silom utjeruje, to ne bi samo čast, poštenje i povjerenje kod puka prema redovnicima umanjilo, nego iste posve oborilo, dapače samoj vjeri prištetno bilo. /…./. Virni puk kroz pet vikova nas je svojom ljubavlju hranio te i nadalje spravan je da nas istom hrani i uzdržaje; pa zar odbit ljubav, a sile se proti njemu primiti? Toga griha franjevac bosanski ne smije i neće u svoj život na svoju svajest primit”. - Vidi: AFPS, *Protocollum,* IV, str. 318-319.

[355] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 319.

[356] POVIJESNI ARHIV PROPAGANDE - RIM, SC di Bosnia, vol. 17, f. 537r-539r. Vidi: M. KARAMATIĆ, *o. c.*, str. 168.

[357] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, g. 1885, br. 724.

[358] Vidi: AFPS, *Dopisi Generalne kurije*, 1, 1628-1900., br. 332.

[359] Vidi: AFPS, *Dopisi Svete Stololice*, 1575-1940., 513; *Protocollum*, V, str. 70-71.

Nakon toga pitanje uzdržavanja svećenstva u vrhbosanskoj nadbiskupiji kroz neko vrijeme je mirovalo, a ponovno je pokrenuto 1891. Nadbiskup Stadler 9. travnja 1891. u svome pismu provincijalu fra Boni Milišiću napominje da su oni o kongrui već razgovarali i kako bi bilo najbolje da se od svih župnika zatraži da podnesu izvještaj o tome što dobivaju od naroda.[360] Nadbiskupski ordinarijat je poslije toga izdao naredbu da župnici pošalju izvješće o prihodima koje dobivaju i koliko bi trebalo da dobivaju na svojoj župi.[361] A Stadlerovo pismo provincijalu od 9. travnja 1891. pročitano je na provincijskom kapitulu, te je, obazirući se i na maloprije navedeni odgovor Kongregacije za biskupe i redovnike, zaključeno da se o zavođenju obvezatnih doprinosa vjernika ne može s nadbiskupom pregovarati bez pristanka generala Reda.[362]

U svezi sa zavođenjem kongrue provincijal fra Andrija Buzuk je 20. siječnja 1892. pisao dekanima, i ponovio im već ranije zauzet stav da župnici franjevci ne mogu davati prijedloga za uvođenje kongrue, nego jedino mogu poslati izvješće o svojim prihodima. U pismu stoji: "Sveti naš Red temelji se na zavjetu strogog siromaštva. Po pravilima s. reda našega, mi niti smijemo, niti možemo na silu zahtijevati od puka našega, da nam što donese, nego moramo samo živjeti 'de eleemosynis libere oblatis non vero de oblatis vi extortis'".[363] A zatim upozorava: "Ta je odluka i danas u kreposti; a glede nas redovnika kao takva će uviek ostati. Ako bi se župna kongrua od preuzv. Gosp. Nadbiskupa i svela na stalnu kolotečinu i ustanovilo koliko župljani moraju davati svome župniku, naša braća franjevci neće se tim zakonom nikada smjeti poslužiti, niti ikada župni pobir silom od puka svog tražiti".[364]

Kroz neko se vrijeme o tome problemu opet prestalo govoriti. Međutim, zbog siromaštva a i nehaja vjernika da doprinose za uzdržavanje duhovnih pastira, nakon desetak godina među župnicima i dekanima rasprava o uvođenju kongrue iznova je pokrenuta.

Stadler je 10. listopada 1905. uputio Provincijalatu dopis u kojemu je naznačio različite materijalne potrebe mjesne crkve, tako: gradnju crkava i župnih stanova, uzdržavanje franjevačkih samostana i ženskih redovničkih kongregacija, osnivanje konfesionalnih škola i pomaganje đaka, osnivanje posebnog fonda i podizanje ubožnica za pomoć siromasima, povećanje plaća katehetima i kanonicima, te podizanje katedrale u Sarajevu, a također u Mostaru i Banjoj Luci. Istaknuo je i potrebu poboljšanja materijalnog položaja svećenika na župama, i u tu svrhu nužnost zavođenja kongrue. Nadbiskup je zatražio da uprava Provincije iznese svoje mišljenje kako bi o navedenom problemu i potrebama mogao raspravljati na sastanku s dekanima, te potom donijeti odgovarajuće zaključke koji bi se proslijedili Zemaljskoj vladi.[365] Potaknut tim dopisom, provincijal je 17. listopada i. g. pisao svim gvardijanima i naveo točke iz nadbiskupova pisma, da se o njima raspravlja po samostanima i da se dostave pismeni zaključci. Istoga je dana uputio pismo slična sadržaja i definitorima Provincije na razmišljanje, najavljujući da će se o navedenim pitanjima raspravljati na narednoj definitorijalnoj sjednici.[366]

Nakon što su dostavljena mišljenja i zaključci pojedinih samostana, definitorij je o zavođenju kongrue raspravljao na sjednici 14. prosinca 1905. Za razliku od

---

[360] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1,1880-1918., br. 197.
[361] Vidi: AFPS, *Protocollum*, V, str. 70.
[362] Vidi: AFPS, *Protocollum*, V, str. 11.
[363] Vidi: AFPS, *Protocollum*, V, str. 70-71.
[364] Vidi: AFPS, *Protocollum*, V, str. 71.
[365] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 500; *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, VII, 1904-1920., str. 60.
[366] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 61.

prijašnjega stava, kada je Redodržavništvo bilo protiv zavođenja kongrue, raspoloženje se sada počelo mijenjati. Za uvođenje kongrue, u načelu, izjasnili su se na definitorijalnoj sjednici provincijal fra Danijel Ban i definitori fra Ilija Oršolić, fra Rafo Babić i fra Rudolf Jablanović, dok su protiv bili fra Alojzije Mišić, kustos Provincije, i fra Karlo Šumanović, definitor.[367] Većinom glasova je donesen zaključak da se može ući u razgovor sa Stadlerom o kongrui, uz ove uvjete: da biskupi metropolije prihvate načelan prijedlog da se franjevačka mladež, koja se priprema za dušobrižništvo, uzdržaje sredstvima koja su na raspolaganju i kandidatima svjetovnog dušobrižničkog klera; da u pregovorima o kongrui sa Zemaljskom vladom sudjeluje i provincijal; da u uređenju i provođenju kongrue Redodržavništvo sudjeluje brojem članova ravnopravno s predstavnicima Ordinarijata.[368] Pismo Redodržavništva s tim prijedlozima i s odgovorima i na druge točke Stadlerova dopisa od 10. listopada 1905. upućeni su nadbiskupu 13. prosinca 1905.[369] Čini se da Nadbiskupski ordinarijat nije prihvatio prijedloge i zaključke uprave Provincije, pa je na predkapitulskoj sjednici 2. travnja 1906. definitorij odlučio da se pitanje zavođenja kongrue ni ne stavlja na dnevni red kapitula.[370]

Nadbiskupski ordinarijat nije nastavio pregovaranje s upravom Provincije o kongrui, ali je 1907. nastupio kod Zemaljske vlade samostalno i s modificiranim prijedlogom, koji se u jednom svome dijelu približio onome što su zagovarali franjevci. U dopisu Ordinarijata se kaže: "Najbolje je da se zadrži bir, uobičajen prošlošću i narodnim običajem, jer je bolje da pastiri opće sa svojim ovcama, nego li se od njih otuđe. U tu je svrhu potrebno da svi župnici svjesno izjave što od naroda primaju, da se tako točno ustanovi, je li bir dostatan za uzdržavanje župnika na dotičnoj župi. Kad se sve fasije /prihodi/ župnika pregledaju, te se bir ustali, onda bi ta visoka vlada putem svojih organa bila dužna župnicima ići na ruku, da se taj tako ustaljeni bir i silom utjera, ako ga narod ne bi dao milom".[371] Ipak je Nadbiskupski ordinarijat 18. lipnja 1908. uputio Zajedničkom ministarstvu u Beč izmijenjeni prijedlog za rješenje pitanja kongrue.[372]

Istoga je dana poslan i dopis Redodržavništvu Bosne Srebrene i novi prijedlog za zavođenje kongrue. U dopisu se ističe kako nastaju teža vremena i da duhovni pastiri na župama od vjernika dobivaju jedva toliko da se mogu s mukom prehraniti. Naglašeno je kako je želja Ordinarijata da se, zavođenjem kongrue na način kako je učinjeno u Austriji, Ugarskoj i Hrvatskoj, u kojima država plaća crkvene djelatnike, pomogne svećenicima svjetovnim i redovničkim. Time bi se ukinuo bir, i više nitko od župljana ne bi morao davati župniku ništa. Za traženje kongrue od Vlade, kaže se dalje u dopisu, trebalo bi da svaki župnik prikaže sve svoje prihode od zemlje i od bira koji je dotad dobivao od župljana, a prema visini godišnjih prihoda sve bi se župe razdijelile u 4 razreda. Prema tome bi se onda određivala i visina kongrue.[373]

U svezi s tim nadbiskupovim prijedlogom provincijal je 3. srpnja 1909. poslao generalu Reda upit: da li da Nadbiskup uvede kongruu za župe liberae collationis, a na franjevačkim da ostane kako je i dotad bilo?[374] A svojim pismom od 12. srpnja i. g.

---

[367] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 61.
[368] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 61-62.
[369] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 62.
[370] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 71.
[371] Vidi: L. ĐAKOVIĆ, *Nastojanje nadbiskupa Stadlera oko stjecanja crkvene autonomije u Bosni i Hercegovini*, u: *Prilozi instituta za historiju*, XVII/1981, 18, 235. – Preuzeto od M. KARAMATIĆ, *o. c.*, str. 171-172.
[372] Vidi: L ĐAKOVIĆ, *o. c.*, str. 236; M. KARAMATIĆ, *o. c.*, str. 172.
[373] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1880-1918., br. 550; *Protocollum*, VII, str. 194-197.
[374] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, g. 1909, br. 808.

izvijestio je Stadlera da ne može sam odlučivati o kongrui, nego da će se o tome raspravljati na provincijskom kapitulu u mjesecu kolovozu te godine, a isto tako i da je o toj stvari zatražen savjet od generala Reda.[375]

General Reda, fra Dionizije Schuler, odgovorio je provincijalu 12. srpnja 1909. da je protiv zavođenja kongrue na franjevačkim župama, i neka ostane stari običaj uzdržavanja župnika dobrovoljnim doprinosom vjernika.[376] U međuvremenu je, međutim, provincijal fra Alojzije Mišić izdao naredbu župnicima na franjevačkim župama da ne dostavljaju Ordinarijatu podataka o godišnjim prihodima, koje je on od njih bio zatražio /kako bi na temelju toga mogao pregovarati sa Zemaljskom vladom o njezinim subvencijama za kongruu/. A nadbiskup Stadler, doznavši za tu zabranu, pisao je provincijalu 23. srpnja 1909. i izrazio svoje negodovanje, te zatražio da se zabrana opozove, kako se on ne bi morao poslužiti svojom vlašću i pozvati župnike da "sub poena suspensionis" dostave traženu "fasiju".[377]

Razmatranje o zavođenju kongrue stavljeno je na dnevni red predkapitulskog zasjedanja provincijske uprave 9. kolovoza 1909. Nakon što je pročitano generalovo pismo od 12. srpnja i. g., većina se sudionika zasjedanja izjasnila protiv kongrue.[378] Sukladno tome, provincijal je 19. kolovoza 1909. uputio Ordinarijatu dopis i u njemu odgovorio na pismo od 18. lipnja i. g. U tom je dopisu preneseno mišljenje generala Reda i zaključak predkapitulskog zasjedanja protiv zavođenja kongrue na franjevačkim župama. Izneseni su i razlozi za takvo stajalište bosanskih franjevaca, odnosno njihove uprave, a bili su ovi: 1) Papa Pio X. je u sličnoj situaciji preporučio francuskim biskupima da bi bilo bolje da svećenici žive od milostinje i od "piis oblatis fidelium"; 2) Ako vjernici neposredno pridonose za uzdržavanje svećenika, time se za njih najbolje osigurava sloboda djelovanja; 3) način na koji su vjernici dotad doprinosili za uzdržavanje svećenika pogoduje trajnoj povezanosti vjernika i pastira, i tjera svećenike da nastoje živjeti s vjernicima u skladu i biti im na uslugu, jer što budu bolji svećenici tim će više dobivati od vjernika za svoje uzdržavanje. Naprotiv, zavođenje kongrue bi svećenike učinilo činovnicima zatvorenim u sakristije i kancelarije, što bi protivnici Crkve i vjere koristili da bune narod, govoreći kako on plaća porez za "popove i fratre", a ne za opće dobro.

Uz navedene razloge protiv zavođenja kongrue, provincijal je dao i neke prijedloge za poboljšanje postojećeg stanja glede doprinosa vjernika i uzdržavanja svećenika u dušobrižništvu. Prijedlozi su bili ovi: 1) da svi župnici popišu što svaka kuća i obitelj trebaju davati od davnine, i da Ordinarijat to osnaži, a dogovoriti se s Vladom da i ona to potvrdi i da uputi niže vlasti neka budu na uslugu župnicima u slučajevima da joj se uteknu protiv onoga tko ne htjedne davati što je dužan; 2) da se dogovorom između Ordinarijata i Vlade utvrdi da župnici koji žive oskudno i u siromašnim župama dobiju iz državnih sredstava potporu potrebnu za pristojan život; 3) da se pridošlim naseljenicima i njima sličnim, koji ne daju svećenicima ništa a od njih traže usluge kao i ostali vjernici, odredi porez od 10% u ime kongrue, čime oni ne bi bili previše opterećeni jer stoje bolje nego drugi katolici.[379]

Je li Ordinarijat išta odgovorio na Provincijalovo pismo od 19. kolovoza 1909., nije mi poznato. Međutim, provincijal je u svezi s problemom kongrue uputio 12.

---

[375] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 197.

[376] U svom pismu general piše: "Quum ejusmodi Congrua minime conformis sit spiritui nostrae regulae, omnino expedit, ut Pat. Tua omnem lapidem apud Rmum. D. Archiepiscopum moveat, ut in franciscanis nostris parochiis antiqua consuetudo e liberis oblationibus fidelium vivendi retineatur" – Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 197; *Dopisi Generalne kurije*, 1, 1628-1900, br. 901.

[377] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 553.

[378] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 211.

[379] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 221-222.

studenoga 1909. pismo članovima Provincije te ih upoznao kako su svjetovni svećenici i vjernici u njihovim župama za ukidanje bira i za uvođenje poreza od 10%, iz kojega bi država svima plaćala kongruu. Upitao je: što braća misle ako bi se silom pokušalo uvesti kongruu i na franjevačke župe? Također je upozorio na poteškoće koje bi u tom slučaju nastupile u pogledu uzdržavanja odgojnih ustanova kao i doprinosa koje su župe dotad davale samostanima, te tražio da odgovore kako bi se uvođenje kongrue na to odrazilo.[380] Velika većina franjevaca se u svojim odgovorima i taj put izjasnila protiv zavođenja kongrue.[381] Nadbiskupski ordinarijat je postavio upit Vladi: bi li htjela uvesti porez od 10% i odatle davati kongruu svjetovnim svećenicima, a da se na franjevačkim župama i dalje ostavi bir?[382]

Pitanjem zavođenja kongrue pozabavio se i papin delegat u Bosni, Pierre Bastien, kojega smo već ranije spominjali u svezi sa župama. On je 17. lipnja 1912. uputio dopis provincijalu fra Lovri Mihačeviću i zatražio da mu se dostave podaci o primanjima svakoga župnika kroz posljednjih pet godina, i to prema slijedećim pitanjima: 1) Koliki su prihodi sa zemljišta koje župnik uživa? 2) Koliko župnik dobiva od župljana u ime desetine? 3) Koliko iznose prihodi od štolarine? 4) Imaju li župnik i kapelan kakvu potporu od vlade? Bastien u tom dopisu napominje kako ima već dulje vremena da se pokrenulo pitanje župne kongrue i da se o njoj raspravljalo a da se nije uvijek pazilo na granice staloženosti i obazrivosti. Također je istaknuo da Sveti Otac sada, kad su se duhovi malo smirili i kad se može više razgovarati o tome kako, a ne bi li, i zašto, smatra potrebnim da se to pitanje napokon riješi i tako bolje providi doličnom uzdržavanju dušobrižničkoga klera.[383]

Provincijal je 4. srpnja 1912. zatražio od župnika da u roku od 15 dana izvijeste koliko koji dobiva od pobira, koliko od štolarine, te dobivaju li kakve subvencije od Vlade.[384]

O pismu i potraživanju Pierra Bastiena raspravljalo se na izvanrednoj sjednici definitorija Provincije 18. srpnja 1912., nakon čega je župnicima dan naputak kako će odgovoriti na postavljena pitanja.[385] A pitanjem kongrue se pozabavio ponovno i posebni provincijski kongres, održan 12. studenoga 1912. Na njemu su sudjelovali članovi provincijske uprave: provincijal, kustos i četiri definitora, te sedmorica gvardijana i jedan predsjednik rezidencije. Gvardijani su sa sobom donijeli na kongres i mišljenja samostanskih diskretorija. Nakon provedene rasprave, na kongresu su usvojeni ovi zaključci: 1) Zavođenje kongrue se odbija zbog razloga koji su već izneseni u dopisu provincijala fra Alojzija Mišića 19. kolovoza 1909.; 2) Bir koji je uobičajen od davnine u pojedinim mjestima treba urediti i ozakoniti, a vlast neka bude pri ruci dušobrižničkome svećenstvu kod njegova ubiranja, ukoliko bi netko bio nemaran, a imućan je i godižbinu može dati.[386] Razmišljalo se, međutim, i o mogućoj odluci da se kongrua zavede, pa je zauzeto stajalište da se u tom slučaju dotacije trebaju određivati ili utvrđivati prema broju vjernika u župama, a župe da se razvrstaju u 3 kategorije, i to ovako: I. - iznad 3.000 vjernika, i subvencije bi trebale iznositi 4.000 kruna; II. – iznad 2.000 vjernika, i subvencije bi bile 3.000 kruna; i III. – ispod 2.000 vjernika, sa subvencijama od 2.200 kruna. Svećenici koji nisu aktivni u službi

[380] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 223-224.
[381] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 224.
[382] Vidi: Provincijalovo pismo članovima Provincije od 12. studenoga 1909, u: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 223.
[383] Vidi: AFPS, *Dopisi Generalne kurije*, 2, 1901-1942., br. 988; *Protocollum*, VII, str. 276-277.
[384] Vidi: M. KARAMATIĆ, *o. c.*, str. 173.
[385] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 282-283.
[386] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 286.

trebali bi dobivati po 730 kruna, kapelani 1.200 kruna, te predavači u odgojno-obrazovnim provincijskim zavodima po 1.000 kruna. Kod raspoređivanja kongrue sudjelovao bi provincijal s definitorijem, a novac bi isplaćivao porezni ured.[387]

Poslije Bastienove misije u Bosni, pitanjem zavođenja kongrue bavila se Kongregacija za izvanredne crkvene poslove pri Svetoj Stolici. Njezino stajalište je bilo da postoje razlozi za uvođenje kongrue, osobito za svećenike koji zbog bolesti ili starosti nisu više sposobni za dušobrižničku službu. Ipak je zaključila da u postojećim okolnostima ne bi bilo uputno da se zavede kongrua umjesto uobičajene godišnje desetine, i zato je preporučila da se odluka o tome odloži za bolja vremena, kad stvar bude zrelija i potkrijepljena novim argumentima. Mjesnim ordinarijima u Bosni i Hercegovini je naređeno da spriječe svaku daljnju raspravu o tome, a da župnicima skrenu pozornost na pojave zloupotreba u pogledu desetine, jer neki uskraćuju sakramente ne samo onima koji odbijaju da dadnu desetinu, nego i članovima njihovih obitelji. Ako netko ne daje desetine, neka se javi ordinariju, a ne da župnici presuđuju sami svojom vlašću.[388]

Pitanje zavođenja kongrue kasnije se više uopće nije ni pokretalo, niti je ona u Bosni i Hercegovini ikada zavedena.

5. Ustanovljenje zaklade za pomoć bolesnim i nemoćnim svjetovnim svećenicima i franjevcima

Osim brige za dolično uzdržavanje dušobrižnika na župama i svećenika u drugim crkvenim službama, razmišljao je nadbiskup Stadler i kako bolje pomoći bolesnim i nemoćnim svećenicima. S provincijalom fra Augustinom Čengićem se dogovorio o osnutku zaklade za pomoć bolesnim i nemoćnim svećenicima, dijecezanskim i franjevačkim. S tim se bio složio i definitorij Provincije,[389] ali je generalni vikar Reda, fra David Fleming, izdao zabranu da franjevci sudjeluju u osnivanju takve zaklade. Zato je provincijal 25. srpnja 1903. zamolio generala da se ta zabrana povuče.[390] General je donekle izmijenio odluku generalnog vikara i 31. srpnja 1903. je priopćeno da se za bolesne i nemoćne može primati pomoć kao čista milostinja, a da se braća trebaju liječiti u vlastitim samostanima.[391] Nakon toga je na sjednici 3. rujna 1903. provincijski definitorij izviješten o generalovom odgovoru, te je većinom glasova odlučeno da se Stadlerova ponuda o osnivanju zajedničke zaklade može prihvatiti, ali da prije treba točno utvrditi pod kojim uvjetima.[392] I o generalovom odgovoru i o zaključku provincijskog definitorija poslana je Stadleru obavijest, na što je on iskazao svoju spremnost da se pitanje zaklade s provincijskom upravom formalno uredi.[393] On je svoj prijedlog s tim u svezi dostavio 4. listopada 1903.[394] Neke od njegovih odredaba iz nacrta sporazuma nisu za franjevce bile povoljne, i provincijal je na njih skrenuo pozornost u svom odgovoru od 22. studenoga i. g. Provincijal na početku svoga pisma ističe kako je prijedlog Ordinarijata “pobudio u srcima svih franjevaca

[387] Vidi: M. KARAMATIĆ, *o. c.*, str. 179, bilj. 53.
[388] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 299-300.
[389] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 8.
[390] Vidi: AFPS, Protocollum, VI, str. 518.
[391] Vidi: AFPS, *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, VI, 1898-1903, str. 518-519.
[392] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 521.
[393] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 8.
[394] *Isto*.

najugodnije čuvstvo zahvalnosti za taj plemeniti i čovjekoljubivi pothvat",[395] a zatim je stavio primjedbe koje su se odnosile na raspodjelu prihoda od buduće zaklade i na broj članova franjevaca u posebnom Odboru za bolesne i nemoćne svećenike redovnike.[396] Nadbiskup Stadler je na to odgovorio 3. prosinca 1903. privatnim pismom, te je predložio da se on i provincijal o planiranoj zakladi slože najprije na ovaj način, a da će poslije biti lako sastaviti službeni sporazum. Stadler je prihvatio provincijalove primjedbe i pristao na to da se imetak zaklade koji pripada franjevačkim i dijecezanskim župama vodi odvojeno, a broj članova u Odboru da bude podjednak. Glede upravljanja i raspolaganja navedenim imetkom Stadlerovo je mišljenje bilo da bi to vršio Ordinarijat, uz pomoć zajedničkog Odbora koji bi davao prijedloge i za svjetovne svećenike i za franjevce, s tim da bi im se pomoć dijelila iz odgovarajućeg vlastitog fonda. Stadler nije bio ni protiv toga da Provincija ima svoje posebno vijeće koje bi davalo prijedloge za franjevce.[397]

Na taj Stadlerov dopis provincijal je odgovorio 11. prosinca 1903. Iznio je svoj prijedlog kako da se razdijeli fond zaklade i kako da se vrši upravljanje njegovim imetkom.[398] I ti su provincijalovi prijedlozi bili prihvaćeni te uneseni u nacrt službenog akta od 6. siječnja 1904., u kojemu je, po kategorijama imovinskog stanja župa, određeno koliko koja svjetovna i franjevačka župa treba doprinositi u fond zaklade.[399]

Je li zaklada za bolesne i nemoćne svećenike i franjevce uopće zaživjela, kako i koliko dugo je dogovor o njezinu ustanovljenju trajao i kako je ona funkcionirala, nisam posebno istraživao.

---

395 Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 8-9.
396 Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 8-9.
397 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 467; *Protocollum*, VII, str. 9-10.
398 Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 11.
399 Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 12-14. Taj je akt objavljen i u: *Vrhbosna*, XVIII/1904, br. 2, str. 21-23.

Poglavlje IV.

SEKULARIZACIJA FRANJEVACA U VRIJEME NADBISKUPA STADLERA

Nakon uvođenja redovite hijerarhije u Bosni i Hercegovini jedna od njezinih posljedica i bolnijih pojava za franjevačku provinciju Bosnu Srebrenu bila je sekularizacija ili napuštanje redovničkog staleža i prelazak u svjetovne svećenike većeg broja bosanskih franjevaca. Istina, oslobađanje od svečanih (doživotnih) redovničkih zavjeta i sekularizaciju svaki je franjevac morao osobno zatražiti od Svete Stolice, i ona je, kad su postojali opravdani i teški razlozi, traženu milost podjeljivala. Ipak, za stupanje u svjetovne svećenike redovnici su morali naći biskupa koji je bio voljan primiti ih među kler svoje biskupije. Zato je sekularizacija bosanskih franjevaca postala kamen spoticanja i dodatni razlog napetosti i sukobljavanja. Franjevci su, naime, sekularizaciju vezali uz dolazak u Bosnu i djelovanje nadbiskupa Stadlera, i njemu su pripisivali glavnu i gotovo isključivu ulogu, dakako negativnu, u provedbi sekularizacije. To ipak nije točno, barem ne u onoj mjeri u kojoj se često prikazuje. Opravdano je stoga, a to i istinoljubivost traži, da se tom pitanju pokloni veća pozornost i u ovom prikazu dâ malo više prostora.

1. Prvi nagovještaji sekularizacije franjevaca u Bosni

Još u travnju 1881., dakle prije nego li je ponovno zavedena redovita crkvena hijerarhija u Bosni i Hercegovini, jedan je franjevac u zadarskim novinama *Narodni list* (Il Nazionale), u članku pod naslovom: "O uređenju crkvenog pitanja u Bosni", pisao o nezdravom stanju u bosanskoj franjevačkoj provinciji Bosni Srebrenoj i najavio sekularizaciju mnogih franjevaca.[400]

Već se početkom 1881. naziralo da će do uspostave redovite crkvene hijerarhije u Bosni i Hercegovini uskoro doći i da će se samim tim u dušobrižništvo u Bosni uključiti i svjetovni svećenici. Možda su se već tada mnogi bosanski franjevci pobojali da će biti potpuno isključeni ili potisnuti iz dušobrižništva koje su dotada u Bosni i Hercegovini isključivo oni vršili. Zato pisac naprijed spomenutog članka, koji se potpisao kao "jedan u ime mnogih",[401] piše: "Nu želja je te većine Franjevaca bosanskih da se sekulariziramo /dakle i sam člankopisac - op. m./, buduć znamo iz iskustva, da bi u ovom stanju /tj. sekulariziranosti - op. m./ mnogo više mogli raditi za obće dobro te hasnu duhovnu i vremenitu našeg naroda i domovine./..../. Neka sveta

[400] Članak je izlazio u nastavcima: 6., 9., 16. i 20. travnja 1881., br. 27, 28, 30 i 31.

[401] Sumnjalo se da je članak napisao fra Grga Martić ili fra Jakov Baltić, odnosno neki franjevac iz livanjskog kraja, ali se nije otkrilo tko je taj doista bio. Vidi: B. GAVRANOVIĆ, *Uspostava redovite katoličke hijerarhije u Bosni i Hercegovini 1881. godine*. (Prilog političkoj historiji Austro-ugarske monarhije na Balkanu), Beograd 1935., str. 229-232.

stolica izašalje svoga poslanika, te nek razvidi našu stvar, pak će se uvjeriti, da ćemo svi s malom iznimkom glasovati za sekularizaciju, a oni koji ne budu htjeli nek idu u samostane i živu kako znadu".[402] Istina, kasnije će velik broj franjevaca i zatražiti, a dosta njih i dobiti sekularizaciju, ali je tvrdnja člankopisca o tome ipak bila pretjerana. Njegove sam riječi naveo da se vidi kako je bilo onih koji su razmišljali o sekularizaciji franjevaca i prije Stadlerova dolaska u Bosnu.

2. Tijek procesa sekularizacije i sukobljavanje oko toga s nadbiskupom Stadlerom

Provincijal fra Nikola Krilić je 1. listopada 1881. uputio okružnicu članovima Provincije, u kojoj govori o uspostavljanju redovite crkvene hijerarhije u Bosni i Hercegovini. Svakako svjestan opasnosti da neki članovi provincije Bosne Srebrene tim povodom napuste redovnički stalež, on u tom kontekstu sve franjevce u Provinciji uvjerava da Sveta Stolica ne samo da ne želi da oni napuste redovnički stalež i mnoge službe te prijeđu u svjetovne svećenike, nego želi da Provincija dobije novo lice, da procvjeta i da se poveća obilnijim plodovima[403].

Kad je 10. prosinca 1881. bio donijet dekret Svete Stolice prema kojemu se sve župe, osim onih povezanih sa samostanima, predaju biskupu kao liberae collationis - na slobodno podjeljivanje, mnogi su se franjevci uznemirili i pobojali da će izgubiti župničke službe te su pomišljali na sekularizaciju, da bi tako i dalje ostali u dušobrižništvu svoga naroda. Na dan Stadlerova svečanog ustoličenja za nadbiskupa vrhbosanskoga, 15. siječnja 1882. uvečer, provincijal i svi članovi definitorija su otišli u njegovu rezidenciju da ga pozdrave. Već kod toga prvog susreta bilo je govora i o župama i o sekularizaciji. Stadler je tom prigodom kazao kako je čuo da se neki franjevci namjeravaju sekularizirati, ali da on ne misli nijednoga primiti kao svjetovnoga svećenika, nego neka svi ostanu u svom redovničkom stanju.[404] U okružnici od 28. siječnja 1882. provincijal navodi kako je Stadler, obraćajući se na početku svoje službe kleru i vjernom narodu, istaknuo da će se zalagati da bosanska franjevačka provincija raste i cvjeta na dobro vrhbosanske Crkve i da pod njegovim sigurnim okriljem donosi obilne plodove u vinogradu Gospodnjem. Provincijal, nadalje, ističe da nadbiskupova želja ili nakana neće nikada biti, kako je izjavio provincijskom definitoriju, da se samostani napuštaju i da nestane redovničkog života i da franjevci postanu nevjerni zavjetima koje su Bogu položili, a još manje da će on obećanjima ili poticajima na tome raditi. Dapače, oni koji navedu dovoljne razloge za napuštanje redovničkih samostana i za traženje sekularizacije, iz nadbiskupije će trebati otići.[405]

Vjerojatno su se ipak nazirali slučajevi traženja sekularizacije, pa provincijal 19. veljače 1882. piše vrhovnoj upravi franjevačkog reda i kardinalu Iaccobiniju, državnom tajniku Svete Stolice, te iznosi kakve bi posljedice sekularizacija imala za vjernike, a posebno za duh ili raspoloženje franjevaca u provinciji Bosni Srebrenoj.

[402] *Narodni list*, br. 31, 20. travnja 1881, str. 1.

[403] On piše: “Omnes persuasum perspectumque habeant S. Sedem nedum non optare, ut Vos regulari militia relicta et multa ministeria deposita saecularium Sacerdotum coetui nomen detis, verum admittendam /!/ esse, ut haec meritissima Provincia novum induat faciem, refloreat et uberioribus incrementis augeatur”. – ARHIV FRANJEVAČKE PROVINCIJE BOSNE SREBRENE - SARAJEVO (dalje: AFPS), *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae* (dalje*: Protocollum*), IV, 1870-1891., str. 223.

[404] AFPS, *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, IVb (Acta Ćavarović), 1882-1885., str. 5 i 369.

[405] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 227.

Između ostaloga, u navedenom pismu se kaže: "Sva bi se provincija iz dna srca radovala kad bi se riješila trulih članova putem sekularizacije. Ali, s obzirom na ono što odatle slijedi, moramo joj se svim silama oprijeti, zbog učinka što će ga sekularizacija ostaviti".[406]

Stadler je ipak odstupio od svoga obećanja, da neće primati franjevce u svjetovni kler. Veći broj franjevaca je tijekom 1883. zatražio sekularizaciju i Stadler je bio spreman primiti ih u vrhbosansku nadbiskupiju. Međutim, Sveta Stolica je uglavnom te molbe odbijala.

Među franjevcima je vladalo uvjerenje da Stadler franjevce čak potiče na sekularizaciju, bilo osobno bilo preko svojih bližih suradnika, osobito preko tajnika I. Göszla i J. Pušeka.[407] Takve su informacije stizale i do generala franjevačkog reda, fra Bernardina a Portu Romatino, i on 6. kolovoza 1882. piše Stadleru: "Ne znam hoće li svi redovnici ustrajati u redu. Govori mi se, i to vjerujem, da neki, barem ponetko ima namjeru sekularizirati se. A ako neće da budu pravi fratri, neka samo idu; ali hoće li Vaša ekscelencija nešto dobiti ako ih primi kao svećenike? U to veoma sumnjam /.../".[408]

U pismu Svetoj Stolici, od 30. studenoga 1882., u kojemu iznosi svoje mišljenje u svezi s problemom župa, Stadler piše kako je velik dio franjevaca očekivao od njega da se sekulariziraju, i da se on u početku tome snažno suprotstavljao, ali sada vidi da time stvar ne biva boljom, jer toliki franjevci i dalje žele sekularizaciju, a prisiljava ih se, protiv njihove volje i na njihovu duhovnu štetu i nezadovoljstvo, da ostanu u Redu. On nastavlja, ako se u Redu nađu mnogi takvi elementi, obnova redovničkog života neće nikada imati uspjeha, a ako se takvi elementi odstrane iz Reda sekularizacijom, postoji neka nada u dobar uspjeh.[409] Nadbiskup zatim ističe kako ima franjevaca koji su zbog dugotrajnog boravka na župama potpuno izgubili redovnički duh, i koji ga nikada više neće steći, ali su u dušobrižništvu veoma gorljivi svećenici. On smatra da bi bilo poželjno i bolje da se takvi franjevci sekulariziraju i postanu dobri svjetovni svećenici, nego da ih se pošalje u samostan i da ostanu loši franjevci.[410] Takvo razmišljanje, načelno gledano, moglo je biti ocijenjeno ispravnim. Međutim, na njega baca sjenu Stadlerov sljedeći zaključak: da bi se u slučaju sekularizacije mnogih franjevaca vrlo lako riješilo i pitanje župa. Ne može se oteti dojmu da je Stadler gledao na sekularizaciju upravo u svjetlu toga pitanja, tj. oduzimanja župa od franjevaca i njihova povjeravanja svjetovnim svećenicima. Nadalje, Stadler je u tom pismu predlagao da se vrhbosanskom nadbiskupu s kaptolom, kao apostolskom delegatu, dâ pravo da u vrhbosanskoj nadbiskupiji i banjolučkoj biskupiji može primati franjevce u svjetovni kler. On izjavljuje da neće franjevce pozivati na sekularizaciju, a neka ne bude dopušteno ni provincijalu ni drugim franjevcima da priječe da to ostvare oni koji sami budu htjeli.[411]

---

[406] Preuzeto od: I. GAVRAN, *Lucerna lucens*? Odnos vrhbosanskog ordinarijata prema bosanskim franjevcima (1881-1975), Visoko 1978, str. 33. Gotovo doslovce, uz samo neke umetke, isti tekst se nalazi zapisan u pismu provincijala fra Ilije Ćavarovića, od 23. studenoga 1883., što ga je uputio vrhovnoj upravi franjevačkog reda u svezi s molbom za sekularizaciju fra Filipa Ljubasa. Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 370-374; navedeni tekst, str. 373.

[407] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 369; *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae,* VI, 1897-1904., str. 191; I. GAVRAN, *o. c.*, str. 32.

[408] AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 304.

[409] Vidi: VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 523, fasc. 243, 1883., tiskani materijal (dalje: TM): *Sacra congregazione degli affari ecclesiastici straordinarii*, Marzo 1883, Sommario, Num XI. Deduzioni di Monsignor Arcivescovo di Serajevo sulla questione delle Parrocchie della Bosnia, str. 77.

[410] *Isto*, str. 77-78.

[411] Vidi: *Isto*, str. 77-80.

Dok je boravio u Rimu radi rješavanja problema župa provincijal fra Ilija Ćavarović je, nakon što doznao da nadbiskupov tajnik Göszl vrši u Provinciji agitaciju za sekularizaciju, napisao 19. prosinca 1882. pismo državnom tajniku, kardinalu Iaccobiniju, i izvijestio ga o tome. Od Svete Stolice je zatražio da tu agitaciju spriječi, jer će biti na propast Provincije i na štetu općeg dobra kršćanskih vjernika.[412]

Uza sve nastojanje provincijala i provincijalne uprave da ne dođe do nagovještavanih sekularizacija, one ipak nisu bile spriječene, posebno ne u vremenu poslije 1898., kad se u franjevačkom redu pristupilo značajnim unutarnjim reformama.

1) Sekulariziranje franjevaca u razdoblju 1883-1896.

Tijekom 1883. čak je 11 franjevaca zatražilo preko nadbiskupa Stadlera da se sekulariziraju.[413] Njihova će imena biti navedena malo kasnije.

Većina njih je kao razlog navela da su u franjevački red stupili u želji da djeluju u dušobrižništvu i da budu na župama. Sada kad su se prilike promijenile i kad bi trebalo zavesti i provoditi stroži redovnički život, njihova je želja da i dalje ostanu na župama, a to im neće biti moguće ako ostanu redovnici, a bit će im osigurano ako postanu svjetovni svećenici.[414] Više njih je navelo kako imaju grižnju savjesti jer ne mogu vjerno opsluživati redovničke zavjete, osobito siromaštva, pa traže prelazak u svjetovne svećenike, da bi tako lakše postigli vječni život.[415] Neki su iznosili kako ih muči tjeskoba zbog nereda u redovničkom staležu, zbog manjka nedostatka i različitih mana u Provinciji, kao što su: mržnja, ogovaranje, mrmljanje, strančarenje, lokalizam, nepravedni postupci poglavara, zapostavljanje pri postavljanju župnika i često premještanje sa župa.[416] Nekolicina je navela kako su im stari ili siromašni roditelji, majka, sestra, te da se moraju za njih brinuti i pomagati im, a to kao redovnici ne mogu.[417]

Molbe devetorice franjevaca upućene su Svetoj Stolici preko nadbiskupa Stadlera. S tim njihovim molbama Stadler je 29. srpnja 1883. poslao i svoje popratno pismo. U tom pismu on kaže kako veći broj franjevaca želi stupiti u svjetovni kler, ali se neki iz straha ne usuđuju tu želju izreći, a drugi su to učinili. Preporučuje da se molbe za sekularizaciju uslišaju, a on obećava da će sekulariziranim franjevcima dati župe. Govoreći o razlozima za sekularizaciju, on navodi kao glavni taj što franjevci od davnine ulaze u Red s mišlju da budu na župama i da raspolažu novcem, te da ne bi ni ušli u Red da su mogli predvidjeti da će doći vrijeme kada više neće biti župnici i da će im biti zabranjena upotreba novca kako oni hoće. Stadler napominje kako među franjevcima ima onih koji se ističu gorljivošću i odlikuju drugim krepostima, te im se ne bi moglo što drugo predbaciti osim da ne obdržavaju zavjeta siromaštva, a kad ih se razriješi zavjeta siromaštva, neće ništa priječiti da oni koji su, zbog kršenja toga zavjeta, bili loši redovnici, postanu dobri svjetovni svećenici.[418]

---

412 *Protocollum*, IVb, str. 337-338.

413 Njihove molbe se nalaze u: VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 530-533, fasc. 246, 1883-1886., listovi (dalje: ll. ili l.) 71-94.

414 To su u svojim molbama naveli, npr.: fra Ilija Đebić, fra Pavao Pavlović, fra Jakov Marić, fra Franjo Knežević, fra Filip Ljubas, fra Blaž Ikić. - Vidi: *Isto*, ll. 71, 77, 81, 85, 91, 94.

415 To su naveli, npr.: fra Ilija Đebić, fra Pavao Pranjić, fra Pavao Pavlović, fra Jakov Marić, fra Ivan Vujičić, fra Ilija Lacić, fra Blaž Ikić. - Vidi: *Isto*, ll. 71, 73, 75, 77, 81, 83, 94.

416 To navode u molbama, npr.: fra Pavao Pranjić, fra Pavao Pavlović, fra Mato Živković, fra Franjo Knežević, fra Filip Ljubas, fra Blaž Ikić. - Vidi: *Isto*, ll. 73, 77, 79, 85, 91, 94.

417 Tako npr.: fra Ilija Đebić, fra Jakov Marić, fra Ivan Đebić-Marušić. - Vidi: *Isto*, ll. 71, 81, 87.

418 *Isto*, ll. 68-69.

Doznalo se za to Stadlerovo pismo Svetoj Stolici i za njegovo zauzimanje da se odobri sekularizacija onima koji su je zatražili. Provincijal fra Ilija Ćavarović je 18. rujna 1883. pisao generalu Reda, fra Bernardinu a Portu Romatino, i izvijestio ga kako nije siguran, ali da ne sumnja u vjerojatnost da su neki fratri zatražili sekularizaciju, dapače da je za neke siguran, i naveo je njih četvoricu. Svoje gledanje na to izrazio je ovako: "Štogod bilo, ako se obistini, sigurno će se truli pojedinci odsjeći od zdravih, ali jao onome koji takve primi!".[419] U svom pismu provincijal također nagovještava kako je odlučio, čim stvar bude očevidna, da će napustiti onoliko najlošijih župa koje su franjevci držali i nakon što su 14. ožujka 1883. proglašene liberae collationis i prepuštene svjetovnim svećenicima, koliko franjevaca istupi iz Reda. Učinio bi to već ranije, kaže, ali se od toga suzdržao da ne bi dao povoda nadbiskupu Stadleru za pritužbe i možda ispriku kako je bio prisiljen podržati sekulariziranje franjevaca da bi popunio župe koje su ispražnjene.[420]

Molbe još dvojice franjevaca za sekularizaciju: fra Ivana Vujičića i fra Filipa Ljubasa, sa svojim popratnim pismima i preporukom da im se udovolji, Stadler je poslao u Rim 23. rujna 1883., odnosno 14. studenoga i. g.[421] Posebno je razmatran slučaj fra Filipa Ljubasa. Sveta Stolica je o njemu izvijestila generala Reda, a ovaj je o tome 5. listopada 1883. poslao obavijest provincijalu. Provincijalu su izneseni razlozi koje je fra Filip Ljubas u svojoj molbi naveo, i zatraženo da dostavi svoje mišljenje. Također se u generalovu pismu navodi kako je Stadler u popratnom pismu i preporuci spomenuo i druge franjevce (one koji su već ranije zatražili sekularizaciju) i kako im je, ako budu sekularizirani, obećao dati u vrhbosanskoj nadbiskupiji i banjolučkoj biskupiji one župe koje su proglašene liberae collationis.[422] Na to je provincijal 23. studenoga 1883. pisao generalu i poslao mu opširan odgovor s osvrtom i pobijanjem razloga što ih je fra Filip Ljubas u svojoj molbi naveo.[423] Kao svoje stajalište o molbi fra Filipa Ljubasa, provincijal pri kraju piše: "Sva bi provincija, ako bi gledala samo na svoje dobro, iz dna srca izrazila preuzv. gosp. nadbiskupu najvruću zahvalnost što ju je oslobodio tako trulih članova sekularizacijom o. Filipa Ljubasa i onih za koje je dosad poznato da su je zatražili; ali s druge strane, odvagnuvši sve što bi iz toga slijedilo, svim silama treba osuditi ovaj njegov korak, i to zbog učinka kojega će sekularizacija o. Filipa Ljubasa i možda drugih proizvesti".[424]

Sveta Stolica nije bila sklona masovnim sekularizacijama bosanskih franjevaca, a na to je, vjerojatno, utjecalo i držanje u toj stvari vrhovne uprave Reda. Prefekt Kongregacije za raširenje vjere (Propagande), kardinal Simeoni, 30. studenoga 1883. je izjavio kako mu je kardinal Luigi Pallotti, tajnik za izvanredne crkvene poslove, dao do znanja da je Sveti Otac, sve zrelo ispitavši, odlučio da se ne podjeljuje tražena milost sekularizacije koju je Stadler preporučio, te odredio da se budući takvi zahtjevi franjevaca iz Bosne ni ne uzimaju u razmatranje.[425]

Stadler sigurno još nije bio obaviješten o toj odluci Svete Stolice pa je 15. prosinca 1883. ponovno pisao u Rim i urgirao da se što prije pozitivno riješe molbe koje su bile podastrte. U tom svom pismu on ističe kako je u početku bio protivan sekularizaciji franjevaca, ali je potom, bolje poučen iskustvom, morao prestati s protivljenjem i čak dati punu podršku onima koji se žele sekularizirati. Time se

---

[419] AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 76.
[420] *Na istom mjestu*.
[421] VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 530-533, fasc. 246, 1883-1886., ll. 89 i 93.
[422] Vidi: *AFPS, Protocollum*, IVb, str. 483.
[423] Vidi: VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 530-533, fasc. 246, 1883-1886., ll. 102-106.
[424] *Isto*, l. 373.
[425] *Isto*, l. 97.

pomaže, veli, spasenju mnogih, inače dobrih redovnika, koji nemaju druge zapreke osim zavjeta siromaštva, a pomaže se na neki način i onima koji su nezadovoljni, te se u sadašnjim prilikama također osigurava Vrhbosanskoj nadbiskupiji makar jedan mali broj svećenika s kojima će moći slobodno raspolagati. Također piše da je vijest o zatraženim sekularizacijama dobila već široke razmjere i unutar i izvan franjevačke provincije, a oni koji su je zatražili ostaju čvrsti u nakani, ali se boje da bi zbog toga mogli imati neugodnosti. Na kraju naglašava kako ima neprilika i kako bi mogle nastati i nove ako se stvar ne riješi, zato moli da se, ako je moguće, ona riješi pozitivno za molitelje.[426]

General Reda fra Bernardin a Portu Romatino je 11. siječnja 1884. poslao tajniku za izvanredne crkvene poslove, kard. Luigiju Pallottiju, svoj odgovor u svezi sa slučajem fra Filipa Ljubasa, a priložio je i naprijed spomenuto pismo što ga je bio dobio od provincijala fra Ilije Ćavarovića. General u svom pismu ističe da podržava mišljenje provincijalovo da tu molbu ne treba uslišati, a zatim moli da Kongregacija uputi Stadleru upozorenje, da ne podupire one redovnike koji iz lažnih razloga ili pod sitnim izgovorima traže da se sekulariziraju. Pritom naglašava kako bi uzajamni mir i sloga između nadbiskupa Stadlera i franjevaca bosanske provincije, koje je Sveti Otac tako snažno preporučio, bili teško uzdrmani ako bi nadbiskup pogoršavao stanje, već po sebi dosta teško, podupirući svojim preporukama ili na drugi način one franjevce koji nastoje da se sekulariziraju.[427]

Svoje molbe za sekularizaciju kasnije su fra Filip Ljubas i fra Ivan Vujičić ipak opozvali. Fra Filip je o tome napisao provincijalu pismo 16. siječnja 1884., a isto tako i generalu Reda 31. siječnja i. g. Vjerojatno je u to vrijeme pisao i fra Ivan Vujičić.[428] General je o tome poslao obavijest tajniku Kongregacije za izvanredne poslove 7. veljače 1884.[429]

Kako Sveta Stolica nije udovoljila molbama onih koji su 1883. zatražili sekularizaciju, neki od njih su svoje molbe ponovili.[430]

Skupini od jedanaest franjevaca koji su tražili sekularizaciju 1883. kasnije su se pridružili još neki. Tako je molbu za sekularizaciju uputio 27. ožujka1886. fra Lovro Senjak, student - doktorand u Beču. On navodi kako je studirao u različitim biskupijskim ustanovama: Đakovu, Ostrogonu i Beču, pa kad bi ga se sada prisiljavalo da se vrati u samostanski život, osjetio bi se pritisnut obvezama za koje nije sposoban. Ističe kako gori žarom za djelovanje u vinogradu Gospodnjem i smatra da će biti mnogo revniji i radiniji za svoj spas i spas drugih u svijetu kao svjetovni svećenik nego kao redovnik u samostanu.[431] A dvojica lektora u Livnu, fra Franjo Nedić i fra Danijel Ban, uputili su 17. veljače 1889. pismo provincijalu i zatražili otpust/!/ iz Reda te najavili kako će biti primljeni u vrhbosansku nadbiskupiju. Svoju odluku su opravdavali ovako: sve su sile uložili u vlastitu izobrazbu, da bi postali što korisniji članovi Provincije, ali priznanje koje su postigli na bečkom sveučilištu nema nikakve vrijednosti ni u Provinciji ni u franjevačkom redu, a njihov lektorski trud ne samo da se ne nagrađuje, nego se prati više s nekim prezirom i neprestanim zlostavljanjem zbog čega su prisiljeni tražiti sebi mjesto izvan bosanske provincije i franjevačkoga reda. Priopćili su kako istoga momenta prestaju držati predavanja i zatražili da im se dadne

---

[426] Vidi: *Isto*, ll. 98-99.
[427] Vidi: *Isto*, ll. 100-101.
[428] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 376.
[429] Vidi: VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 530-533, fasc. 246, 1883-1886., l. 109.
[430] To su učinili: fra Pavao Pavlović, fra Jakov Marić i fra Blaž Ikić. - Vidi: *Isto*, ll. 111, 112 i 115.
[431] Vidi: *Isto*, ll. 118-119.

otpusnica iz Provincije[432]. Provincijal je na međukapitulskoj kongregaciji 22. travnja 1890. pročitao njihovo pismo i izvijestio što je u svezi s tim poduzeto: kako je o tome upoznao generala Reda i zamolio ga da učini sve da se spriječi njihova sekularizacija, jer u slučaju da im se ona dadne, slijedit će ih više drugih franjevaca. Također je priopćio da mu je na to, preko generalnog definitora fra Augustina Zubca, odgovoreno "da se ne treba bojati sekularizacije, koju će dobiti samo oni na čiju sekularizaciju pristane provincijal".[433]

Sekularizaciju je g. 1893. zatražio fra Marijan Bišćan, koji je bio prešao u bosansku provinciju iz kapistranske. Kad je generalni prokurator Reda upitao provincijala ima li što protiv te sekularizacije, pa da spomenuti prijeđe u svjetovne svećenike zagrebačke nadbiskupije, odgovoreno mu je da nema ništa.[434] Sljedeće godine sekularizaciju je zatražio fra Bono (Dobroslav) Božić. Dobio je od Svete Stolice otpis da mu se daje dopuštenje za boravak izvan redovničke zajednice kroz godinu dana, da pronađe biskupa koji će ga primiti, a zatim da se ponovno molbom obrati na Svetu Stolicu.[435] On je zatražio od nadbiskupa Stadlera da ga primi u vrhbosansku nadbiskupiju, a na upit Ordinarijata za mišljenje o njemu, iz Provincijalata je odgovoreno 8. rujna 1894. da je svojeglav, radi po svojoj volji i pameti, i da se zanima i bavi manje onim što traži redovnički poziv i redovnički stalež nego onim što spada na njegovu službu i svećeničku dužnost.[436]

Optuživan i ozloglašen zbog sumnjivih veza s jednom djevojkom, s kojom se upoznao kao student u Grazu, fra Anđeo Krajinović je 20. travnja 1896. zatražio sekularizaciju.[437] Provincijal fra Stjepan Čičak je dao svoju preporuku,[438] i njegovoj molbi je udovoljeno 22. lipnja 1896. Primljen je kao svjetovni svećenik u porečku biskupiju.[439]

Iz ovoga što je dosad rečeno, vidljivo je da je u razdoblju od 1883. do 1896. čak 17 franjevaca zatražilo sekularizaciju. Njima treba pribrojiti još i fra Stjepana Zlatunića, za koga je provincijal tražio prinudnu sekularizaciju. Budući da zahtjevima za sekularizaciju u većini slučajeva nije bilo udovoljeno, neki od njih su molbe upućivali i po više puta. Sekularizaciju su dobila samo četvorica (Bišćan, Božić, Krajinović i Zlatunić)), i to oni za koje je pristanak dao provincijal.

Čini se da je 1896. pitanje sekularizacije bilo nešto jače aktualizirano, jer provincijal u pismu Svetoj Stolici 30. kolovoza 1896., a u svezi s cijepanjem franjevačkih župa, navodi kako nadbiskup Stadler često običava poticati da se svim franjevcima koji žele sekularizaciju, ona i dâ, a koji ne žele sekularizaciju, da ih se pošalje u samostan i da ondje žive "iščekujući smrt".[440] Istoga dana provincijal je o tome pisao i generalnom prokuratoru Reda.[441] A kad se generalni prokurator 8. rujna 1896. obratio pismom Svetom Ocu u svezi s cijepanjem franjevačkih župa u Bosni, osvrnuo se i na sekularizaciju, ističući kako je čudna i pretjerana sloboda kojom

---

[432] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 426.
[433] Vidi: *Isto*, str. 427.
[434] Vidi: AFPS, *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, V, 1891-1897., str. 264-265.
[435] Vidi: *Isto*, str. 237.
[436] Vidi: *Isto*, str. 247-248.
[437] Molba se nalazi u: ARHIV GENERALNE KURIJE FRANJEVAČKOG REDA – RIM (dalje: AGKFR-Rim): *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1896.
[438] AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1896.
[439] Vidi: AFPS, *Protocollum, V*, str. 345-346.
[440] Vidi: *Isto*, str. 261-262.
[441] Vidi: *Isto*, str. 364.

nadbiskup Stadler govori o sekularizaciji ne samo s provincijskim poglavarima nego i sa samim redovnicima.[442]

Radi jasnijeg pregleda, evo cjelovitog popisa franjevaca, članova provincije Bosne Srebrene, koji su zatražili, a nekolicina i dobila sekularizaciju u razdoblju 1883-1896.

a) Franjevci koji su tražili sekularizaciju, ali je nisu dobili:

1. *Fra Mato (Ilija) Živković* - sekularizaciju je zatražio 20. veljače 1883., ali je molba odbijena.[443]

2. *Fra Pavao (Mijo) Pranjić* - zatražio je sekularizaciju 22. veljače 1883., a molba je odbijena.[444]

3. *Fra Pavao (Marko) Pavlović* - molio je sekularizaciju 23. travnja 1883., zatim ponovno 16. srpnja 1884., i po treći put 12. ožujka 1886, ali su sve molbe odbijene.[445]

4. *Fra Jakov (Ivan) Marić* - zatražio je sekularizaciju 5. lipnja 1883., ponovno 17. srpnja 1884., i po treći put 12. ožujka 1886, ali su sve molbe odbijene.[446]

5. *Fra Ilija (Ivan) Đebić* - zatražio je sekularizaciju 23. lipnja 1883., a molba je odbijena.[447]

6. *Fra Ivan (Nikola) Vujičić* - sekularizaciju je zatražio 1. srpnja 1883., a kasnije molbu povukao.[448]

7. *Fra Ivan (Marko) Đebić-Marušić* - sekularizaciju je zatražio 10. srpnja 1883., a molba je odbijena.[449]

8. *Fra Franjo (Marijan) Knežević* - sekularizaciju je zatražio 10. srpnja 1883., a molba je odbijena.[450]

9. *Fra Ilija (Franjo) Lacić* - zatražio je sekularizaciju vjerojatno sredinom 1883., a molba je odbijena.[451]

10. *Fra Filip (Nikola) Ljubas* - zatražio je sekularizaciju 20. kolovoza 1883,[452] ali je molbu kasnije povukao.[453]

11. *Fra Blaž (Mijo) Ikić* - uputio je molbu za sekularizaciju sredinom 1883., a molba je odbijena.[454]

12. *Fra Lovro (Luka) Senjak/ović/* - zatražio je sekularizaciju 27. ožujka 1886.,[455] a molba je odbijena.

13. *Fra Franjo-Florijan (Ivan) Nedić* - o svojoj namjeri da napusti franjevački red obavijestio je provincijala 17. veljače 1889. Je li uputio formalni zahtjev za sekularizaciju, i kada, nisam mogao utvrditi.[456]

---

[442] Vidi: VATIKANSKI ARHIV, AES., Austria-Ungheria, pos. 523, fasc. 660, n. 744, Bosnia, Sarajevo 1896.
[443] VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 530-533, fasc. 246, bez vidljive oznake listova.
[444] *Isto*, bez vidljive oznake listova.
[445] *Isto*, oznaka lista prve molbe nevidljiva, a za drugu i treću molbu ll. 111. i 115.
[446] *Isto*, oznaka prve molbe l. 81, druge oznaka nevidljiva, a treće l. 115.
[447] *Isto*, oznaka lista nevidljiva.
[448] *Isto*, l. 83.
[449] *Isto*, l. 87.
[450] *Isto*, oznaka lista nevidljiva.
[451] *Isto*, oznaka l. 75.
[452] *Isto*, l. 91.
[453] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 376.
[454] VATIKANSKI ARHIV, AES, Austria-Ungheria, pos. 530-533, fasc. 246, l. 94.
[455] *Isto*, ll. 118-119.
[456] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 426.

14. *Fra Danijel (Jakov) Ban* – obavijestio je provincijala 17. veljače 1889. o svome naumu da napusti franjevački red. Nisam mogao utvrditi je li uputio formalni zahtjev za sekularizaciju, i kada je to moglo biti.[457]

b) Franjevci koji su zatražili i dobili sekularizaciju:

1. *Fra Marijan (   ) Bišćan* - sekularizaciju je zatražio 1893.,[458] i dobio ju je za zagrebačku nadbiskupiju, ali nisam utvrdio kad je to bilo.

2. *Fra Bono (Dobroslav) Božić* - zatražio je sekularizaciju 1894., i dobio je 10. srpnja i. g. otpis s dopuštenjem za boravak izvan redovničke zajednice kroz godinu dana, a da kroz to vrijeme nađe biskupa koji bi ga htio primiti. Godine 1895. je otišao u Sjedinjene Američke Države i odande zatražio sekularizaciju, koju je i dobio 25. siječnja 1896. za biskupiju Pittsburgh.[459]

3. *Fra Anđeo ( ) Krajinović* - zatražio je sekularizaciju 20. travnja 1896.,[460] a dobio ju je 22. lipnja 1896., za porečku biskupiju.[461]

4. *Fra Stjepan (Ivan) Zlatunić* - provincijal fra Stjepan Čičak je 25. listopada 1896. pisao generalu Reda o fra Stjepanu Zlatuniću i njegovim postupcima i životu. U pismu se navodi da je odmah iza ređenja počeo podržavati sumnjive veze sa ženskim osobama, praviti dugove, misne stipendije i milostinju potajno uzimati ili u toj stvari varati i trošiti u tajne i zle svrhe, češće noću potajno izlaziti iz župne kuće i nečasne kuće posjećivati, svećenička zaduženja zanemarivati ili nevoljko vršiti, da bi, na koncu, napustio župnu kuću u Zenici i s jednom djevojkom pobjegao u Sarajevo, odrekao se katoličke vjere i prihvatio šizmu. Kasnije je došao provincijalu i molio da se vrati u Red. Kad je provincijal izložio slučaj pred definitorij, zaključeno je da ga treba istjerati iz Reda "tamquam membrum putridum et pecus morbidum", i da se od Svete Stolice zatraži njegov izgon, a ako se to ne bi provelo, da mu se barem onemogući povratak u zajednicu Bosne Srebrene.[462] Fra Stjepan Zlatunić je sekulariziran,[463] ali drugih preciznih podataka o tome nisam našao.

Zbog odluke i pokušaja dosta velikog broja bosanskih franjevaca da se sekulariziraju, i zbog blagonaklonog držanja i potpore koju im je u tome pružao nadbiskup Stadler, došlo je između bosanskih franjevaca, odnosno njihove provincijalne uprave, i nadbiskupa Stadlera do zaoštravanja odnosa. Ali, usprkos takvoj situaciji, počelo se razgovarati i razmišljati o mogućnosti da klerici provincije Bosne Srebrene studiraju filozofiju i teologiju skupa s kandidatima svjetovnih svećenika u Nadbiskupskoj bogosloviji. Na tome je, zapravo, insistirala austrougarska vlada, radi smanjivanja izdataka koje je ona u tu svrhu izdvajala. Ponudu u tom smislu Stadler je franjevcima dao još 22. kolovoza 1890., kad je otvorena Bogoslovija u Travniku.[464] Franjevci su se kolebali da na to pristanu, najviše iz straha da bi njihovi klerici mogli napustiti Red i prijeći među kandidate svjetovnih svećenika. Nakon izvjesnog vremena uprava Provincije je bila spremna pristati na to, ali je odlučeno da se još zatraži i mišljenje najuglednijih članova Provincije. Među onima koji su bili

---

457 *Na istom mjestu*.
458 Vidi: AFPS, *Protocollum*, V, str. 264-265.
459 Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 222-223.
460 Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1896.
461 Vidi: AFPS, *Protocollum*, V, str. 345-346.
462 Vidi pismo u: AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1896.
463 Vidi: *Protocollum*, V, str. 369-371.
464 Vidi: AFPS, XII, 170.

pitani neki su se toj namjeri protivili, ali je većina ipak podržala stav provincijske uprave.[465] O tome je izvješten general Reda i zatraženo je njegovo mišljenje, na što je on izrazio svoje nezadovoljstvo jer nije bio upitan prije donošenja odluke.[466]

Kad je nadbiskupu Stadleru priopćena odluka provincijske uprave da i franjevački klerici provincije Bosne Srebrene studiraju zajedno s dijecezanskim, on je u pismu 23. rujna 1897. izrazio svoje zadovoljstvo. Napisao je provincijalu kako se Ordinarijat raduje što je došlo do toga da će franjevački bogoslovi studirati bogoslovne nauke u Nadbiskupskom centralnom sjemeništu i što će se time ne samo "tješnje sbližiti u međusobnoj ljubavi regularni i sekularni kler bosanski, nego će se tako postići i neka conformitas u teološkoj naobrazbi obojeg klera, što sve može veoma koristiti za proširenje Božje slave i spasa povjerenog nam stada".[467] A da odstrani strah koji je postojao kod franjevaca, da bi njihovi kandidati mogli napustiti Red, Stadler u pismu ističe: "Ujedno ovime /ovaj Ordinarijat - dop. m./ svečano izjavljuje, da u svrhu zapriečenja bezkoristnoga prozelitizma pod nikoji način neće primiti u broj svjetovnoga klera ove nadbiskupije nijednoga klerika Vaše provincije, makar to koji i drage volje molio".[468]

U ak. godini 1897/98., prvoj a i jedinoj zajedničkoga studiranja dijecezanskih i franjevačkih bogoslova, bilo je upisano 11 franjevačkih kandidata, i to 8 u prvu godinu studija, a 3 u četvrtu. Oni u prvoj godini su bili s jednostavnim ili privremenim zavjetima, a u četvrtoj godini već su imali doživotne (svečane) zavjete.[469] Većina njih će kasnije zatražiti prelazak među kandidate za svjetovne svećenike, odnosno prelazak u svjetovni kler, ali o tome će još biti govora poslije.

2) Sekulariziranje franjevaca u razdoblju 1898-1918.

Godine 1897. donijete su za franjevački red nove Generalne konstitucije koje su posebno imale za cilj uređenje i obnovu zajedničkoga života. A to je bio i glavni cilj i predmet isto tako i apostolske konstitucije pape Leona XIII: *Felicitate quadam*, od 4. listopada 1897.[470] Reforma koju su zahtijevale ili nametale nove Konstitucije i spomenuta apost. konstitucija predstavljala je naročit problem za franjevačku provinciju Bosnu Srebrenu. Predviđajući poteškoće u tom pogledu, provincijal je 31. prosinca 1897. pisao generalu Reda i tražio razjašnjenje, odnosno neko prihvatljivo

---

[465] Vidi: AFPS, *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, VI, str. 67-70.
[466] Vidi: *Isto*, str. 78.
[467] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 324; *Protocollum*, VI, str. 79.
[468] *Isto*.
[469] U prvoj godini su bili upisani ovi franjevački studenti: fra Anto Mandić, fra Petar Franjić, fra Bono Ivandić, fra Marijan Kaurinović, fra Franjo Franković, fra Ilija Filipović, fra Vjekoslav Cvitanović i fra Anđeo Pelivanović, svi s jednostavnim ili privremenim zavjetima, a u četvrtu godinu, sa svečanim ili doživotnim zavjetima: fra Franjo Mikić, fra Mato Gašparović i fra Marko Trogrančić. - Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 73.
Ak. godine 1897/98. u Pečuhu je bilo na studiju 12 bosanskih franjevačkih bogoslova, a od toga s jednostavnim ili privremenim zavjetima bilo ih je 7, upisanih u drugu godinu studija. Od ovih posljednji njih šestorica: fra Ivan Matišić, fra Anđeo Jurić, fra Jako Dujić, fra Nikola Krakić, fra Alojzije Hrga i fra Anto Kovačević su 16. prosinca 1897. uputili molbu đakovačkom biskupu J. Strossmayeru, da ih primi u svoje Sjemenište, zato što na "pooštrene regule" ne mogu položiti svečanih zavjeta. Strossmayer je o tome 30. prosinca 1897. zatražio mišljenje provincijala, a provincijal je dao svoju suglasnost. Kasnije su, i ne čekajući oprost od privremenih zavjeta, sva šestorica, kojima se pridružio i sedmi privremeno zavjetovani student, fra Ivan Džaić, napustili red i trojica su otišla u đakovačku biskupiju, a četvorica u senjsku.. - Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 99-101, 109, 114-115. Na drugom mjestu stoji da su dvojica otišla u đakovačku biskupiju a petorica u senjsku. Vidi: *Isto*, str. 356-357.
[470] Vidi: *Acta Ordinis Fratrum Minorum*, listopada 1897, str. 164-168.

rješenje. Provincijal je istaknuo kako je teško provesti traženu reformu i kako bi mnogi mogli zbog toga napustiti Red i Provinciju, jer predviđaju i boje se da neće imati sve što je potrebno kad se uvede potpuni zajednički život, te kako mnogi namjeravaju prijeći u stalež svjetovnih svećenika radije nego opterećivati savjest novim odredbama koje teško mogu obdržavati, a da su mogli predvidjeti donošenje takvih odredaba, mnogi nikada ne bi ni prigrlili redovničkoga života. Provincijal je, na kraju, zamolio da u Bosni ostane zasad stanje kakvo je dotad bilo.[471] Na to je general Reda odgovorio 8. siječnja 1898. i izrazio svoje čuđenje što se dobri redovnici boje zajedničkoga života, jer je on temelj redovništva. General je odlučno zatražio da se u roku od godinu dana od promulgiranja novih Konstitucija mora posvuda provesti zajednički život i da on od toga zakona neće nikada dispenzirati.[472]

Urgiranje provedbe novih Konstitucija franjevačkog reda i odredaba apost. konstitucije *Felicitate quadam,* kojima se uz reformu u pogledu zajedničkog života osobito željelo uvesti obdržavanje zavjeta siromaštva, učinili su da je pitanje sekularizacije franjevaca u Bosni postalo vrlo aktualno. Nadbiskup Stadler, koji je 23. siječnja 1898. uputio pismo Svetom Ocu i molio, kako smo naprijed vidjeli, da se franjevcima oduzmu barem one župe koje nisu spojene sa samostanima i da se proglase liberae collationis, podržao je i zauzeo se za provedbu spomenute franjevačke reforme, ali je izrazio i svoju sumnju da će se to u Bosni moći sprovesti. Istaknuo je kako ima dosta franjevaca koji neće prihvatiti zajednički život, nego će radije zatražiti prelazak u svjetovni kler. Na taj će način mnoge franjevačke župe, zbog nedostatka svećenika franjevaca, ostati ispražnjene. Zato bi trebalo oduzeti župe franjevcima, i ako one postanu liberae collationis, na njih će se moći postaviti oni franjevci koji zatraže i dobiju sekularizaciju. Inače nadbiskup neće imati gdje staviti te sekularizirane franjevce, budući da je svjetovnih župa malo.[473] Na to Stadlerovo pismo odgovorio je 14. ožujka 1898. državni tajnik, kard. M. Rampolla, i izvijestio ga da neće biti nikakvih promjena u pogledu župa. A što se tiče sekularizacije franjevaca, napomenuo je kako će vjerojatno biti redovnika koji će odbiti da se prilagode disciplini koju utvrđuje apost. konstitucija *Felicitate quadam*, i da će stoga tražiti sekularizaciju, ali da će taj broj biti mnogo niži od onoga koji nadbiskup predviđa.[474]

Nažalost, kasnije se pokazalo da je ipak bilo bliže istini ono što je Stadler najavljivao. Velik broj franjevaca će u vremenu od 1898. do 1902. uputiti Svetoj Stolici molbe za sekularizaciju, ali neće sve biti pozitivno riješene.

Predviđajući da će više franjevaca zatražiti sekularizaciju provincijal fra Anđeo Ćurić piše 2. veljače 1898. generalu Reda da sekularizacije ne treba dati svima nezadovoljnicima, bez razlike, a onima kojima je treba dati, da se ne daje privremeno (na godinu dana) nego trajno, da ne bi, ako se kasnije vrate, "kao gubave ovce zarazile serafinski red".[475]

Objavljivanje apost. konstitucije *Felicitate quadam* i glasovi da ima franjevaca koji bi se željeli sekularizirati poslužili su Stadleru kao povod da se 25. ožujka 1898. obrati franjevcima, preko župnih ureda, jednim pismom i proglasom. U tom pismu, uz ostalo, on piše: “Budući da su /..../ mnogi franjevci izjavili i ovomu se ordinarijatu prijavili, da hoće radije stupiti u svjetovni kler, to se svim tim i onim, koji se još kane prijaviti, stavlja na znanje, da se imaju od današnjega dana najkasnije do konca svibnja ove godine prijaviti i ujedno svoje želje izraziti, na što koji reflektira. Na kašnje

[471] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 94-95.
[472] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 98-99.
[473] ARHIV NADBISKUPIJE VRHBOSANSKE – SARAJEVO (dalje: ANVS), br. 75, 23/I, 1898.
[474] ANVS, br. 345, 30/III, 1898.
[475] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 111.

molbenice neće se obzir uzeti, osim da se molitelj iskaže, da nije za ovu izjavu znao".[476] Stadler u tom proglasu također napominje kako je Vrhbosanski ordinarijat uvijek bio protivan sekularizaciji i da do tada nije primio nijednog franjevca u svjetovni kler, ali sada mora učiniti iznimku jer je Sveti Otac dopustio da mogu pristupiti u svjetovni kler oni koji se ne smatraju pozvanima i koji ne prihvate strožu stegu i zajednički život.[477]

O svom proglasu Stadler je 24. ožujka 1898. izvijestio provincijala. U pismu podsjeća kako je bio dao obećanje /22. rujna 1897.- op. m./ da neće primiti nijednog franjevačkog klerika među svjetovni kler, ali budući da je nastupila nova situacija (donijete nove Konstitucije za franjevački red i apost. konstitucija *Felicitate quadam*) i potreba provođenja reforme, Ordinarijat je iznimno izdao gornji proglas na sve franjevce, da bi mogli istupiti iz franjevačkog reda i stupiti u svjetovni kler oni koji reforme ne žele prihvatiti. Na kraju Stadler izjavljuje da će se Ordinarijat držati i ubuduće svoga ranije danog obećanja, i kad se reforma provede da više neće primiti nijednoga od reformiranih franjevaca.[478]

Nakon spomenutog proglasa i potom pisma provincijalu, Stadler je 27. ožujka 1898. pisao i prefektu Kongregacije za izvanredne crkvene poslove, kard. Rampolli. Svrha toga pisma je bila da izmoli da se od franjevaca oduzmu župe, ali se i u njemu govori također o sekularizaciji franjevaca. U pismu su protiv bosanskih franjevaca i njihova načina života i djelovanja iznesene teške optužbe, a onda izveden zaključak: da je malo franjevaca u Bosni koji bi mogli postati dobri redovnici u smislu kako traži nova reforma, ali da ih ima mnogo koji imaju dobre osobine da postanu dobri svećenici, ako se sekulariziraju, a ako se ne sekulariziraju, ostat će loši redovnici.[479]

Na Stadlerov spomenuti proglas i na pismo što ga je 24. ožujka 1898. uputio provincijalu, odgovorio je 1. travnja 1898. fra Anđeo Ćurić. Izrazio je svoje čuđenje i nezadovoljstvo franjevaca takvim postupkom Ordinarijata, te je protiv toga prosvjedovao.[480] O svemu je provincijal poslao izvješće i generalnom prokuratoru Reda, a uz svoje pismo također i Stadlerov proglas.[481]

Donošenje apost. konstitucije *Felicitate quadam*, o uvođenju zajedničkog života u franjevačkom redu, a zatim i Stadlerov proglas o sekularizaciji, unijeli su ne malu pomutnju među bosanske franjevce. Zato provincijal fra Anđeo Ćurić u okružnici od 13. travnja 1898. glede uvođenja zajedničkog života, pozivajući se na 8. tč. iz spomenute apost. konstitucije, piše kako je Sveti Otac dozvolio redovničkim starješinama da malodušna braća "mogu ostati pri starim konstitucijama".[482] Zatim se osvrće i na razloge što ih iznose oni koji traže sekularizaciju, ukazujući na njihovu neopravdanost.[483] Onima koji žele i koji su se odlučili za sekularizaciju priopćuje kako, prema naputku dobivenom iz Rima, svoje molbe na latinskom jeziku i potkrijepljene kanonskim razlozima, moraju poslati na generalnog prokuratora Reda, a on će ih proslijediti Kongregaciji biskupa i redovnika. Također upozorava da će se sekularizacija davati samo "in perpetuum et per modum expulsionis", uz najstroži nalog, da sve što je koji u Redu stekao, mora ostaviti svojoj redodržavi.[484]

[476] Vidi: *Vrhbosna*, XII/1898, br. 7, str. 116-117; AFPS, *Protocollum*, VI, str. 195-196.
[477] *Isto*.
[478] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 341.
[479] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 229-230.
[480] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 202-204.
[481] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 204-205.
[482] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 213.
[483] Vidi: *Isto*, str. 213-214.
[484] Vidi: *Isto*, str. 214.

Budući da se javno govorilo, a rečeno je i u Stadlerovu proglasu, da mnogi franjevci žele sekularizaciju, provincijal je zatražio od Ordinarijata da priopći njihova imena. Traženi popis je poslan Povincijalatu 21. travnja 1898., a na njemu se nalazilo 31 ime, s napomenom da ima i bogoslova za sekularizaciju: 4 iz Pečuha, 5 iz Kreševa, i 8 iz Nadbiskupskog sjemeništa u Sarajevu, o kojima je naprijed već bilo riječi.[485] Nakon toga je na provincijskom kongresu zaključeno da se otpuste iz Reda svi privremeno zavjetovani klerici koji su se odlučili za sekularizaciju, odnosno za prelazak među kandidate za svjetovne svećenike.[486] Provedena je odmah istraga među klericima koji su se nalazili u Nadbiskupskoj centralnoj bogosloviji u Sarajevu, i petorica s privremenim zavjetima su izjavili da ne žele ostati u Redu.[487] Ne čekajući da oni podnesu molbe za oprost od zavjeta i zakonito istupanje iz Reda, na kongresu je 23. travnja 1898. zaključeno da ih treba smjesta otpustiti.[488] Dekret o njihovu otpuštanju donijet je već istoga dana,[489] a oni su napustili samostan sv. Ante u Sarajevu, u kojemu su boravili, i prešli u Nadbiskupsko sjemenište 24. travnja i. g.[490] Definitor fra Danijel Ban je bio zadužen da se raspita za klerike u Kreševu: žele li oni napustit Red.[491] On je proveo istragu i u prvi mah svih 8 klerika s jednostavnim zavjetima je izjavilo da neće ostati u Redu. Šestorica su rekli da će preći među kandidate za svjetovne svećenike, a dvojica su odlučila poći u svijet.[492] Ipak, sedmorica su ubrzo opozvala svoju izjavu i obećala da će ostati u Redu, a osmi je rekao da će još razmisliti i da će kasnije saopćiti svoju odluku. O svoj istrazi fra Danijel Ban je izvijestio Provincijalat 2. svibnja 1898, a također poslao i pismenu izjavu klerika.[493]

Generalni prokurator Reda je 4. travnja 1898. poslao Kongregaciji za biskupe i redovnike svoj prosvjed protiv Stadlerova postupka. Priložio je Stadlerov proglas franjevcima o sekularizaciji i izvješće što ga je o tome dobio od provincijala.[494] Prema obavijesti što ju je generalni prokurator 20. travnja 1898. uputio provincijalu, Kongregacija za redovnike i biskupe je 9. travnja i. g. pisala nadbiskupu Stadleru i upozorila ga na nepravilnost njegova postupka i na pogrešno shvaćanje i tumačenje apost. konstitucije *Felicitate quadam*, te osudila proglas o sekularizaciji što ga je on uputio župnim uredima.[495] Također je provincijalu priopćio odluku generala Reda, da franjevci koji se sekulariziraju, bilo privremeno ili trajno, ne mogu sa sobom nositi niti prodati ili bilo kako otuđiti pokretna i nepokretna dobra koja pripadaju Provinciji, samostanu ili župi, i da mogu sa sobom odnijeti samo svoje osobne stvari.

---

[485] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1880-1918., br. 361.
[486] AFPS, *Protocollum*, VI, str. 215.
[487] To su bili: fra Anto Mandić, fra Marijan Kaurinović, fra Franjo Franković, fra Ilija Filipović i fra Anđeo Pelivanović. - Vidi: AFPS, *Protocollum,* VI, str. 141 i 215.
[488] Vidi: *Na istom mjestu.*
[489] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 152.
[490] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, 215.
[491] Vidi: AFPS: *Protocollum*, VI, str. 141; Samostan Kreševo, 2, 1892-1899, br. 1157.
[492] Radilo se o slijedećih osam klerika: Fra Bono (Ilija) Zrakić (kod polaganja svečanih zavjeta promijenio ime u Teofil), fra Franjo (Andrija) Ćosić, fra Marko (Franjo) Malbašić, fra Ćiril (Anto) Brkić (kod polaganja svečanih zavjeta promijenio ime u Bono), fra Marijan (Marko) Marić, fra Metod (Ilija) Brkić, fra Jozo (Šimo) Loparević, fra Anto (Bruno) Vernazza.
[493] Sedmorica klerika su 2. svibnja 1898., a ponovno i 20. srpnja 1898., napisali izjavu i uputili je Redodržavništvu, da nisu imali namjeru napustiti red. – Vidi: AFPS, *Samostan Kreševo,* br. 1114. i br. 1158. Kasnije, kao svećenici, red ipak napustili i sekularizirali se: fra Franjo Ćosić i fra Bruno Vernazza, dok je iz reda istupio s jednostavnim zavjetima fra Metod Brkić. Vidi također: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 216.
[494] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 206-207.
[495] Vidi: AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.,* P. 17, 1898.; AFPS, *Protocollum,* VI, str. 207.

Nakon intervencije iz Rima Stadler je 24. travnja i. g. svima koji su se bili prijavili za sekularizaciju uputio pismo na latinskom jeziku, a kopiju je dostavio i Provincijalatu. U tom je pismu svakome pojedinačno priopćio kako je primio njegovu molbu za sekularizaciju. Naveo je zatim riječi iz odgovora što ga je o toj stvari dobio od Kongregacije za biskupe i redovnike, a koje su glasile: "mišljenje je i želja Njegove Svetosti, da svi skupa i svaki pojedini član Serafskog Reda ultro atque alacriter prihvati obnovu koja je određena za opće dobro", te dotičnoga pozvao i opomenuo da razmisli o tim riječima. A onima koji ostaju pri odluci da prijeđu u svjetovne svećenike dao je naputak da trebaju napisati molbu za sekularizaciju i u njoj navesti kanonske razloge, te preko Provincijalata molbu poslati prokuratoru Reda, a on će je proslijediti Kongregaciji za biskupe i redovnike. Komu Kongregacija udijeli dopuštenje za prelazak u svjetovni kler, nadbiskup je obećao da će ga primiti i upisati u popis biskupijskog klera.[496]

Poduzeti koraci od strane provincijske uprave Bosne Srebrene i vrhovne uprave franjevačkoga reda, da se sekularizacije spriječe ili svedu na što manju mjeru, kao i stajalište Svete Stolice koja nije bila naklonjena masovnim sekularizacijama franjevaca, nisu urodili nekim vidljivijim rezultatom. Bilo je puno članova provincije Bosne Srebrene koji su se odlučili za sekularizaciju i svoje su molbe uputili Svetoj Stolici.

Budući da su neki iz Rima dobivali otpis za sekularizaciju direktno, bez posredovanja redovničkih poglavara (fra Ivan Kozinović, fra Mijo Šandrk, fra Ambrozije Mijić, fra Franjo Jurić i fra Ivan Martinović), otkrilo se da sekularizacije daju izvjesni Michele Pepe i Andreas Cremaschi za novčanu naknadu od 50 forinti. Provincijal je o tome 1. svibnja 1901. izvijestio Kongregaciju Propagande.[497]

Da bi se kako-tako zaustavio ili smanjio broj onih koji su se odlučili za sekularizaciju, na provincijskom međukapitulskom kongresu 20. travnja 1902. je zaključeno da se uputi molba nadbiskupu Stadleru, da odbije one koji se budu njemu obraćali radi sekularizacije.[498] A u pismu upućenom nadbiskupu 17. srpnja 1902. provincijal navodi da je do tada sekularizirano 40 franjevaca, i da je time Provinciji nanesena i velika materijalna šteta, jer je puno uloženo u njihovo školovanje.[499] Poslije toga bilo je nešto manje sekularizacija,[500] a je li to bio plod spomenute zamolbe nadbiskupu Stadleru, ili nešto drugo, teško je reći.

Ovdje ću donijeti i popis svečano zavjetovanih bosanskih franjevaca za koje sam mogao utvrditi da su u vremenu od 1898. do 1918. uputili molbe za sekularizaciju, ali je nisu dobili, kao i onih koji su se u tom razdoblju sekularizirali.

a) Franjevci koji su tražili sekularizaciju, a nisu je dobili:

1. *Fra Marko (Anto) Trogrančić* - bio je student 4. godine u Nadbiskupskoj bogosloviji u Sarajevu. Zatražio je sekularizaciju, ali je 26. travnja 1898. dobio

---

[496] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 342; *Protocollum*, VI, str. 217.
[497] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 436-438.
[498] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 450.
[499] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 467-468.
[500] U pismu od 28. travnja 1908. , upućenom nadbiskupu Stadleru, spominje se kako je dotad sekularizirano preko 40 franjevaca. - Vidi: AFPS, *Protocollum Provinciae Bosnae Argentina*, VII, 1904-1920., str. 157.

negativan odgovor.[501] Nalazi se na popisu članova provincije u Šematizmu g. 1906., s boravkom u samostanu u Gučoj Gori, što znači da je ostao u Redu.[502]

2. *Fra Anto (Jakov) Šakić* - zatražio je sekularizaciju 15. svibnja 1898.,[503] te kao razlog naveo da ne može obdržavati odredaba novih Konstitucija franjevačkog reda, a da je mogao predvidjeti promjene do kojih je došlo ne bi nikada stupio u franjevački red; također je naveo da ima starog i slijepog oca i bolesnu majku, za koje se mora brinuti.[504] Na upit iz generalne kurije u Rimu o istinitosti navedenih razloga, provincijal fra Anđeo Ćurić je 5. lipnja 1898. odgovorio da oni ne stoje,[505] i molba je 21. lipnja 1898. odbijena.[506] Fra Anto se nalazi na popisu članova Provincije u Šematizmu g. 1906, sa službom magistra novaka u Fojnici,[507] što znači da je ostao u Redu.

3. *Fra Anto (Mijo) Mačinković* - zatražio je sekularizaciju iz razloga što mora brata uzdržavati, ali je molba odbijena 23. kolovoza 1898.; molio je sekularizaciju ponovno, ali je i po drugi put odbijen,[508] pošto je generalnom prokuratoru javljeno da navedeni razlog nije istinit.[509] Nalazimo ga među članovima Provincije u Šematizmu iz 1906., na službi župnika u Sanskom Mostu, a to znači da je ostao u Redu.[510]

4. *Fra Franjo (Ilija) Lujić* - sekularizaciju je zatražio 13. srpnja1899. U pismu upućenom generalnom prokuratoru ističe kako je poslije zavođenja i proglašavanja reforme u franjevačkom redu zapao u tjeskobu i duševni nemir zato što, promatrajući aktualno stanje u Provinciji, ne nalazi načina kako formirati savjest glede obdržavanja spomenute reforme. Navodi kako predviđa da u okolnostima kakve su u Provinciji neće moći ispravno obdržavati reforme niti će se, zbog popustljivosti u odgoju, moći uvesti i provoditi stroža disciplina, a on ne želi, poput drugih, reformu olako prihvatiti a potom živjeti kao i prije. Također navodi da je kao klerik boravio 4 godine u Italiji, gdje je vidio i iskusio što je pravi redovnički život, te da ne nalazi nikakav prikladan način da svoju savjest formira i prilagodi lošim pojavama, kao što su: mržnja, svađe, nesloga, koje kidaju veze savršenstva i bratske ljubavi i odnose spokoj i mir. Od generalnog prokuratora je zatražio da mu izmoli od Kongregacije za biskupe i redovnike otpusno pismo iz Reda jer želi kao svjetovni svećenik služiti u dušobrižništvu u Vrhbosanskoj nadbiskupiji.[511] Uz to službeno pismo, fra Franjo Lujić je prokuratoru uputio i drugo, privatno, u kojemu pobliže opisuje stanje u Provinciji.[512] Generalni prokurator Reda je zatražio mišljenje od provincijala, a fra Anđeo Ćurić je 3. kolovoza 1899. odgovorio kratko kako smatra da fra Franjo Lujić treba ostati i dalje u Redu.[513] Sekularizacija mu nije podijeljena i nalazimo ga navedenoga u Šematizmu iz g. 1906. među članovima Provincije, i to kao župnika u Sivši.[514]

5. *Fra Pavao (Anto) Alaupović* - zatražio je sekularizaciju od Kongregacije za biskupe i redovnike 26. srpnja 1899. Nisam mogao doći do te molbe i ne znam koje je

---

[501] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 223-224.
[502] Vidi: *Schematismus almae missionariae provinciae Bosnae Argentinae Ordinis Fratrum Minorum S. P. Francisci dispositus anno MCMVI*, Sarajevii 1906, str. 47.
[503] Vidi: AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1898.
[504] *Isto*.
[505] Vidi: AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1898.
[506] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 224-225.
[507] Vidi: *Schematismus .... dispositus anno MCMVI*, p. 35.
[508] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 227; *Ur. z.*., g. 1899., br. 446 i 511.
[509] Vidi: AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1899.
[510] Vidi: *Schematismus ....dispositus anno MCMVI*, str. 60.
[511] Vidi: AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1899.
[512] *Isto*.
[513] *Isto*.
[514] Vidi: *Schematismus .... dispositus anno MCMVI*, str. 53.

razloge naveo za sekularizaciju. Uputio je 28. listopada 1899. i pismo generalnom prokuratoru te obnovio molbu da mu Sveti Otac udijeli indult sekularizacije.[515] Generalni prokurator je upitao za mišljenje provincijala, a što je odgovoreno, nisam mogao ustanoviti.[516] Fra Pavla nema navedenoga u Šematizmu g. 1906., što bi moglo navesti na zaključak da je sekularizaciju dobio. To, međutim, ne stoji, jer je on zatražio sekularizaciju ponovno 1910., kao gotovo sedamdesetogodišnjak. Zapitan za mišljenje o tome, provincijal fra Alojzije Mišić je 22. listopada 1910. pisao generalnom prokuratoru u Rim da fra Pavla muči skrupuloznost, kako je istina da on u vrijeme reforme i ujedinjenja Reda nije prihvatio reforme i novi život, ali da nije ništa smetalo da i dalje živi kako je činio ranije, služeći se privilegijem za nereformirane. Na kraju provincijal iznosi svoje mišljenje da je nadbiskup Stadler poticao Alaupovića na sekularizaciju kako bi se povećao broj njegova klera i da bi mogao reći: gle koliko klera imam, potrebne su mi i franjevačke župe. Provincijal je bio protiv toga da se starcu sedamdesetogodišnjaku dadne sekularizacija jer bi to moglo biti kao poticaj i loš primjer drugima.[517]

6. *Fra Filip (Mijo) Pašalić* - bio je lektor u Visokom. Sekularizaciju je zatražio od Kongregacije za biskupe i redovnike 9. siječnja 1902. U molbi piše da su ga na to naveli ovi razlozi: prije devet godina je primio veći broj misnih stipendija i novac utrošio za vlastite potrebe, a poslije toga mu nije bilo moguće zadovoljiti obvezi slavljenja misa; redovnički odgoj koji je primio veoma odudara od načina života u franjevačkom redu, uvedenog najnovijom reformom; veliko siromaštvo oca i majke, koji su u poodmakloj dobi, te dvojice braće i sestre, kojima po naravnom pravu treba biti na pomoći.[518] Na upit generalnog prokuratora o navedenim razlozima, provincijal fra Augustin Čengić je odgovorio kako nijedan od njih ne stoji, te da je pravi razlog traženja sekularizacije želja fra Filipa da se otme ispod poslušnosti poglavarima. Provincijalovo mišljenje je bilo da fra Filipovoj molbi ne treba udovoljiti, jer ako mu se dadne sekularizacija, to bi utjecalo na slabljenje discipline i na druge da učine isto.[519] Generalni prokurator Reda je molbu odbio. Fra Filip je ponovno zatražio sekularizaciju od nadležne Kongregacije, ali je i ona 10. ožujka 1902. molbu odbila.[520] Ostao je u franjevačkom redu, a Šematizam iz g. 1906. navodi da se nalazi u Sarajevu, sa službom tajnika i kroničara Provincije.[521]

7. *Fra Stipo (Matija) Nevistić* - obraćao se više puta Kongregaciji za biskupe i redovnike i molio sekularizaciju. Tako ju je zatražio 26. lipnja 1902., a kao razlog naveo kako "injustissime persecutioni suorum superiorum expositus, in summa ac totali disharmonia jam plures annos cum ipsis vivit". O tome je iz Generalne kurije reda zatraženo od provincijala da dadne svoje mišljenje.[522] Nakon toga je Kongregacija 12. kolovoza 1902. na molbu fra Stipe Nevistića odgovorila negativno. Fra Stipo 22. studenoga 1902. piše vrhovnoj upravi Reda da nije dobio sekularizacije jer se tome protive njegovi poglavari, pa kaže kako mu je odveć teško ostati u Provinciji u kojoj vlada užasno strančarenje i pristranost, mržnja, svađe, zavisti, mrmljanja, klevetanje, i osobito da je njemu učinjena najveća nepravda, te da u Provinciji ne postoji niti će se moći uvesti zajednički život kakvog želi sv. Franjo. Stoga moli da mu se od Svete

---

[515] Vidi: AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1899.
[516] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, 1899., br. 410.
[517] Vidi: AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1910.
[518] Molba u: AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1902.
[519] *Na istom mjestu*.
[520] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, 1902., br. 138.
[521] Vidi: *Schematismus ....dispositus anno MCMVI*, str. 69.
[522] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, 1902., br. 501.

Stolice čim prije isprosi indult sekularizacije, kako bi imao spokoj i mir u savjesti.[523] Fra Stipo ni poslije toga nije dobio sekularizacije,[524] i navodi se među članovima Provincije u Šematizmu g. 1906., na službi generalnog lektora filozofije u samostanu u Livnu.[525]

8. *Fra Rafo (Jako) Ćaleta* - sekularizaciju je zatražio od Svetog Oca 11. studenoga 1903. U molbi kaže da ga na to tjeraju dvije stvari: spas duše i dobar glas njegove obitelji, a zatim kao razlog za sekularizaciju navodi potrebu da se brine za četvero djece (3 kćeri i 1 sin) svoga brata, koji je umro prije 12 godina, a bio je siromašan i iza sebe nije ništa ostavio, a njegova se žena ponovno udala, također za siromašnog čovjeka, i k tomu pijanca. Fra Rafo im je pomagao u hrani i odjeći dok je mogao, a nakon prihvaćanja reforme u franjevačkom redu to mu više nije moguće. Zato se odlučio za sekularizaciju, i to privremenu, dok postoji potreba da se brine za djecu svoga brata.[526] Od provincijala je zatraženo da izvidi istinitost razloga koje je Ćaleta naveo i dostavi svoje mišljenje generalnoj prokuri reda. Na to je provincijal fra Danijel Ban odgovorio 2. prosinca 1903., da molba fra Rafe Ćalete počiva na istinitim razlozima i da se ne protivi da mu se sekularizacija dadne ako pronađe biskupa koji će ga primiti.[527] Fra Rafo je molbu Svetom Ocu obnovio 10. ožujka 1904. i također 30. ožujka i. g. U ovom posljednjem pismu ističe kako mu je generalni prokurator Reda javio 21. ožujka da će dobiti od Svete Stolice traženu milost ako nađe biskupa koji će ga primiti među svoj svjetovni kler. Stoga navodi da mu je 27. listopada prethodne godine splitski biskup Filip Nakić obećao da će mu dozvoliti da boravi u biskupiji pod njegovom vlašću kao svjetovni svećenik, i ako vidi da je dostojan, da će ga postaviti na kakvu službu.[528] Je li dobio privremenu sekularizaciju, nisam mogao utvrditi. Ako ju je i dobio, ubrzo se povratio u Red, jer se navodi u Šematizmu iz 1906. među članovima Provincije, i to kao župnik u Glamoču.[529]

9. *Fra Ivo (Josip) Božić* - molbu za sekularizaciju je uputio koncem 1904., a 31. siječnja 1905. iz generalne kurije franjevačkog reda je zatraženo mišljenje provincijala. Na to je fra Danijel Ban odgovorio vjerojatno 14. veljače /iako na pismu stoji siječnja/ i. g., istaknuvši kako je Božić prihvatio zajednički život, ali izgleda da to nije učinio iskreno i po savjesti. Poglavari su ga često opominjali i uklonjen je sa župe, ali stvari kojima se služio nije odnio sa sobom, nego ih je ostavio negdje drugdje. On bi želio trajno biti na župi, ali bi se izvrglo pogibelji njegovo spasenje jer se običaje baviti trgovinom, zanemarujući pastoralne dužnosti. Provincijalov zaključak je bio da nema utemeljenoga razloga za njegovu sekularizaciju, a da bi teško našao i biskupa koji bi bio voljan primiti ga među svjetovni kler.[530] Iz Rima je 3. travnja i. g. javljeno da je molba odbijena.[531] Nema ga navedenoga u Šematizmu iz g. 1906., pa ne znam što se s njim dalje događalo.

10. *Fra Teofil (Ilija) Zrakić* - uputio je Svetom Ocu molbu za sekularizaciju 1. listopada 1910., a potom i 23. studenoga i. g. U molbi navodi više razloga, i to: uvedeni zajednički život niti je do tada opsluživao niti ga može obdržavati ubuduće; Regulu sv. Franje je nastojao obdržavati, ali u okolnostima kakve su nastale, osobito što se tiče siromaštva i upotrebe novca, to više nije u stanju činiti; ne može pomagati

---

[523] Pismo u: AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1902.
[524] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, 1902., br. 501, 668 i 860.
[525] Vidi: *Schematismus ... dispositus anno MCMVI*, str. 43
[526] Molba se nalazi u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1903.
[527] *Na istom mjestu*.
[528] *Na istom mjestu.*
[529] Vidi: *Schematismus .... dispositus anno MCMVI*, str. 46.
[530] Vidi: AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1905.
[531] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, 1905., br. 99 i 220.

najbližu siromašnu rodbinu; ako bi ostao franjevac, ne bi se, zbog neslaganja između franjevaca i nadbiskupa Stadlera, mogao pokoravati nadbiskupu i njegovim okružnicama, a ako bi mu se pokoravao ne bi bio u milosti franjevaca; zbog mnogih premještaja i progonstava izgubio je posve volju da ostane u Redu; u Provinciji ne može ubuduće ništa očekivati, nikakav titul i nikakvu počast.[532] Napisao je pismo 25. studenoga i. g. i generalu Reda, u kojemu navodi kako je kroz više godina pokušavao izvršiti dekret /sic!/ *Felicitate quadam* o reformi i zajedničkom životu, ali da je uvidio da to sve ne može obdržavati, te zamolio da mu se udijeli milost izlaska iz Reda.[533] Kad je o tome zatraženo mišljenje provincijala, fra Alojzije Mišić je 22. listopada 1910. odgovorio opširno, pobijajući razloge koje je fra Teofil iznio, ali i prikazujući kakvog je ponašanja on do tada bio, te da je već odavno zaslužio da ga se istjera iz Reda. Ipak, zbog okolnosti koje postoje u Provinciji, i jer nadbiskup Stadler preko osoba koje su mu povjerljive potiče franjevce da istupe iz Reda, iako bi fra Teofila trebalo otpustiti, dapače istjerati, predlaže da mu se sekularizacija ne dadne.[534] Na temelju toga izvještaja generalni prokurator Reda je 3. studenoga 1910. pisao Kongregaciji i prikazao fra Teofilovo redovničko i moralno ponašanje, te predložio da se njegova molba za sekularizaciju odbije.[535] Fra Teofil Zrakić je i dalje insistirao na sekularizaciji, pa je od provincijala iznova zatraženo mišljenje. Provincijal fra Lovro Mihačević je 23. rujna 1912. poslao o njemu informacije, uglavnom iste koje su poslane i dvije godine ranije, ali je na koncu predložio da se fra Teofilu Zrakiću dâ indult sekularizacije, jer da je bolje da na takav način napusti Red nego putem izgona.[536] Provincijal je pisao generalu Reda 16. studenoga 1912. i javio kako je definitorij Provincije na kongresu održanom 12. studenoga odlučio da bi zbog novih fra Teofilovih opačina, koje su na moralnu i materijalnu štetu Provincije, trebalo proslijediti s njegovim kanonskim izgonom iz Reda, te da se pokuša što prije isprositi njegovu sekularizaciju, a ako se to u kratkom roku ne bi uspjelo, da se poduzme što je nužno za njegov izgon.[537] Ipak je i dalje ostao u Redu.[538]

11. *Fra Anto-Stanko (Aleksandar) Antunović* - pisao je 9. prosinca 1911. generalu Reda i molio da može privremeno preći iz franjevačkog reda u stanje svjetovnog klera, i da general taj prelazak preporuči kod kardinala prefekta Kongregacije. Kao razlog toj molbi naveo je da mu otac više nije sposoban raditi, a bio je dotad zaposlen u pilani, da mu je i majka oboljela, a i da su dvije sestre prikovane za krevet, i da im u krajnjoj neimaštini nema tko pomoći, pa traže pomoć od njega.[539] Od provincijala je zatraženo da dadne svoje mišljenje, i on je javio generalnom prokuratoru da su posve lažni razlozi koje je fra Stanko Antunović naveo u svojoj molbi.[540] Generalni prokurator je zatim informirao Kongregaciju redovnika 20. veljače 1912. i upozorio na neistinitost razloga koje je fra Stanko naveo u molbi za sekularizaciju, a pravi razlog zbog kojega toliki iz bosanske provincije, poticani od nadbiskupa, traže da napuste samostan, jest težnja za slobodom u svijetu. Zato je mišljenje generalnog prokuratora da molbu fra Stanka Antunovića ne treba uzeti u razmatranje, i da ne zaslužuje drugo nego da se odbaci. Kongregacija je 4. ožujka

---

532 Vidi obje molbe u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1910.
533 *Na istom mjestu*.
534 Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1910.
535 *Na istom mjestu*.
536 *Na istom mjestu*.
537 Vidi pismo od 16. studenoga 1912., u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1912.
538 Vidi: *Conspectus historicus, topographicus et statisticus provinciae Ordinis fratrum minorum Bosnae Argentinae anno 1935*, Beograd 1936, str. 158.
539 AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1911.
540 *Na istom mjestu*.

1912. donijela odluku: "Non expedire et orator pareat mandatis suorum Superiorum".[541]

b) Franjevci koji su zatražili i dobili sekularizaciju:

1. *Fra Matija (Stjepan) Gašparević* - kao student 4. godine bio je među onih 11 franjevačkih klerika koji su u ak. god. 1897/98. studirali u Nadbiskupskoj bogosloviji u Sarajevu. Zatražio je sekularizaciju i dobio je na godinu dana, uz napomenu da traži biskupa koji će ga primiti u svoju biskupiju, i kad ga nađe da ponovno uputi molbu za konačnu sekularizaciju.[542] Nisam ustanovio kad je zatražio konačnu sekularizaciju, ali ju je dobio, jer se g. 1910. vodi među klerom Vrhbosanske nadbiskupije,[543] kao kapelan u Modriči.

2. *Fra Franjo (Petar) Mikić* - bio je student 4. godine u Nadbiskupskoj bogosloviji. Zatražio je sekularizaciju, ali je 26. travnja 1898. dobio iz Rima negativan odgovor.[544] Uputio je molbu ponovno, i 21. veljače 1899. je dobio sekularizaciju za vrhbosansku nadbiskupiju,[545] a g. 1910. se vodi kao upravitelj župe Rastičevo.[546]

3. *Fra Nikola (Jakov) Krilić* - zatražio je sekularizaciju početkom 1898., a kao razlog za nju naveo je siromaštvo majke i potrebu da joj pomogne. Molba je 26. travnja 1898. odbijena.[547] Uputio je molbu ponovno, i dobio je 21. lipnja 1898. sekularizaciju na godinu dana, a kad nađe biskupa koji će ga za stalno primiti u svoju biskupiju, da tada uputi novu molbu.[548] Ne navodi se među članovima provincije Bosne Srebrene u Šematizmu g. 1906., što znači da je kasnije dobio trajnu sekularizaciju. Godine 1910. navodi se među klerom vrhbosanske nadbiskupije, na službi duhovnika u Zemaljskoj kaznionici u Zenici.[549]

4. *Fra Anđeo (Anto) Šunjić* - Bilo je predloženo vrhovnoj upravi da ga se otpusti iz franjevačkog reda.[550] On je i sam zatražio sekularizaciju, ali je molbu odbio generalni prokurator Reda. Uputio je molbu ponovno, i dobio je sekularizaciju 23. rujna 1898. za nadbiskupiju vrhbosansku.[551] Godine 1910. se vodi kao župnik u Bežlji,[552] ali ga kasnije nalazimo kao župnog upravitelja župe Dubočac, u zagrebačkoj nadbiskupiji.[553]

5. *Fra Bono (Juraj) Veseličić* - Mišljenje provincijala je bilo da bi ga trebalo otpustiti iz Reda.[554] Fra Bono je uputio molbu za sekularizaciju, ali je dobio 21. lipnja 1898. negativan odgovor. Provincijal je prethodno izložio generalnom prokuratoru svoje mišljenje, da ga treba otpustiti iz Reda.[555] Sekularizaciju je zatražio ponovno, i

---

[541] AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1912; Vidi također: AFPS, *Ur. z.*, 1912., br. 33, 46, 59 i 65.
[542] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 226-227.
[543] Vidi: *Imenik klera i župa nadbiskupije vrhbosanske za godinu 1910.* (dalje: *Imenik klera*), Sarajevo 1910, str. 87.
[544] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 223.
[545] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 299; *Ur. z.*, 1899., br. 174.
[546] Vidi: *Imenik klera ...*, str. 55.
[547] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 222-223.
[548] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 225.
[549] Vidi: *Imenik klera ....*, str. 122.
[550] Vidi pismo provincijala fra Anđela Ćurića, od 19. prosinca 1898., generalnom prokuratoru: AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1898.
[551] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 227 i 298; AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1898.
[552] Vidi: *Imenik klera ....*, str. 60.
[553] Vidi: K. DRAGANOVIĆ, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Sarajevo 1939., str. 44.
[554] Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1898.
[555] Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1898.

dobio ju je 10. siječnja 1899.[556] Nakon sekularizacije primljen je među kler vrhbosanske nadbiskupije i 1910. ga nalazima na službi župnog upravitelja u Otinovcima.[557]

6. *Fra Jozo (Anto) Milorad* - molio je sekularizaciju triput.[558] Na prvu i drugu zamolbu dobio je negativan odgovor, a na ponovno traženje sekularizacija mu je podijeljena 24. siječnja 1899., i to za banjolučku biskupiju.[559]

7. *Fra Andrija (Marko) Vincetić* - Provincijal fra Anđeo Ćurić je u pismu generalnom prokuratoru 18. prosinca 1898. iznio mišljenje da ga treba otpustiti iz Reda.[560] Fra Andrija je upućivao više puta molbu za sekularizaciju. Dva puta je dobio negativan odgovor, a na treću molbu sekularizacija mu je dana 10. siječnja 1899., za nadbiskupiju vrhbosansku.[561] Godine 1910. je na službi župnika u Goricama.[562]

8. *Fra Franjo (Juro) Jurić* - Prvi put je molba odbijena 19. srpnja 1898., a na ponovljenu molbu dobio je sekularizaciju, i to izravno, mimo Provincijalata.[563] Primljen je među kler vrhbosanske nadbiskupije, i g. 1910. je na službi župnika u Modriči.[564]

9. *Fra Mirko (Josip) Kajić* - Studirao je i bio doktorand u Beču. Prva njegova molba za sekularizaciju je odbijena 19. srpnja 1898., a na ponovljenu molbu dobio je sekularizaciju 10. siječnja 1899., i to za banjolučku biskupiju.[565] Prethodno je provincijal fra Anđeo Ćurić pisao generalnom prokuratoru da bi ga trebalo otpustiti iz Reda jer prezire svaki autoritet i prijeti otpadom od vjere ako mu se ne dadne sekularizacija.[566]

10. *Fra Ilija (Pavao) Karlić* - Njegovu molbu za sekularizaciju odbio je već generalni prokurator Reda, ali je uputio novu molbu i sekularizaciju je dobio 10. siječnja 1899., za vrhbosansku nadbiskupiju.[567] Provincijal je o njemu 19. prosinca 1898. pisao generalnom prokuratoru da je "malae famae quoad castitatem" i da ga treba otpustiti.[568] Zbog sablažnjiva života nakon sekularizacije u župama Korićani i Travnik, nadbiskup Stadler ga je suspendirao "tum a functionibus tum a iuribus officio annexis". Nadbiskup Stadler je priželjkivao da se on vrati u redovničku zajednicu pa je 24. srpnja 1900. pisao o njemu Provincijalatu, između ostaloga, sljedeće: "Pošto sekularizacije nije dobio in perpetuum već samo ad tempus, to će se u prvom redu obratiti na svoje bivše zakonito starješinstvo, koje je lakoumno i nesmotreno ostavio". U dopisu se dalje kaže kako se očekuje da će ga starješinstvo dobrostivo natrag primiti, "jerbo tako može se popraviti i spasiti pod nadzorom vrlih otaca i pod redovničkom disciplinom".[569] Ako se zna kakve su optužbe protiv bosanskih franjevaca iznesene u Rimu nekoliko godina ranije (g.1898.), onda uistinu začuđuje pozitivno gledanje na "vrle oce" i "redovničku disciplinu", razumije se, ako nije po srijedi bila ironija. Ipak, provincijal je na to odgovorio 4. kolovoza 1900.: "da ga ni mi primiti nećemo, pošto je

---

[556] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 224-225 i 298; *Ur. z.*, 1899., br. 67.
[557] Vidi: *Imenik klera ....*, str. 54.
[558] Vidi: *Isto.*
[559] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 227 i 299; *Ur. z.*, 1899., br. 108.
[560] Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1898.
[561] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 227 i 229.; *Ur. z.*, 1899., br. 70.
[562] Vidi: *Imenik klera ....*, str. 95.
[563] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 227 i 229; *Ur. z.*, 1899., br. 572.
[564] Vidi: *Imenik klera ....*, str. 87.
[565] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 227 i 229; *Ur. z.*, 1899, br. 65.
[566] Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1898.
[567] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 227 i 299; *Ur. z.*, 1899., br. 69.
[568] Vidi: AGKFR-Rim: *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1898.
[569] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 395.

on i svi drugi otišli, da in saeculo spase dušu svoju".[570] Izgleda da je kasnije prešao u apost. administraturu Sjeverne Slavonije i Baranje.[571]

11. *Fra Bernardin (Ilija) Batvić* - uputio je 1. srpnja 1898. generalnom prokuratoru molbu da mu se dadne sekularizacija. U molbi je naveo sljedeće razloge: prije doživotnog zavjetovanja bolovao je od epilepsije; zavjete je položio pod uvjetom ("si in ordine usque ad mortem mansero/!/"); nemoguće mu je obdržavati sve što traže nove Konstitucije Reda; treba se brinuti za maćehu koja živi u krajnjem siromaštvu. Također je napisao da će, ako ne dobije sekularizaciju, sam sebe dispenzirati - makar kao apostata.[572] Upitan za mišljenje, provincijal fra Anđeo Ćurić je 17. srpnja 1898. odgovorio generalnom prokuratoru da je Batvić u posljednje vrijeme postao tako goropadan, da bi ga trebalo otpustiti i dati mu sekularizaciju, ali ipak smatra da je bolje sekularizaciju za neko vrijeme odgoditi. A što se tiče razloga koje je Batvić naveo u molbi, provincijal je odgovorio da stvari ne stoje onako kako su prikazane.[573] Molba za sekularizaciju je odbijena 2. kolovoza 1898., ali je kasnije više puta obnavljana. Provincijal u pismu generalnom prokuratoru od 19. prosinca 1898. navodi da je Batvić ranije bolovao od padavice, a u novije vrijeme, kako se čuje, i da se odao alkoholu, te da ga treba otpustit iz Reda.[574] Batvić je 8. kolovoza 1900. napisao generalnom prokuratoru da čvrsto ostaje i da će ostati kod svoje odluke o sekularizaciji.[575] Sekularizaciju je konačno i dobio 6. ožujka 1900.,[576] i primljen je među kler vrhbosanske nadbiskupije.[577]

12. *Fra Petar (Josip) Čančarević* - zatražio je sekularizaciju ali je molba odbijena 13. rujna 1898. Uputio je novu molbu i sekularizaciju je dobio 29. kolovoza 1899., za nadbiskupiju vrhbosansku.[578] Ne navodi se, međutim, g. 1910. u popisu klera vrhbosanske nadbiskupije, pa nisam mogao utvrditi kamo je zapravo otišao.

13. *Fra Bosiljko (Paškal) Bekavac* - uputio je molbu za sekularizaciju, ali ju je odbio već generalni prokurator Reda. Ponovno je zatražio sekularizaciju i dobio je 6. lipnja 1899., za nadbiskupiju vrhbosansku.[579] Kasnije je otišao u Sjedinjene Američke Države.

14. *Fra Ferdinand (Anto) Radošević* - triput je upućivao molbe za sekularizaciju.[580] Prvu je odbio već generalni prokurator Reda, a provincijal fra Anđeo Ćurić je u svom pismu generalnom prokuratoru o njemu napisao da je svojeglav i svjetovnoga duha, i da ga treba otpustiti iz Reda.[581] Na ponovljenu molbu ipak je 10. siječnja 1899. dobio sekularizaciju na godinu dana, dok ne pronađe biskup koji će ga primiti, a zatim da podnese molbu iznova. Kasnije je to i učinio i dobio trajnu sekularizaciju,[582] ali nisam moga utvrditi u koju je biskupiju primljen.

15. *Fra Bono (Nikola) Begčević* - Nema ga među članovima Provincije u Šemtizmu iz g. 1895., pa je vjerojatno da se već bio sekularizirao, a svakako je to

---

570 Vidi: AFPS, *Ur. z.*, 1900., br. 555.
571 Vidi: K. DRAGANOVIĆ, *Opći šematizam ....*, str. 100.
572 Molba se nalazi u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1898.
573 Vidi provincijalovo pismo u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1898.
574 Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1898.
575 Pismo u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1900.
576 Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, srr. 227 i 229; *Ur. z.*, 1900., br. 47, 112 i 193.
577 Godine 1910. bio je župni upravitelj u Deževicama. Vidi: *Imenik klera ....*, str. 109..
578 Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 227 i 229; *Ur. z.*, 1899., br. 577.
579 Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 227 i 229; *Ur. z.*, 1899., br. 417.
580 Vidi pismo provincijala fra Anđela Ćurića generalnom prokuratoru reda, od 19. prosinca 1898., u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1898.
581 *Isto.*
582 Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 227 i 298; *Ur. z.*, 1899., br. 68 i 494.

moralo biti prije 1900,[583] i to za banjolučku biskupiju jer se te godine navodi kao župnik u Varcaru.[584]

16. *Fra Andrija (Ilija) Gušić* - zatražio je sekularizaciju radi staranja za siromašne roditelje, osobito za bolesnoga oca. Generalni prokurator se raspitao jesu li ti razlozi istiniti, a zatim je 17. siječnja 1899. sekularizacija podijeljena privremeno, a 27. kolovoza 1901. produžena za godinu dana.[585] Otišao je u splitsku biskupiju,[586] a kasnije je dospio u trapistički samostan "Marija Zvijezda", kod Banje Luke, da bi 15. srpnja 1903. uputio molbu da se opet vrati u Provinciju. Provincijalni definitorij je molbu odbio 3. rujna 1903.[587] Poslije toga je bio u nadbiskupiji vrhbosanskoj, a 1906. je otišao u Sjedinjene Američke Države, Pittsburgh, te je 9. lipnja i. g. uputio molbu Svetom Ocu da mu se opet produlji sekularizacija koja je posljednji put bila produljena 27. kolovoza 1901.[588] Vjerojatno je dobio produljenje sekularizacije opet privremeno, jer 1. lipnja 1911. traži novo produljenje, bilo privremeno bilo trajno.[589]

17. *Fra Alfonzo (Anto) Barišić* - sekularizaciju je dobio 24. siječnja 1899., za vrhbosansku nadbiskupiju.[590] Nema ga među članovima Provincije u Šematizmu g. 1906., što znači da je mogao dobiti trajnu sekularizaciju. U Imeniku klera vrhbosanske nadbiskupije iz g.1910. navodi se kao duhovnik čč. ss. "Služavki Mloga Isusa" u Polju sv Filomene.[591]

18. *Fra Ljudevit (Stjepan) Vrdoljaković-Lauš* - O njemu provincijal fra Anđeo Ćurić piše generalnom prokuratoru 19. prosinca 1898. da je, kako se čini, predvodnik svih nereda među onima koje treba sekularizirati.[592] On je zatražio sekularizaciju u travnju 1899. zbog "progonstva i nebrige starijih", a dobio ju je 16. svibnja 1899.[593] Nema ni njega u Šematizmu g. 1906., pa izlazi da je dobio trajnu sekularizaciju, ali nisam mogao ustanoviti u koju je biskupiju primljen među svjetovni kler, pošto se ne navodi među klerom onoga vremena ni u vrhbosanskoj nadbiskupiji ni u banjolučkoj biskupiji.

19. *Fra Juro (Marko) Ćosić* - zatražio je sekularizaciju u ožujku 1899. Generalni prokurator je upitao provincijala za mišljenje, a nakon toga je 14. kolovoza 1899. sekularizacija podijeljena za vrhbosansku nadbiskupiju.[594] Nisam mogao ustanoviti da li je dobio privemenu ili trajnu sekularizaciju, ali kako ga nema među članovima Provincije u Šematizmu g. 1906., a navodi se u Imeniku klera vrhbosanske nadbiskupije g. 1910. kao upravitelj župe Bosanski Šamac,[595] treba zaključiti da je sekularizacija bila trajna.

20. *Fra Ilija (Petar) Dominović* - piše 28. listopada 1899. generalnom prokuratoru Reda da je više puta slao molbe Kongregaciji za biskupe i redovnike i molio sekularizaciju, ali je nije dobio jer se generalni prokurator tome protivio.[596] U spomenutom pismu ističe da neće odstupiti od svoje nakane da se sekularizira i da je

---

583 AFPS, *Matica provincije Bosne Srebrene,* sv. I, god. 1833-1910., pod br. 548.

584 Vidi: *Schematismus cleri dioecesis Banjalucensis in Bosna pro anno Domini 1900.*, Banja Luka /1900/, str. 51.

585 Vidi odgovarajući otpis u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1901.

586 Vidi: AFPS, *Protocollum,* VI, str. 299; *Ur. z.*, 1899., br. 12 i 86.

587 Vidi: AFPS, *Protocollum,* VII, str. 33; *Ur. z.*, 1903, br. 594.

588 Pismo vidi u: AGKFR- Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1906.

589 Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922*, P. 17, 1911.

590 Vidi: AFPS, *Protocollum,* VI, str. 299 i 411; *Ur. z.*, 1899., br. 109.

591 Vidi: *Imenik klera ....*, str. 121.

592 Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1898.

593 Vidi: AFPS, *Protocollum,* VI, str. 299; *Ur. z.*, 1899., br. 310 i 367.

594 Vidi: AFPS, *Protocollum,* VI, str. 299; *Ur. z.*, 1899., br. 228 i 554.

595 Vidi: *Imenik klera ....*, str. 84.

596 Vidi pismo u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1899.

čvrsto odlučio napustiti Red, te moli generalnog prokuratora da preporuči Kongregaciji, da mu se dadne indult trajne sekularizacije. Naveo je više razloga zbog kojih se želi sekularizirati, a među ostalima i sljedeće: da ne može prihvatiti reforme u Redu, jer za nju nije odgojen niti za nju ima zvanje, a u Redu ne želi ostati kao nereformiran, jer je do tada iskusio kako poglavari postupaju s onima koji nisu prihvatili reforme; već je među narodom razglašeno kako je odlučio napustiti Red; osjeća grižnju savjesti jer vidi da nema zvanja za reformirani način života i da će kao franjevac uvijek živjeti u grijehu i biti nezadovoljan.[597] Sekularizciju je ipak dobio, i to izravno, i primljen je u vrhbosansku nadbiskupiju,[598] a g. 1910. se navodi kao upravitelj župe u Žabljaku.[599]

21. *Fra Ivan (Matija) Martinović-Šuhak* - molio je sekularizaciju više puta, navodeći kao razloge: siromaštvo roditelja i svoju bolest te nebrigu poglavara. Generalni prokurator Reda je pitao provincijala jesu li navedeni razlozi istiniti, na što je provncijal fra Anđeo Ćurić 11. lipnja 1899. odgovorio da nisu.[600] Molba je dva puta bila odbijena, a 17. siječnja 1900. fra Ivan Martinović piše generalnom prokuratoru Reda da ne može obdržavati Regulu i da nema zvanja za franjevački red, te da je uzaludno zadržavati ga i dušu mu izlagati propasti.[601] Privremena sekularizacija mu je dana izravno, i bio je primljen u splitsku biskupiju.[602] Kad je zatražio produljenje sekularizacije, generalni prokurator Reda je 5. srpnja 1906. upitao provincijala postoje li još uvijek razlozi.[603] Fra Ivan Martinović je 13. svibnja 1911. zatražio trajnu sekularizaciju budući da, kako je naveo, ne osjeća nikakvo zvanje za redovnički stalež i jer čvrsto želi ostati u svijetu, a našao je biskupa, banjolučkog, koji ga je voljan primiti.[604] Prije nego što je molbi udovoljeno, generalni prokurator je 20. lipnja 1911. ponovno pitao provincijala o statusu fra Ive Martinovića, na što je provincijal fra Alojzije Mišić odgovorio 25. srpnja i. g., da je on napustio Provinciju još prije 13 godina, što znači 1898.,[605] i da ne zna je li dobio indult sekularizacije privremene ili trajne.[606] Bio je dobio trajnu sekularizaciju i primljen među svjetovni kler banjolučke biskupije.[607]

22. *Fra Jakov (Ivan) Jurišić* - dobio je 26. ožujka 1900. najprije privremenu sekularizaciju na dvije godine. Provincijal fra Anđeo Ćurić je 17. ožujka 1900. pisao generalnom prokuratoru Reda da se fra Jakovu, kao nepopravljivom i nepodnošljivom, dadne sekularizacija, jer već 10 godina, otkako je postao svećenik, provodi neuredan život, ne prihvaća nikakve opomene i sve prezire, triput je napuštao samostan kao apostat i odao se alkoholu, te zadaje mnogo neprilika poglavarima.[608] Fra Jakov je zatražio trajnu sekularizaciju 16. svibnja 1905.,[609] i dobio ju je 25. srpnja 1905.[610] Nisam mogao utvrditi je li kao svjetovni svećenik otišao u vrhbosansku ili banjolučku

---

[597] Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1899.
[598] Vidi: AFPS, *Protocllum*, VI, str. 299; *Ur. z.*, 1899., br. 497 i 534.
[599] Vidi: *Imenik klera ....*, str. 78.
[600] Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1999.
[601] Vidi pismo u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1900; AFPS, *Protocollum*, VI, str. 299; *Ur. z.*, 1899, br. 384, 533, 618; 1900, br. 112.
[602] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 299.
[603] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, 1906., br. 498.
[604] Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1911.
[605] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, 1906., br. 498.
[606] Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1911.
[607] U: *Schematismus cleri dioecesis Banjalucensis in Bosna, pro anno Domini 1935*, Banja Luka /1935/, str. 70, navodi se kao župnik u Kunovi.
[608] AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1900.; AFPS, *Ur. z.*, 1900., br. 261.
[609] AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1905.; AFPS, *Ur. z.*, 1905., br. 237.
[610] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 299.

biskupiju budući da se ne navodi ni u Imeniku klera nadbiskupije vrhbosanske iz g. 1910. ni u Šematizmu banjolučke biskupije iz g. 1935.

23. *Fra Ivo (Martin) Kozinović* - prijavio se g. 1898. nadbiskupu Stadleru da želi stupiti u svjetovni kler, a molbu za sekularizaciju uputio je Svetoj Stolici 1899. Toj njegovoj namjeri dugo se vremena suprotstavljao generalni prokurator Reda. Njemu je fra Ivo Kozinović napisao 15. travnja 1900. da u Redu ne može i neće ostati, [611] a zatim ponovno i 30. svibnja 1900., i očitovao da čvrsto ostaje pri odluci da istupi iz Reda. Zamolio ga je da poradi na tome da mu se čim prije pošalje indult sekularizacije, radi kojega se više puta obraćao Svetoj Stolici, inače će poslije 15. srpnja t. g. otkazati poslušnost.[612] Nisam mogao doći do molbe kojom je od Svete Stolice tražio sekularizaciju, i ne znam za razloge koji su ga na to potakli, ali u pismu generalnom prokuratoru od 14. srpnja 1900. on navodi da je nakon ozbiljnoga razmišljanja uvidio da nije u stanju provoditi redovnički život kakav bi nakon reforme trebalo provoditi, i da je zbog toga od Svetoga Oca zatražio indult sekularizacije, a kad se za to saznalo, da je sa župe premješten u samostan, i da je sada izložen izrugivanju subraće, a zbog premještaja u samostan da je također ozloglašen kod vjernika jer oni smatraju da je morao učiniti nešto teško kad je tako kažnjen.[613] Pisao je generalu Reda, odnosno generalnom prokuratoru također 12. i 20. srpnja 1900., ponavljajući kako je nesposoban ostati u Redu i prihvatiti zajednički život.[614] U pismu što ga je 21. srpnja 1900. pisao izravno kardinalu prefektu Kongregacije navodi kako se dotad deset puta obraćao i tražio da može istupiti iz Reda, u kojemu ne može ostati zbog novonastalih okolnosti, ali da mu je ta milost bila uskraćena jer su se tome suprotstavljali njegovi poglavari, i da je čak zbog toga bio kažnjen i javno ozloglašen, te zapao u očaj. Zamolio je da mu se udijeli traženi indult sekularizacije.[615] Upitan za mišljenje o cijelom slučaju, provincijal fra Augustin Čengić je 31. srpnja 1900. odgovorio generalnom prokuratoru kako je fra Ivo Kozinović od početka bio kolebljiv u pogledu prihvaćanja zajedničkog života, a kasnije je izjavio da se takvome životu protivi, te je osobno razglasio među župljanima da će uskoro postati svjetovnim svećenikom i na taj se način sam ozloglasio. Mišljenje provincijalovo je bilo da su razlozi njegova traženja sekularizacije sloboda življenja izvan samostana i samovoljno ponašanje, i da molbi ne bi trebalo udovoljiti.[616] Fra Ivo Kozinović se obratio na generalnog prokuratora pismom i u kolovozu 1900., u kojemu prikazuje svoju situaciju u zajednici i kako je pao u očaj zato što njegovoj molbi još nije udovoljeno, a mnogi drugi, koji su imali iste razloge ili još i manje, sekularizaciju su dobili. Također je pitao zašto se generalni prokurator toliko protivi njegovoj sekularizaciji i sili ga da na svoju ruku napusti Red, kao što su neki drugi učinili, ili da izvrši kakvo nedjelo, kao nedavno fra Jakov /Jurišić/, pa da u najkraćem roku bude otpušten iz Reda.[617] Na kraju je sekularizaciju ipak dobio, i to izravno od Kongregacije, u rujnu 1900.[618] Primljen je među svjetovni kler vrhbosanske nadbiskupuije, i 1910. se navodi kao župnik u Vidovicama.[619]

24. *Fra Ambroz (Josip) Mijić* - prijavio se 1898. nadbiskupu Stadleru za sekularizaciju. Uputio je potom molbu u Rim, ali je ona bila odbijena. Mijić je 4. kolovoza 1900. poslao prokuratoru pismo u kojemu navodi da se više puta obraćao

[611] Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1900.
[612] Vidi pismo u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1900.
[613] Pismo u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17., 1900.
[614] Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1900.
[615] Pismo u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1900.
[616] AGKFR-Rim, *Bosna 1833-1922.*, P. 17, 1900.
[617] Pismo u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1900.
[618] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 411.
[619] Vidi: *Imenik klera* ...., str. 92.

Kongregaciji za biskupe i redovnike kako bi dobio sekularizaciju, ali da se tome protivio generalni prokurator Reda. U pismu prikazuje loše stanje i navodi nezdrave pojave u Provinciji, i moli da ga se otpusti iz Reda, a kao razloge navodi: da nema čvrste odluke ostati u Redu; ne može obdržavati reforme jer je to nemoguće u postojećim okolnostima.[620] Čini se da je u nekoj drugoj molbi Mijić kao razlog sekularizacije naveo i siromaštvo svojih sestara, za koje bi se on morao brinuti. Generalni prokurator je upitao za mišljenje provincijala, a fra Augustin Čengić je 12. rujna 1900. odgovorio da nije istinita tvrdnja da su mu sestre krajnje siromašne, nego da je pravi razlog njegovu traženju to što se želi istrgnuti ispod poslušnosti poglavarima i slobodnije živjeti.[621] Sekularizaciju je fra Ambroz ipak dobio iz Rima izravno u siječnju 1901., i primljen je u vrhbosansku nadbiskupiju,[622] a 1910. se navodi kao župnik u Oštroj Luci.[623]

25. *Fra Ivo (Petar) Turbić* - zatražio je od Kongregacije za biskupe i redovnike sekularizaciju 1898. ali zbog protivljenja vrhovne uprave Reda molbi nije udovoljeno, i 14. kolovoza 1900. je dobio negativan odgovor. Ponovno se obratio Kongregaciji 1. studenoga 1900., te je kao razlog za sekularizaciju naveo nemogućnost da prihvati reformu, a podsjetio je da postoje i drugi razlozi koje je iznio u prvoj molbi.[624] Istoga dana je pisao i generalnom prokuratoru i zamolio da on i general Reda više ne stavljaju zapreku njegovoj sekularizaciji, nego da ga se otpusti na miran i ljubazan način.[625] Generalnom prokuratoru je pisao i 10. studenoga 1900., moleći ponovno da mu se omogući prelazak u svjetovni kler, jer u okolnostima kakve su vladale nije u stanju obdržavati Regulu i život manje braće. Također je naveo kako sumnja je li uopće imao pravo zvanje za redovnički stalež, a i da je stupio u Red potaknut molbama i prijetnjama roditelja, zatim da je u vrijeme jednostavnih zavjeta tražio prigodu da prijeđe u svjetovni kler, te da ni pri polaganju svečanih zavjeta nije osjećao da ima zvanje.[626] Pisao je prokuratoru Reda i 5. veljače 1901., javljajući mu da ne može dalje ostati u redovničkom staležu i da će ponovno uputiti molbu Kongregaciji za indult sekularizacije.[627] To je i učinio 12. ožujka 1901.,[628] kad mu je molba već bila pozitivno riješena, jer mu je sekularizacija bila udijeljena 5. ožujka 1901.[629] Primljen je kao svjetovni svećenik u vrhbosansku nadbiskupiju, i g. 1910. se navodi kao župni upravitelj u Golom Brdu.[630]

26. *Fra Mijo (Nikola) Šandrk* - više puta se obraćao nadbiskupu Stadleru da ga primi u svjetovni kler, ali je bio odbijen. Zatražio je sekularizaciju izravno od Svete Stolice i dobio je 1901., ali nisam utvrdio za koju biskupiju.[631] Nema ga među

---

[620] Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1900.
[621] *Isto.*
[622] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 411 i 419; *Ur. z.*, 1900., br. 671. U svezi sa sekularizacijom fra Ambroza Mijića, Stadler u pismu od 2. srpnja 1902. piše provincijalu: "Kad se je prije dvije godine prijavio za sekularizaciju, mi ga nijesmo htjeli nipošto da primimo, jer je redovnik, a mi redovnike iz principa nikada ne primamo, izim onoga kratkoga termina prigodom proglašenja reforme. /..../. Nu kada je on dokazao, da se je u onom opredjeljenom tada roku prijavio (1898. - moja op.) moradosmo ga primiti; nu i to tek za kušnju". - Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 441.
[623] Vidi: *Imenik klera ....*, str. 88.
[624] Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1900.
[625] *Isto.*
[626] Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1900.
[627] *Isto.*
[628] Vidi: *Isto*
[629] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 419; *Ur. z.*, 1900., br. 612; 1901., br. 103.
[630] Vidi: *Imenik klera ....*, str. 52.
[631] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1,1880-1918., br. 396; *Protocollum*, VI, str. 413-414; *Ur. z.*, 1900., br. 833

svjetovnim svećenicima u Imeniku klera Vrhbosanske nadbiskupije iz g. 1910., a ni u Šematizmu Banjolučke biskupije iz g. 1935.

27. *Fra Nikola (Andrija) Franješ* - Za njega je provincijalna uprava tražila izgon iz Reda.[632] Vjerojatno je on i sam tražio sekularizaciju, jer mu je 21. listopada 1902. dana privremena sekularizacija, ali da mora pronaći biskupa koji će ga primiti.[633] Želio se kasnije povratiti u franjevački red, ali je kapitulska kongregacija 19. travnja 1904. odbila njegovu molbu.[634] Budući da je nadbiskup Stadler zamolio za sebe od Kongregacije za biskupe i redovnike neke ovlasti s obzirom na Jakova Jurišića i Nikolu Franješa, spomenuta Kongregacija je 18. veljače 1905. zatražila od generalnog prokuratora informacije o tome zašto su oni istjerani iz Reda.[635] Nakon toga se generalni prokurator Reda 23. veljače i. g. obratio za odgovarajuće informacije provincijalu, a fra Danijel Ban je 27. veljače 1905. za Franješa javio da je više puta kažnjavan zbog opijanja i sablazni koju je u pijanstvu činio, te da je kao nepopravljiv otpušten, dobivši indult sekularizacije.[636] Primljen je u svjetovni kler vrhbosanske nadbiskupije i u Imeniku klera g. 1910. ga nalazimo kao upravitelja župe u Rastovu.[637]

28. *Fra Bono (Ivan) Popović* - zatražio je od generala Reda 2. kolovoza 1901. sekularizaciju na godinu dana, da se kroz to vrijeme pobrine glede svog budućeg života, a kao glavni razlog je naveo da ne može prihvatiti i obdražavati reformu koja je zavedena novim Konstitucijama Reda i apost. konstitucijom *Felicitate quadam,* te da ga nitko ne može prisiliti na obdržavanje onoga na što se nije zavjetovao.[638] Generalni prokurator Reda je 12. kolovoza i. g. upitao provincijala je li ta molba utemeljena i razlozi istiniti,[639] na što je fra Augustin Čengić odgovorio 15. kolovoza 1901. U svom odgovoru navodi da je fra Bono tvrdoglav i da je odbio da prihvati reformu, zbog čega je stavljen u samostan Plehan, koji je bio određen za one koji ne prihvaćaju reforme. Bez ičijega znanja je išao na međunarodnu izložbu u Pariz, i zbog toga je bio kažnjen. Kasnije je tražio premještaj u Livno, i udovoljeno mu je. Kako je u tom samostanu život bio uređen prema novim Konstitucijama, a u njemu su boravili i klerici, i budući da fra Bono nije prihvaćao reformu, trebalo ga je odatle premjestiti. Međutim, on na to nije pristajao, nego je zamolio splitskog biskupa Filipa Nakića da ga primi u svoju biskupiju. Provincijal je izjavio da nisu nikakvi razlozi koje je fra Bono Popović naveo za sekularizaciju, nego da se radi o neposlušnosti i njegovoj devizi: ili ostati u Livnu ili nigdje, zatim da se ne može pohvaliti ni njegov moralni život. Na kraju toga provincijalova pisma se kaže: neka fra Bono ide iz Reda, jer ni Red ni Provincija nemaju od njega nikakve koristi.[640] Fra Bono je sekularizaciju i dobio, da li najprije privremenu ili odmah trajnu, to nisam mogao utvrditi, a isto tako ni za koju biskupiju, odnosno nadbiskupiju.

29. *Fra Ivo (Anto) Ćosić* - Kako piše provincijal fra Augustin Čengić 5. ožujka 1901. vrhovnoj upravi Reda u Rim, fra Ivo Ćosić je provodio neuredan život, najviše zbog pretjerane sklonosti prema alkoholu i ženskom spolu, čime je uzrokovao mnoge neprilike poglavarima i teško sablažnjavao narod. Zbog toga su ga poglavari morali često premještati iz jednoga mjesta u drugo. Kao kapelan u Sanskom Mostu pobjegao je 8. veljače 1901. od kuće i otišao u Stari Majdan k jednom pravoslavnom svećeniku,

---

632 Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 475.
633 Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 484.
634 Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 33.
635 Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1905.
636 Vidi: *Isto*.
637 Vidi: *Imenik klera* ...., str. 105.
638 Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1901.
639 Vidi: AFPS, *Ur. z.*, 1901., br. 519.
640 Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1901.

a potom zajedno s njim k načelniku mjesne civilne vlasti te pismeno i usmeno izjavio da želi prijeći na pravoslavlje. Kasnije je priveden biskupu u Banju Luku i priznao je svoje zlodjelo, izjavivši da je sve učinio u nenormalnom stanju i da zbog toga veoma žali, ali da više ne želi ostati u franjevačkom redu nego da želi stupiti u Red trapista. Budući da je apostatirao iz franjevačkog reda, a bio je spreman i na apostaziju od vjere, te tako bio na porugu Reda i prouzrokovao veliku sablazan kod naroda, provincijal je zamolio generala da se od Kongregacije najkraćim putem isprosi dekret o njegovu izgonu, odnosno dekret trajne sekularizacije.[641] Provincijal je pisao vrhovnoj upravi Reda i 2. svibnja 1901., tražeći ponovno da se donese dekret o trajnoj sekularizaciji fra Ive Ćosića, jer to očekuje i biskup.[642] Nema ga među članovima Provincije u Šematizmu iz g. 1906., a ne navodi se ni među klerom vrhbosanske nadbiskupije niti banjolučke biskupije, i nisam mogao utvrditi što se s njim dalje događalo.

30. *Fra Franjo (Mijo) Pavlak* - zatražio je početkom svibnja 1902. sekularizaciju izravno od Kongregacije. Naveo je u molbi kako su mu roditelji bolesni i siromašni i da im treba pomoći, a i sam je bolestan, pa da se može liječiti. Upitan za mišljenje, provincijal fra Augustin Čengić je 19. svibnja 1902. privatnim pismom odgovorio generalnom prokuratoru da ti razlozi ne stoje, nego da Pavlak traži sekularizaciju zato što je premješten sa župe u samostan.[643] Isti je odgovor spomenuti provincijal dao i u službenom dopisu koji je poslao 10. lipnja i. g.[644] Fra Franjo Pavlak je 24. lipnja 1902. uputio pismo generalu Reda i molio da mu se od Kongregacije isprosi sekularizacija, te je naveo, uz već spomenute, i još neke druge razloge.[645] Provincijal fra Augustin Čengić je pisao upravi Reda u Rim također 6. rujna 1902., odgovarajući na pismo koje mu je poslano 1. rujna i. g. Ponovno je osporio istinitost tvrdnje da su fra Franjini roditelji siromašni, a za njega je napisao kako je prošle godine tražio dozvolu da iz zdravstvenih razloga može ići na morsko banjanje, i da mu je dozvola dana, ali je more jedva vidio. Bio je u Splitu kod biskupa Filipa Nakića radi dogovora da prijeđe u njegovu biskupiju. Ove je godine tražio dozvolu da ide u Šibenik nekom liječniku, ali mu je dozvola bila uskraćena budući da je on zapravo želio otići biskupu da vidi bi li ga on htio primiti u svoju biskupiju. Poslije je otišao u Dalmaciju i bez dozvole, te tako počinio apostaziju.[646] Kongregacija je 7. srpnja 1902. Pavlakovu molbu odbila, pa je on, vjerojatno u kolovozu ili rujnu iste. godine, uputio Kongregaciji novu. On 1. studenoga 1902. piše generalu Reda i moli ponovno da mu se izmoli sekularizacija, a uz prijašnje razloge navodi još i ravnodušnost koja ga je zahvatila prije dvije godine, a sada je prerasla u očaj.[647] Slična je pisma pisao vrhovnoj upravi Reda također 19., 21. i 22. studenoga 1902., a 24. studenoga i. g., uz ostalo, piše da se nije zavjetovao na novi - zajednički život, i da ga stoga ne može i neće prihvatiti i da u Redu ne može ostati, te moli da se njegova molba preporuči kod Kongregacije i da mu se isprosi sekularizacija.[648] Novu molbu Svetom Ocu za sekularizaciju uputio je i 25. studenoga 1902., a 6. prosinca i. g. je pisao generalu Reda i priopćio mu da neće odustati od traženja sekularizacije, i opet zamolio za posredovanje, da mu se traženi indult dadne.[649] Obratio se vrhovnoj upravi Reda i 31. prosinca 1902., a 19. veljače 1903. iz Splita je javio da je, natjeran nuždom, pobjegao iz Provincije i postao apostat, te

[641] Pismo se čuva u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1901.
[642] *Na istom mjestu*.
[643] Pismo vidi u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1902.
[644] *Na istom mjestu*.
[645] *Isto*.
[646] *Isto*.
[647] *Isto*.
[648] *Isto*.
[649] *Isto*.

zamolio da ga se što prije oslobodi od apostazije i da mu se dadne sekularizacija, inače će se morati baviti svjetovnim poslom ili umrijeti od gladi.[650] Za fra Franjinu su se sekularizaciju obratili izravno na Svetu Stolicu i njegovi roditelji, o čemu je provincijala izvijestio generalni prokurator, i naveli su kako su odveć siromašni te im treba njegova pomoć.[651] Kako ipak nije dobio sekularizaciju, čini se da se fra Franjo primirio i vratio u zajednicu, tako da je naveden u Šematizmu iz g. 1906. među članovima Provincije, i to kao župnik u Suhopolju (Kupres).[652] Kasnije je, krajem g. 1919., opet zatražio sekularizaciju,[653] te je provincijal fra Bonifac Vidović, na upit generalnog prokuratora, 23. srpnja 1920. pisao kako se iz postupanja fra Franje Pavlaka vidi da on nije posve umno zdrav, ili da ima neki cilj pred sobom, inače je teško shvatiti njegovo držanje. Zato mu se, radi sprečavanja većeg zla, treba dati sekularizacija.[654] Nju je nakon toga konačno i dobio, pa ga nalazimo u apost. administraturi Sjeverne Slavonije i Baranje.[655]

31. *Fra Anto (Jakov) Budimirović* - zatražio je od generalnog vikara Reda 2. studenoga 1902. izlazak iz samostana i sekularizaciju na godinu dana, naznačivši da će ga primit splitski biskup Filip Nakić, a da je o svojoj nakani obavijestio provincijala, koji će se, bez sumnje, tome radovati. U molbi navodi kako je prihvatio zajednički život, ali je nakon ozbiljna razmišljanja i molitve uvidio da ne može živjeti prema Reguli i Konstitucijama Reda. Također je kao razlog spomenuo starost i siromaštvo roditelja i više njihove ženske djece, kojima nema tko pomoći.[656] Tada fra Anto traženu sekularizaciju nije dobio, ali je u rujnu 1906. uputio novu molbu Svetom Ocu, i o tome izvijestio generala Reda 22. listopada i. g. U tom pismu ponavlja kako je poslije objavljivanja novih Konstitucija uvidio da je zbog slabe snage i naravnih okolnosti i temperamenta nesposoban da savjesno obdržava te Konstitucije. Ističe da nije htio nepromišljeno i brzopleto napustiti Red, nego je kroz više godina razmišljao, i da se 1902. obratio generalnoj kuriji i zatražio indult sekularizacije, a da mu je tadašnji generalni prokurator pisao 26. studenoga 1902. kako ne preostaje drugo nego da se smiri u sebi i da živi u Redu, prema obećanjima datim kod zavjetovanja. Poslušavši taj savjet, piše dalje, ostao je u Redu protiv svoje volje. Međutim, i dalje je ozbiljno razmišljao o svojoj situaciji i pitao za mišljenje ozbiljne oce u Provinciji, koji su ga dobro poznavali, i oni su mu savjetovali da ponovno zamoli za sekularizaciju, što je i učinio.[657] Generalni prokurator Reda je 28. listopada 1906. zatražio provincijalovo mišljenje, a fra Franjo Komadanović je na to odgovorio kako smatra da fra Anto Budimirović nema nikakva zvanja za redovnički život, ili ako je imao da ga je posve izgubio, te da bi bilo najbolje da mu se dadne sekularizacija i otpusti u svijet.[658] Fra Anto je pisao u Rim vrhovnoj upravi Reda također 24. siječnja 1907. i poslao dokumente koji su od njega zatraženi, a među njima i izjavu splitskog biskupa Filipa Nakića da će ga primiti u svoju biskupiju. [659] Nakon toga mu je sekularizacija dana, u veljači 1907.[660]

[650] *Isto.*
[651] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, 1902, br. 322, 507 i 719.
[652] Vidi: *Schematismus ... dispositus anno MCMVI*, str. 46.
[653] Vidi Pavlakovo pismo generalu reda od 11. srpnja 1920., u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1920.
[654] Vidi pismo u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1920.
[655] Vidi: K. DRAGANOVIĆ, *Opći šematizam ...*, str. 101.
[656] Pismo u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1902.
[657] *Na istom mjestu.*
[658] *Isto.*
[659] *Isto.*
[660] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 107; *Ur. z.*, 1902., br. 887; 1907., br. 182.

32. *Fra Blaž (Marko) Čengić* - Početkom 1902. je iz generalne kurije javljeno provincijalu da je zatražio sekularizaciju, i da je ocrnjivao provincijala. Na to je provincijal odgovorio 16. veljače i. g., osporivši istinitost razloga koje je Čengić u svojoj molbi naveo. Svjestan, valjda, da neće dobiti sekularizaciju ako njegovu molbu ne podrži vrhovna uprava Reda, pisao je generalu 1. svibnja 1902. i prikazao svoje stanje, kako je, naime, teško oklevetan kod biskupa i provincijala, i pošto se tim klevetama povjerovalo i nanesena mu nepravda, zatražio je od Kongregacije sekularizaciju, nakon čega je bio izložen još većim uvredama subraće. Uz to je na nedavno održanom kapitulskom kongresu lišen svih počasti, titula i dobroga glasa, i ne preostaje mu drugo nego se pozdraviti s fratrima i isprositi sekularizaciju od Svete Stolice. Kao razlog za sekularizaciju naveo je i to što je primio mnogo misnih stipendija i novac potrošio a da nije obvezama zadovoljio, nadajući se da će ostati na župi i moći ih lako zadovoljiti.[661] Fra Blaž Čengić je pisao upravi Reda i 15. svibnja 1902., moleći da njegovu molbu preporuči kod Kongregacije, kako joj se on ne bi izravno obraćao. Izrazio je nadu da će mu Sveta Stolica uslišati molbu, a ako se to ne bi dogodilo, da postoji opasnost da on otpadne ne samo od Reda nego i od katoličke vjere.[662] Generalni prokurator je 20. svibnja i. g. zatražio od provincijala izvještaj i mišljenje o fra Blažu. Na to je fra Augustin Čengić odgovorio da je fra Blaž tvrdoglav i uvijek želi svoju nakanu provesti u djelo, te da smatra kako mu apsolutno treba odgovoriti negativno.[663] Generalni prokurator je ponovno tražio mišljenje od provincijala i 20. srpnja 1902., a provincijal je odgovorio 25. srpnja i. g. Njegovo mišljenje je bilo da fra Blažu Čengiću ne treba dati sekularizaciju, jer ako se popusti njegovim prijetnjama (da će otpasti od vjere) i drugi će slično činiti i time će se rušiti disciplina.[664] Nadležna kongregacija za podjeljivanje sekularizacije odgovorila je na Čengićevu je molbu 7. srpnja 1902. negativno, a jednak je bio i odgovor 12. kolovoza i. g. na ponovljenu molbu.[665] Kasnije se Čengić obratio banjolučkom biskupu i tražio da ga primi u svoju biskupiju, prikazavši mu da ima sekularizaciju. Biskup je 14. rujna 1905. pisao provincijalu i upitao ga zna li provincijalna uprava što o tome, na što mu je odgovoreno da ne zna[666]. Kako ga je banjolučki biskup odbio, fra Blaž je otišao u Sjedinjene Američke Države i živio među hrvatskim doseljenicima. On je 1905. uspio dobiti sekularizaciju izravno, posredstvom nekog prijatelja i ugledne osobe, ali mu je koncem 1906. ta osoba javila da je njegova sekularizacija nevaljana, i da je mora ponovno tražiti. Nakon toga on je napustio Ameriku i otišao u Srbiju, te je od Ministarstva bio postavljen za profesora gimnazije u Jagodini. Međutim, uskoro mu je stavljeno do znanja da se, ako želi ostati u službi profesora, mora odreći katoličke vjere i prijeći u Pravoslavnu crkvu. Našao se tako u situaciji da bira: ili se odreći katoličke vjere i ostati u službi, ili ostati u katoličkoj vjeri a izgubiti posao. On je odlučio ponovno uputiti molbu za sekularizaciju, i ostati u svećeničkom staležu. Zato 8. travnja 1907. piše generalu Reda i moli da mu se od Svete Stolice isprosi sekularizacija, inače će biti izložen duhovnoj propasti, jer će biti prisiljen odreći se katoličke vjere.[667] Je li poslije toga dobio sekularizaciju ili je doista otpao od vjere, nisam istraživao.

33. *Fra Vinko (Bruno) Vernazza* - zatražio je sekularizaciju preko vrhovne uprave Reda 10. studenoga 1904. U molbi navodi da je rođen u Stonu kod Dubrovnika

---

[661] Pismo vidi u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1902.
[662] *Na istom mjestu*.
[663] *Isto*.
[664] *Isto*.
[665] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, 1902., br. 88, 100, 128, 508 i 667.
[666] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, 1905., br. 706.
[667] Pismo u kojem fra Blaž Čengić opisuje svoje prošlo stanje nalazi se u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1907.

i da je kao siroče došao u sirotište kod trapista u Banjoj Luci, a da je odande kasnije poslan u franjevačku gimnaziju u Guču Goru, zatim i u novicijat u Fojnicu, te da je položio jednostavne zavjete ne zbog toga što je imao želju za redovničkom savršenošću, nego jer je znao da su franjevci u Bosni dobro opskrbljeni vremenitim dobrima i da ni u čemu ne oskudijevaju. Također navodi da je i prije odlaska u franjevačku gimnaziju, a i poslije jednostavnog zavjetovanja, želio otići u neke druge škole, pa je tako tražio od vrhbosanskog nadbiskupa Stadlera da ga primi u Sjemenište među svjetovne bogoslove, ali da je svagdje bio odbijen, te je tako "necessitate compulsus" stupio u franjevački red i položio svečane zavjete. Poslije svećeničkog ređenja bio je lektor u gimnaziji u Visokom, a zahvalio se na toj službi 1904., videći kako je teško i svakim danom biva teže živjeti u Redu.[668] Od provincijala su zatražene informacije i mišljenje, na što je on 25. studenoga 1904. otpisao generalnom prokuratoru, da ne postoji nikakav temelj za sekularizaciju i da molbu svakako treba odbaciti. Vjerojatno je generalni prokurator javio fra Vinku Vernazziju da se njegova molba odbacuje i da neće biti proslijeđena Svetoj Stolici, pa se on stoga 21. siječnja 1905. obratio izravno Kongregaciji za biskupe i redovnike. U molbi je iznio sve što je ranije pisao vrhovnoj upravi Reda, te zamolio od Kongregacije da mu se udijeli sekularizacija.[669] Generalni prokurator Reda je 13. veljače 1905. iznio Kongregaciji mišljenje da molbi ne treba udovoljiti, te je ona 31. ožujka 1905. i odbijena, a 1. svibnja i. g. provincijal je javio fra Vinku da je Kongregacija za biskupe i redovnike na njegovu molbu odgovorila "Negative".[670] Nakon toga fra Vinko 3. svibnja i. g. šalje Kongregaciji novu molbu, ali je generalni prokurator opet bio mišljenja da ne postoji razlog za sekularizaciju, i da treba potvrditi negativnu odluku koja je ranije donijeta.[671] Fra Vinko je 2. siječnja 1906. uputio molbu za sekularizaciju Svetom Ocu, navodeći kako u Red nije ušao slobodnom voljom nego zato što nije bio primljen u druge svjetovne ustanove ni u sjemenište svjetovnog klera, te da je svečane zavjete položio natjeran nuždom.[672] Istoga dana je uputio i novo pismo i molbu za sekularizaciju Kongregaciji za biskupe i redovnike.[673] Fra Vinko nije sekularizacije dobio ni nakon toga, pa 24. siječnja 1908. piše generalnom prokuratoru Reda kako je bio apostatirao iz Reda, ali opomenut od poglavara, da se vratio u redovničku kuću, i odlučio posljednji put zamoliti da mu se dadne sekularizacija, te želi da se ta njegova molba kod Kongregacije preporuči.[674] Nakon toga je nezakonito napustio Red, ali se opet povratio i bio kod provincijala na razgovoru, te mu kazao: kad ne može dobit sekularizaciju, da ubuduće neće slušati tako dugo dok ne bude iz Reda otpušten zbog neposlušnosti, te da će, ako do 20. veljače t. g. ne bude imao dekreta o sekularizaciji, opet apostatirati i nikoga neće slušati. Isto je to provincijalu i napisao 1. veljače 1908., nadodavši prijetnju da će u svijetu praviti škandale i otići među šizmatike. Zbog svega toga provincijal fra Franjo Komadanović, iako po mišljenju nisu postojali kanonski razlozi za sekularizaciju, u svom pismu vrhovnoj upravi Reda 2. veljače 1908., na kraju, kaže da fra Vinka Vernazzu treba otpustit iz Reda "per modum expulsionis".[675] Kongregacija za biskupe i redovnike je konačno bila voljna dati traženu sekularizaciju, ali je 6. ožujka 1908. saopćila generalnom prokuratoru da fra Vinko Vernazza mora

---

668 Vidi pismo u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1904.
669 Pismo je u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1905.
670 *Na istom mjestu.*
671 *Na istom mjestu.*
672 AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1906.
673 *Na istom mjestu.*
674 Vidi: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1908.
675 *Isto.*

najprije naći biskupa koji ga je voljan primiti.[676] Nakon toga on je našao banjolučkog biskupa fra Marijana Markovića, koji je izrazio spremnost da ga primi u svoju biskupiju. O tome je 20. lipnja 1908. fra Vinko obavijestio generalnog prokuratora Reda,[677] i dobio je 1908. sekularizaciju na godinu dana za banjolučku biskupiju, s napomenom da po isteku toga vremena može zatražiti produžetak.[678] To je i učinio, pa je sljedeće godine, 15. lipnja, dobio trajnu sekularizaciju. Nisam utvrdio je li trajnu sekularizaciju dobio za banjolučku biskupiju jer se ne navodi u Šematizmu te biskupije za g. 1935., a u Draganovićevom Općem šematizmu iz g. 1939. stoji da je on župnik u Gornjem Kosinju, u senjskoj biskupiji.[679]

34. *Fra Stjepan (Anto) Krešić* - uputio je Svetom Ocu molbu za sekularizaciju 1. rujna 1904. Kao razloge za sekularizaciju navodi: da je nakon objavljivanja novih franjevačkih Konstitucija vidio da zbog slabosti i naravnih sklonosti i temperamenta neće biti u stanju te Konstitucije obdržavati, ali je smatrao nužnim da to najprije ozbiljno ispita i sa svih strana utvrdi, te da je nakon šest godina postao svjestan da je to za njega nemoguće; od strane svojih poglavara pretrpio je mnoge nepravde, osobito zbog čestih i suvišnih premještaja, tako da ne može bez duševne uznemirenosti ostati u Redu, i prisiljen je spas duše osigurati izvan Reda; ima 70-godišnju majku i neudanu sestru, umno poremećenu, i brata koji ne može priskrbiti što je potrebno ni majci i sestri, niti sebi.[680] Upitan o slučaju, provincijal fra Danijel Ban je 18. rujna 1904. javio generalnom prokuratoru Reda da fra Stjepan nije prihvatio reformu, pa ako nađe biskupa koji bi ga primio, neka mu se dâ sekularizacija.[681] Od fra Stjepana je zatraženo 22. rujna i 10. prosinca 1904. da pošalje dokument da je našao biskupa koji bi ga primio. Fra Stjepan je nove molbe Svetom Ocu uputio 10. prosinca 1904. i 1. ožujka 1905. Također je 1. ožujka pisao i generalnom prokuratoru i zamolio da njegovu molbu za sekularizaciju preporuči. Dobio je sekularizaciju 1905. za banjolučku biskupiju.[682]

35. *Fra Lovro (Luka) Senjaković* - Kako smo ranije već vidjeli, tražio je sekularizaciju još 1886., ali je nije dobio. Sekulariziran je ipak prije 1910.,[683] možda i prije 1906., jer ga nema u Šematizmu iz g. 1906., ali drugih podataka nisam našao.

36. *Fra Anđeo (Jure) Pelivanović* - bio je među franjevačkim klericima 1. godine studija 1897/98. u Nadbiskupskoj centralnoj bogosloviji. Tada nije napustio Red, ali je to sigurno učinio kasnije budući da ga nema navedena među članovima Provincije u Šematizmu iz g. 1906.[684] Ne navodi se ni u Imeniku klera vrhbosanske nadbiskupije niti u Šematizmu banjolučke biskupije iz toga razdoblja, pa je posve moguće da je napustio Red prije svečanog zavjetovanja ili prije svećeničkog ređenja.

37. *Fra Franjo (Andrija) Ćosić* - sekularizirao se poslije 1906., jer je naveden u Šematizmu iz te godine kao lektor u gimnaziji u Visokom,[685] a svakako prije 1910.[686] U Draganovićevu Općem šematizmu navodi se da je upravitelj župe u Novoj Rači, u

---

[676] *Isto.*
[677] *Isto.*
[678] Vidi: AFPS, *Protocollum,* VII, str. 139-144; *Ur. z.,* 1904., br. 915; 1905., br. 220, 328 i 588; 1908., br. 187, 227, 238, 330 i 392.
[679] Vidi: K. DRAGANOVIĆ, *Opći šematizam ....,* str. 123.
[680] Molba u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.,* P. 17, 1904.
[681] *Na istom mjestu.* Vidi također AFPS, *Ur. z.,* 1904., br. 765.
[682] Vidi: AFPS, *Protocllum,* VII, str. 55-56; *Ur. z.,* 1905., br. 127.
[683] Vidi: AFPS, *Matica provincije ...,* sv. I, god. 1833-1910., pod br. 412.
[684] *Isto,* pod br. 605.
[685] Vidi: *Schematismus .... dispositus anno MCMVI,* str. 71.
[686] AFPS, *Matica provincije ...,* sv. I, god. 1833-1910., pod br. 607.

zagrebačkoj nadbiskupiji.[687] Je li se odmah sekularizirao za tu nadbiskupiju, nisam mogao utvrditi.

38. *Fra Franjo (Josip) Franković* - bio je među franjevačkim klericima na 1. godini studija 1897/98. u Nadbiskupskoj centralnoj bogosloviji. Sekularizirao se vjerojatno prije 1906. jer se ne navodi među članovima Provincije u Šematizmu iz te godine.[688] Moguće je da je Red napustio i prije svečanog zavjetovanja i svećeničkog ređenja jer nisam pronašao da bi pripadao dijecezanskom kleru neke nadbiskupije ili biskupije kod nas.

39. *Fra Vladimir (Stjepan) Matijašević* - Provincijal fra Lovro Mihačević je 16. studenoga 1912. pisao generalu Reda kako misli da je njemu poznato da je već odavno fra Vladimir Matijašević više puta tražio sekularizaciju, a i tih posljednjih dana je poslao molbu izravno Svetom Ocu. Za Matijaševića piše da, između ostaloga, otvoreno radi protiv zavjeta poslušnosti. Navodi kako je prije dvije godine određen za samostan Kraljevu Sutjesku, ali je odbio onamo otići, nego je skinuo habit i više mjeseci lutao izvan samostana i drugih redovničkih kuća. Da bi spriječio sablazan, i s nadom da bi se mogao popraviti, tadašnji provincijal ga je ponovno primio u Red. Ali Matijašević nije postao bolji, nego je iz dana u dan bivao gori, tako da je mišljenje definitorija da ga izgonom treba udaljiti iz Reda. Provincijal je zamolio da se pokuša za njega isprositi sekularizaciju, a ako to ne bi uspjelo, da se poduzme što je potrebno za izgon iz Reda.[689] Nisam pronašao fra Vladimirove ranije molbe, a u pismu koje je 10. siječnja 1913. uputio Svetom Ocu on navodi da je to šesnaesti put kako traži sekularizaciju, pa kaže: ako opet bude odbijen, da mu ne preostaje drugo nego "da ostavi učiteljstvo katoličke Crkve i okrene leđa Rimskim biskupima". U tom pismu navodi više razloga za svoju molbu, tako: da mu se 7 godina u banjolučkoj biskupiji nepravedno uskraćuje jurisdikcija; da je banjolučki biskupski ordinarijat dao civilnom sudu protiv njega lažno svjedočanstvo; da ga poglavari muče na različite načine i uskraćuju mu odjeću te da se mora u svojim potrebama utjecati svjetovnim dobročiniteljima. Navodi da je triput zbog toga tražio sekularizaciju, ali iz Rima nije bilo odgovora, i zato je napustio Red, da bi izbjegao gnjev poglavara i da bi pomogao dvojici mlađe braće. Nakon tri mjeseca proboravljena u roditeljskoj kući, na savjet nadbiskupa Stadlera, vratio se u samostan (Petrićevac), ali je iz njega potjeran jer nije htio odustati od traženja sekularizacije. Na kraju kaže da je dobio pismo od provincijala fra Lovre Mihačevića, iz kojega se vidi da je i on triput pisao u Rim za njegovu sekularizaciju, te da je dobio odgovor da treba poslati svjedočanstvo biskupa koji je voljan primiti ga u svoju biskupiju. Kongregacija redovnika je na kongresu održanom 27. svibnja 1913. odredila da redovnički poglavari trebaju fra Vladimiru Matijaševiću nametnuti odgovarajuću pokoru zbog načina njegovog ponašanja i pisanja, a nakon toga, ako je Vrhbosanski ordinarij voljan dopustiti mu barem slavljenje mise, da mu se dadne indult da ostane izvan samostana "ad nutum S. Sedis". A ako ne prihvati pokoru ili ne nađe biskupa koji će mu dozvoliti barem slavljenje mise, neka se molitelju dadne sekularizacija "per modum expulsionis".[690] Provincijalu nije bilo jasno tko bi trebao dati Matijaševiću sekularizaciju, pa 23. srpnja 1913. pita generalnog prokuratora: da li Kongregacija ili Vrhbosanski ordinarij, a istodobno javlja da je Matijašević svojom voljom napustio samostan i boravi kod Vrhbosanskog ordinarija.[691] Budući da je nadbiskup Stadler

[687] Vidi: K. DRAGANOVIĆ, *Opći šematizam* ...., str. 58.
[688] *Isto*.
[689] Pismo u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1912.
[690] Reskript Kongregacije u: AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1913.
[691] AGKFR-Rim, *Bosna 1883-1922.*, P. 17, 1913.

pristao da ga primi u svjetovni kler, dobio je sekularizaciju od Svete Stolice 24. studenoga 1913.[692]

U razdoblju od 1898. do 1918. zatražilo je sekularizaciju oko 50 franjevaca Bosne Srebrene, a njih oko 40 je sekularizaciju od Svete Stolice i dobilo.[693]

Ako se uzme sve zajedno, u vremenu nabiskupa Stadlera (1882-1918) sekularizaciju je zatražilo oko 70 bosanskih franjevaca, a dobilo ju je od Svete Stolice njih oko 45. Brojke su aproksimativne, jer o svima sekulariziranima nisam uspio pronaći potrebne i pouzdane podatke. Od sveukupnog broja sekulariziranih, za njih oko 20 se zna da su primljeni među kler vrhbosanske nadbiskupije (da ih je bilo više, sigurno bi se nalazili na popisu u Imeniku klera iz g. 1910.), s tim da su kasnije četvorica otišla u druge biskupije, zatim 6 u banjolučku biskupiju, 2 u splitsku biskupiju, 2 u Zagrebačku nadbiskupiju, 1 u biskupiju porečku, 3 ili 4 su otišli u Sjedinjene Američke Države, dok za 15-ak njih nisam mogao doznati u koju su biskupiju bili primljeni, ukoliko su uopće ostali u kleričkom staležu.

Gubitak tolikog mnoštva članova, preko 20% od sveukupnog broja franjevaca svećenika koncem 19. i početkom 20. st. (g. 1895. bilo ih je u Provinciji 220, a g. 1905 svega 165), morao je teško pogoditi provinciju Bosnu Srebrenu. Stoga se može razumjeti golemo nezadovoljstvo i reagiranje bosanskih franjevaca i njihove provincijske uprave na, bilo otvoreno ili prikriveno, podržavanje ili poticanje na sekularizaciju izvana. No, ne treba razlog tomu tražiti isključivo, pa ni prvenstveno, u nadbiskupu Stadleru. On je postupao onako kako je postupao - a ranije je to prikazano - i s njegovim držanjem i postupcima franjevci nisu mogli nikako biti zadovoljni. Ipak, ne bi bilo korektno ni ispravno sekularizaciju bosanskih franjevaca tumačiti samo njegovim držanjem i postupcima. Da se Stadler i pridržavao vlastitoga obećanja, danog odmah u početku svoje nadbiskupske službe u Sarajevu, a i kasnije ponovljenoga, tj. da neće primiti nijednog franjevca u svjetovni kler vrhbosanske nadbiskupije, to ne bi spriječilo sekularizaciju brojnih franjevaca, jer je i tako više od polovice sekulariziranih otišlo u druge biskupije.

Ne bi trebalo biti nikakve dvojbe da su se na sekularizaciju odlučivali najviše oni franjevci koji su bili nezadovoljni svojim položajem u vlastitoj redovničkoj zajednici, koji su imali poteškoća u odnosima sa svojim redovničkim poglavarima i koji nisu bili spremni prihvatiti stroži redovnički život i stegu, te koji su željeli sebi trajno osigurati veću slobodu i ostanak u dušobrižničkoj službi na župama. Uostalom, da je doista tako, potvrđuju vlastoručne molbe onih koji su se obraćali na Svetu Stolicu ili vrhovnu upravu Reda, kako se moglo vidjeti iz naprijed opisanih slučajeva traženja sekularizacije.

[692] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 302; *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 634.
[693] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 223-225 i 227; *Ur. z.*, g. 1903., br. 783; g. 1905, brr. 99 i 220.

Poglavlje V.

**SUPROTSTAVLJANJA U TISKU
I RAZMIMOILAŽENJA NA POLITIČKOM PLANU**

1. Uzajamna optuživanja i napadi putem tiska

Neslaganja i sporovi, do kojih je dolazilo i koji su postojali osobito u pitanju župa, postavljanju i uklanjanju župnika i sekularizaciji franjevaca, nisu ostala samo u unutarcrkvenim okvirima. Ona su bila iznošena u javnost i putem tiska, kako crkvenog tako i svjetovnog. To je još više povećavalo razdor i nepovjerenje između franjevaca i nadbiskupa Stadlera.

U glasilu Vrhbosanske nadbiskupije *Srce Isusovo* objavljena je okružnica koju je general reda, fra Bernardin a Portu Romatino, uputio članovima provincije Bosne Srebrene 10. kolovoza 1882., nakon kapitula održanog u Fojnici. U toj su okružnici navedeni i određeni nedostatci, zloporabe i zastranjivanja u redovničkom životu i disciplini bosanskih franjevaca te ih se potiče da to isprave.[694] Franjevcima to nije bilo po volji, jer su u tome vidjeli namjeru da ih se ozloglasi i u javnosti osramoti.[695]

Kad je neki franjevac kasnije objavio u jednim novinama dopis što ga je Ordinarijat 6. studenoga 1882. bio uputio dekanima da odgovore na više pitanja u svezi s imovinom na župama i vlasničkim pravima nad njom, i drugi od 30. siječnja 1883. o zavođenju kongrue, nadbiskup Stadler je na to reagirao tako što je 22. lipnja 1883. uputio provincijalu dopis u kojemu je podcrtao kako crkveni zakoni zabranjuju izdavanje knjiga određenog sadržaja bez biskupova dopuštenja, a pogotovo da je zabranjeno izdavanje službenih spisa. U nadbiskupovu je dopisu izražena i sumnja da je spomenute dopise mogao objaviti fra Antun Knežević, i zatraženo je da ga se kazni.[696] Provincijal je ispitao fra Antuna Kneževića, ali nije mogao utvrditi da je on autor objavljivanja inkriminiranih tekstova. Na Stadlerovo pismo nije iz Provincijalata ništa odgovoreno, a kako se nije otkrilo tko je objavio spomenute dopise, nitko nije mogao biti ukoren ni kažnjen.

Nešto kasnije je kanonik dr. Anton Jeglič objavio u njemačkom časopisu *Archiv für katholisches Kirchenrecht* jedan članak protiv bosanskih franjevaca, u kojemu, uz ostalo, tvrdi da su oni pomoć dobivenu od dobrotvora za misije usmjeravali u bogaćenje svojih samostana, te da nisu imali nikakvih troškova u podizanju župa.[697] Neki je franjevac potom objavio u listu *Srijemski Hrvat* prilog u kojemu je odgovorio na Jegličevo pisanje i pobijao njegove tvrdnje. Zbog objavljivanja toga priloga Stadler je 26. travnja 1884. uputio Redodržavništvu oštar prigovor. U svom dopisu navodi kako je zamolio kanonika Jegliča da ništa ne odgovara na pisanje u *Srijemskom Hrvatu*, jer to nije moguće a da ne uvrijedi kojega franjevca. Također ističe da Jeglič

---

[694] *Srce Isusovo*, I/1882, br.10, str 145-151.
[695] Vidi: ARHIV FRANJEVAČKE PROVINCIJE BOSNE SREBRENE – SARAJEVO (dalje: AFPS), *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, IVb (Acta Ćavarović), 1882-1885., str. 61.
[696] Stadlerov dopis vidi u: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 396-397.
[697] J. JEGLIČ, *Die Pfarrfrage in Bosnien*, u: *Archiv für katolisches Kirchenrecht,* 1883, str. 447-455.

ne bi ni objavio onaj članak u navedenom njemačkom časopisu da prije toga u njemu neki franjevac nije lažno prikazao stvar o kojoj je pisao.[698] A u svom odgovoru Stadleru provincijal 8. svibnja 1884. piše da je protiv onakvih pisanja po novinama, ali da se moralo odgovoriti na Jegličev članak koji sadrži očite izmišljotine i laži.[699]

Ozloglašavajućeg i uvredljivog pisanja po raznim novinama, listovima i časopisima bilo je u to vrijeme s obiju strana još, a i u kasnijem vremenu. Neslaganja i rasprave između nadbiskupa Stadlera ili Nadbiskupskog ordinarijata i bosanskih franjevaca naročito su podgrijavali napisi u glasilima: *Hrvatski dnevnik, Vrhbosna, Pokret, Obzor, Radnička obrana, Serafinski perivoj, Riječki Novi list, Hrvatska zajednica, Glas slobode* i *Slobodna riječ.* U jednima su franjevci optuživani zbog neposlušnosti crkvenim vlastima i zbog njihovih političkih stavova, a u drugima su oni opet hvaljeni za svoj rad i uzimani u obranu, dok su optuživani i napadani Stadler i svjetovni svećenici.

Osobito je snažnu reakciju kod Stadlera izazvalo objavljivanje u *Obzoru* 24. siječnja 1909. njegova pisma koje je uputio Svetoj Stolici 1898., a koje se ticalo problema župa i u kojemu su iznesene brojne i teške optužbe na život i djelovanje bosanskih franjevaca. On piše provincijalu 4. veljače 1909. i izražava negodovanje zbog toga objavljivanja, smatrajući da je spomenuto njegovo pismo Svetoj Stolici moglo izaći u javnost samo iz arhiva Provincijalata u Sarajevu. Zatražio je da se javi Ordinarijatu je li tajnik Provincije dao pismo da se objavi, a ako je to učinio netko drugi, da se o tome provede istraga.[700]

Objavljivanjem navedenog Stadlerova pisma u vrijeme političkih razmirica i propagande, o čemu će biti riječi malo kasnije, vjerojatno se u javnosti htjela pobuditi simpatija prema franjevcima, a izazvati neraspoloženje prema Stadleru i svjetovnim svećenicima. A na objavljivanje njegova pisma Svetoj Stolici Stadler je reagirao i tako što je u okružnici od 25. veljače 1909., objavljenoj u *Vrhbosni,*[701] uputio franjevcima kritiku da se udaljavaju od Duha Božjeg i redovničkog.[702]

U javnost se izlazilo s različitim napisima, tvrdnjama i uzajamnim optuživanjima naročito kad su se franjevci, s jedne strane, i Stadler sa svjetovnim svećenicima, s druge, našli na različitim političkim pozicijama.

O tome kakvi su bili pogledi ili držanje bosanskih franjevaca i Stadlera, i koliko su se oni međusobno podudarali ili razlikovali u odnosu na austrougarsku vlast u Bosni i Hercegovini u prvim godinama, a zatim kroz prva dva desetljeća njezina upravljanja, ovdje neću govoriti, jer u tom pogledu između franjevaca i Stadlera i nije bilo otvorenih neslaganja i javnih sučeljavanja. Do oštrih je suprotstavljanja došlo početkom 20. stoljeća, pod konac prvog desetljeća.

U mjesecu studenome god. 1908. išlo je u Beč brojno katoličko izaslanstvo da izrazi zahvalnost za priključenje Bosne i Hercegovine Austrougarskoj monarhiji. U proglasu o organiziranju izaslanstva nije bio ni spomenut provincijal fra Franjo Komadanović, koji je bio među inicijatorima te akcije. Franjevci su na to negodovali, a Stadler je obećao da će franjevci biti dostojno predstavljeni u Beču pred carem Franjom Josipom I. Ali se ni to nije dogodilo.[703] Franjevci su takve postupke doživjeli

[698] Vidi: AFPS, *Protocollum,* IVb, str. 415-416.
[699] Vidi: AFPS, *Protocollum,* IVb, str. 122-123.
[700] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1880-1918., br. 567.
[701] *Vrhbosna,* XXIII/1909., br. 5, str. 67-73.
[702] Vidi: *Vrhbosna,* XXIII/1909, br. 5., str. 72.
[703] Vidi: AFPS, *Protocollum Provinciae Bosnae Argentnae*, VII, 1904-1920., str. 163; I. GAVRAN, o. c., str. 83-84.

kao omalovažavanje i zapostavljanje, te kao nastojanje da ih se potisne iz javnog života i smanji njihov utjecaj u narodu.

2. Neslaganja na političkom planu i nadmetanje za javni prestiž

Nadbiskup Stadler je svakako želio imati vodeću ulogu u hrvatskom narodu u Bosni i Hercegovini i u kulturno-prosvjetnom, gospodarskom i političkom pogledu. Da bi mogao ostvariti svoje planove, osnovao je 1906. organizaciju Hrvatsku narodnu zajednicu (HNZ), koja je u početku bila zamišljena prvenstveno kao kulturno-prosvjetno i gospodarsko društvo, ali je s vremenom poprimila i politička obilježja. Vlada je pred kraj 1907. odobrila pravila i statut HNZ-e, tako da su u siječnju 1908. održavane najprije kotarske osnivačke skupštine, a u veljači okružne skupštine. Svojom okružnicom od 2. veljače 1908. Stadler je preporučio učlanjivanje u HNZ, a župnici su pozvani da na to potiču vjernike.[704] Kao i drugi, tako su i franjevci većinom podržavali HNZ i vršili su na nju značajan utjecaj, a i njezine vođe su pokazivale naklonost franjevcima i uzimali ih u obranu protiv pokušaja da ih se marginalizira kako u crkvenom tako i u političkom životu u Bosni i Hercegovini.

Stadlerov utjecaj na HNZ ipak je s vremenom sve više slabio, a franjevački jačao. Nadbiskup se pobojao da koji franjevac preko HNZ ne uđe u bosanskohercegovački sabor, pa da bi to spriječio, obratio se Svetoj Stolici upitom: mogu li franjevci u Bosni imati pravo glasa na izborima zastupnika za sabor? Apostolski nuncij u Beču, Granito di Belmonte, odgovorio je 21. siječnja 1909. da je odluka Svete Stolice da redovnici ne mogu biti birani u budući sabor.[705] Također je i državni tajnik Svete Stolice, kard. R. Merrry del Val, uputio 28. siječnja 1909. pismo generalu franjevačkog reda, fra Dioniziju Schuleru, i priopćio mu da franjevci u Bosni i Hercegovini ni na koji način ne mogu konkurirati za budući bosanskohercegovački sabor. General je istodobno zamoljen da redovničkim poglavarima u franjevačkim provincijama u Bosni i Hercegovini dadne odgovarajuće naputke.[706] Uz kopiju toga pisma general Reda je poslao 31.siječnja 1909. i svoje popratno pismo. U njemu od provincijala zahtijeva da franjevcima stave na znanje odredbu Svete Stolice i da se skrupulozno drže naloga Svetog Oca.[707]

Poslije toga se u *Vrhbosni* pojavio članak: “Nadbiskup Stadler, franjevci i sabor”,[708] u kojemu se franjevcima predbacuje da se protive odluci Svete Stolice. To je pisanje naročito izazvalo profesore visočke Franjevačke gimnazije. Oni su 10. ožujka 1909. napisali “otvoreno pismo” uredniku *Vrhbosne*, dr. Ivi Dujmušiću, koje je objavljeno u *Radničkoj obrani* (Mostar) 13. ožujka i. g. To je pismo, opet, izazvalo snažnu reakciju Nadbiskupskog ordinarijata u Sarajevu, pa je 18. ožujka 1909. upućeno pismo Provincijalatu i zatraženo da visočki profesori opozovu sve što su

---

[704] Vidi: *Vrhbosna,* XXII/1908., br. 5 i 6, str. 84.
[705] Vidi: M. KARAMATIĆ, *o. c.,* str. 298-299.
[706] U pismu državnog tajnika franjevačkom generalu se kaže: “D’ordine del Santo Padre, mi affretto a comunicare esser volere della medesima Santità Sua, per ragioni le quali non possono certamente sfuggire alla penetrazione della P. V., che i Regolari non concorrano innessun caso come deputati del futuro Parlamento. La prego quindi a volersi compiacere di fare ai Mmi Superiori di quelle Provincie analoghe istruzioni in proposito”. - Kopija se nalazi u: AFPS, *Dopisi Svete Stolice*, 1575-1940., br. 198.
[707] General je napisao: “La Paternità V. R. ne prenda conoscenza, e faccia scrupulosamnte eseguire dai Suoi religiosi gli ordini di Sua Santità espressi in qulla lettera”. – Vidi: AFPS, *Dopisi Svete Stolice,* 1575-1940., br 198.
[708] Vidi: *Vrhbosna*, XXIII/1909, br. 5, str. 82-83.

napisali, i to u istim novinama, *Radničkoj obrani*, inače će biti suspendirani i pozvani na jurisdikcijski ispit, i svaki od njih će morati položiti vjeroispovijest.[709]

Iz Nadbiskupskog ordinarijata je 19. ožujka 1909. dana i posebna izjava o ulozi i ugledu *Vrhbosne*, za koju su visočki profesori ustvrdili da se "smatrati mora gorjom od najgorjih hrv. listova, koji najviše napadaju na Crkvu i vjeru, priljubnicom "Pokretu" i listom framazonskim". U izjavi Ordinarijata se kaže da je ta tvrdnja "temeraria, scandalosa et suspecta de haeresi", i stoga se visočki profesori pozivaju da je opozovu, "jer će u protivnom crkvena vlast na drugi način zadovoljštinu pribaviti".[710] Na to je 28. ožujka 1909. svoju izjavu dala i uprava provincije Bosne Srebrene, u kojoj su visočki profesori uzeti u zaštitu i odgovoreno je na stav Ordinarijata.[711] Od visočkih profesora je dopisom Ordinarijata od 5. travnja 1909. zatraženo da do 15. travnja i. g. potpišu izjavu koja im se dostavlja i time opozovu svoje tvrdnje iz "otvorenog pisma", a ako to ne budu htjeli učiniti, past će u kaznu suspenzije, kojom im se zabranjuje daljnje ispovijedanje, propovijedanje i katehiziranje.[712]

Na dekret o kažnjavanju visočkih profesora i na navedeni članak, objavljen u *Vrhbosni*, reagirao je provincijal fra Franjo Komadanović pismom Ordinarijatu 14. travnja 1909. Na početku pisma provincijal piše: "Podpisani provincijalat pri nastupu svoje službe uzeo si je za voditeljicu misao sloge i ljubavi prema preč. Ordinarijatu i svjetovnom kleru s jedne te redovnom s druge strane. A na to se je obvezanim držao ne samo riječju Evanđelja i duhom redovništva, već i žalosnim iskustvom: da međusobna trvenja i neprijateljstva uređaju samo padom ugleda obih stranaka, a to na štetu vjere i vjernika".[713] Nadbiskupski ordinarijat je uzvratio 16. travnja 1909. tako što je pobijao neke provincijalove stavove i tvrdnje i opravdavao postupak Ordinarijata o osudi i prijetnji kažnjavanjem visočkih profesora, te pozvao na posluh i pokornost, inače da će o svemu biti izviještena Sveta Stolica.[714]

Spor između Ordinarijata i visočkih profesora ipak je na koncu kompromisno riješen i izglađen tako što su profesori pristali da potpišu izjavu kojom opozivaju neke svoje tvrdnje iz "otvorenog pisma". Nakon toga je Stadler svojim dopisom od 3. svibnja 1909. javio Provincijalatu da se diže kazna koja je nametnuta visočkim profesorima, te im se svima opet podjeljuje aprobacija da mogu ispovijedati, propovijedati i katehizirati i da na jesen ne moraju polagati ispita za jurisdikciju niti polagati vjeroispovijest.

Kako je Stadlerov autoritet i utjecaj na HNZ sve više slabio i ta stranka posve izašla ispod njegove kontrole, on je odlučio osnovati novu stranku. O toj svojoj namisli on je izvijestio 12. kolovoza 1909. uglednije osobe i zatražio njihovo mišljenje i sugestije.[715] Do osnivanja nove stranke je došlo početkom 1910., a nazvana je Hrvatska katolička udruga (HKU). Stadler je 11. veljače i. g. izdao okružnicu svećenstvu vrhbosanske nadbiskupije u kojoj je iznio svoje gledište i ocjene HNZ te ocrtao kakav treba biti model crkvenoga života koji bi bio primjeren katolicima. Istom tom okružnicom zabranio je svećenicima i redovnicima da se učlanjuju i da agitiraju za HNZ, a preporučio im je ulazak u HKU.[716] Iz Ordinarijata je 2. travnja 1910. generalni vikar Stjepan Hadrović uputio dopis provincijalu fra Alojziju Mišiću, i u njemu naveo

[709] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1880-1918., br. 557; *Protocollum,* VII, str. 174.
[710] AFPS, *Protocollum,* VII, str. 175.
[711] Vidi: AFPS, *Protocollum,* VII, str. 176-177.
[712] Vidi: AFPS, *Protocollum,* VII, str. 178-179.
[713] Vidi: AFPS, *Protocollum,* VII, str. 180-182.
[714] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1880-1918., br. 570; *Protocollum,* VII, str. 182-185.
[715] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1880-1918., br. 548.
[716] Vidi: *Vrhbosna,* XXIV/1910, str. 49-54.

kako se među franjevcima sve više širi neki oporbeni duh protiv nadbiskupa, a posebno je apostrofirao Bugojno, Kreševo, Zenicu i Fojnicu, te skrenuo provincijskoj upravi pozornost na takvo držanje prije nego se stvar iznese pred Svetu Stolicu.[717] Neki se franjevci, čini se, nisu na to obazirali, nego su i dalje agitirali za HNZ. Stoga je Ordinarijat 7. travnja 1910. poslao Provincijalatu novi dopis u kojemu ističe kako ima više franjevaca koji "kao uz inad toj zabrani, strastveno agitiraju za tu po svom radu i po svojim izjavama protuvjersku zajednicu". Najavljeno je također da će Ordinarijat postupiti "protiv tim neposlušnim svećenicima onako kako su zaslužili", ali kako ima i onih koji nisu na župama i ne potpadaju izravno pod nadbiskupovu jurisdikciju, da Provincijalat prema njima izvrši svoju dužnost.[718] Potaknut tim dopisom, provincijal je 8. travnja 1910. poslao odgovarajuće upozorenje onima kojih se ticalo i strogo zabranio svaki rad za HNZ.[719] U Nadbiskupskom su ordinarijatu bili zadovoljni tim provincijalovim istupom i obraćanjem članovima Provincije, te je Stadler 16. travnja 1910. zahvalio provincijalu fra Alojziju Mišiću što je pozvao franjevce da postupaju u skladu s njegovom okružnicom od 11. veljače i. g.[720] Ipak su franjevci i dalje podržavali i propagirali HNZ, i ta je stranka na izborima dobila 11 zastupnika, a Stadlerova HKU svega 5.[721] Makar da oni, kao ni svjetovni svećenici, nisu mogli biti birani za saborske zastupnike, u saboru su se ipak našli, uz predstavnike triju Ordinarijata Vrhbosanske metropolije, i dvojica franjevačkih provincijala u Bosni i Hercegovini. Ministar Burian je, naime, u travnju 1909. zatražio, preko apostolskog nuncija u Beču, da Sveta Stolica dopusti da predstavnici Katoličke crkve mogu od Vlade biti imenovani kao tzv. "virilisti". To je dopuštenje od Svete Stolice dobiveno, i Nuncijatura iz Beča je o tome izvijestila nadbiskupa Stadlera 26. siječnja 1910.,[722] a Ordinarijat je 12. veljače i. g. poslao obavijest provincijalu.[723]

Budući da su se u novinama i dalje pojavljivali napisi protiv crkvenih poglavara, provincijal fra Alojzije Mišić se na to osvrnuo u svojoj okružnici od 6. ožujka 1910. Iako se autor spomenutih napisa potpisivao s «franjevac», provincijal je izrazio sumnju da ih piše uistinu neki od franjevaca, ali je ipak izdao, pod prijetnjom teške kazne, zabranu da članovi Provincije pišu u javnim listovima nešto protiv crkvenih poglavara i da napadaju njihov autoritet, da pogrešno tumače odluke i crkvenu disciplinu, da njihovu osobu vrijeđaju i nepoštivanjem blate.[724]

I dalje je nastavljeno pisanje po novinama, s uzajamnim optuživanjem franjevaca i svjetovnih svećenika. Na provincijskom kongresu se raspravljalo o zaustavljanju daljnjih sukoba između franjevaca i svjetovnih svećenika pa je 7. rujna 1910. upućeno pismo Nadbiskupskom ordinarijatu, u kojemu se kritički osvrće na pisanje *Hrvatskog*

---

[717] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 584.
[718] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 586.
[719] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 586, na poleđini.
[720] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 585.
[721] Vidi: M. KARAMATIĆ, *o. c.*, str. 298. U dopisu što ga je provincijal 18. studenoga 1911. poslao generalu reda, Prilog A: Provincia Bosnae Argentinae et Archiepiscopus Vrhbosnensis dr. Joseph Stadler, str. 12, navodi se da je HKU dobila samo 4 zastupnika.
[722] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 251.
[723] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 574.
[724] Evo kako je glasila ta provincijalova odredba: "Ast ne dicatur nobis haerere aliquid, aerem verberari, ne videamur scandalis connivere, malo non opponi, ex Statutis revocemus illud aub Nro 96. 'In foliis publicis nemo praesumat aliquid scribere sine venia Ministri Prov.lis' Invocato Dei auxilio, lumine Spiritus Sancti, habito consilio gravissimorum et maxime auctoritatis virorum franc. Ordinis, prudenti ratione ducti edicimus: merito s, obedientiae sub poenis maximis certo infligendis cuique Fratrum nostrae Provinciae prohibetur vel quidquam scribere in publicis foliis, quibus Praesules ecclesiastici, eorum auctoritas, decisiones, res disciplinae in diversa impetuntur, sinistra mente interpretantur, eorum persona impetitur et luto irreverentiae maculatur". – Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 234.

dnevnika. Na to je Ordinarijat odgovorio dopisom Provincijalatu 13. rujna i. g., u kojemu se najprije ističe kako se Ordinarijat obradovao kad je čuo da su se početkom rujna sastali odličniji franjevci bosanske Provincije na vijećanje o tome da se zaustave postojeći sukobi franjevaca i svjetovnih svećenika, ali se potom i veoma razočarao kad je "razabrao, da mnogopoštovani oci ne shvaćaju ili neće da shvate istinit položaj i prave razloge naše toli sablažnjive nesloge i razdora".[725] U dopisu se dalje navode brojni primjeri i područja neposlušnosti franjevaca crkvenoj vlasti, pa i od strane samoga provincijala, i opravdava se pisanje *Hrvatskog dnevnika* protiv franjevaca time što su oni u *Obzoru* i drugim protukatoličkim listovima dosad neprestance pisali protiv crkvene vlasti, protiv nadbiskupa i svjetovnih svećenika, što su objavljivali službene akte po novinama, izdavali pamflete protiv nadbiskupa u obliku brošura, itd., i što s tim pisanjem ne prestaju.[726] Na kraju se kaže: "Ako je preč. Starješinstvu u istinu stalo do toga, da se dogje do sporazuma i da se sablazan ukine, onda neka poradi oko toga, da se megju našim franjevcima naseli duh Božji i duh crkveni, da u njima oživi duh redovnički, pravi duh svetoga Franje".[727]

Ni poslije toga se strasti nisu stišavale. Posredstvom papinskog izaslanika Pierra Bastiena, koji je u Bosni trebao pomoći u rješavanju pitanja župa i zavođenja kongrue, o čemu je ranije već bilo riječi, morala je intervenirati i sama Sveta Stolica.

Kad je došao u Bosnu, papin izaslanik Pierre Bastien je 11. lipnja 1911. uputio franjevcima i svjetovnom kleru pismo u kojemu je naglasio kako Sveti Otac veoma želi jedinstvo, mir i slogu među klerom i katoličkim vjernicima u Bosni i Hercegovini, i u tu svrhu želi da se postojeće stranke HNZ i HKU spoje u jednu, a ako to ne bi bilo moguće, da se osnuje nova, treća stranka. Napomenuo je kako će se u svoje vrijeme o tome zatražiti stav od prvaka obiju postojećih spomenutih stranaka, ali da najprije svoje mišljenje iznesu svjetovni i redovnički kler. Na kraju su, u tom pismu, i jedni i drugi pozvani da u pitanjima vjere i crkvene discipline spremno i rado prijanjaju uz odluke svojih pastira, s kojima su skupa podložni Svetoj Stolici, koju trebaju slušati u savjesti.[728] Čini se da su to pismo i Bastienova misija postigli određeni cilj. HKU je bila raspuštena, a njezini članovi su mogli slobodno pristupiti HNZ-i. Nadbiskup Stadler je 5. studenoga 1911. ukinuo svoju prijašnju zabranu da svjetovni svećenici i franjevci ne smiju biti članovi HNZ-e, i ta je odluka objavljena u *Vrhbosni*.[729]

O lošim odnosima između franjevaca i nadbiskupa Stadlera izvijestio je državni tajnik, kard. Merry del Val, 3. studenoga 1911. franjevačkog generala. General reda, fra Pacifik Monza je 10. studenoga i. g. poslao provincijalu fra Alojziju Mišiću pismo u kojemu izvještava kako je Svetoj Stolici poznato da među franjevcima postoji animoznost prema nadbiskupu Stadleru, i kako ga oni napadaju često neprimjerenim riječima koje teško vrijeđaju njegov autoritet i dostojanstvo, i sablažnjavaju vjernike, pa čak i nekatolike.[730] Stoga je general zatražio da provincijal naloži svim svojim podložnicima da prekinu s takvim govorom prema nadbiskupu, posebno sad kada Sveti Otac preko svoga izaslanika upućuje snažan i topao poziv na uzajamno

---

725 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 579.
726 Vidi: *Na istom mjestu*.
727 Vidi: *Na istom mjestu*.
728 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1880-1918., br. 601.
729 Vidi: *Vrhbosna*, XXVI/1912, br. 4, str. 61
730 Evo što je general napisao: "Consta alla S. Sede che i Padri Francescani già da tempo esistenti nella Bosnia Erzegovina pur così benemeriti della religione in quelle provincie, nella persistente loro animosità verso il Metropolita Monsignor Stadler, non desistono dall'attacarlo con un linguaggio spesso intemperante ed irreverente, che offende gravamente la necessaria autorità e dignità del medesimo e scandalizza i fedeli e persino gli acattolici, senza giovare agli intenti che gli stessi Religiosi sostengono e caldeggiano". – Vidi: AFPS, *Dopisi Generalne kurije*, 2, br. 968.

sporazumijevanje i potpuno i srdačno pomirenje.[731] Nakon toga je provincijal 19. studenoga 1911. uputio upozorenje na sve župe i sve samostane da se fratri čuvaju svih iskaza protiv nadbiskupa.[732]

Intervencije Svete Stolice i vrhovne uprave franjevačkog reda, te posredničko zalaganje papinskog izaslanika Bastiena i odlučno zauzimanje provincijala fra Alojzija Mišića, doveli su do postupnog smirivanja napetosti između franjevaca i nadbiskupa Stadlera i do prestanka međusobnih napada u tisku.

Da bi se uspostavio potpuni mir, međusobno uvažavanje i sloga, državni tajnik, kard. R. Merry del Val, je 15 kolovoza 1912. poslao zajedničko pismo biskupima i provincijalima u Bosni i Hercegovini. Osvrćući se na nesuglasice i sukobe koji su vladali proteklih godina, on je naglasio potrebu povezanosti i sloge među svjetovnim klerom i franjevcima te poštivanja i poslušnosti crkvenim poglavarima. Svoje opširno pismo, na više od 7 tiskanih stranica, završio je željom da se sa sadržajem pisma upozna sav kler i da se teško uspostavljeni mir i sloga očuvaju i da donesu obilje dobra.[733]

---

[731] Generalova nareba je glasila: Voglia la P. V. R. da parte mia imporre a tutti i Suoi dipendenti che cessino senz'altro da tale linguaggio verso quel Revmo Arcivescovo, tanto più in questo momento in cui più attivo è l'appello che la S. Sede rivolge per opera del Suo speciale Inviato affine di devenire ad una mutua intesa e ad una piena e cordiale pacificazione". – AFPS, *Dopisi Generalne kurije*, 2, br. 968.
[732] AFPS, *Ur. z.*, 1909-1919, g. 1911, br. 446.
[733] Više primjeraka pisma se nalazi u: AFPS, *Dopis Svete Stolice*, 1575-1940., br. 215.

Poglavlje VI.

MEĐUSOBNO UVAŽAVANJE, SPORAZUMIJEVANJE I SURADNJA NADBISKUPA STADLERA I FRANJEVACA - DRUGO LICE NJIHOVIH ODNOSA

Bosanski su franjevci priželjkivali da prvim vrhbosanskim nadbiskupom postane netko iz njihovih redova. Stoga su bili nezadovoljni imenovanjem na to mjesto dr. Josipa Stadlera, profesora bogoslovlja iz Zagreba. Ne bi oni bili zadovoljni ni da je imenovan bilo tko drugi izvan Bosne, a sigurno je da ne bi svi bili zadovoljni ni da je nadbiskupom postao dotadašnji apostolski vikar fra Paškal Vujičić, što su mnogi očekivali i priželjkivali, ili da je imenovan neki od franjevaca koje je predlagao đakovački biskup Strossmayer.[734] Međutim, nepovjerenje i nezadovoljstvo sa Stadlerom bili su uzrokovani i nekim vijestima ili glasinama iz Zagreba, koje su govorile o Stadlerovom neraspoloženju i nesklonosti prema bosanskim franjevcima.[735] Na žalost po bosanske franjevce, njihove slutnje i nezadovoljstvo su se kasnije pokazali utemeljenim, što se moglo vidjeti iz dosadašnjeg izlaganja i brojnih sporova i neslaganja do kojih je dolazilo između njih i nadbiskupa Stadlera.

1. Kako je prihvaćen, i kako su franjevci u početku gledali na Stadlera

Provincijska je uprava, na čelu s provincijalom fra Nikolom Krilićem i zatim fra Ilijom Ćavarovićem, nastojala da se postojeće nezadovoljstvo i nepovjerenje prema Stadleru ne iskažu javno i odmah po njegovu dolasku u Bosnu i na početku njegove službe. Dapače, nastojalo ga se svečano i lijepo dočekati u svakom mjestu kroz koje je do Sarajeva prolazio, i o njemu su provincijal i drugi franjevci davali pozitivne izjave i ocjene. Tako je kroničar Provincije o njemu zapisao: "D.nus Dr. Joseph Stadler presbyter Archidioecesis Zagrabiensis, et professor S. Theologiae fundamentalis in R. Universitate Zagrabiensi, vir profecto pius et doctus, qui inter alia opera, de nobis quoque franciscalibus non modicum meruit, traducendo opusculum D.nis Balan, cui titulus: Katolička crkva i Slaveni (….)".[736]

Bilo je razumljivo da s uvođenjem redovite crkvene hijerarhije u Bosnu dolaze i svjetovni svećenici kao dušobrižnici, i provincijal fra Nikola Krilić u okružnici od 1. listopada 1881. piše kako će oni i franjevci tijesnom vezom ljubavi i sloge sijati i sabirati u žitnicu, vodeći računa o našim zaslugama.[737] Isto tako, on u okružnici od 28. siječnja 1882., u kojoj govori o značenju zavođenja redovite crkvene hijerarhije,

[734] Vidi: B. GAVRANOVIĆ, *o. c.*, str. 210.
[735] Vidi: ARHIV FRANJEVAČKE PROVINCIJE BOSNE SREBRENE – SARAJEVO (dalje: AFPS), *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, IVb (Acta Ćavarović), 1882-1885., str. 4.
[736] AFPS, *Protocollum*, IV, str. 227.
[737] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 223.

poziva i potiče franjevce na ispravan odnos prema crkvenoj vlasti i svjetovnim svećenicima, te upozorava da nitko ne bi trebao misliti ni govoriti kako nam je slobodno prisvajati sebi tuđa prava, uplitati se u službu crkvenih poglavara i držati da su drugi svećenici suvišni.[738] O Stadleru se izražava pozitivno, pa kaže da je upravu nove crkvene pokrajine preuzeo prelat čije su se ime i pohvale proširile mnogo ranije ovim krajevima.[739] Provincijal u okružnici također naglašava i kako se Stadler pohvalno izražava o bosanskim franjevcima, o njihovim djelima, ustrajnosti i vjeri, te kako će učiniti sve da Provincija raste i cvjeta.[740]

O tadašnjem raspoloženju franjevaca prema nadbiskupu Stadleru imamo i svjedočanstvo generala reda, fra Bernardina a Portu Romatino, koji nakon sudjelovanja na provincijskom kapitulu u Fojnici, u svom pismu od 6. kolovoza 1882. piše Stadleru: "Utješno je za mene da mogu potvrditi Vašoj poštovanoj Preuzvišenosti da nisam mogao ni kod koga (od bosanskih franjevaca – op. m.) primijetiti neprijateljski duh prema Vašoj osobi niti prema Vašem dostojanstvu".[741] A u pismu što ga je nakon završetka provincijskog kapitula uputio Provinciji 10. kolovoza 1882., general navodi nedostatke koje je zapazio i daje preporuke za obnovu redovničke discipline i provođenje istinskog franjevačkog života, a na koncu skreće pozornost kako se trebaju odnositi prema nadbiskupu Stadleru, čiju pobožnost i učenost posebno ističe. On piše: "Preuzvišenom i poštovanom nadbiskupu vrhbosanskom, kojega veoma odlikuju pobožnost i učenost, iskazujte puno poštovanje, kako dolikuje, a u onome što se odnosi na dušobrižništvo potpunu poslušnost".[742] Isto tako napominje kako treba iskazivati ljubav i surađivati sa svjetovnim svećenicima.[743]

Kakav je Stadler bio u očima provincijala fra Ante Ćurića i kakav bi trebao biti odnos franjevaca prema njemu vidi se i iz provincijalove okružnice od 1. studenoga 1885., u kojoj kaže: "Kako Vam je dobro poznato, brižljivi i pridobri pastir naš Nadbiskup izdao je poziv na Dekane (radilo se o dopisu od 18. rujna 1885., da župnici preko Ordinarijata upute Zemaljskoj vladi molbu da se odredi koliko bi svaki vjernik trebao godišnje doprinositi svome župniku za uzdržavanje - op. m.). Taj poziv Našega Nadpastira iz najbolje i najplemenitije namjere proizašao je, te je jasni dokaz njegove otčinske brižljivosti za svoje svećenstvo".[744] A u okružnici upućenoj Provinciji 10. travnja 1886. provincijal potiče braću na istinski redovnički život i poziva ih da se zdušno predaju dušobrižničkom radu i da s puno poštovanja izvršavaju zapovijedi i odredbe o dušobrižništvu veoma gorljivog i presvijetlog (zelosissimi et praeclarissimi) nadbiskupa Stadlera i predobrog i dičnog (optimi et egregii) biskupa (banjolučkog, op. m.) Markovića, te da također poučavaju narod kako treba poštivati, cijeniti i ljubiti svoje biskupe, pristajati uz njih, ispunjavati njihove odluke i za njih se Bogu moliti.[745]

O Stadlerovim pozitivnim obilježjima i odlikama govore također atributi koji su mu pridavani u okružnicama provincijala, u kojima su redovito, na koncu, pozivali braću da mole za aktualne crkvene i državne poglavare. Provincijal fra Ilija Čavarović

---

738 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 227.

739 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 226.

740 Provincijal o Stadlerovu držanju prema franjevcima piše: "Summa facundia collaudando nostra Majoruque nostrorum egregia facinora, admirando constantiam et fidem et nos ad majora pro Dei gloria sustinenda fastigia impense stimulanod /…./ totus certo in eo erit omnemque dabit operam, ut crescat et floreat haec provincia in spem atque subsidium Vrhbosnensis Ecclesiae, utque sub umbra illius secura delitescat, quo proferat uberrimos fructus in vinea Domini". – Vidi: AFPS, *Protcollum*, IV, str. 227.

741 AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 303.

742 AFPS, *Protocollum*, IV, str. 258.

743 *Isto*.

744 AFPS, *Protocollum*, IV, str. 318.

745 Vidi: AFPS, *Protcollum*, IV, str. 323.

u okružnici od 16. svibnja 1885. piše: “Pozivam vas braćo punim srcem /…./ da izmolimo obilje nebeskih darova /…./ veoma gorljivim predstojnicima u našoj domovini nadbiskupu vrhbosanskom Josipu i biskupu banjalučkom Marijanu”.[746] Fra Bonaventura Milišić u više svojih okružnica naređuje da se braća mole “za veoma časne naše poglavare Josipa i Marijana”.[747] Fra Anđeo Ćurić, a isto tako i fra Alojzije Mišić, jednostavno potiču na molitvu “za naše poglavare Josipa i Marijana”,[748] a fra Augustin Čengić, još uopćenije, potiče na molitvu “za sve skupa i pojedinačno za koje smo obvezani moliti ili iz pravednosti, ili iz dužnosti ili iz bilo kojeg drugog razloga”.[749]

U pozivima na molitvu za nadbiskupa Stadlera i banjolučkog biskupa fra Marijana Markovića, provincijali fra Andrija Buzuk i fra Lovro Mihačević u svojim okružnicama ističu posve istim riječima kako oni apostolskim žarom i vjerno čuvaju poklad vjere i ćudoređa, i kako se snažno odupiru poplavama mana te potiču na krepostan život.[750] A fra Lovro Mihačević u jednoj svojoj okružnici poziva na molitvu “za naše veoma gorljive poglavare, našega nadbiskupa dr. Josipa Stadlera, i biskupa gosp. Josipa Garića (naslijedio fra Marijana Markovića na biskupskoj stolici u Banjoj Luci – op. m.) da Gospodin učini da vjerno ustraju u njegovom svetom služenju”.[751] Ugledni član Provincije, fra Jeronim Vladić, koji je 1910. sastavio jedan opširan spis za Kongregaciju biskupa i redovnika, u kojemu posebno pobija brojne Stadlerove optužbe što ih je 1898. iznio Svetoj Stolici protiv bosanskih franjevaca, o Stadleru izriče dosta negativnih ocjena, ali ipak na početku ističe kako on ima mnogo dobrih osobina i kreposti.[752] Mislim kako se može držati da su provincijali iskreno mislili, da odgovara stvarnosti ono što su kratko izricali o nadbiskupu Stadleru kad su pozivali braću na molitvu za njega.

Nije nedostajalo pozitivnih ocjena i izričaja o nadbiskupu Stadleru ni u drugim prigodama. Tako je, da spomenem samo jedan primjer, provincijal fra Franjo Komadanović u govoru što ga je izrekao u povodu dvadesetpetgodišnjice nadbiskupske službe, 24. lipnja 1906., istaknuo Stadlerova "zamjerna djela /…/ uma i napornog nastojanja" te "kolosalne plodove /…/ pothvata za vjeru, crkvu i domovinu", napomenuvši kako su oni ostvareni uz poteškoće i zapreke na koje je nailazio i s malim i neznatnim sredstvima.[753]

---

[746] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 307. Slično ponavlja i u okružnici 14. listopada 1885. i 12. svibnja 1886. – Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 316 i 334.

[747] Vidi: okružnice od 21. rujna 1888., 8. svibnja 1889., 7. kolovoza 1889., 12. ožujka 1890. - AFPS, *Protocollum,* IV, str. 391, 411, 415 i 424.

[748] Vidi: Ćurićeve okružnice od 24. svibna 1897., 10. ožujka 1898., 25. travnja 1898., 28. ožujka 1899. – AFPS, *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, VI, 1898-1903., str. 39, 138, 150, 312.; Mišićeva okružnica od 30. travnja 1911. – *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae,* VII, 1904-1920., str. 262.

[749] Vidi: okružnica od 28. kolovoza 1900. – AFPS, *Protocollum,* VII, 1904-1920., str. 262.

[750] U okružnici od 11. svibnja 1891. fra Andrija Buzuk piše: “Orate etiam pro Nostris Apostolico zelo vigilantibus Pastoribus Archiepiscopo Josepho, et Episcopo Mariano, qui /…./ depositum fidei, ac morum fideliter custodiunt, pectore plusquam spartano innumdationibus vitiorum obsistunt, virtutes seminant Nosque paterno prosequuntur amore”. – *Protocollum Provinciae Bosnea Argentinae,* V, 1891-1897., str. 25. Okružnica fra Lovre Mihačevića, g. 1912., tiskana, str. 14.

[751] Okružnica iz g. 1913, tiskana, str. 28.

[752] Vidi: J. VLADIĆ, *Memorandum S. Congregationi Episcoporum et Regularium exhibitum a Patribus Franciscanae Provinciae Bosnae Argentinae in causa Archiepiscopi D. Josephi Stadler accusantis eamdem Provinciam eiusque membra in multis,* Ms., str. 1, u: AFPS, *Provincijalat,* 2, 1900-1910., br. 1104.

[753] Vidi: *Hrvatski dnevnik*, 25. lipnja 1906, str. 5.

Između Stadlera i franjevaca, kako se naprijed moglo vidjeti, bilo je puno neslaganja i sporilo se oko dosta pitanja. Ali su obje strane, u dosta slučajeva, pokazivale i dobru volju da se neki problemi razriješe sporazumno i miroljubivo.

2. Želja da se sporovi rješavaju međusobnim dogovaranjem

Poslije provincijskog kapitula u Fojnici 1882., Stadler je imao određenih primjedbi na neke njegove odluke, ali u privatnom pismu provincijalu fra Iliji Ćavaroviću, 29. rujna 1882., na koncu kaže: "Budite uvjereni prijatelju, da imam najbolju volju učiniti ono što je Bogu na veću slavu, a nam svim na spas. Ako nepogodim molim Vas liepo budite tako dobri te me opreznim učinite. Ja sam se koji put već prevario na iste relacije naše braće na župa. Pomozimo jedan drugomu".[754]

U najvažnijem pitanju i najtežem sporu oko raspodjele župa, Stadler u svom pismu provincijalu fra Iliji Ćavaroviću, 22. veljače 1882., podsjeća da su njih dvojica u međusobnom razgovoru pokušavali naći sporazumno rješenje, te ponovno predlaže da ne vode spora pred Svetom Stolicom, nego da se pokušaju sami dogovoriti koliko će župa franjevci ustupiti nadbiskupu.[755] Isto tako je Stadler i u svom pismu generalu reda 29. rujna 1882. izrazio želju i spremnost da se taj problem ne rješava pred Svetom Stolicom, nego da ga oni sami riješe dogovorom.[756]

Kako se naprijed moglo vidjeti, kod razmještaja i postavljanja župnika i župnih pomoćnika, kapelana, uglavnom su pronalažena sporazumna rješenja. S tim u svezi Stadler piše provincijalu fra Boni Milišiću 24. svibnja 1888. ovako: "S velikim upravo veseljem primi Vaš velecienjeni dopis od 22. svibnja t. g., kojim mi poslaste razmještanje svećenika po nadbiskupiji vrhbosanskoj te u kojem prekrasno istakoste, da ćemo samo u suglasju moći postići svrhu, za koju nas je Gospodin Isus pozvao".[757]

I kod evidentiranja nekretnina na župama i utvrđivanja tko je njihov vlasnik, kao i kod izrade imovnika svih dobara na župama, o čemu je isto tako bilo neslaganja između franjevaca i Nadbiskupskog ordinarijata, Stadler je 3. siječnja 1884. pisao Provincijalatu kako Ordinarijat ne namjerava presizati u prava Redodržavništva, te drži da će se "međusobnim sporazumkom riešit i ovo pitanje",[758] a 3. travnja i. g. predlaže da se "obostranim sporazumom označi i točno popiše koja su dobra strogo župska, a koja strogo redovnička".[759] I o pitanju polaganja računa o misnim stipendijima i o ukupljenoj milostinji, a o čemu je provincijal izdao naputak župnicima, Stadler u svom pismu od 16. veljače 1893. napominje "da bi mnogo bolje bilo, ako bi se to Redodržavništvo prije nego je odnosne dopise na župnike razaslalo, s ovim Ordinarijatom se prije ustmeno ili pismeno sporazumilo".[760]

Prema navodu provincijala fra Ilije Ćavarovića, nadbiskup Stadler mu je polovicom travnja 1883. kazao: "Dobro bi bilo da se mi dogovorimo jedan put o sekularizaciji franjevaca". Možda je to Stadler predložio u najboljoj nakani, ne uživljavajući se u ulogu provincijalovu, ali je to provincijala veoma začudilo i odlučno

754 AFPS, *Protocollum,* IVb, str. 383.
755 Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1881-1918., br. 35.
756 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 305-306.
757 AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1881-1918., br. 123.
758 Vidi: AFPS, *Protocollum,* IVb, str. 409-410.
759 Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 413.
760 AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1881-1918., br. 211.

je reagirao, kazavši kako je neshvatljivo da bi jedan redovnički poglavar pregovarao s nekim o tome da njegova braća mogu nesmetano i jednostavno napustiti svoj Red.[761]

I uprava bosanskih franjevaca je isticala kako je željela sklad i suradnju s nadbiskupom Stadlerom. Provincijal fra Franjo Komadanović u pismu od 15. prosinca 1907. piše Stadleru: "Željeli smo da ne dođemo i mislili, da nećemo ni doći u sukob sa preč. Ordinarijatom, te smo odlučili izbjegavati svaku i najneznatniju priliku, koja bi i najosjetniji i najsićušniji povod dala nesporazumku, da tako u skladu i ljubavi zajedničkoj što više poradimo na slavu Božju i spas nam povjerenih duša".[762] Isti provincijal, u vrijeme oštrih rasprava između franjevaca i svjetovnih svećenika oko političkih pitanja, piše 14. travnja 1909. Nadbiskupskom ordinarijatu: "Potpisani provincijalat pri nastupu svoje službe uzeo si je za voditeljicu misao sloge i ljubavi prema preč. Ordinarijatu i svjetovnom kleru s jedne te redovnom s druge strane. A na to se je obvezanim držao ne samo riječju Evangjelja i duhom redovništva, već i žalosnim iskustvom: da međusobna trvenja i neprijateljstvo urađaju samo padom ugleda obih stranaka, a to na štetu vjere i vjernika".[763] A u svom odgovoru na to pismo, 16. travnja i. g., Stadler o uspostavljanju sloge između franjevaca i svjetovnih svećenika kaže: "Ovo sigurno ne leži nikomu toliko na srcu, koliko ovom nadbiskupskom Ordinarijatu".[764] Treba svakako spomenuti i pismo što su ga u jeku političkih trvenja i međusobnih optužbi između franjevaca i svjetovnog klera jednima i drugima zajednički uputili 10. lipnja 1911. papinski izaslanik u Bosni, Pierre Bastien, nadbiskup Stadler, biskup banjolučki fra Marijan Marković i apost. administrator biskupije mostarsko-duvanjske i trebinjske. U tom se pismu, uz ostalo, kaže: "Snažno vas potičemo na mir, slogu i uspostavljanje, učvršćivanje i očuvanje uzajamne ljubavi koju je N. G. Isusu Krist često i najviše preporučivao svojim učenicima. Stoga potaknuti ljubavlju božanskog Spasitelja ponovno i ponovno vas potičemo da se predaju zaboravu i opraštanju clamores, vituperationes i uvrede koje su dosad oba klera uzajamno discerpabant".[765]

Nakon što su se u dugotrajnim sporenjima oko različitih pitanja strasti smirile, provincijal fra Lovro Mihačević u okružnici od 1. siječnja 1915. poziva braću na poslušnost poglavarima – provincijalu u stvarima koje se tiču redovničkog života i stege, a biskupima, od kojih dobivaju kanonsku misiju za dušobrižničku službu, u onome što spada na dušobrižništvo. Posebno je tom prigodom naglasio potrebu mira i jedinstva između dijecezanskih svećenika i franjevaca, pa kaže: "Kako je žalosno i samim svjetovnjacima sablažnjivo, ako vide i čuju da među njihovim pastirima postoje razdori. /…./. Neka stoga nastoje klerici jednoga i drugoga klera da se barem čuvaju nanošenja sablazni, na što su uostalom obvezani već i snagom ljubavi prema bližnjemu; neka se ljube, podupiru, brane te znakovima uzajamnog štovanja i dobrohotnosti pretječu i uzvraćaju. /…./. Isti mir i duh jedinstva imajte sa svima svećenicima, i neka nikad među svetim Kristovim slušateljima ne bude pukotina i razdora".[766] Između franjevaca i nadbiskupa Stadlera nisu bili sve sami nesporazumi, razmimoilaženja, sporovi i sukobi. Evo, vidjeli smo i primjere međusobnog uvažavanja i iskazane želje za sporazumijevanjem i slogom. A bilo je i slučajeva suradnje i uzajamne pomoći. Neke od njih vrijedi navesti.

---

[761] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IVb, str. 369.
[762] AFPS, *Protocollum Provinciae Bosnae Argentinae*, VII, 1904-1920., str. 147.
[763] AFPS, *Protocollum*, VII, str. 180.
[764] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 185.
[765] AFPS, *Vrhbosanski ordinarija*t, 1, 1881-1918., br. 604.
[766] Mihačevićeva okružnica, tiskana, str. 43-44.

3. Uzajamno povezivanje i suradnja Stadlera i franjevaca i Stadlerovo pomaganje franjevcima

Govorio sam ranije o zajedničkom projektu pomoći iznemoglim i bolesnim svećenicima, a vidjeli smo i brojne slučajeve dogovaranja i sporazumijevanja kod postavljanja i premještanja župnika i kapelana. Želim navesti još neke primjere koji pokazuju dobronamjernost, uvažavanje i uzajamno pomaganje.

Ranije je bilo spominjano i kako su neki franjevci bili tuženi, izvođeni pred civilni sud i osuđivani. Stadler je to želio spriječiti pa je 25. siječnja 1894. zatražio od provincijala da mu se priopće povlastice koje su franjevci imali od sultana, a koje zajamčuju privilegium immunitatis personalis et fori, kako bi na temelju tih povlastica pokušao isposlovati kod Visoke zemaljske vlade da ne progoni svećenike kada što skrive, ili ako skrive pa ih ona osudi, da kaznu izdržavaju u samostanu.[767]

Kad je početkom 1887. izašao iz tiska prvi broj *Glasnika jugoslavenskih franjevaca,* provincijal fra Anto Jurić je u okružnici od 25. ožujka 1887. zatražio podršku i materijalnu pomoć za taj časopis, ali se pozitivno izrazio i o *Vrhbosni,* glasilu Nadbiskupije, te i njega preporučio i označio kao glasilo koje zauzima prvo mjesto među crkvenim glasilima na našem jeziku.[768]

Kad je Stadler osnovao u Sarajevu ubožnicu za osamljene i nezbrinute starice, izvijestio je 24. listopada 1890. provincijala fra Bonu Milišića kako je odlučio sačuvati dva slobodna mjesta za starice majke onih franjevaca koji su zaslužni za Crkvu u Bosni. Zamolio je provincijala da odredi dvije takve starice i odmah im javi da dođu u Sarajevo, a u ubožnici će imati besplatan stan, hranu, odjeću i podvorbu, i moći će u njoj ostati do smrti.[769] Je li to provedeno u djelo, nisam se time dalje bavio.

Zalažući se za uvođenje kongrue, Stadler je želio osigurati pristojno uzdržavanje za svjetovne svećenike, ali i za franjevce na župama. Franjevci se nisu složili s predloženim načinom osiguravanja sredstava za uzdržavanje, ali to ne dovodi u pitanje Nadbiskupovu dobru namjeru. Nadbiskup Stadler je također želio osigurati pomoć za bolesne i nemoćne svećenike, uključujući i franjevce. Provincijska uprava je prihvatila ponudu i odlučila sudjelovati u ostvarenju projekta – osnivanju zaklade iz koje bi se potrebna pomoć dijelila. Odgovarajući Stadleru 22. studenoga 1903. u svezi s iznesenom idejom, provincijal fra Danijel Ban mu je napisao kako je prijedlog "pobudio u srcima svih franjevaca najugodnije čuvstvo zahvalnosti za taj plemeniti i čovjekoljubivi pothvat".[770]

Nadbiskup Stadler i kanonici su predložili upravi Provincije da se dogovore o tome da franjevci namjenjuju svetu misu za nadbiskupa i kanonike kada koji umre, a oni će namjenjivati mise za pokojne franjevce. Definitorij Provincije se složio da franjevci slave svečanu pjevanu misu u samostanima i rezidencijama za umrlog nadbiskupa, a da svaki franjevac svećenik slavi za njega po dvije obične mise, a za kanonike po jednu, a odluka je trebala vrijediti za tadašnjeg nadbiskupa i kanonike.[771] To odluku definitorija potvrdio je i provincijski kapitul 5. svibnja 1885., i o njoj je provincijal izvijestio braću u okružnici od 16. svibnja 1885.,[772] a zatim i Nadbiskupski

[767] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1881-1918., br. 233.
[768] Vidi: AFPS, *Protocollum,* IV, str. 341.
[769] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat,* 1, 1881-1918., br. 179.
[770] Vidi: AFPS, *Protocollum,* VII, str. 8.
[771] Vidi: AFPS, *Protocollum,* IV, str. 297.
[772] Vidi: AFPS, *Protocollum,* IV, str. 307.

ordinarijat 11. lipnja i. g.[773] Nadbiskup je u dopisu od 25. lipnja 1885. izrazio zahvalnost zbog donesene odluke, ali je predložio da se odluka o uzajamnom slavljenju misa protegne i na sve pokojne svjetovne svećenike koji se sada nalaze u nadbiskupiji i koji će kasnije nadoći.[774] Kako je provincijal 8. siječnja 1886. odgovorio da se ne može prihvatiti taj prijedlog,[775] Ordinarijat je 14. siječnja i. g. saopćio da se odustaje i od onoga što je već ranije bilo dogovoreno.[776] Makar da se nije postigao konačni dogovor, ovo sam naveo zbog toga da se vidi kako je postojalo dobre volje i pokušaja povezivanja i u stvarima u kojima se to i ne bi očekivalo.

Sa strane franjevaca govori se o Stadlerovoj nesnošljivosti i neraspoloženju prema njima. Dakako da je bilo poteza i odluka koje su se mogle i tako doživljavati i tumačiti. Ali se ne može osporiti da je on pokazivao prema franjevcima i znakove blagonaklonosti i dobrohotnosti. Uz već navedene, evo još nekih primjera za to.

Kad je bila završena izgradnja katedrale, nadbiskup Stadler je 12. ožujka 1888. ponudio franjevcima crkvu sv. Ante, koja je dotad služila kao katedralna i župna, a s crkvom zajedno i sav crkveni inventar i unutarnji namještaj. Nagovijestio je da je i Zemaljska vlada spremna dati zemljište uz crkvu, na kojem bi se podigao franjevački samostan.[777] Na kapitulskoj kongregaciji 7. svibnja 1889. provincijal je izvijestio o toj nadbiskupovoj spremnosti i ponudi, te je zaključeno da treba prihvatiti crkvu i namještaj, a isto tako i zemljište od Vlade.[778] Stadler je 25. rujna 1889. izvijestio Redodržavništvo da će na Miholjdan, 29. rujna i. g., vrhbosanski kaptol početi obavljati svoj oficij u novoj katedrali, te da tim danom crkva sv. Ante prestaje biti katedralnom i župnom, i da se ona i sve u njoj poklanja i predaje franjevcima.[779]

Iz Ordinarijata je 15. veljače 1890. javljeno da Stadler, zauzet za podizanje odgajališta za franjevački pomladak, koje će odgovarati redovničkoj stezi, stavlja Redodržavništvu na raspolaganje 1000 forinti.[780] A kad je obznanjeno da će se u Visokom graditi zgrada sjemeništa za odgoj i izobrazbu franjevačkih kandidata, Nadbiskupski ordinarijat je 9. svibnja 1899. izrazio svoju radost zbog toga, a ujedno je zatraženo da Redodržavništvo predloži granice područja koje bi ubuduće pastorizirali franjevci iz Visokog.[781] Formalnu dozvolu za podizanje sjemeništa u Visokom zatražio je provincijal fra Anđeo Ćurić 28. travnja 1900.,[782] a Stadler ju je dao 9. svibnja i. g. U dopisu iz Ordinarijata se kaže da se zamoljena dozvola rado podjeljuje, a potom se dodaje: “Potpisani nadbiskupski duhovni stol ne može a da ne dade ovom zgodom oduška svojoj radosti što je ipak sretno došlo vrijeme, gdje bosanski franjevci mogu nakon punih dvaju burnih i crnih stoljeća podići sebi dom u ubavom Visokom na ruševinama staroga samostana te time neprijateljskom silom oboreni barjak kršćanskoga života i franjevačke slavne prošlosti opet uzpostaviti”.[783]

Vlada mišljenje da nadbiskup Stadler nije u jednakoj mjeri pomagao franjevačke župe i župe svjetovnog klera, i da državna vlast nije pružala jednaku materijalnu potporu franjevačkim odgojno-obrazovnim ustanovama (Sjemenište, Novicijat,

[773] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, g. 1885., br. 365.
[774] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1881-1918., br. 47.
[775] Vidi: AFPS, *Ur. z.*, g. 1885., br. 726.
[776] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1881-1918., br. 84.
[777] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1881-1918., br. 62.
[778] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 402-403.
[779] Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 454.
[780] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1881-1918., br. 174.
[781] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1881-1918., br. 379.
[782] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VI, str. 337.
[783] AFPS, *Protocollum*, VI, str. 338.

Bogoslovija) i ustanovama za odgoj i izobrazbu svjetovnih svećenika (Malo i Veliko sjemenište, Bogoslovija). U tome je, sasvim sigurno, bilo nejednakosti, ali nju ne bi trebalo pripisivati samo Stadleru, nego više ondašnjim državnim vlastima i politici, kao što nije bilo ispravno ni kad se franjevcima pripisivala krivica što je Bosanski sabor 1910. odlučio da se umanje predviđene dotacije za dijecezanske odgojno-obrazovne ustanove u Bosni i Hercegovini, a da se povećaju odgovarajućim franjevačkim ustanovama.[784]

Provincijal hercegovačke franjevačke provincije, fra Augustin Zubac, je u ime obiju franjevačkih provincija u Bosni i Hercegovini pisao 11. listopada 1903. biskupima Vrhbosanske metropolije. Izrazio je uvjerenje da bi odgojno-obrazovne ustanove tih provincija trebale od Zemaljske vlade dobivati financijsku pomoć razmjernu broju župa koje franjevci opslužuju, te je zamolio biskupe da se zauzmu da franjevačke gimnazije i bogoslovije budu izjednačene s gimnazijom i bogoslovnim sjemeništem Vrhbosanske metropolije.[785] Biskupi su obećali poduprijeti opravdane zahtjeve franjevaca.[786] Poslije toga su fra Danijel Ban i fra Augustin Zubac, provincijali Bosne Srebrene i hercegovačke provincije Uznesenja Bl. Dj. Marije, uputili 14. studenoga 1903. austrougarskom Ministarstvu zajedničkih financija molbu za pomoć,[787] a nadbiskup Stadler je, skupa s biskupima mostarskim i banjolučkim, fra Paškalom Buconjićem i fra Marijanom Markovićem, tu molbu preporučio.[788] Međutim, od toga nije bilo nikakve koristi. Biskupi Bosne i Hercegovine su zamoljeni i 1905. da podrže zahtjev koji su provincijali uputili Zemaljskoj vladi, da dadne izdašniju pomoć franjevačkim odgojno-obrazovnim zavodima.[789] Biskupi su na to odgovorili 18. siječnja 1906. kako se slažu da je ta pomoć potrebna, ali da oni ne mogu o tome odlučivati, nego da se mora ići putem kojim se išlo kod rješavanja pitanja pomoći za istovjetne ustanove svjetovnog klera.[790]

Provincijalat je 10. siječnja 1917. zamolio nadbiskupa Stadlera za pomoć u otplaćivanju velikih dugova koji su nastali gradnjom nove crkve sv. Ante u Sarajevu. Odgovoreno je 15. siječnja i. g. kako Ordinarijat žali što trenutno nema na raspolaganju nikakvih sredstava kojima bi mogao priskočiti u pomoć, ali je odlučeno da se svim župnicima u Nadbiskupiji naredi da na blagdan sv. Antuna Padovanskog te godine pokupe milostinju u navedenu svrhu, a gdje toga dana nema pučke mise, da se milostinja pokupi naredne nedjelje.[791]

4. Stadlerove pozitivne ocjene o bosanskim franjevcima

Već sam ranije naveo nekoliko kraćih naznaka i navoda o tome što su predstavnici franjevaca, barem u službenim i javnim prigodama, izjavljivali o osobi nadbiskupa Stadlera. Treba ovdje napomenuti i to da je u dopisima koje su provincijali slali vrhovnoj upravi reda ili Svetoj Stolici bilo i dosta sasvim drugačije intoniranih pisama.

---

[784] Vidi: M. KARAMATIĆ, *o. c.*, str. 112-113.
[785] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 2.
[786] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 3.
[787] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 3-7.
[788] Vidi: AFPS, *Protocollum*, VII, str. 7.
[789] Dopis je upućen Nadbiskupskom ordinarijatu 19. prosinca 1905. – Vidi: AFPS, *Ur. z.*, g. 1905., br. 1082.; *Protocollum*, VII, str. 61.
[790] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1881-1918., br. 518.
[791] Vidi: AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1881-1918., br. 668.

I Stadler je u svojim dopisima Svetoj Stolici ili vrhovnoj upravi franjevačkog reda iznio protiv franjevaca u Bosni puno optužbi i izrekao o njima dosta veoma negativnih ocjena. Međutim, prema navodu provincijala fra Nikole Krilića u okružnici braći od 28. siječnja 1882., Stadler se u svom nastupnom pismu kleru i vjernicima veoma pohvalno izrazio o velikim djelima što su ih franjevci učinili, diveći se njihovoj postojanosti u vjeri i potičući ih na daljnje zalaganje na veću slavu Božju.[792] Na dan Rana sv. Franje, 17. rujna 1893., Stadler je u propovijedi, prigodom blagoslova ugaonog kamena za novi franjevački samostan u Sarajevu, prema zapisu kroničara, ovako istaknuo zasluge franjevaca u Bosni: "Služeći i radeći za slavu Božju u Italiji, sv. je Franjo po svojim sinovima puno učinio u Bosni, gdje su, kako je poznato, franjevci uspješno i revno djelovali na slavu Božju, spas duša, koje su bile duhovnoj njihovoj brizi povjerene; što su franjevci toli znamenitih i požrtvovnih djela u Bosni proizveli i u ovim krajevima uzčuvali luč sv. Vjere, prije svega treba pripisati ustanovama njihova reda, naročito onim trima zavjetima: siromaštvu, čistoći i poslušnosti".[793] Zatim je, kako dalje piše kroničar, "nadbiskup vrlo zanosno propovijedao o tim trima zavjetima", te također "na tanko razlagao, što su samostani, i kako velika dobra se izlievaju na sav rod ljudski iz samostana, o kojim kaza da su razsadnici svake krieposti i sigurna luka spasa".[794] A prigodom slavlja 700-te obljetnice utemeljenja franjevačkog reda, 4. listopada 1909., u pismu koje je uputio provincijalu fra Alojziju Mišiću i u kojemu izriče prigodnu čestitku, o bosanskim franjevcima Stadler ovako piše: "Nema valjda u svijetu zemlje, koja bi imala toliko da zahvali franjevačkom redu, koliko Bosna i Hercegovina. Sinovi sv. Franje uzdržali su uz najveće muke, žrtve i progonstvo katoličku vjeru u Bosni, živjeli su za nju i umirali, dok nisu napokon takogjer njihovom zaslugom osvanuli bolji dani katoličkom narodu. Pa i danas još jednakom revnošću i požrtvovnošću vrše ovu svetu misiju, za koju ih je odabrao Bog, kada ih je pozvao u red sv. Franje".[795] Dakako da se te riječi mogu promatrati u svjetlu čestitarske kurtoazije i konvencionalne retorike, ali su one u osnovi istinite, i mislim da je Stadler toga bio svjestan, uz sve prigovore i optužbe koje je iznosio u sporovima i sukobima s franjevcima.

---

[792] Provincijal piše: "Quo animo in nops feratur idem Antistes satis superque declaravit encyclicis litteris, quas ad religiosu Clerum et fidelem populum extradedit, summa facundia collaudando nostra Majorumque nostrorum egregia facinora, admirando constantiam in fide et nos ad majora pro Dei glora sustinenda fastigia impensius stimulando /…./". – Nisaam uspio pronaći te Stadlerove poslanice, pa se oslanjam na provincijalovu okružnicu. – Vidi: AFPS, *Protocollum*, IV, str. 227.

[793] Vidi: AFPS, *Protocollum*, V, str. 157.

[794] *Isto*, str. 157 i 158.

[795] AFPS, *Vrhbosanski ordinarijat*, 1, 1881-1918., br. 549.

POGOVOR

Daleko je od toga da su odnosi između franjevaca provincije Bosne Srebrene i provincijske uprave, s jedne strane, i vrhbosanskog nadbiskupa dr. Josipa Stadlera i svjetovnih svećenika, s druge, bili uvijek korektni, skladni i ljubazni, a pogotovo uzorni.

Bilo je među njima puno neslaganja, uzajamnog optuživanja i sporova, kako u neposrednim kontaktima i korespondenciji, tako i pred vrhovnom upravom franjevačkog reda i pred najvišom crkvenom vlašću, Svetom Stolicom.

Uzroci nezdravih odnosa nalazili su se, sasvim sigurno, i u nedovoljnom međusobnom poznavanju, u netočnim informacijama i glasinama bilo o franjevcima,[796] bilo o nadbiskupu Stadleru, te u subjektivnim uvjerenjima, predrasudama i sebičnim interesima kako jedne tako i druge suprotstavljene strane.

Međutim, treba znati i priznati da su prilike bile objektivno složene i teške, pa da ni uređenje odnosa između franjevaca, koji su dotad u Bosni imali na svim područjima isključivu i nezamjenjivu ulogu i mjesto, i crkvene mjesne hijerarhije i svjetovnih svećenika, koji su se za svoj položaj tek trebali izboriti, osigurati ga i urediti, nije mogao biti ni jednostavan, ni brz, ni lagan proces.

Osim toga, slika koja se u prošlosti o tim odnosima stvarala i prikazivala u mnogim napisima, nije potpuna ni vjerodostojna ako se govori samo o negativnim aspektima tih odnosa. Bilo je, kao što sam i prikazao u ovoj studiji, i međusobnog uvažavanja, dobronamjernog dogovaranja i sporazumijevanja, međusobne suradnje i pomaganja. Bilo je želje i pozivanja na mir i međusobnu slogu, kao i izričitog uzajamnog priznavanja vrijednosti i zasluga koje dotična strana ima ili koje je kroz povijest imala.

Nadam se da će ova knjiga poslužiti, a to mi je i bio osnovni cilj i želja, da se dobije potpuniji i objektivniji uvid u pitanje odnosa bosanskih franjevaca i nadbiskupa Stadlera. Ne smatram ni da je ovim sve rečeno o tim odnosima i o njihovim glavnim akterima, i da se samo na temelju onoga što je ovdje navedeno može donijeti potpun i objektivan sud ili ocjena tih odnosa i aktera. Bit će potrebno i daljnje, još temeljitije proučavanje pojedinih pitanja iz tih odnosa. Ali želim i ovo naglasiti: proučavanje i prezentiranje ovakvih tema, kako javnost ne bi bila šokirana i zavedena, uvijek traži puno dobre volje i istinoljubivosti - *studium et amor veritatis* - kod onih koji tome poslu pristupaju.

[796] Provincijal fra Ilija Ćavarović piše 2. listopada 1882. generalu franjevačkog reda, fra Bernardinu a Portu Romatino, kako je čudno koliko je nadbiskup Stadler krivo informiran o prošlom životu bosanskih franjevaca, te da mu je tih dana pisao kako je bio pogrešno obaviješten još u Zagrebu, a i da je od nekih franjevaca sa župa dobivao neistinite izvještaje. – Vidi. AFPS, *Protocollum*,IVb, str. 41.

SADRŽAJ KNJIGE

Uvod

Poglavlje I.: PROBLEM ŽUPA U BOSNI I NJIHOVA RASPODJELA IZMEĐU FRANJEVACA I SVJETOVNOG KLERA

1. Prva odluka Svete Stolice o župama
2. Pokušaji nagodbe franjevaca i nadbiskupa Stadlera i nova – konačna odluka Svete Stolice o župama
3. Pokušaji revidiranja odluke Svete Stolice
4. Postupno povlačenje franjevaca sa župa koje su odlukom Svete Stolice postale "liberae collationis"
5. Cijepanje franjevačkih župa i osnivanje novih "liberae collationis"
6. Mijenjanje granica župa i gradnja novih crkava i župnih kuća u župama

Poglavlje II.: POSTAVLJANJE FRANJEVACA NA DUŠOBRIŽNIČKE SLUŽBE I UKLANJANJE S NJIH

1. Postavljanje franjevaca na župe i dušobrižničke službe
2. Stadlerovo zauzimanje da se nekim franjevcima podijele određene službe, i uskraćivanje jurisdikcije nekima koji su za određene službe bili predlagani
3. Stadlerova upozoravanja na ponašanje nekih franjevaca i njihovo kažnjavanje

Poglavlje III.: SPOROVI I PITANJA VEZANA ZA MATERIJALNA DOBRA

1. Vlasništvo nad nekretninama u župama koje su osnovali franjevci
2. Neslaganje oko vlasništva nad nekim zemljišnim parcelama
3. Narav određenih prihoda na župama i pravo nadzora nad njima
4. Razmimoilaženja oko zavođenja "kongrue"
5. Ustanovljenje zaklade za pomoć bolesnim i nemoćnim svećenicima i franjevcima

Pogalvlje IV.: SEKULARIZACIJA FRANJEVACA U VRIJEME NADBISKUPA STADLERA

1. Prvi nagovještaji sekularizacije franjevaca u Bosni
2. Tijek procesa sekularizacije i sporenje oko toga s nadbiskupom Stadlerom
    1) Sekulariziranje franjevaca u razdoblju 1883-1896.
        a) Franjevci koji su tražili sekularizaciju, ali je nisu dobili
        b) Franjevci koji su zatražili i dobili sekularizaciju
    2) Sekulariziranje franjevaca u razdoblju 1898-1918.
        a) Franjevci koji su tražili sekularizaciju, a nisu je dobili
        b) Franjevci koji su zatražili i dobili sekularizaciju

Poglavlje V.: SUPROTSTAVLJANJA U TISKU I RAZMIMOILAŽENJA NA POLITIČKOM PLANU

1. Iznošenje u javnom tisku neslaganja franjevaca i nadbiskupa Stadlera o unutarnjim crkvenim pitanjima
2. Neslaganje na političkom planu i nadmetanje za javni prestiž

Poglavlje VI.: MEĐUSOBNO UVAŽAVANJE, SPORAZUMIJEVANJE I SURADNJA NADBISKUPA STADLERA I BOSANSKIH FRANJEVACA – DRUGO LICE NJIHOVIH ODNOSA

1. Kako je prihvaćen, i kako su franjevci u početku gledali na Stadlera
2. Želja da se sporovi rješavaju međusobnim dogovaranjem
3. Uzajamno povezivanje i suradnja Stadlera i franjevaca i Stadlerovo materijalno pomaganje franjevcima
4. Stadlerove pozitivne ocjene o franjevcima

Pogovor

Sadržaj knjige